

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

УТКІНА МАРИНА СЕРГІЇВНА

УДК 351.746(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

Галузь знань – Право

Подається на здобуття наукового ступеня

доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів

мають посилання на відповідне джерело

М. С. Уткіна

Науковий консультант –
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Резнік Олег Миколайович

Суми – 2024

АНОТАЦІЯ

Уткіна М. С. Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Сумський державний університет. – Суми, 2024.

Дисертаційне дослідження присвячено комплексному дослідженню законодавчих і теоретичних адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу. У роботі надано вдосконалене поняття «фінансовий моніторинг», надано авторське визначення понять «міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу», «принципи фінансового моніторингу», «функції фінансового моніторингу», «методи фінансового моніторингу» та «інформаційне забезпечення фінансового моніторингу».

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері провадження фінансового моніторингу. Предметом дисертаційного дослідження є адміністративно-правові засади провадження фінансового моніторингу.

Дисертація містить наукові положення й результати, отримані під час проведення наукового дослідження, що виконують актуальне завдання щодо комплексного вивчення й розкриття адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу.

Висвітлено генезу становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні. Наголошено на активній ролі України на шляху до створення ефективної й дієвої системи, інституту фінансового моніторингу, який сформувався під впливом змін у світовій фінансовій системі, міжнародних зобов'язань і внутрішніх потреб країни в боротьбі зі злочинністю та корупцією. Проаналізовано положення доктринальних джерел щодо правових засад провадження фінансового моніторингу. Це дозволило комплексно вивчити та проаналізувати найбільш суттєві та значущі праці з обраної тематики, що є теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження; дозволило уникнути

дублювання вже вивчених питань і зосередити увагу на нових або недостатньою мірою досліджених аспектах із метою формулювання власної позиції. З урахуванням того, що методологічні засади є базисом для будь-якого наукового й дослідницького проєкту, за допомогою яких забезпечується якісний внесок у розвиток знань у різних галузях, наголошено на важливості вибору правильної методології. Методологія визначає принципи, за якими проводяться наукові дослідження, а також виокремлює методи та підходи, що використовуються для отримання знань і розв'язання проблем. Виокремлено та проаналізовано базисні методологічні принципи. Наголошено на складності класифікації методів наукового дослідження через плюралізм поглядів щодо критеріїв класифікації. Визначено категорії методів наукового пізнання, використані під час проведення дослідження фінансового моніторингу.

Узагальнено, систематизовано і проаналізовано наявні позиції представників наукової спільноти щодо категорії «фінансовий моніторинг», запропоновано авторське визначення. Виокремлено основні структурні елементи фінансового моніторингу: основні засади (принципи) фінансового моніторингу; основні цілі фінансового моніторингу; предмет фінансового моніторингу; об'єкти фінансового моніторингу; суб'єкти фінансового моніторингу як основні засади, що визначають підходи та методологію до виявлення, аналізу та контролю фінансових операцій із метою виявлення та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й інших фінансових злочинів. Розглянуто функції фінансового моніторингу як конкретні своєрідні напрями його застосування під час виконання різних функціональних завдань і методи фінансового моніторингу як сукупність структурованих і систематизованих прийомів та засобів (інструментарію), що використовуються для збирання, аналізування та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів (зокрема й за допомогою

віртуальних активів; корупційних діянь тощо)), фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Розкрито сутність інформаційного забезпечення системи фінансового як системи фінансового моніторингу як систему процесів, ресурсів і технологій, що забезпечує збирання, оброблення, аналізування та подання інформації, необхідної для виявлення та відстеження незаконної фінансової діяльності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також ідентифікації фінансових ризиків і забезпечення дотримання відповідних нормативних вимог і законодавства. Виділено основні складові інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу.

Досліджено питання державного регулювання фінансового моніторингу, що є всебічним і складається з різноманітних компонентів. Основними методами регулювання є правові засоби, що містять у собі різні форми та методи управління. Вплив усього цього комплексу регуляторів сприяє формуванню управлінсько-правового середовища, у межах якого суб'єкти державного управління діють на основі чітко визначених законодавчих меж. Наголошено, що державне регулювання є комплексним і ґрунтується на міжнародних стандартах і вимогах Європейського співтовариства.

Визначено, що, незважаючи на той факт, що законодавча база, яка регулює провадження фінансового моніторингу в Україні, перебуває ще в процесі становлення, вона є доволі ґрунтовною і враховує більшою мірою основні положення міжнародних стандартів. Обґрунтовано, що вітчизняну законодавчу базу, що регулює систему фінансового моніторингу, можна умовно зобразити як таку, що має кілька рівнів, як і в більшості зарубіжних країн. Визначено такі рівні вітчизняної законодавчої бази: конституційний; рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом; профільні (спеціалізовані) закони, що регулюють безпосередньо фінансовий моніторинг; рівень підзаконних нормативно-правових актів;

міжнародні договори та стандарти; акти суб'єктів державного фінансового моніторингу.

Здійснено типологізацію підрозділів фінансового моніторингу та їхньої компетенції. Визначено, що необхідність створення підрозділів фінансової розвідки й виконання ними своїх основних функцій дозволить країні відповідати рекомендаціям Групи з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. Запропоновано розглядати підрозділи фінансової розвідки як організаційні інституції (одиниці), що спеціалізуються в галузі збирання та аналізування фінансової інформації для виявлення фінансових злочинів і порушень. Констатовано, що під час вибору моделі для організації підрозділу фінансової розвідки насамперед необхідно врахувати локальні (місцеві) умови (у країні) у контексті функціонування такої інституції в одній із структур.

Наголошено, що жодна країна не може самостійно боротися з такими явищами, як легалізація (відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, корупція, і лише колективні зусилля світової спільноти можуть забезпечити ефективну протидію і протистояти цим діям. З урахуванням цього суб'єктів фінансового моніторингу розглянуто залежно від рівня їхнього функціонування – національного (вітчизняного) та міжнародного (наднаціонального). Визначено основну роль і значення організацій наднаціонального рівня в забезпеченні провадження ефективного фінансового моніторингу за допомогою: координації та співпраці; розроблення стандартів і нормативів; оцінювання та нагляду; навчання та розвитку навичок; міжнародної співпраці загалом; забезпечення стабільності та безпеки. Констатовано, що порівняно з іншими системами фінансового моніторингу, такими як закордонні аналоги, вітчизняна система наділена більшими повноваженнями. Оскільки суб'єкти фінансового моніторингу не лише отримують інформацію, але й самостійно проводять фінансові розслідування.

Проаналізовано основоположні засади міжнародного співробітництва у сфері провадження фінансового моніторингу. Виокремлено виклики, які потрібно враховувати за умови міжнародної співпраці: відсутність єдиної системи фінансового моніторингу; технологічну складність і швидкий розвиток фінансових інструментів і технологій, що використовуються для незаконних фінансових операцій; політичні та геополітичні чинники, які можуть перешкоджати співпраці між країнами.

Проаналізовано досвід зарубіжних країн (Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка) з метою пошуку можливих способів покращання системи фінансового моніторингу в Україні, адміністративно-правових засад його провадження. Визначено основні переваги систем фінансового моніторингу в цих країнах із метою можливості імплементації в Україні.

Запропоновано напрями подальшого розвитку та удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу: удосконалення вітчизняного законодавства в контексті оновлених міжнародних стандартів і європейських рекомендацій із метою уніфікації і приведення у відповідність; впровадження ризик-орієнтованого підходу у практичну і щоденну роботу всіх учасників національної системи фінансового моніторингу; поліпшення механізмів міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та розроблення методики такої взаємодії; удосконалення порядку міжнародної взаємодії і співпраці між суб'єктами фінансового моніторингу України та зарубіжних країн, зокрема підрозділами фінансової розвідки.

Досліджено міжвідомчу взаємодію суб'єктів фінансового моніторингу в контексті провадження фінансового моніторингу з урахуванням того, що інститут фінансового моніторингу є системним утворенням, тому ґрунтується на регламентації відносин певних груп. Визначено, що міжвідомча взаємодія полягає у спільній роботі суб'єктів фінансового моніторингу за допомогою обміну інформацією та координації заходів із метою виявлення, припинення та

протидії фактів легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й інших видів фінансової злочинності. Запропоновано внести зміни до чинного законодавства, що регулює питання провадження фінансового моніторингу.

***Ключові слова:** фінансовий моніторинг, підрозділ фінансової розвідки, фінансова розвідка, Державна служба фінансового моніторингу, протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, протидія фінансуванню тероризму, протидія фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.*

SUMMARY

Utkina M. S. Administrative and Legal Principles of Financial Monitoring Implementation in Ukraine. – Qualification scientific work printed as manuscript.

The dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Legal Sciences, specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – Sumy State University. – Sumy, 2024.

The dissertation thesis is devoted to a comprehensive study of the legislative, theoretical, administrative and legal principles of financial monitoring. The work provides an improved concept of “financial monitoring”, the author’s definition of the concepts “interagency interaction of financial monitoring entities”, “principles of financial monitoring”, “functions of financial monitoring”, “methods of financial monitoring”, and “information support of financial monitoring”.

The object of the research is public relations in the field of financial monitoring. The subject of the dissertation research is the administrative and legal principles of financial monitoring.

The dissertation contains scientific provisions and results obtained during scientific research, which fulfil the urgent task of comprehensive study and disclosure of the administrative and legal foundations of financial monitoring.

The genesis of establishing and developing the financial monitoring institute in Ukraine is covered. The active role of Ukraine in the creation of an effective and efficient system, the financial monitoring institute, which was formed under the influence of changes in the world financial system, international obligations, and the country's internal needs in the fight against crime and corruption, was emphasized. The provisions of doctrinal sources regarding the legal basis of financial monitoring are analyzed. This made it possible to comprehensively study and analyze the most significant works on the chosen topic, which is the theoretical basis of the dissertation research; it made it possible to avoid duplication of already studied issues and to focus attention on new or insufficiently researched aspects in order to formulate one's position.

Considering that methodological principles are the basis for any scientific and research project, with the help of which a qualitative contribution to the development of knowledge in various fields is ensured, the importance of choosing the proper methodology is emphasized. Methodology defines the principles of scientific research and distinguishes the methods and approaches used to obtain knowledge and solve problems. Basic methodological principles have been identified and analyzed. Emphasis is placed on the complexity of classification of scientific research methods due to the plurality of views on classification criteria. The categories of methods of scientific knowledge used during the financial monitoring research are defined.

The existing positions of representatives of the scientific community regarding the category “financial monitoring” are summarized, systematized and analyzed, and the author's definition is proposed. The main structural elements of financial monitoring are highlighted: the fundamental principles (principles) of financial monitoring; main goals of financial monitoring; the subject of financial monitoring; objects of financial monitoring; and entities of financial monitoring as the main principles that determine the approaches and methodology to the detection, analysis and control of financial transactions in order to detect and prevent the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction and other financial crimes.

The functions of financial monitoring are considered as specific directions of its application during the performance of various functional tasks and methods of financial monitoring as a set of structured and systematized methods and tools (tools) used to collect, analyze and process an array of information data to prevent and counter financial crime (legalization of criminal income (in particular, with the help of virtual assets; acts of corruption, etc.)), financing of terrorism and financing of the proliferation of weapons of mass destruction.

The essence of the information support of the financial system as a system of financial monitoring as a system of processes, resources and technologies that ensures the collection, processing, analysis and presentation of information necessary

for the detection and tracking of illegal financial activities, legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, financing of terrorism is revealed and financing the proliferation of weapons of mass destruction, as well as identifying financial risks and ensuring compliance with relevant regulatory requirements and legislation. The main components of the information support of the financial monitoring system are highlighted.

The issue of state regulation of financial monitoring, which is comprehensive and consists of various components, has been studied. The main regulation methods are legal instruments containing various forms and management methods. The influence of this complex of regulators contributes to forming a managerial and legal environment within which the subjects of state administration act based on clearly defined legislative boundaries. It was emphasized that state regulation is complex and based on international standards and requirements of the European Community.

Even though the legislative framework that regulates the implementation of financial monitoring in Ukraine is still in the formation process, it is pretty thorough. It considers the main provisions of international standards to a greater extent. It is substantiated that the domestic legal framework regulating the financial monitoring system can be conventionally depicted as having several levels, as in most foreign countries. The following levels of the domestic legislative framework are defined: constitutional; the level of laws regulating issues related to financial transactions in general; profile (specialized) laws directly regulating financial monitoring; the level of secondary regulatory legal acts; international agreements and standards; acts of subjects of state financial monitoring.

The typology of financial monitoring units and their competence has been carried out. It was determined that the need to create financial intelligence units and perform their primary functions would allow the country to meet the recommendations of the Anti-Money Laundering Financial Action Task Force (FATF) - International Standards for Combating Money Laundering, Terrorist Financing and the Proliferation of Weapons of Mass Destruction. It is proposed to consider financial intelligence units as organizational institutions (units) specializing

in collecting and analyzing financial information to detect financial crimes and violations. It was established that when choosing a model for the organization of a financial intelligence unit, first of all, it is necessary to consider local (local) conditions (in the country) in the context of the functioning of such an institution in one of the structures.

It was emphasized that no country can independently fight such phenomena as the legalization (laundering) of criminal proceeds, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction, corruption, and only the collective efforts of the world community can ensure effective countermeasures and oppose these actions. Considering this, the financial monitoring entities were considered depending on their functioning level - national (domestic) and international (supranational). The leading role and importance of supranational level organizations in ensuring the implementation of effective financial monitoring with the help of coordination and cooperation; development of standards and regulations; assessment and supervision; training and skill development; international cooperation in general; ensuring stability and security. It was established that the domestic system has more extraordinary powers than other financial monitoring systems, such as foreign analogues. The entities of financial monitoring not only receive information but also independently conduct financial investigations.

The basic principles of international cooperation in financial monitoring are analyzed. The challenges that need to be taken into account in terms of international cooperation are highlighted: the absence of a unified system of financial monitoring; technological complexity and rapid development of financial instruments and technologies used for illegal financial transactions; and political and geopolitical factors that can hinder cooperation between countries.

The experience of foreign countries (the United States of America, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Federal Republic of Germany, and the French Republic) was analyzed in order to find possible ways to improve the system of financial monitoring in Ukraine, the administrative and legal basis of its implementation. The main advantages of financial monitoring systems in these

countries have been determined with the aim of the possibility of implementation in Ukraine.

Directions for further development and improvement of the domestic financial monitoring system are proposed: improvement of domestic legislation in the context of updated international standards and European recommendations for the purpose of unification and bringing them into line; implementation of a risk-oriented approach in the practical and daily work of all participants of the national financial monitoring system; improvement of mechanisms of interdepartmental interaction of financial monitoring subjects and development of methods of such interaction; improvement of the order of international interaction and cooperation between entities of financial monitoring of Ukraine and foreign countries, in particular financial intelligence units.

The interdepartmental interaction of financial monitoring entities in the context of financial monitoring was studied, taking into account that the institute of financial monitoring is a systemic entity. Therefore, it is based on the regulation of the relations of certain groups. It was determined that the interdepartmental interaction consists of the joint work of the subjects of financial monitoring through the exchange of information and coordination of measures in order to identify, stop and counteract the facts of legalization (laundering) of criminal proceeds, financing of terrorism, financing of the proliferation of weapons of mass destruction and other types of financial crime. It is proposed to make changes to the current legislation regulating the issue of financial monitoring.

Keywords: *financial monitoring, financial intelligence unit, financial intelligence, the State Financial Monitoring Service of Ukraine, combating the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, combating the financing of terrorism, combating of the financing of the proliferation of weapons of mass destruction and corruption.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Уткіна М. С. Ризико-орієнтований підхід: особливості здійснення фінансового моніторингу під час його застосування. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова, М. С. Бричко. Суми : СумДУ, 2022. С. 40–49.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Уткіна М. С. Здійснення фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: зарубіжний досвід. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 82. С. 124–129. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4666006>.

3. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 292–295. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/75>.

4. Уткіна М. С. Правовий статус суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2020. № 23 (36). С. 73–77.

5. Уткіна М. С. Взаємодія правоохоронних органів та фінансових установ щодо здійснення фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2021. № 26 (39). С. 102–106.

6. Уткіна М. С. До питання інформаційного забезпечення фінансового моніторингу. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 2. С. 94–97. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.354>.

7. Уткіна М. С., Смаль В. В. Заходи щодо співпраці правоохоронних органів з метою протидії легалізації злочинних доходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 360–362. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/86>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано інформаційний обмін для забезпечення провадження фінансового моніторингу в контексті взаємодії правоохоронних органів.*

8. Резнік О. М., Уткіна М. С. Щодо співвідношення фінансового моніторингу та фінансового контролю: доктринальний та законодавчий підходи. *Ампаро*. 2022. № 2. С. 23–28. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-2-03>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано доктринальні та законодавчі підходи до визначення категорії «фінансовий моніторинг».*

9. Уткіна М. С. Методи здійснення фінансового моніторингу. *Наукові перспективи*. 2023. № 4 (34). С. 469–476. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-469-476](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-469-476).

10. Уткіна М. С. Виклики та перспективи міжнародної співпраці у сфері здійснення фінансового моніторингу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 255–259. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.43>.

11. Уткіна М. С. Правові аспекти врегулювання віртуальних активів в контексті провадження фінансового моніторингу. *Академічні візії*. 2023. № 19. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7956251>.

12. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як інструмент запобігання фінансовому тероризму: нові виклики та перспективи. *Академічні візії*. 2023. Випуск 20. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/431>.

13. Уткіна М. С. Щодо принципів фінансового моніторингу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 147–151. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.24>.

14. Utkina M. S. Foreign Experience of Organising State Financial Monitoring. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 3 (81). С. 99–104. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.15>.

15. Уткіна М. С. Ретроспективний аналіз розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С. 377–387. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-377-387](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-377-387).

16. Уткіна М. С. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу у національній системі. *Ампаро*. 2023. № 2. С. 48–55. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-2-07>.

17. Уткіна М. С. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду в системі фінансового моніторингу України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 127–131. URL: <https://doi.org/10.32782/39221481>.

18. Utkina M. S. Cooperation between Financial Intelligence Units, Supervisors and «Third» Countries: Main Points and Challenges. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 67–71. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.3/12>.

19. Уткіна М. С. Міжнародні стандарти та міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 178–182. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.29>.

20. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг організованої злочинності: основні тенденції й виклики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 99. С. 134–139. URL: <https://doi.org/10.32782/apdp.v99.2023.19>.

**Статті в періодичних наукових виданнях,
що індексуються БД Scopus та Web of Science**

21. Oleg M. Reznik, Olha S. Bondarenko, Maryna S. Utkina, Nadiia S. Horobets. Corruptive Incomings Laundering in the Medical Sphere. *Wiadomości Lekarskie*. 2021. Volume LXXIV. Issue 5. P. 1250–1255. URL: <https://wiadlek.pl/>

wp-content/uploads/archive/2021/WLek202105138.pdf. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано діяльність міжурядового органу – Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF).*

22. Bondarenko O., Utkina M., Dumchikov M., Prokofieva-Yanchylenko D., Yanishevskaya K. Review of State Anti-Corruption Institutions Effectiveness in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Volume 10. Issue 38. P. 219–233. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.38.02.22>. *Особистий внесок здобувача: охарактеризовано діяльність Національного антикорупційного бюро України як правоохоронного органу за умови взаємодії з іншими органами для провадження фінансового моніторингу.*

23. Reznik O., Utkina M., Bondarenko O. Financial Intelligence as an Effective Way in the Field of Combating Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26. № 1. P. 94–105. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0102>. *Особистий внесок здобувача: охарактеризовано основні моделі органів фінансового моніторингу (підрозділів фінансової розвідки).*

24. Utkina M., Samsin R., Pochtovyi M. Financial Intelligence (Monitoring) of the Transactions with Virtual Assets: New Legislation and Best Practices of Foreign Countries. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26. № 2. P. 349–360. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/JMLC-12-2021-0136>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано роль фінансового моніторингу транзакцій з віртуальними активами щодо ефективної протидії відмиванню злочинних доходів.*

25. Utkina M., Reznik O., Pavlenko L. Financial Intelligence (Monitoring) during the Martial Law: Main Challenges and Key Points. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2022-0093>. *Особистий внесок здобувача: виокремлено особливості провадження фінансового моніторингу під час воєнного стану.*

26. Bondarenko O., Utkina M., Reznik O. and Dumchikov M. Mechanisms for Interaction of Law Enforcement Agencies in the Field of Countering Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/>

JMLC-01-2023-0006. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано законодавче закріплення механізмів взаємодії правоохоронних органів із фінансовими установами та іншими юридичними особами.*

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях юридичного напрямку

28. Reznik O., Utkina M. Functions of the Financial Intelligence (Monitoring) System. *Journal of International Legal Communication*. 2022. Vol. 5. № 2. P. 79–84. URL: <http://dx.doi.org/10.32612/uw.27201643.2022.5>. P. 79–84. *Особистий внесок здобувача: систематизовано основні функції провадження фінансового моніторингу.*

29. Utkina M. S. International Organisations in the System of Supranational Level of the Financial Monitoring Entities. *European Socio-Legal & Humanitarian Studies*. 2023. № 1. P. 129–135. URL: http://ehs-journal.ro/wp-content/uploads/2023/05/ESLHS_1_23.pdf.

30. Utkina M. S., Reznik O. M., Bondarenko O.S. The Place and the Role of Financial Monitoring in Anti-Money Laundering. *Eduvest – Journal of Universal Studies*. 2023. Volume 3, № 5. P. 1019–1027. URL: <https://doi.org/10.59188/eduvest.v3i5.821>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано місце фінансового моніторингу в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.*

31. Utkina M. S. The Role of International Organisations in the Development of the Financial Monitoring System. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 2. P. 162–166. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/07/Vishegrad_02_2023_PRINT.pdf.

32. Utkina M. S. Digital Identification and Financial Monitoring: New Technologies in the Fight against Crime. *Scientific Journal of Polonia University*

Тези наукових доповідей

33. Utkina M. S. Financial Intelligence (Monitoring) Entities in the Context of European Integration. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали Науково-практичного круглого столу (м. Суми, 15 січня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 84–86.

34. Уткіна М. С. Щодо сутності та принципів фінансового моніторингу. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 20–21 травня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 305–308.

35. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг операцій із віртуальними активами. *Інноваційність поглядів у європейських фундаментальних науково-практичних дослідженнях із юриспруденції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рига, Латвія, 28–29 грудня 2021 р.). Рига : Baltija Publishing, 2021. С. 146–149.

36. Utkina M. S. Reasons and Preconditions for Creating a Financial Intelligence (Monitoring) System in Ukraine. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices* : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference (Tallinn, Estonia, March 31 – April 1, 2022). Tallinn : Teadmus OÜ, 2022. P. 25–26.

37. Уткіна М. С. Правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–20 травня 2022 р.). Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 356–361.

38. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг vs фінансовий контроль. *Modern Research in World Science* : Proceedings of III International Scientific and Practical

Conference (Lviv, June 12–14, 2022). Lviv : SPC «Sci-conf.com.ua», 2022. P. 1858–1862.

39. Utkina M. S. Investigating the Determinants of Effective Financial Monitoring. *Omul, Criminologia, Știința : Conferința Științifică Internațională*. Ediția a 2-a, Vol. 1 (Chișinău, Moldova, March 24, 2023). Chișinău: Institutul de științe penale și criminologie aplicată, 2023. P. 362–363.

40. Уткіна М. С. Міжнародна діяльність Державної служби фінансового моніторингу України в контексті міжнародної співпраці. *Механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали науково-практичної конференції (м. Полтава, 16–17 червня 2023 р.). Одеса : Молодий учений, 2023. С. 28–30.

41. Уткіна М. С. Взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Theoretical and Empirical Scientific Research: Concept and Trends* : Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference (Oxford, United Kingdom, June 24, 2023). Oxford : Oxford Sciences Ltd. & European Scientific Platform, 2023. Volume 1. P. 54–55.

42. Utkina M. S. Activities of State Financial Monitoring Entities as Subjects of the National Level. *Science of XXI Century: Development, Main Theories and Achievements* : Collection of Scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference (Helsinki, Republic of Finland, June 30, 2023). Helsinki : European Scientific Platform, 2023. P. 60–62.

43. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг в системі адміністративно-правових засобів запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 117–119.

44. Уткіна М. С. Діяльність державних органів щодо забезпечення міжнародного співробітництва у сфері здійснення фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних

злочинним шляхом. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXXV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Стамбул, Туреччина, 7 серпня 2023 р.). Стамбул : ГО «ВАДНД», 2023. С. 116–120.

45. Уткіна М. С. Нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу в Україні. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень* : матеріали VI Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, 4 серпня 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 79–81.

46. Уткіна М. С. Роль міжнародних організацій у розбудові системи фінансового моніторингу. *GRUNDLAGEN DER MODERNEN WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG* : Materials of V International Scientific and Practical Conference (Zurich, Switzerland, October 27, 2023). Zurich, 2023. С. 64–65.

Інші публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації

47. Utkina M. S. Functioning of the Financial System of Ukraine : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2020. 148 p.

48. Dumchykov M., Bondarenko O., Utkina M. S. Reforming of the National and Local Taxes and Fees System in Ukraine : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2020. 116 p.

49. Думчиков М. О., Бондаренко О. С., Уткіна М. С. Загальні питання криміналістичної характеристики легалізації корупційних доходів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Випуск 66. С. 296–309. URL: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.29>.

50. Bondarenko O., Utkina M., Kolesnikova M. The Role of Mass Media in Preventing Corruption. *Law, State and Telecommunications Review*. 2021. Volume 12. № 1. P. 70–93. URL: <https://doi.org/10.26512/lstr.v13i1.35433>.

51. Уткіна М. С., Бондаренко О. С. Адміністративно-правові засади протидії корупції. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* 2022. Випуск 35. С. 19–24. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/647>.

52. Bondarenko O., Utkina M. Martial Law and Smuggling of Goods: the Search for the Optimal Model of Legal Liability. *Journal of Financial Crime.* 2023. URL: <https://doi.org/10.1108/JFC-01-2023-0014>.

53. Reznik O. M., Bondarenko O. S., Utkina M. S. Interaction of Law Enforcement Authorities with Financial Institutions : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2023. 60 p.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	25
ВСТУП.....	26
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	42
1.1. Генеза становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні.....	42
1.2. Стан наукової розробки правових засад провадження фінансового моніторингу	70
1.3. Методологічні засади дослідження фінансового моніторингу	85
1.4. Підходи щодо визначення фінансового моніторингу	108
1.5. Принципи, функції та методи провадження фінансового моніторингу	127
Висновки до розділу 1	148
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОВАДЖЕННЯ	
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	153
2.1. Інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу.....	153
2.2. Державне регулювання фінансового моніторингу	176
2.3. Рівні законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу.....	186
Висновки до розділу 2	215
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ	
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ	221
3.1. Типологія підрозділів фінансового моніторингу та їхні компетенції	221
3.2. Наднаціональний рівень суб'єктів фінансового моніторингу	241
3.3. Діяльність суб'єктів національного рівня фінансового моніторингу	261
Висновки до розділу 3	286

РОЗДІЛ 4. УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ	291
4.1. Міжнародне співробітництво щодо провадження фінансового моніторингу	291
4.2. Досвід зарубіжних країн щодо провадження фінансового моніторингу: можливості імплементації в Україні	305
4.3. Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу	322
Висновки до розділу 4	340
ВИСНОВКИ	343
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	360
ДОДАТКИ.....	413

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

AML	–	Anti-Money Laundering.
BaFin	–	Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht
CFT	–	Combating the Financing of Terrorism.
FinCEN	–	Financial Crimes Enforcement Network.
ЄС	–	Європейський Союз.
Інтерпол	–	Міжнародна організація кримінальної поліції.
КМУ	–	Кабінет Міністрів України.
КУ	–	Конституція України.
КУпАП	–	Кодекс України про адміністративні правопорушення.
МВФ	–	Міжнародний валютний фонд.
ООН	–	Організація об'єднаних даних.
ПУ	–	Президент України.
ПФР	–	підрозділ фінансової розвідки.
СБУ	–	Служба безпеки України.
США	–	Сполучені штати Америки.
ФАТФ	–	Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей.
ЦСР	–	Цілі сталого розвитку.
п.	–	пункт.
пп.	–	підпункт.
р.	–	рік
с.	–	сторінка.
ст.	–	стаття.
ч.	–	частина.

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний стан національної економіки супроводжується сталим впливом чинників, зокрема : фінансово-економічною й політичною нестабільністю, монополізацією, збільшенням випадків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, недовірою до державних інституцій. Усе це є загрозою не лише для економіки високорозвинутих країн та країн, що розвиваються, але й для національної безпеки в цілому. Така ситуація вимагає постійного внутрішнього моніторингу та заходів для забезпечення стійкості економічних процесів, одним із яких є фінансовий моніторинг, особливо з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних зі збором та аналізом фінансової інформації з метою протидії фінансовій злочинності, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Забезпечення миру та міжнародної безпеки стає, можливо, найбільш важливою проблемою для кожної країни світу. Міжнародний тероризм порушує гармонійний розвиток держав і загрожує міжнародному усталеному безпековому порядку. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 р., загострення ситуації з тероризмом і сепаратизмом вимагає переосмислення завдань, пов'язаних із припиненням фінансування цих процесів. Це вимагає вжиття жорстких заходів контролю над фінансовими потоками. Отже, важливим аспектом діяльності державних органів повинно стати виявлення та припинення фінансової підтримки терористичних і сепаратистських організацій.

Актуальності набуває питання дослідження важливості досягнення Цілей сталого розвитку, відомих також як Глобальні цілі, що сприяють економічному зростанню, соціальній справедливості та міцним інституціям. Зокрема фінансовий моніторинг є передумовою для створення справедливих і міцних інституцій, що є однією з головних ЦСР (16 – Сприяти мирним та інклюзивним

суспільствам для сталого розвитку, надавати доступ до правосуддя для всіх і створювати ефективні, підзвітні та інклюзивні інституції на всіх рівнях). А також досягнення таргетів 16.4 «До 2030 року суттєво скоротити незаконні фінансові потоки та потоки зброї, посилити відновлення та повернення викрадених активів і боротися з усіма формами організованої злочинності», 16.5 «Значно зменшити корупцію та хабарництво в усіх їх формах» і 16.6 «Розвинути ефективні, підзвітні та прозорі інституції на всіх рівнях» може бути досягнуто саме за допомогою ефективної й дієвої системи фінансового моніторингу.

З метою забезпечення національних інтересів України у сфері сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави, спрямованих на досягнення підвищення рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина забезпечується дотримання ЦСР України на період до 2030 р. Зокрема вони корелюються із Глобальними цілями в частині незмінного вектору протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

З урахуванням того, що Україна є членом різних міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй, Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), вона взяла на себе зобов'язання розвивати та вдосконалювати систему фінансового моніторингу для протидії фінансовій злочинності, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Отже, Україна повинна відповідати міжнародним стандартам і рекомендаціям щодо провадження фінансового моніторингу, співпрацювати з іншими країнами для обміну фінансовою інформацією.

Іноземні інвестори чутливі до рівня боротьби з фінансовою злочинністю та належності системи фінансового моніторингу. Актуальні, адекватні та ефективні адміністративно-правові засади можуть сприяти залученню більшої

кількості іноземних інвестицій, що надзвичайно важливі для України в умовах сьогодення.

За три квартали 2023 р. Державною службою фінансового моніторингу отримано та оброблено 1 027 540 повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу (у 2022 р. за чотири квартали – 1 179 392 повідомлень). Отже, можемо констатувати, що показник за чотири квартали за підсумками 2023 р. буде більшим порівняно з минулими роками. На нашу думку, це пов'язано з ухваленням рішення про надання Україні статусу держави-кандидата на членство в Європейському Союзі, оскільки було наголошено на необхідності виконання умов, зокрема в контексті провадження фінансового моніторингу – боротьба з відмиванням коштів відповідно до стандартів Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), введення в дію антиолігархічного закону відповідно до рекомендацій Венеційської комісії й боротьба з корупцією.

У зв'язку з цим питання удосконалення адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу обумовлено євроінтеграційним вектором розвитку нашої країни, пріоритетом за умови забезпечення економічної й національної стабільності загалом. Актуальність проблеми дослідження дисертаційної роботи не викликає сумнівів з урахуванням того, що попередні дослідження цієї тематики, були доволі фрагментарними і залишили деякі прогалини та колізії у правовій науці адміністративного циклу.

Загалом потрібно зазначити, що дослідженню категорії «фінансовий моніторинг», особливостей і правових підстав його провадження як основного антилегалізаційного заходу було присвячено праці представників наукової спільноти як у галузі права, так і економіки. Зокрема потрібно відзначити наукові доробки таких учених: О. Акімової, О. Балануци, Р. Баранова, О. Бондаренко, А. Борисенкової, К. Бисаги, М. Борець, М. Бревчинської, О. Бурдонової, С. Буткевич, М. Васюка, Н. Виговської, Л. Воронової, І. Гаєвського, О. Глущенко, Я. Грудзевич, С. Гуржій, Л. Воронової, Н. Гвінци, І. Д'яконової, С. Дж. Джаясекара, І. Дмитренка, Я. Дропи, С. Єгоричевої, В. Зеленецького,

І. Канцір, О. Комісарова, В. Кірсанова, Дж. Кіршенбаума, Ю. Козлової, О. Косиці, О. Кузьменко, А. Куліша, М. Кучерявенка, С. Лепського, А. Дж. Маркуса, О. Мілієнко, Н. Москаленко, В. Першина, І. Рекуненко, О. Рєзніка, І. Семенген, О. Скрипки, О. Смагло, О. Собакаря, М. Старинського, В. Сухоноса, С. Тєслі, А. Хмєлюка, Т. Часової, В. Чумака, Л. Чуніхіної, Д. Шияна та ін.

Проте, незважаючи на досягнуті результати досліджень, презентовані в наукових роботах зазначених вище вчених, констатуємо, що чимало теоретичних положень адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу на рівні дослідження комплексного характеру є дискусійними або ж загалом маловивченими. Усе це зумовлено змінами в чинній нормативно-правовій базі, намаганням приведення вітчизняних актів у відповідність до міжнародних стандартів і європейських рекомендацій, що регулюють питання провадження фінансового моніторингу, протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Ефективне провадження фінансового моніторингу є не лише вимогою відповідно до міжнародних стандартів, а й передумовою стабільного соціально-економічного розвитку країни, її фінансової та національної безпеки загалом. Отже, на підставі зазначеного вище актуалізовано питання наукового пошуку уніфікованого підходу щодо розуміння сутності адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тематика дисертаційного дослідження відповідає Цілям сталого розвитку України на період до 2030 р., пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки в Україні на період до 2023 р. з розділу «Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і

держав» і Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану виконання науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (номер державної реєстрації – 018U001317), «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» (номер державної реєстрації – 0120U100474), «Корупція в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови: оптимальна модель протидії» (номер державної реєстрації – 0124U000556), у межах договору № БФ/24-2021 щодо «Виконання завдань перспективного плану розвитку наукового напрямку «Суспільні науки» у Сумському державному університеті» й науково-дослідної роботи Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту Сумського державного університету «Національна безпека України через запобігання фінансовим шахрайствам та легалізації брудних грошей: воєнні та післявоєнні виклики» (номер державної реєстрації – 0123U101945).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Сумського державного університету (протокол № 5 від 11 листопада 2021 року) та внесено до переліку тем дисертаційних досліджень із юридичних наук Національної академії правових наук (реєстр. № 395, 2021 рік).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є удосконалення адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу як одного з ефективних методів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на основі дослідження положень правової доктрини, норм чинного національного й зарубіжного законодавства та практики їхньої реалізації.

Досягнення поставленої мети передбачило виконання таких завдань:

- проаналізувати генезу становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні;
- визначити й охарактеризувати стан наукової розробки правових засад провадження фінансового моніторингу;
- сформувати й ранжувати методологічні засади дослідження фінансового моніторингу;
- розкрити підходи щодо визначення фінансового моніторингу;
- виокремити і проаналізувати принципи, функції та методи провадження фінансового моніторингу;
- охарактеризувати інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу;
- продемонструвати роль державного регулювання фінансового моніторингу;
- визначити й охарактеризувати рівні законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу;
- типологізувати підрозділи фінансового моніторингу та окреслити сферу їхньої компетенції;
- виокремити наднаціональний рівень суб'єктів фінансового моніторингу;
- проаналізувати діяльність суб'єктів національного рівня фінансового моніторингу;
- окреслити міжнародне співробітництво щодо провадження фінансового моніторингу;
- узагальнити досвід зарубіжних країн щодо провадження фінансового моніторингу й визначити можливості його імплементації в Україні;
- установити роль і значення міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі провадження фінансового моніторингу в Україні.

Предметом наукового дослідження є адміністративно-правові засади провадження фінансового моніторингу в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи стала сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Із загальних, або ж філософських, методів наукового дослідження нами був використаний *діалектичний (діалектико-логічний)* – для розроблення і пропозиції загальної стратегії розвитку інституту фінансового моніторингу з урахуванням його суперечливостей і можливостей розвитку (підрозділи 1.1, 1.4, 1.5 й 2.2). За допомогою *феноменологічного методу* було проаналізовано як вітчизняні, так і зарубіжні нормативно-правові акти, які регулюють питання провадження фінансового моніторингу (підрозділи 1.1, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). *Герменевтичний метод (метод герменевтичного дискурсу)* дозволив більш глибоко розтлумачити аналізовані норми в контексті їхньої застосовності до вирішення проблемних питань провадження фінансового моніторингу (підрозділи 1.1, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). *Аналітичний метод* поєднав у собі методи логічного, категоріального й системно-структурного аналізу. За допомогою *методу логічного аналізу* було проаналізовано доктринальні джерела (підрозділи 1.2, 1.4, 2.1, 3.1, 4.2). *Метод категоріального аналізу* було використано для виділення таких: категорій «фінансовий моніторинг», «фінансова розвідка», «підрозділ фінансової розвідки», «протидія» тощо (підрозділи 1.4, 1.5, 2.1, 3.1). *Метод системно-структурного аналізу* було застосовано для аналізування чинного законодавства, що перебуває у стані свого розроблення, а також існувало до внесення змін (підрозділи 2.2, 2.3, 4.2, 4.3).

Серед загальнонаукових методів було виокремлено методи емпіричного, теоретичного й емпірико-теоретичного пізнання. Серед методів емпіричного пізнання потрібно виокремити *метод описання (описовий метод)*, який був використаний для цілісного наукового дослідження адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу. За допомогою *порівняльного методу, або ж методу порівняння*, здійснено компаративне дослідження інститутів фінансового моніторингу (фінансової розвідки) у різних країнах, ефективності різних типів підрозділів фінансової розвідки (підрозділи 3.1, 4.2).

До методів теоретичного пізнання, використаних під час написання роботи, потрібно віднести *метод сходження від абстрактного до конкретного*, який використовувався для дослідження загальних принципів і понять, пов'язаних із провадженням фінансового моніторингу (аналізування міжнародних стандартів, теоретичних концепцій і загальних принципів), аналізування інформаційного забезпечення й організації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу (підрозділи 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 4.1, 4.3), а згодом – для можливості застосування пропозицій із удосконалення діяльності суб'єктів фінансового моніторингу зокрема та провадження фінансового моніторингу загалом (підрозділи 4.2, 4.3). За допомогою *методу узагальнення* було систематизовано позиції, що превалюють серед представників наукової спільноти, щодо визначення й сутності фінансового моніторингу, його суб'єктів (підрозділи 1.4, 3.1, 3.2, 3.3). *Метод класифікації* дозволив систематизувати і розкрити структуру адміністративно-правових аспектів провадження фінансового моніторингу, ранжувати суб'єкти фінансового моніторингу (як загалом, так і на національному рівні), підрозділи фінансової розвідки, принципи та функції фінансового моніторингу (підрозділи 1.5, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1).

Щодо комплексних методів наукового пізнання, то було використано *метод аналізу* в поєднанні з *методом синтезу* задля систематизації та розуміння складних аспектів фінансового моніторингу й розроблення можливих напрямів удосконалення оптимізації системи фінансового моніторингу (підрозділи 4.2 й 4.3). За допомогою *методу екстраполяції* було визначено і прогнозовано можливості імплементації кращих практик зарубіжних країн щодо функціонування системи фінансового моніторингу у вітчизняну площину (підрозділ 4.2). *Метод абстрагування* використовувався для трактування сутності категоріально-понятійного апарату, зокрема ключових термінів і понять, пов'язаних із фінансовим моніторингом, головних принципів і норм, що лежать в основі провадження фінансового моніторингу (підрозділи 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2). *Метод індукції та дедукції* допоміг нам на

основі аналізу адміністративно-правових засад фінансового моніторингу розробити рекомендації для подальшого вдосконалення цього інституту (підрозділи 4.2 і 4.3).

Наступною групою методів, що було застосовано в науковому дослідженні, є конкретно-наукові методи наукового пізнання. Зокрема *конкретно-соціологічний метод* було використано для узагальнення й аналізу статистичних даних щодо динаміки отриманих повідомлень про фінансові операції, динаміки формування досє, кількості переданих узагальнених і додаткових узагальнених матеріалів до правоохоронних і розвідувальних органів тощо (підрозділи 3.2, 3.3, 4.1, 4.3). *Історико-правовий метод* надав можливості виокремити основні етапи становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу (підрозділ 1.1). За допомогою *статистичного методу* було зібрано статистичний матеріал, зведено його за єдиним критерієм та опрацьовано (підрозділи 3.2, 3.3, 4.1, 4.3). *Порівняльно-правовий метод, або ж компаративний*, надав змогу порівняти положення, які регулюють провадження фінансового моніторингу в різних країнах або юрисдикціях, що дозволило виокремити кращі практики задля напрямів удосконалення вітчизняних адміністративно-правових засад (підрозділи 3.2, 4.1 й 4.2). За допомогою *формально-юридичного (нормативно-догматичного) методу* було виокремлено та проаналізовано визначення категорій, закріплених законодавцем, і проаналізовано їхнє трактування відповідно до положень доктринальних джерел (підрозділи 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 3.2, 3.3).

Під час написання дисертаційної роботи також було проведено бібліометричний аналіз наукових доробків щодо питання провадження фінансового моніторингу в Україні за 1930–2023 рр. за допомогою VOSviewer v. 1.6.10. Було констатовано суттєвий приріст публікаційної активності за зазначеною тематикою у проміжку із 2019 до 2021 рр. На нашу думку, це зумовлено ухваленням нового Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення» і необхідністю приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів і європейських рекомендацій. Також на основі бібліометричного аналізу було зазначено, що дослідження були міжгалузевими (соціальні та поведінкові науки, управління та адміністрування, право).

Аналіз користувацького інтересу до питань провадження фінансового моніторингу було здійснено з використанням інструментарію Google Trends. За результатами аналізу пошуку в Україні із 2004 р. до сьогодні частота пошуку категорій «фінансовий моніторинг», «фінансова розвідка» є на стабільно критично низькому рівні протягом періоду починаючи із грудня 2006 р. Зі свого боку, словосполучення «про фінансовий моніторинг» у півтора рази перевищує пошук і користувацький інтерес.

За даними наукометричної бази даних Web of Science, питання фінансового моніторингу було предметом досліджень у 274 наукових доробках. За предметними галузями ранжування таке: економіка – 83 (30,3 %), бізнес-фінанси – 78 (28,47 %), менеджмент – 34 (12,409 %), бізнес – 33 (12,04 %), комп'ютерні науки та інформаційні системи – 19 (6,934 %), наука про операції, дослідження в галузі управління – 18 (6,569 %), комп'ютерні науки та міждисциплінарні застосунки – 11 (4,015 %), інженерія – 11 (4,015 %), право – лише 10 (3,650 %) та ін.

Науково-теоретичною базою для проведення дисертаційного дослідження стали доробки як вітчизняних, так і зарубіжних представників наукової спільноти в галузях гуманітарних наук (філософія), соціальних і поведінкових наук (економіка), управління та адміністрування (публічне управління й фінанси), права (адміністративне право, фінансове право, кримінальне право та інших правничих наук).

Нормативно-правовим підґрунтям дисертації були Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, міжнародні договори, міжнародні стандарти та європейські рекомендації, нормативно-правові акти в системі

вітчизняного законодавства і проекти законів, що закріплюють адміністративно-правові засади провадження фінансового моніторингу.

Інформаційною та емпіричною основою дисертаційного дослідження стали: аналітичні та статистичні матеріали, звіти органів державної влади, наукові дослідження й доктринальні джерела, інформаційно-пошукові системи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній правничій науці виконано комплексне монографічне дослідження адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу. Унаслідок проведеного дисертаційного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з яких:

уперше:

– запропоновано до дій, які належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, віднести дії, пов'язані з використанням благодійної допомоги та волонтерства як інструментів для приховання злочинних доходів, наприклад, здійснення благодійних внесків на імена третіх осіб або створення фіктивних благодійних організацій, привласнення коштів, а також використання волонтерської діяльності для легалізації злочинних доходів за допомогою залучення волонтерів до фіктивних проєктів або інших схем, що дозволяють приховати справжнє походження коштів;

– обґрунтовано необхідність закріплення на законодавчому рівні міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– розкрито сутність інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу як системи фінансового моніторингу як систему процесів, ресурсів і технологій, що забезпечує збирання, оброблення, аналізування та подання інформації, необхідної для виявлення та відстеження незаконної фінансової діяльності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового

знищення, а також ідентифікації фінансових ризиків і забезпечення дотримання відповідних нормативних вимог і законодавства;

- виділено основні складові інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу;

- ґрунтовно досліджено питання принципів фінансового моніторингу як основних засад, що визначають підходи та методологію до виявлення, аналізу та контролю фінансових операцій із метою виявлення та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й інших фінансових злочинів;

- проаналізовано порядок міжнародної взаємодії і співпраці між суб'єктами фінансового моніторингу України та зарубіжних країн;

- запропоновано діяльність суб'єктів національного рівня групувати так: збирання та аналізування інформації; розслідування і виявлення порушень; повідомлення та співпраця; розроблення політики та нормативного регулювання; міжнародна співпраця; запобігання фінансовим ризикам;

удосконалено:

- наявні позиції представників наукової спільноти щодо категорії «фінансовий моніторинг», запропоновано авторське визначення;

- підхід до періодизації етапів становлення і розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні;

- рівні вітчизняної законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу: конституційний; рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом; профільні (спеціалізовані) закони, що регулюють безпосередньо фінансовий моніторинг; рівень підзаконних нормативно-правових актів; міжнародні договори та стандарти; акти суб'єктів державного фінансового моніторингу;

- функції фінансового моніторингу як конкретних своєрідних напрямів його застосування у виконанні різних функціональних завдань;

– методи фінансового моніторингу як сукупність структурованих і систематизованих прийомів і засобів (інструментарію), що використовують для збирання, аналізування та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів (зокрема й за допомогою віртуальних активів; корупційних діянь та ін.), фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– класифікацію суб'єктів фінансового моніторингу відповідно до їхнього обсягу і компетенції;

– напрями подальшого розвитку та удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу;

набули подальшого розвитку:

– основні структурні елементи фінансового моніторингу: основні засади (принципи) фінансового моніторингу; основні цілі фінансового моніторингу; предмет фінансового моніторингу; об'єкти фінансового моніторингу; суб'єкти фінансового моніторингу;

– державне регулювання фінансового моніторингу, що є комплексним, складається з різноманітних компонентів і ґрунтується на міжнародних стандартах і вимогах Європейського співтовариства, а вплив комплексу регуляторів (правових засобів, що містять у собі різні форми та методи управління) сприяє формуванню управлінсько-правового середовища, у межах якого суб'єкти державного управління діють на основі чітко визначених законодавчих меж;

– типологізація підрозділів фінансового моніторингу та їхньої компетенції;

– питання щодо впливу локальних (місцевих) умов (у країні) у контексті функціонування підрозділу фінансової розвідки під час вибору моделі для організації;

– основна роль і значення організацій наднаціонального рівня в забезпеченні провадження ефективного фінансового моніторингу за

допомогою: координації та співпраці; розроблення стандартів і нормативів; оцінювання та нагляду; навчання та розвитку навичок; міжнародної співпраці загалом; забезпечення стабільності та безпеки;

– основоположні засади міжнародного співробітництва у сфері провадження фінансового моніторингу.

Особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що містяться в дисертації. Викладені в дисертаційному дослідженні висновки та положення, що становлять наукову новизну, розроблено автором особисто, обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. Задля аргументації окремих положень дисертаційного дослідження було використано доробки інших учених, на які обов'язково є належно оформлені посилання. У науковій статті «Заходи щодо співпраці правоохоронних органів з метою протидії легалізації злочинних доходів», підготовленій спільно із В. Смаль, особисто проаналізовано інформаційний обмін для забезпечення провадження фінансового моніторингу в контексті взаємодії правоохоронних органів. У статті «Щодо співвідношення фінансового моніторингу та фінансового контролю: доктринальний та законодавчий підходи» у співавторстві з О. Резніком особисто проаналізовано доктринальні та законодавчі підходи до визначення категорії «фінансовий моніторинг». У науковій статті «Corruptive Incomings Laundering in the Medical Sphere», підготовленій разом із О. Резніком, О. Бондаренко та Н. Горобець, особистий внесок здобувача полягає в аналізуванні діяльності міжурядового органу Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF). У статті «Review of State Anti-Corruption Institutions Effectiveness in Ukraine» у співавторстві з О. Бондаренко, М. Думчиковим, Д. Прокоф'євою-Янчиленко та К. Янішевською дисертантка охарактеризувала діяльність Національного антикорупційного бюро України як правоохоронного органу за умови взаємодії з іншими органами для провадження фінансового моніторингу. У науковій статті «Financial Intelligence as an Effective Way in the Field of Combating Money Laundering», підготовленій спільно з О. Резніком та О. Бондаренко, особистий внесок здобувача полягає в

характеристиці основних моделей органів фінансового моніторингу (підрозділів фінансової розвідки). У статті «Financial Intelligence (Monitoring) of the Transactions with Virtual Assets: New Legislation and Best Practices of Foreign Countries», у співавторстві із Р. Самсіним і М. Почтовим, особисто проаналізовано роль фінансового моніторингу транзакцій із віртуальними активами щодо ефективної протидії відмиванню злочинних доходів. У науковій статті «Financial Intelligence (Monitoring) during the Martial Law: Main Challenges and Key Points», написаній у співавторстві з О. Резніком і Л. Павленко, дисертантка виокремила особливості провадження фінансового моніторингу під час воєнного стану. У статті «Mechanisms for Interaction of Law Enforcement Agencies in the Field of Countering Money Laundering», підготовленій разом із О. Бондаренко, О. Резніком і М. Думчиковим, особисто проаналізовано законодавче закріплення механізмів взаємодії правоохоронних органів із фінансовими установами та іншими юридичними особами. У науковій статті «Functions of the Financial Intelligence (Monitoring) System», написаній у співавторстві з О. Резніком, дисертантка систематизувала основні функції провадження фінансового моніторингу. У статті «The Place and the Role of Financial Monitoring in Anti-Money Laundering», у співавторстві з О. Резніком і О. Бондаренко, особисто дисертантка проаналізувала місце фінансового моніторингу в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані та наведені в дисертаційному дослідженні положення, узагальнення, висновки та пропозиції мають бути використані:

– у науково-дослідницькій діяльності – як основа для подальших досліджень адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу України (акт впровадження Сумського державного університету від 10 травня 2023 р.);

– освітньому процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників і під час проведення лекцій, семінарських і практичних занять із

дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», «Кримінальне право», «Податкове право», «Господарське право» (акт впровадження Сумського державного університету від 12 вересня 2023 р.);

– у *правозастосовній (практичній) діяльності* – під час провадження практичної діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу з метою підвищення ефективності їхньої діяльності (довідка про впровадження від Адвокатського об'єднання «Аспер»).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблем, одержані узагальнення, результати й висновки дисертаційного дослідження було оприлюднено: 1) на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема таких: «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (Суми, 2021–2022 рр.), «Інноваційність поглядів у європейських фундаментальних науково-практичних дослідженнях із юриспруденції» (Рига, 2021 р.), «Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices» (Таллінн, 2022 р.), «Modern Research in World Science» (Львів, 2022 р.); «Omul, Criminologia, Știința» (Кишинів, 2023 р.); «Механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (Полтава, 2023 р.), «Theoretical and Empirical Scientific Research: Concept and Trends» (Оксфорд, 2023 р.), «Восьмі Таврійські юридичні наукові читання» (Київ, 2023 р.), «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (Стамбул, 2023 р.), «GRUNDLAGEN DER MODERNEN WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG» (Цюріх, 2023 р.); 2) міжнародній науково-теоретичній конференції «Science of XXI Century: Development, Main Theories and Achievements» (Гельсінкі, 2023 р.); 3) міжнародній науковій конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень» (Дніпро, 2023 р.); 4) науково-практичному круглому столі «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри» (Суми, 2021 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, результати дослідження, висновки і пропозиції викладено дисертанткою в 53 наукових працях, зокрема в 1 колективній монографії, 19 наукових статтях у фахових виданнях України

категорії «Б», 6 статтях у періодичних наукових виданнях, що індексуються наукометричними базами даних Scopus та Web of Science, 5 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, 14 тезах доповідей на конференціях і круглих столах, 7 працях, що додатково відображають наукові результати дисертаційного дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, чотирьох розділів, що вміщують чотирнадцять підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 433 сторінки. Список використаних джерел складається з 452 найменувань і займає 53 сторінки, додатки викладено на 22 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Генеза становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні

У контексті подій, що відбуваються сьогодні у світі, глобальних трансформаційних і реформаційних процесів, швидкоплинного розвитку ринку фінансових послуг актуалізується питання ефективного функціонування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню зброї масового знищення і приведення у відповідність міжнародним стандартам у згаданій вище сфері. Ефективна система запобігання і протидії має на меті також і стабілізацію фінансової та економічної систем країн і забезпечення підвищення рівня національної безпеки. Зокрема з урахуванням того, що фінансові потоки можуть використовуватися для фінансування тероризму, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, корупційних діянь та інших злочинних дій, що загрожують безпеці країни, відповідний дієвий інституційний механізм є одним із основних складових державної політики, спрямованої на ефективне виявлення і припинення незаконних діянь.

Міжнародна спільнота поступово намагається удосконалити та уніфікувати систему протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму (AML/CFT – Anti-Money Laundering / Combating the Financing of Terrorism) і фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Одним із дієвих механізмів у зазначеній вище сфері є фінансовий моніторинг [369, с. 104]. Наявний досвід міжнародної спільноти свідчить, що належний рівень функціонування інституту фінансового моніторингу є невід’ємною передумовою для

забезпечення стійкої фінансової безпеки, стабільності економіки і збереження та підтримання довіри до фінансових установ.

В Україні інститут фінансового моніторингу сформувався як закономірна відповідь на важливі зміни у фінансовій системі та зобов'язання нашої держави перед міжнародним співтовариством у контексті запобігання та протидії злочинам, пов'язаним із фінансовою системою. З урахуванням відкритого повномасштабного воєнного нападу Російської Федерації на Україну, як наслідок – введення воєнного стану, потрібно наголосити на пріоритезації захисту вітчизняної фінансової системи від дій держави-терориста, вжиття заходів комплексного характеру з метою економічної ізоляції країни-агресора на міжнародній арені у взаємодії з вітчизняними та іноземними партнерами. Важливість формування ефективної системи провадження фінансового моніторингу зумовлено також і наданням статусу держави-кандидата на членство в Європейському Союзі в червні 2022 р. Перед нашою країною було поставлено низку вимог і завдань, що стосуються, зокрема, і питання провадження фінансового моніторингу, з метою забезпечення високого й належного рівня фінансової безпеки.

Зважаючи на все більшу інтеграцію вітчизняного ринку фінансових послуг у міжнародний фінансовий простір, доволі гостро постає питання впровадження фінансових інновацій і вжиття заходів для зменшення фінансового шахрайства. Така ситуація потребує ухвалення рішень і проведення реформ у фінансовій площині вітчизняної економіки, що має велике значення для подолання цієї проблеми.

Починати комплексне дослідження інституту фінансового моніторингу як одного з найбільш дієвих заходів у системі запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення необхідно з виокремлення і ґрунтовного аналізу особливостей його історичної еволюції з метою визначення подальших, майбутніх напрямів удосконалення інституту фінансового моніторингу. Зважаючи на це, актуалізується питання дослідження

історико-правових аспектів становлення інституту фінансового моніторингу в Україні й виокремлення періодизації його розвитку. Процес становлення й початку функціонування національних систем фінансового моніторингу в окремих світових державах характеризується динамічністю історії розвитку процесів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [74, с. 224].

Як ми зазначали вище, з урахуванням реалій сьогоденного розвитку суспільства інститут фінансового моніторингу ґрунтується на державній стратегії. Ця стратегія передбачає:

- діяльність спеціально уповноваженого органу з питань фінансового моніторингу (Державної служби фінансового моніторингу) як координувального центру, забезпечення його політичної та фінансової незалежності;

- формування єдиної національної інформаційної системи, яка є прозорою та доступною, у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним (незаконним) шляхом;

- співробітництво й міжвідомчу взаємодію Державної служби фінансового моніторингу України з органами державної влади, які здійснюють контролювальні та регулювальні функції щодо суб'єктів первинного фінансового моніторингу;

- співробітництво і взаємодію Державної служби фінансового моніторингу із правоохоронними органами;

- відслідковування Державною службою фінансового моніторингу стану розгляду матеріалів, переданих правоохоронним органам;

- використання ефективного досвіду зарубіжних країн і активну участь у міжнародному співробітництві [65, с. 38].

С. Єгоричева доцільно зазначила, що вибір певною країною стратегії застосування засобів адміністративного характеру для протидії й боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню зброї масового знищення повною

мірою корелюється й пов'язано з конкретними особливостями системи управління в даній країні. Цілком слушною є позиція науковиці з приводу того, що для повноцінного й ефективного функціонування системи фінансового моніторингу критично важливо мати чіткі і змістовні нормативно-правові основи, які мають установлювати чіткий розподіл повноважень і відповідальності між різними учасниками цієї системи [156, с. 54].

Аналізуючи доробки представників наукової спільноти, які досліджували питання і проблемні аспекти формування та становлення системи фінансового моніторингу в Україні, зазначаємо, що прогрес теорій розвитку системи фінансового моніторингу відбувся наприкінці ХХ століття [59]. Зокрема вважаємо, що це було зумовлено такими чинниками:

- вплив глобалізаційних процесів на розвиток світової фінансової системи;
- збільшення кількості міжнародних фінансових операцій;
- зростання комплексності та винахідливості фінансових злочинів.

Усе це викликало необхідність розроблення більш ефективних і комплексних підходів до моніторингу та контролю за фінансовими операціями й перегляду вже наявних. Зокрема з урахуванням історичного досвіду протягом тривалого часу уряди більшості країн намагалися запобігти і протидіяти легалізації (відмиванню) так званих злочинних доходів переважно завдяки зусиллям «традиційних» правоохоронних органів. Однак зазвичай їхні територіальні підрозділи отримували інформацію про фінансові порушення у вигляді певної вибірки в обмеженій кількості, що проводиться в процесі оперативно-розшукової діяльності. Такий метод не міг забезпечити відстеження всіх потенційно підозрілих фінансових транзакцій та операцій [157, с. 24].

Формування і функціонування цілісної системи фінансового моніторингу є не лише міжнародним стандартом, а передумовою подальшого соціально-економічного розвитку, реформування бюджетної системи та системи соціального забезпечення населення, ефективного використання державної власності, забезпечення належного рівня національної безпеки України [369, с. 105].

Аналізуючи процес створення системи фінансового моніторингу в Україні, В. Тесленко [398, с. 281] наголошує на тому, що до початку нового століття в нашій державі не існувало ефективної системи як такої. Лише деякі аспекти частково відповідали окремим положенням міжнародних стандартів у сфері протидії, запобігання й боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. Проте потрібно зазначити, що саме стандарти Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) (Financial Action Task Force on Money Laundering – FATF) [40] стали підґрунтям для формування антилегалізаційних нормативно-правових актів багатьох держав, зокрема й України.

Зокрема саме в Рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартах боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення [368] було закріплено положення щодо необхідності у країнах функціонування підрозділів фінансової розвідки. Вони повинні бути національним центром для збирання та аналізування повідомлень щодо підозрілих, сумнівних операцій та інформації, пов'язаної із предикатними злочинами, фінансуванням тероризму і фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Трактуювання й закріплення категорії «предикатний злочин» знаходимо в Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [210]. Відповідно до ст. 1 Конвенції предикатний злочин – будь-який кримінальний злочин, унаслідок якого виникли доходи, що можуть стати предметом злочину, зазначеного в статті 6 Конвенції.

Одним із перших і найстаріших аналогів підрозділу фінансової розвідки потрібно вважати секретну службу Сполучених Штатів Америки, створену в 1865 році (Федеральне агентство) [46], головними завданнями якої стала протидія фальсифікації грошей Сполучених Штатів Америки, контроль за державними активами, підтримання цілісності боргових зобов'язань та інших цінних паперів, а також моніторинг фінансових потоків.

О. Петрук і К. Левківська [280, с. 288], аналізуючи особливості становлення й функціонування систем фінансового моніторингу у світі, виділили шість основних етапів:

– перший етап (1970 р.) – створення Бюро з боротьби з фінансовими злочинами (Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN) – установи, що займаються протидією фінансовим злочинам у Сполучених Штатах Америки;

– другий етап (1989 р.) – створення Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) з метою підвищення співпраці та координації між різними країнами для більш ефективної боротьби і протидії явищам відмивання грошей і фінансуванню тероризму у глобальному контексті;

– третій етап (квітень 1990 р.) – ФАТФ було підготовлено звіт із 4 рекомендаціями, що становлять доволі ґрунтовні засади й базу для необхідних заходів у контексті протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Також у цей період у багатьох країнах було розроблено нормативно-правову базу для судового переслідування осіб, винних у відмиванні злочинних прибутків; виокремлено систему заходів, спрямованих на конфіскацію прибутків, одержаних незаконним шляхом; визначено механізми співробітництва між національними правоохоронними та контролювальними органами, пов'язані з реалізацією цих заходів;

– четвертий етап (1993–1998 рр.) – процес ухвалення та вдосконалення нормативно-правової бази, пов'язаної із процесом провадження фінансового моніторингу в окремих країнах (Федеративній Республіці Німеччина, Сполучених Штатах Америки, Швейцарській Конфедерації);

– п'ятий етап (1999 р.) – утворення у багатьох країнах світу інституцій-аналогів підрозділів фінансової розвідки;

– шостий етап (2000 р. – і дотепер) – формування системи фінансового моніторингу в пострадянських країнах.

Проте ця періодизація, подана науковцями, містить деякі неточності. Зокрема Бюро з боротьби з фінансовими злочинами було утворене в 1990 р., а тому перший етап не можна ототожнювати з цією подією. Незважаючи на це,

періодизація, подана О. Петрук й К. Левківською, надає загальне уявлення й розуміння про послідовні події, що супроводжували становлення інституту фінансового моніторингу у світі.

Зі свого боку, розглядаючи й аналізуючи положення доктринальних джерел і нормативно-правової бази у сфері протидії й запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, пропонуємо вважати відправною точкою становлення вітчизняної системи фінансового моніторингу набуття незалежності України. Це зумовлено тим, що Україна як суверенна незалежна держава розпочала взаємодію з міжнародними фінансовими інституціями й організаціями (Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародна організація кримінальної поліції, інституції-аналоги підрозділів фінансової розвідки зарубіжних країн). З урахуванням цього система фінансового моніторингу України є відносно молодою і бере свій початок з ухвалення Акта проголошення незалежності України та створення самостійної української держави.

За Я. Гайворонською [114, с. 15], у цей період в Україні відбувалися глибокі трансформаційні процеси в контексті соціально-економічних відносин, що побудували основу для впровадження засад суттєво нової економічної моделі, основні сегменти якої (фінансова, грошова, бюджетна, банківська, митна та інші системи) сформовано на нових засадах. Обов'язковою умовою ефективності як самої фінансової системи, так і інститутів, що забезпечують її безпеку, є адекватна їхнім об'єктивним потребам нормативно-правова база [197, с. 42]. Проте до кінця 1990-х рр. у законодавстві були лише окремі положення, що містили юридичну оцінку діяльності, пов'язаної з відмиванням злочинних доходів. Водночас практичний аспект механізму таких протидії й запобігання легалізації був недостатньо регламентованим, а законодавство – не до кінця уніфікованим. У цей період глобальне співтовариство та його спеціалізовані організації мали значний вплив на формування необхідної законодавчої бази для розвитку системи боротьби з легалізацією злочинних

прибутків в Україні [157, с. 25]. Отже, процес становлення інституту фінансового моніторингу в Україні був поступовим і дещо фрагментованим.

Протягом тривалого часу після становлення незалежної України був відсутній достатній експертний досвід і відповідна нормативно-правова база у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Сама вітчизняна фінансова система була на стадії активного розвитку. А. Бухтіарова та інші систематизували заходи, що протягом 2000–2016 рр. було вжито для формування вітчизняної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, у п'ять основних періодів, зокрема:

- розроблення та ухвалення основних нормативно-правових актів у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) так званих злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- імплементація рекомендованих і загальноприйнятих міжнародних інструментів протидії;

- розвиток і вдосконалення міжнародного складника протидії тощо [123].

На нашу думку, першим етапом становлення вітчизняного інституту фінансового моніторингу потрібно визначати 1991–1999 рр. У цей період закладаються підвалини для запровадження ефективного механізму протидії й запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема до цього періоду також відносимо приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [207]. Ця Конвенція є однією з головних міжнародних угод, спрямованих на боротьбу зі злочинами у сфері наркотичних засобів і психотропних речовин, зокрема в ній містяться положення про заходи щодо відмивання доходів. Конвенція вимагає від держав-учасниць упроваджувати заходи в контексті запобігання і протидії

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних унаслідок незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин.

У 1995 р. було ухвалено Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [340]. Вважаємо, що цей нормативно-правовий акт відіграє важливе значення в процесі становлення системи фінансового моніторингу, оскільки останній можна розглядати як процес відстеження фінансових операцій для виявлення та запобігання фінансуванню незаконних дій, таких як торгівля наркотиками.

У 1995 р. Україна приєдналася до Ради Європи і стала 37-ю державою-членом Організації, а постійне представництво України при Раді Європи розпочало свою роботу [353]. Можемо констатувати, що в цей період починається процес приєднання нашої держави до основних європейських конвенцій, що стосуються кримінального правосуддя:

– Конвенції про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [210]. Вона була ратифікована в 1997 р. і передбачала відповідальність за легалізацію незаконно отриманих доходів незалежно від джерела їхнього походження;

– Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах [155].

Ці нормативно-правові акти потрібно розглядати як деякі з основних міжнародних документів, що зумовили становлення вітчизняної системи протидії і превенції легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Наступний етап (2000–2002 рр.) у процесі становлення й розвитку вітчизняної системи фінансового моніторингу потрібно розглядати з погляду інституційно-організаційної площини. Зокрема відповідно до Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмиванням доходів, одержаних незаконним

шляхом» від 22 червня 2000 р. [302] на Державну податкову адміністрацію України з метою посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, незаконним переміщенням за кордон неоподаткованих капіталів, відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом покладалося завдання забезпечувати виявлення фактів приховування від оподаткування або маскування незаконного походження доходів, виявлення їхнього справжнього характеру і джерел набуття, місцезнаходження і переміщення, розміру, використання, зокрема і для здійснення підприємницької, іншої господарської, інвестиційної, благодійної діяльності, розрахункових і кредитних операцій. Н. Лугіна та В. Левчишина розглядають це як перший крок у запровадженні в Україні вітчизняної системи протидії відмиванню грошей, що мала організаційний характер [242, с. 289].

У серпні 2001 р. було ухвалено спільну Постанову Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)» [355]. Зокрема цією Постановою було чітко закріплено необхідність органам виконавчої влади, банківським та іншим фінансовим інституціям під час провадження своєї діяльності керуватися Сорока рекомендаціями Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Отже, рекомендації позиціонували як частину нормативно-правової бази України. Проте з урахуванням позиції й оцінки міжнародних організацій окремі аспекти вітчизняного законодавства залишилися такими, що не повною мірою відповідають міжнародним стандартам [156, с. 55].

У вересні 2001 р. система заходів, що вжила Україна, була визнана Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) як недостатня. Як наслідок у цьому ж самому місяці на Пленарному засіданні ФАТФ було ухвалено рішення щодо внесення України до переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів (так званого чорного списку), а також введено економічні санкції проти країни, які стосувалися, передусім, банківської сфери та сфери фінансових послуг.

Відповідно до офіційного сайту Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) так званий чорний список – це юрисдикції високого ризику, які підпадають під дію заклику до дії. Необхідно зазначити, що до такого переліку потрапляють країни або юрисдикції із серйозними стратегічними недоліками щодо протидії відмиванню грошей, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Для всіх країн, які ФАТФ визначає як високоризикові, необхідно застосовувати посилену належну обачність. Зі свого боку, у найбільш серйозних випадках – застосовувати контрзаходи для захисту міжнародної фінансової системи від ризиків відмивання грошей, що тривають, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, що походять із таких країн [1].

Причиною внесення нашої держави до переліку країн, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів, за оцінками фахівців Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), стали такі чинники:

1) відповідність України (повна – лише 10 критеріям і часткова – 7 критеріям) 17 із 25 критеріїв, що було сформульовано для визначення країн, які не співпрацюють у сфері боротьби з відмиванням коштів;

2) відсутність централізованого органу (підрозділу фінансової розвідки) та неефективність відповідних механізмів збирання, аналізу та передання компетентним органам інформації про підозрілі операції (Державний департамент фінансового моніторингу було утворено у 2002 р.).

Інші недоліки, що було визначено, містили в собі недостатню здатність ідентифікувати клієнтів, обмежені можливості фінансових установ проводити операції, не маючи інформації про власників та одержувачів коштів, і недостатнє фінансування для боротьби з відмиванням грошей. Особливий акцент робився на відсутності спеціалізованого, профільного нормативно-правового акта, спрямованого на запобігання і протидію легалізації коштів, які були здобуті несанкціонованим шляхом [156, с. 54].

З урахуванням проаналізованого вище виникла нагальна потреба у врегулюванні на рівні законодавства питань, пов'язаних із впровадженням заходів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Отже, Верховна Рада України в листопаді 2001 р. розглянула ініціативу законопроекту «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом». Ухвалення профільного закону мало забезпечити врегулювання конкретної сфери і встановити основні принципи, норми і правила.

Проте доки відбувався період розгляду законопроекту, внесення правок, було вжито заходів до моменту ухвалення спеціалізованого закону. У грудні 2001 р. Указом Президента України «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» було запроваджено з 1 січня 2002 р. на період до ухвалення відповідного законодавчого акта обов'язковий фінансовий контроль за всіма фінансовими операціями, що було визначено як значні або сумнівні, здійснювали на території України фізичні та/або юридичні особи. Кабінету Міністрів було доручено утворити у складі Міністерства фінансів України Державний департамент фінансового моніторингу як урядовий орган державного управління [341]. На нашу думку, саме в інституційно-організаційному аспекті кінець 2001 р. – початок 2002 р. необхідно позиціонувати як відлікову точку становлення інституту фінансового моніторингу. Саме події, які відбувалися в цей час, заклали підвалини для функціонування інституції, що опікувалась і реалізовувала державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Державний департамент фінансового моніторингу у складі Міністерства фінансів України як урядовий орган державного управління із спеціальним статусом (як і було визначено в Указі Президента України «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»)

утворився й почав функціонувати у січні 2002 р. Постановою Кабінету Міністрів України в лютому 2002 р. було затверджено Положення про Державний департамент фінансового моніторингу [284], яке визначало основні його завдання, функції, права та обов'язки. Також у Положенні було визначено основні аспекти щодо структурних підрозділів Департаменту й персонального складу колегії. Необхідність якісно нової системи контролю за фінансовими операціями в Україні у 2002 р. стала не лише вимогою часу, а й кроком до інтеграції нашої держави у світову фінансову систему [205, с. 19].

Важливою віхою також стала ратифікація Україною Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом (ETS N 90) [154] на початку 2002 р., яка привела у відповідність чинне законодавство, що відповідало міжнародним стандартам у сфері боротьби з кримінальними доходами. Після ратифікації конвенції Україна зобов'язалася вживати заходів для боротьби з тероризмом відповідно до стандартів і зобов'язань, установлених цією міжнародною угодою (удосконалювати законодавство, зміцнювати контроль над виявленням діянь фінансування тероризму, підвищувати рівень і якість обміну інформацією з іншими країнами та міжнародними організаціями і провадити інші заходи для забезпечення безпеки і боротьби з терористичною діяльністю).

Вирішальним і певною мірою кінцевим етапом цього періоду стало ухвалення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» 28 листопада 2002 р. (набрав чинності в червні 2003 р. у зв'язку із необхідністю підготовки та внесення відповідних змін до вже чинних нормативно-правових актів) [305]. Основною метою закону був захист прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави за допомогою визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Цей закон повною мірою відповідав міжнародним і європейським стандартам щодо боротьби із злочинними доходами.

З урахуванням цього можна констатувати, що сукупність виконаних завдань та імплементованих заходів суттєво наблизила вітчизняну нормативно-

правову базу до відповідності вимогам Сорока рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Усе це певною мірою було передумовою усунення недоліків, що не відповідали Критеріям і були підставою внесення України до переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів (так званого чорного списку) [75, с. 60].

Наступний етап (2003–2010 рр.) у процесі розвитку інституту фінансового моніторингу є важливим, на нашу думку, у контексті удосконалення положень законодавчої бази України з метою створення ефективної, дієвої та узгодженої системи нормативно-правових актів. З урахуванням цього протягом зазначеного періоду було внесено зміни, необхідні для цього. Такі зміни більшою мірою стосувалися внутрішнього фінансового моніторингу банків та інших фінансових установ, повноважень для ідентифікації клієнтів тощо. Це дозволило подолати й усунути колізійність норм і забезпечило узгодженість положень нормативно-правових актів. Зокрема зміни було внесено до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [291], у якому було додано положення:

– з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, інформацію про ідентифікацію осіб і фінансові операції, які вони здійснили, повідомляють спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу;

– інформацію щодо юридичних і фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривають банки спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу на його письмову вимогу щодо здійснення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу згідно із законодавством про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Також зміни було внесено до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [363]. Зокрема положення статті 18 цього закону в редакції 2003 р. зазначало про запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Було встановлено

зобов'язання ідентифікації фінансовими установами відповідно до чинного законодавства України.

На нашу думку, позитивним аспектом є внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині встановлення відповідальності за порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [199]. Зокрема адміністративну відповідальність було встановлено за порушення вимог щодо ідентифікації особи, яка здійснює фінансову операцію, порушення порядку реєстрації фінансових операцій, які підлягають первинному фінансовому моніторингу, неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про такі фінансові операції спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, а також невиконання вимог щодо зберігання документів, які стосуються ідентифікації осіб, що здійснюють фінансові операції, та документації щодо проведених ними фінансових операцій, а також за розголошення інформації, наданої спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, або факту надання такої інформації. Отже, внесені зміни до цих актів були пов'язані з необхідністю закріплення повноважень для ідентифікації клієнтів.

Внесені зміни було обумовлено низкою чинників, зокрема обставиною, коли Кабінет Міністрів України у 2003 р. подав звернення до Європейської контрольної групи ФАТФ з ініціативою сприяти направленню до України експертної місії ФАТФ. Ця ініціатива ставила перед собою завдання переконати європейські та міжнародні організації в тому, що в Україні відбувається ефективно державне управління у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) незаконно набутих доходів. Після цього візиту Україна розробила план подальших дій щодо поліпшення вітчизняної (внутрішньої) системи фінансового моніторингу. Саме в контексті створення цілісної, внутрішньо узгодженої нормативно-правової бази було внесено необхідні зміни до законів, що регулюють діяльність на ринку фінансових послуг. Це дозволило ухвалити рішення

видалити нашу державу з переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів (так званого чорного списку).

У вересні 2003 р. національний підрозділ фінансової розвідки – Державний департамент фінансового моніторингу підписав Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом обробки фінансової інформації Королівства Бельгії щодо співробітництва у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом [250]. Основною метою є спільні зусилля та співпраця в боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, які були набуті незаконним шляхом, зокрема в контексті спільного проведення різних заходів. Згодом такі ж самі меморандуми було укладено із Словацькою та Естонською Республіками, Королівством Іспанія, Румунією, Італійською Республікою, Республікою Словенія, Королівством Нідерландів тощо. Уже в жовтні того ж самого року Кабінет Міністрів України утворив Міжвідомчу робочу групу з дослідження методів і тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, яка стала постійним консультативно-дорадчим органом при Уряді України [361].

Наступним основним етапом у процесі становлення інституту фінансового моніторингу є набуття Державним департаментом фінансового моніторингу членства в Еґмонтській групі, що об'єднує фінансові розвідки різних країн світу, у 2004 р. [16].

На підставі вищезазначеного можна зауважити про сформованість і започаткування доволі ґрунтовної та змістовної нормативно-правової бази щодо протидії і превенції легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, сформованої відповідно до міжнародних і європейських стандартів з урахуванням кращих зарубіжних практик.

У 2007 р. Верховна Рада України ухвалила закон «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом». Ухвалення цього закону

ознаменувало нові здобутки та ідеї вітчизняного законотворця в протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Проте цей закон не набрав законної сили, оскільки в цей період у 2007 р. діяльність Верховної Ради України була визнана нелегітимною у зв'язку з політичним протистоянням органів законодавчої й виконавчої влади, з одного боку, та Президентом України – з іншого (політична криза в Україні у 2007 р.). Як наслідок, у цьому році був підписаний Указ «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» [303]. Потрібно зазначити, що певною мірою період із 2007 до 2010 р. ознаменувався своєрідним «застоем» у державному регулюванні боротьби і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, незважаючи на нові міжнародні стандарти, які з'явилися тоді в зазначеній сфері. Це можна пояснити також і тим, що концептуальні уявлення та ідеї так і залишилися в теоретичній площині, не маючи практичного втілення в наступні кілька років [75, с. 146].

Наступний період у становленні вітчизняної системи фінансового моніторингу охоплює період із 2010 до 2014 р. На нашу думку, це один із найбільш важливих етапів у періодизації становлення і функціонування системи фінансового моніторингу. Зокрема це зумовлено як змінами в нормативній базі, так і інституційними реформами. На жаль, початок цього періоду був ознаменований внесенням України вже до так званого сірого списку Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) зі стратегічними недоліками в системі протидії відмиванню коштів. «Сірий список» (термін, що використовується у відкритих джерелах) означає, що юрисдикція, внесена до списку тих, що підлягають посиленому моніторингу, взяла на себе зобов'язання швидко усунути виявлені стратегічні недоліки протягом узгоджених часових меж і підлягає посиленому моніторингу [450]. Основні аспекти, які були неузгоджені та викликали сумніви, містили в собі відсутність у нормативно-правовій базі чіткого

визначення «публічні діячі», виокремлення особливостей роботи з такими клієнтами та контролю за відповідними ризиками; відсутність зобов'язань, що відповідають рекомендаціям ФАТФ, у деяких учасників фінансових операцій – агентів із нерухомості, адвокатів, нотаріусів та ін.; відсутність вимог у сфері фінансового моніторингу до діяльності казино тощо [200, с. 42]. Як було зазначено вище, недоліки потрібно було усунути протягом певного строку, про що закликала ФАТФ усі юрисдикції, внесені до цього списку.

У 2010 р. Державний комітет фінансового моніторингу було реорганізовано в Державну службу фінансового моніторингу України як центральний орган виконавчої влади. Вона посідає центральне місце в системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [347]. Державна служба фінансового моніторингу України є органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки та є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції, іншої інформації, яка стосується відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Наступною основною віхою цього періоду є ухвалення низки нормативно-правових актів або оновлених редакцій, зокрема:

– нова редакція Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 2010 р.;

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо арешту активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, та визначення порядку доступу до таких активів» від 2011 р. [297];

– Указ Президента України «Про Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» від 2011 р. [351].

Усі ці нормативні акти дозволили певною мірою забезпечити усунення недоліків і виконати узгоджений із ФАТФ план дій. Унаслідок цього Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) у 2011 р. ухвалила рішення щодо виключення України із «сірого списку».

За О. Єрмоленко та Н. Лисьонковою, це необхідно розглядати як свідчення зміцнення довіри до України з боку міжнародної спільноти, а також як сигнал для світової фінансової системи, що Україна не має жодних фінансових ризиків, що, зі свого боку, призвело до полегшення умов діяльності вітчизняних банків на світовому фінансовому ринку [157, с. 25].

Для Державної служби фінансового моніторингу зокрема та інституту фінансового моніторингу загалом 2013 р. виявився роком ухвалення важливих правових актів. Зокрема протягом цього року було ухвалено 23 документи, розробником яких була саме Державна служба фінансового моніторингу України.

У 2014 р. відбувається, на нашу думку, один із переломних і головних етапів на шляху становлення інституту фінансового моніторингу. У жовтні 2014 р. Верховна Рада України ухвалила у другому читанні та загалом новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [306]. Положення Закону було розроблено з урахуванням оновлених Рекомендацій ФАТФ, вони передбачали системне вдосконалення вітчизняної нормативно-правової бази, що регулювала питання запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Положення цього Закону спрямовано на захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави, забезпечення національної безпеки за допомогою визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної бази даних для надання правоохоронним органам України та іноземних держав можливості виявляти,

перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями.

З урахуванням поглядів представників експертного середовища цей нормативно-правовий акт комплексно вдосконалив вітчизняне законодавство в частині провадження фінансового моніторингу, зокрема:

- удосконалено нормативно-правові аспекти, що мають вплив і значення для ефективності та якості розслідування злочинів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- організовано й запроваджено національне оцінювання ризиків у системі фінансового моніторингу та покращено ризик-орієнтований підхід;

- встановлено комплекс заходів у контексті протидії фінансуванню розповсюдження (поширенню) зброї масового знищення;

- включено порушення податкового законодавства до предикатних злочинів;

- внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України в контексті підслідності злочинів із легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- запроваджено фінансовий моніторинг щодо національних публічних діячів і посадових осіб інших країн та міжнародних організацій;

- знято порогові суми для провадження фінансового моніторингу ріелторами та нотаріусами;

- виключено осіб, які здійснюють операції з готівковими коштами на суму понад 150 000 грн, із суб'єктів первинного фінансового моніторингу завдяки введенню обов'язкового моніторингу таких операцій банківськими установами;

- удосконалено процедуру зупинення фінансових операцій тощо [104].

Закон повністю підтримано в межах антикорупційних ініціатив Уряду та його ухвалення необхідно розглядати як підтвердження європейського вибору розвитку України і безумовне виконання нашою державою взятих на себе зобов'язань з імплементації Стандартів ФАТФ [392, с. 184].

Наступний етап у процесі становлення і розвитку інституту фінансового моніторингу є також визначальним. У 2015 р. було затверджено Положення про здійснення банками фінансового моніторингу Постановою Правління Національного банку України [312]. Зокрема варто зазначити, що це Положення було затверджене з метою забезпечення реалізації вимог профільного, спеціалізованого законодавчого акта. Цього ж самого року також Розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 р. [358]. Основною метою цього документа було вдосконалення як на законодавчому, так і інституційному рівні, стабільного й ефективного механізму функціонування вітчизняної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

У 2019 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [298]. Україна на рівні Конституції України визнає стратегічний курс на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [200, с. 50]. З урахуванням цього постає необхідність посилити фінансову безпеку, що призводить до постійного вдосконалення системи фінансового моніторингу в Україні. У кінці 2019 р. і на початку 2020 р. ця система була значно оновлена. Створення комплексної системи фінансового моніторингу стало важливим чинником для майбутнього соціально-культурного та економічного прогресу, підвищення рівня безпеки фінансових посередників і загалом національної економіки [148, с. 36].

У грудні 2019 р. Верховна Рада України ухвалила новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження

зброї масового знищення» [307], що набрав чинності у 2020 р. Цей нормативний акт значною мірою покращив законодавче забезпечення системи фінансового моніторингу. Цей закон передбачав, зокрема, новий порядок здійснення платежів і переказу коштів клієнтами банку. Цілком логічним є те, що метою нового закону про фінансовий моніторинг є досягнення відповідності правової системи України у сфері протидії відмиванню доходів і фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення до критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити [375, с. 38].

Я. Дропа та інші науковці також наголосили на тому, що закон містить актуальні та необхідні положення, зокрема:

1) зменшення кількості ознак моніторингу фінансових операцій до 4 (було 17) та збільшення їхнього розміру до 400 тис. грн, що дало змогу суб'єктам системи фінансового моніторингу зосередити увагу на справді ризикових транзакціях;

2) уведення ризик-орієнтованого підходу у процес провадження фінансового моніторингу та його обов'язковість для всіх учасників первинного рівня контролю [148, с. 37].

У 2020 р. Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації фінансового моніторингу» затверджено:

– Порядок подання інформації для взяття на облік (зняття з обліку / поновлення на обліку) суб'єктів первинного фінансового моніторингу, реєстрації та подання суб'єктами первинного фінансового моніторингу Державній службі фінансового моніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, іншої інформації, що може бути пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;

– Порядок ведення Державною службою фінансового моніторингу обліку інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу;

– Порядок ведення Державною службою фінансового моніторингу обліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу [136].

У 2021 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено Основні напрями розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та план заходів щодо їхньої реалізації [309]. Цей документ визначив актуальні ризики і загрози у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні, а також напрями державної політики для мінімізації таких ризиків і загроз та розвитку системи фінансового моніторингу.

Насправді варто зазначити, що система фінансового моніторингу зараз і досі перебуває у процесі свого становлення. Це зумовлено низкою чинників, одним із яких є повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Зважаючи на це, на нашу думку, останній етап, який потрібно виокремити, – це період, що починається із 2022 р. і триває сьогодні.

17 січня 2022 р. відповідно до Наказу Міністерства фінансів України було затверджено Програму стратегічного розвитку Державної служби фінансового моніторингу України на період до 2024 року [337]. Метою цієї Програми є визначення комплексу заходів юридичного, координаційного, практичного та організаційного характеру. Ці заходи спрямовані на забезпечення сталого та ефективного розвитку системи Державної служби фінансового моніторингу як невід'ємної частини національної системи запобігання та протидії.

16 листопада 2022 р. було підписано Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо захисту фінансової системи України від дій держави, яка здійснює збройну агресію

проти України, та адаптації законодавства до окремих стандартів FATF і вимог Директиви ЄС 2018/843» [361].

На нашу думку, ті акти, які зараз ухвалюються і передбачають урегулювання процедури провадження фінансового моніторингу, є адекватною відповіддю на реалії сьогодення. Потрібно також відмітити, що, якщо на початку своєї діяльності в Україні підрозділ із функціями фінансової розвідки підпорядковувався Міністерству фінансів України, то на сучасному етапі його діяльність спрямовує і координує Кабінет Міністрів України через міністра фінансів [126, с. 79].

Підсумовуючи викладене вище, убачаємо за необхідне систематизувати дані щодо генезису становлення і розвитку інституту фінансового моніторингу й подати в узагальненій таблиці (табл. 1.1) з виокремленням головних етапів.

З урахуванням зазначеного вище можна зробити висновок, що інститут фінансового моніторингу загалом був сформований як оптимальна й адекватна відповідь на легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення в усьому світі. Загалом, проаналізувавши наукові доробки й нормативні документи, що стосуються питання провадження фінансового моніторингу, констатуємо відсутність єдності, чіткості й обґрунтованості в періодизації становлення фінансового моніторингу. Зокрема це пов'язано із сукупністю таких чинників:

- зміни в політичному й економічному вимірах в Україні;
- інституційні проблеми та несвоєчасна (запізніла) імплементація реформ;
- вплив зовнішніх чинників і внутрішні бар'єри;
- відсутність довгострокової ефективної стратегії розвитку інституту фінансового моніторингу.

Таблиця 1.1 – Етапи становлення і розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні (складено автором)

<i>№ пор. етапу</i>	<i>Періодизація етапу</i>	<i>Основні моменти</i>
1-й етап	1990–1999 рр.	<p>– приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин;</p> <p>– ухвалення Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів і зловживанню ними»;</p> <p>– приєднання України до Ради Європи;</p> <p>– ратифікація Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом і Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах</p>
2-й етап	2000–2002 рр.	<p>– Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом» і покладання завдання на Державну податкову адміністрацію України щодо забезпечення виявлення фактів приховування від оподаткування або маскування незаконного походження доходів;</p> <p>– ухвалення спільної Постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)»;</p> <p>– внесення України до переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів (так званого чорного списку);</p> <p>– розгляд Верховною Радою України першого проекту закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»;</p> <p>– Указ Президента України «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»;</p> <p>– утворення й початок функціонування Державного департаменту фінансового моніторингу у складі Міністерства фінансів України</p>

Продовження таблиці 1.1

<i>№ пор. етапу</i>	<i>Періодизація етапу</i>	<i>Основні моменти</i>
2-й етап	2000–2002 рр.	<ul style="list-style-type: none"> – ратифікація Україною Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом (ETS N 90); – ухвалення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»
3-й етап	2003–2010 рр.	<ul style="list-style-type: none"> – звернення Кабінету Міністрів України до Європейської контрольної групи ФАТФ із пропозицією ініціювати направлення до України експертної місії ФАТФ; – візит до України групи експертів MONEYVAL разом із представниками ФАТФ; – зміни до законів України «Про банки і банківську діяльність» і «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»; – внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення; – ухвалення рішення про виключення України з переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів (так званого чорного списку); – перший Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом обробки фінансової інформації Королівства Бельгії щодо співробітництва у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом; – утворення Міжвідомчої робочої групи з дослідження методів і тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом; – набуття Державним департаментом фінансового моніторингу членства в Егмонтській групі
4-й етап	2010–2014 рр.	<ul style="list-style-type: none"> – внесення України до так званого сірого списку Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF); – реорганізація Державного комітету фінансового моніторингу в Державну службу фінансового моніторингу України як центральний орган виконавчої влади

Продовження таблиці 1.1

<i>№ пор. етапу</i>	<i>Періодизація етапу</i>	<i>Основні моменти</i>
4-й етап	2010–2014 рр.	<ul style="list-style-type: none"> – нова редакція Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму»; – виключення України із «сірого списку» Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF); – ухвалення 23 документів, розробником яких була Державна служба фінансового моніторингу України; – у другому читанні ухвалено новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» з урахуванням оновлених Рекомендацій ФАТФ
5-й етап	2015–2021 рр.	<ul style="list-style-type: none"> – ухвалення Постанови Національного банку України «Про затвердження Положення про провадження банками фінансового моніторингу»; – схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 р.; – ухвалення Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору»; – ухвалення нового Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; – Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації фінансового моніторингу»

Продовження таблиці 1.1

<i>№ пор. етапу</i>	<i>Періодизація етапу</i>	<i>Основні моменти</i>
5-й етап	2015–2021 рр.	– Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації»
6-й етап	2022 – дотепер	– затвердження Програми стратегічного розвитку Державної служби фінансового моніторингу України на період до 2024 року; – підписання Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо захисту фінансової системи України від дій держави, яка здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства до окремих стандартів FATF і вимог Директиви ЄС 2018/843»

Повністю погоджуємось із думкою С. Леонова [235, с. 42], який охарактеризував такі закономірності розвитку фінансового моніторингу:

– утворення інституту фінансового моніторингу на початковому етапі призводить до суперечливості у змісті правових норм, нечіткості в розподілі повноважень і конфліктів між правоохоронними органами та органами регулювання у зв'язку з тим, що цей інститут є відносно новим і динамічним процесом;

– між початком запровадження інституту фінансового моніторингу та досягненням стійкої дієвості й результативності його функціонування виникає певний проміжок часу;

– наявність певних «сліпих» зон, які виникають унаслідок перекриття компетенцій і створює можливість ухилення від відповідальності за фінансову поведінку, що може спричинити процеси «відмивання» коштів.

Проте, незважаючи на зазначені чинники, нами було умовно виокремлено основні етапи розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні (див. табл. 1.1). Повністю підтримуємо позицію О. Вовчак і Л. Єндоренко, що недосконале нормативно-правове забезпечення повною мірою не вплинуло на підвищення ефективності системи у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [107, с. 22].

Усі заходи, перераховані вище, свідчать про активну роль України на шляху до створення ефективної й дієвої системи, інституту фінансового моніторингу. Цей інститут сформувався під впливом змін у світовій фінансовій системі, міжнародних зобов'язань і внутрішніх потреб країни в боротьбі зі злочинністю та корупцією. На нашу думку, внесення України до так званих чорного та сірого списків країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, ставало лише певною мірою поштовхом до пошуку оптимальних дієвих й ефективних моделей реформаційних рішень. Становлення та розвиток інституту фінансового моніторингу в Україні було складним і поетапним процесом, що містило створення відповідної законодавчої бази, розвиток інституціональної структури та впровадження сучасних технологій для ефективного контролю фінансових операцій у країні.

1.2. Стан наукової розробки правових засад провадження фінансового моніторингу

Аналізування стану наукової розробки правових засад провадження фінансового моніторингу є надзвичайно важливим під час проведення

комплексного дисертаційного дослідження адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу в Україні. Фінансовий моніторинг є одним із дієвих методів та інструментів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Загалом проблематика такої протидії була предметом наукових пошуків багатьох учених останніми десятиліттями як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Вважаємо, що комплексне і структуроване аналізування стану наукових доробок, присвячених цьому питанню, є першочерговим і важливим етапом підготовки дисертаційного дослідження. По-перше, дозволить комплексно вивчити та проаналізувати найбільш суттєві та значущі наукові доробки з обраної тематики, що становлять теоретичне підґрунтя для проведення подальшого дисертаційного дослідження. По-друге, це дозволить уникнути дублювання вже вивчених питань і зосередити увагу на нових або недостатньою мірою досліджених аспектах, зокрема виявити прогалини або обмеження в дослідженнях. По-третє, це дозволить вивчити та проаналізувати основні підходи, концепції й тенденції в досліджуваній тематиці з метою формулювання власної позиції.

Економічна злочинність, тіньова економіка, корупція тощо – явища, які не виникли раптово в Україні як незалежній державі [426, с. 18]. Зокрема філософ-просвітитель Шарль Луї Монтеск'є [262] наголошував, що «будь-яка людина, наділена владою, схильна зловживати нею, і вона йде в цьому напрямку, поки не досягне встановленої для неї межі». Зі свого боку, доктор Сар Дж. Пундей зазначав, що негативні прояви (про які ми зазначили вище) «не є інфекцією, яку раптом може «підхопити» здорове суспільство. Вони є наслідком явищ і тенденцій політики, економіки та розвитку держави, і жодна країна не була ніколи повністю вільною від них» [365].

Зростання кількості економічних злочинів негативно впливає на стан економічної безпеки [182, с. 10]. Зі свого боку, Є. Стрельцов розглядає економічну злочинність як передбачені кримінальним законом діяння,

спрямовані на порушення відносин власності (майнові відносини) й чинного порядку здійснення господарської діяльності [394].

Наголошуємо на тому, що всі перераховані так звані фінансові злочини суттєво впливають на фінансово-економічну безпеку країни загалом й окремого регіону зокрема. З урахуванням цього протидія легалізації (відмиванню) доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й іншим економічним, фінансовим злочинам є важливими завданнями для забезпечення фінансово-економічної безпеки країни. О. Резнік у дисертаційному дослідженні «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (2019 р.) комплексно на монографічному рівні виокремив і проаналізував сутність та особливості адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Науковець сформулював нові наукові підходи до вдосконалення їхньої діяльності в сучасних умовах державотворення в Україні [372, с. 26].

Питання пошуку оптимальної і дієвої системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й іншим економічним, фінансовим злочинам було предметом дослідження представників наукової спільноти доволі давно. Це зумовлено тим, що суспільно небезпечні діяння економічної спрямованості завдають значної шкоди не лише фінансовій та економічній системам України й добробуту населення, а й стають підґрунтям для діяльності організованої злочинності, призводять до зростання корумпованості державного апарату та правоохоронних органів [426, с. 13].

На теренах незалежної України проблематику протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинних шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення досліджували такі вчені: І. Басанцов та О. Зубарева [69], К. Бисага [75], М. Борець [82], О. Дудоров і

Т. Тертиченко [151], В. Коваленко, С. Дмитров та А. Єжов [196], О. Халін [428], М. Шевченко [440] та ін.

Зокрема І. Басанцов та О. Зубарева [69] у своєму монографічному дослідженні «Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії» (2016 р.) в одному з розділів здійснили аналіз ознак і способів «відмивання» грошей. Це зумовлено тим, що для ефективної протидії відмиванню «брудних» грошей необхідно розуміти сутність самого негативного явища, його призначення та етапності. Науковці також зосередили увагу на світовій практиці запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

М. Васюк у науковій статті «Роль фінансового моніторингу для забезпечення фінансової безпеки України» (2015 р.) сформував пропозиції щодо організації функціонування системи державного фінансового моніторингу як складової фінансової безпеки України. Науковець також систематизував етапи розвитку фінансового моніторингу в Україні і виокремив три такі періоди (з урахуванням нормативно-правових і практичних змін у сфері фінансового моніторингу):

– 1-й етап (2003 р.) – ухвалено профільний закон, сформовано підрозділ фінансової розвідки;

– 2-й етап (2010 р.) – ухвалено в новій редакції профільний закон, змінено структуру підрозділу фінансової розвідки;

– 3-й етап (2015 р.) – ухвалено в новій редакції профільний закон, змінено структуру підрозділу фінансової розвідки, введено нові інструменти для проведення розслідувань.

Також автором у цій статті було зроблено висновок, що система фінансового моніторингу вже пройшла етап свого становлення та розвитку [103, с. 53].

Проте ми не погоджуємося з такою позицією. Історичні аспекти становлення інституту фінансового моніторингу було розглянуто в п. 1.1 дисертаційного дослідження, де ми наголосили на тому, що з урахуванням реалій сьогодення інститут ще й нині перебуває на стадії розвитку. Відповідно

до філософського енциклопедичного словника (2002 р.) категорія «розвиток» означає незворотну, спрямовану, закономірну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів. В історії філософської думки вирізняють три основних тлумачення категорії «розвиток»:

– як збільшення і зменшення, що знайшло відображення в теоріях преформізму;

– перехід можливості в дійсність, речі в собі в річ для себе, що було характерно для Гегеля, а в більш загальному вигляді – як розуміння руху загалом – для Аристотеля і аристотелівської традиції філософування;

– виникнення нового, втіленням чого можуть бути численні концепції прогресу в Новий час (Вольтер, Тюрго, Кондорсе та ін.). Як виникнення нового розвиток часто ототожнювали з прогресом, але він буває і прогресивний, і регресивний, це дві його стадії, бо все, що виникає, приречене на загибель [424, с. 555].

З урахуванням вищезазначеного ми не можемо констатувати, що інститут фінансового моніторингу перестав розвиватись, тобто удосконалюватись і прогресувати. У контексті вимог і завдань, які були поставлені перед нашою державою як державою-кандидатом на членство у Європейському Союзі, доцільно виокремлювати етап подальшої оптимізації інституту з метою приведення у відповідність до міжнародних стандартів і європейських вимог і критеріїв.

О. Передерій (2022 р.) окреслив зміст системи інноваційних заходів організаційно-правового характеру, зокрема розширення кола повноважень Державної служби фінансового моніторингу як установи, що спеціалізується на протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Науковець наголосив також на тому, що надзвичайно важливі рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) останніми роками імплементуються й адаптуються у вітчизняну площину недостатньою мірою. Зокрема на це варто звернути увагу з урахуванням того,

що фінансові операції України традиційно є об'єктом пильного моніторингу ФАТФ [274, с. 100].

К. Бисага у своєму дисертаційному дослідженні «Державне управління у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: європейський досвід для України» (2018 р.) здійснила комплексний аналіз протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом як чинника фінансово-економічної безпеки. Зокрема науковицею було обґрунтовано, що базисом дієвого функціонування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у державах-членах ЄС є такі: потужна законодавча база, гармонізована з міжнародними стандартами та європейськими вимогами; оперативний обмін інформацією між органами та особами, що здійснюють фінансовий моніторинг; діяльність підрозділів фінансової розвідки [75, с. 2]. Повністю погоджуємось із позицією Н. Швець та А. Акритова, які наголосили, що в роботах представників наукової спільноти протидія легалізації незаконних доходів асоціюється з поняттям «фінансовий моніторинг» [438, с. 3].

У цьому ж аспекті виокремлюємо і роботу І. Канцір [188], яка визначила та комплексно проаналізувала сутність фінансового моніторингу в контексті економіко-правового механізму у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

О. Дудоров і Т. Тертиченко в монографії «Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України» (2015 р.) провели комплексний компаративний аналіз антилегалізаційної нормативно-правової бази Ради Європи та Європейського Союзу, зокрема в контексті зіставлення з вітчизняним кримінальним законодавством щодо протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом [151].

М. Бормотова та К. Мухіна (2014 р.) навели доволі вичерпні трактування категорії «фінансовий моніторинг», надані різними вченими. На основі узагальнення вони запропонували розглядати категорію «фінансовий моніторинг»

як систему фінансового контролю, спрямовану на протидію й запобігання легалізації грошей та іншого майна, отриманих злочинним шляхом, як в окремих суб'єктах господарювання, так і в масштабі всієї країни. На думку авторів статті, це визначення є доволі влучним з урахуванням того, що воно охоплює всі рівні фінансового моніторингу, є доволі ґрунтовним і водночас лаконічним, що дозволило комплексно врахувати його змістову сутність [88, с. 216].

Зі свого боку, серед наукових праць, присвячених розгляду питання правових засад провадження фінансового моніторингу, виокремлюємо як доробки представників правничої сфери, так і економічної. На нашу думку, виокремлюючи й аналізуючи підґрунтя наукового дослідження, потрібно спиратись і враховувати позиції двох категорій наукових праць (економічної та правничої). Представники правничої сфери аналізують законодавство, що регулює провадження фінансового моніторингу і проводять дослідження, спрямовані на вивчення правових аспектів цієї діяльності, зокрема, наскільки ефективно нормативно-правові акти відповідають наявним викликам у боротьбі з фінансовою злочинністю і легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму і фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. На противагу їм, наукові доробки економічних дослідників надають розуміння впливу фінансового моніторингу на економіку, зокрема його впливу на фінансовий сектор і бізнес, витрати та користь від провадження фінансового моніторингу, розроблення математичних моделей і методики для оцінювання ризиків у сфері фінансового моніторингу.

О. Балануца (2011 р.) проаналізувала [65, с. 38] особливості становлення і формування системи фінансового моніторингу України як одного з дієвих методів запобігання і протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Зокрема вона наголосила на тому, що важливість провадження фінансового моніторингу загалом обумовлено динамічністю процесів, відслідковуванням негативних тенденцій із метою можливості своєчасного коригування.

У вже згаданому монографічному дослідженні І. Басанцова та О. Зубаревої (2016 р.) [69, с. 45] висвітлено позицію авторів щодо того, що аналіз досвіду фінансового моніторингу в зарубіжних країнах може бути дещо трансформований, адаптований і, як наслідок, імплементований в Україні лише з урахуванням вітчизняних особливостей забезпечення процесу фінансового моніторингу. Вони також акцентували увагу на тому, що більшість особливостей використання досвіду фінансового моніторингу зарубіжних країн у нашій державі мають перспективу реалізації за умови законодавчого та інформаційного забезпечення.

С. Єгоричева в навчальному посібнику «Організація фінансового моніторингу в банках» (2014 р.) проаналізувала питання організації системи фінансового моніторингу в контексті міжнародного досвіду і співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації доходів і фінансуванню тероризму. На нашу думку, аналізування діяльності міжнародних організацій у сфері запобігання відмиванню кримінальних доходів, що було проведено науковицею, стало важливою складовою зусиль у боротьбі з міжнародною злочинністю та забезпеченні стабільності на міжнародних фінансових ринках [156].

Також фінансовий моніторинг розглянуто в контексті міжнародних правил і положень у статті доктора юридичних наук, професора М. Перепелиці на тему «Проблеми правового регулювання структури національної системи фінансового моніторингу в контексті міжнародних правил та положень» (2021 р.). Він відмітив, що завдяки активній співпраці України з авторитетними світовими міжнародними організаціями вітчизняна система фінансового моніторингу змогла піднятися на більш високий рівень діяльності та досягла відповідних успіхів у цій сфері (зокрема за допомогою правової уніфікації вимог і принципів у внутрішнє законодавство, обмін досвідом, запозичення найкращих засобів і методів роботи). Але результати такої співпраці стають менш ефективними через фактичну неможливість втілення певних уніфікованих стандартів через наявність корупційних складових в Україні [275, с. 29].

У монографії «Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід» (2014 р.) О. Глущенко та І. Семеген окреслили концептуальні засади антилегалізаційного фінансового моніторингу. Зокрема автори здійснили науково-практичне узагальнення й запропонували актуальні напрями реалізації національної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та її найважливішої складової – ризик-орієнтованого підходу до виявлення фінансових операцій [120, с. 8].

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії Т. Доценко на тему «Удосконалення системи фінансового моніторингу як інструмент забезпечення економічної безпеки національної системи» (2021 р.) містить важливі положення щодо методичних підходів до побудови новітньої системи державного фінансового моніторингу [147, с. 212]. У дисертаційному дослідженні було обґрунтовано вектори реформування вітчизняної системи фінансового моніторингу за допомогою розроблення різних сценаріїв, які повинні ґрунтуватися на подоланні внутрішніх і зовнішніх чинників стимулювання процесу легалізації кримінальних доходів. Зокрема було побудовано економіко-математичну модель кількісного оцінювання та якісної інтерпретації стратегій реформування національної системи фінансового моніторингу завдяки використанню методу цілочислової оптимізації.

У статті «Державний фінансовий моніторинг: загальні правові характеристики» (2019 р.) В. Першин доволі чітко виокремлює основні принципи фінансового моніторингу як організаційно-правового явища [277, с. 72]. Зокрема до цих принципів науковець відніс такі: законність; презумпція невинуватості суб'єктів фінансових операцій; багатосуб'єктність; наявність у державі спеціально уповноваженого органу, який координуватиме та самостійно здійснюватиме заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; тісна

міжнародна співпраця у справі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Потрібно зазначити, що І. Канцір також виокремила у своїй науковій статті, про яку ми вже згадували, засади, або ж принципи, реалізації фінансового моніторингу. До вже згаданих і виокремлених В. Першиним принципів можна додати такі: економічну ефективність, конфіденційність; оптимізацію ризиків; прозорість; деконфліктизацію інтересів; регламентацію; паритетність і поінформованість [188, с. 68]. Вважаємо, що згадані принципи потрібно розглядати в комплексі, оскільки вони доповнюють систему принципів, утворюючи доволі важливий елемент у системі провадження фінансового моніторингу України.

У вже згаданій нами статті Н. Швець та А. Акритова на тему «Роль і місце фінансового моніторингу в системі державного фінансового контролю» (2020) науковці повною мірою обґрунтували методологічний підхід щодо функціонування протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, згідно з яким «фінансовий моніторинг» вони розглянули більшою мірою як елемент державного фінансового контролю і меншою мірою – як елемент фінансового контролю (у частині первинного фінансового моніторингу, що можуть здійснювати недержавні органи) [438, с. 3].

Значний інтерес для досліджуваної теми становить дисертаційне дослідження М. Борець на тему «Адміністративно-правовий статус державних регуляторів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» (2017 р.). Науковиця у своїй роботі [82, с. 10] удосконалила підхід до розуміння системи фінансового моніторингу в широкому розумінні – як системи адміністративно-правових, фінансово-правових, кримінально-правових, міжнародно-правових, оперативних-розшукових та інших заходів, що здійснюють уповноважені суб'єкти (як системи державного регулювання). Також вона надає трактування «системи фінансового моніторингу» у вузькому розумінні – як системи постійного контролю щодо відстеження фінансових операцій уповноважених суб'єктів (первинного)

фінансового моніторингу відповідно до встановлених критеріїв, одним із методів якого є фінансовий моніторинг.

Я. Гайворонська комплексно проаналізувала сутність фінансового моніторингу і виокремила його місце в системі державних органів. Зокрема дослідниця провела комплексний аналіз заходів адміністративно-правового примусу в системі фінансового моніторингу в Україні і класифікувала заходи такого примусу [114, с. 10].

На нашу думку, потрібно також окреслити позицію, подану А. Бухтіаровою та ін. у статті «Національна система фінансового моніторингу України» (2019 р.). Колектив авторів доволі влучно у схематичному вигляді продемонстрував структурні елементи вітчизняної системи фінансового моніторингу, до яких віднесли такі: суб'єкти системи фінансового моніторингу; методи контрольно-наглядової діяльності; правові норми; підсистеми фінансового моніторингу [99, с. 613].

Комплексний аналіз правових засад провадження фінансового моніторингу в контексті вітчизняних і міжнародних стандартів було здійснено І. Петровською (2013 р.) [279].

Увагу потрібно також звернути і на більш спеціалізовані питання, пов'язані із провадженням фінансового моніторингу. Зокрема мова йде про його суб'єктів, види та ін. Так, у дисертації на здобуття ступеня доктора філософії Ю. Козлової «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу» (2023 р.) [200] авторкою подано новий підхід до виконання наукового завдання щодо змісту та особливостей адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу з урахуванням специфіки побудови фінансової системи України та відповідних правових інструментів, які застосовуються для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Зі свого боку, О. Комісаров, О. Скрипка та А. Собакарь (2015 р.) здійснили комплексний аналіз запобігання та протидії легалізації (відмиванню)

доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму з погляду діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Зокрема науковці проаналізували правовий статус працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, узагальнили досвід організації та провадження первинного фінансового моніторингу в зарубіжних країнах, а також виокремили закономірності правових відносин, що виникають під час взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу із правоохоронними та іншими державними органами [205].

О. Акімова [59] доволі чітко окреслила проблеми функціонування вітчизняної системи фінансового моніторингу в Україні. Науковиця проаналізувала особливості становлення світової системи боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. Увагу було також зосереджено на особливостях участі України в різних міжнародних організаціях.

Вважаємо, що на окрему увагу заслуговує наукове аналітичне видання Департаменту фінансових розслідувань Державної служби фінансового моніторингу України (2014 р.). Зокрема воно містить положення щодо актуальних методів, способів і фінансових інструментів фінансування тероризму. В аспекті проведення нашого дослідження це видання є актуальним з урахуванням виокремлених методів виявлення та механізмів протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму, заходів щодо попередження та протидії, міжвідомчої співпраці. Так, у виданні наголошено на тому, що завдання запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення зумовлено активізацією тероризму й сепаратизму в Україні [61, с. 39].

Я. Дропа, С. Тесля та М. Піхоцька (2021 р.) визначили структурні елементи, які, на думку науковців, має охоплювати система фінансового моніторингу з метою її дієвості. Вони віднесли до цих компонентів такі:

– політичну волю та обов’язок влади побороти негативні явища у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування терористичної діяльності та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

– створення високоефективної системи фінансового моніторингу, яка є основним інструментом для забезпечення фінансової стабільності й безпеки держави;

– створення ефективної і незалежної системи судових інституцій, яка сприятиме дотриманню принципу верховенства права в країні [148, с. 40].

Увагу в контексті проведення нашого дисертаційного дослідження також звертаємо на статті Ебігейла Дж. Маркуса (2019 р.), який дослідив питання функціонування підрозділів фінансової розвідки. Зокрема науковець зазначив, що вони є основним елементом внутрішніх і міжнародних зусиль щодо запобігання, боротьби і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Ебігейл Дж. Маркус наголосив і на підвищенні ролі і значення цих підрозділів щодо боротьби з корупцією. Це зумовлено тим, що зловмисники, які провадять свою діяльність у державній чи приватних сферах, прагнуть використовувати фінансову систему для «очищення» доходів від корупційної діяльності [27].

Вважаємо, що на окрему увагу заслуговують звіти Державної служби фінансового моніторингу України як органу, уповноваженого Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки за конкретні роки. Зокрема, на нашу думку, ці видання узагальнюють найголовніші аспекти провадження фінансового моніторингу за звітний період. За результатами оприлюднених звітів Державної служби фінансового моніторингу за 2022 р. [179] і за I півріччя 2023 р. [185] було зображено у графічному вигляді подання матеріалів до правоохоронних органів (рис. 1.1).

Вважаємо, що аналітичні дані свідчать про позитивну динаміку виконання Закону України «Про запобігання та протидію легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» й Порядків надання та розгляду узагальнених матеріалів. Також потрібно зазначити, що з 586 матеріалів, спрямованих Державною службою фінансового моніторингу до правоохоронних органів у I півріччі 2023 р., 143 матеріали пов'язано з фінансуванням тероризму й сепаратизму та військовою агресією з боку Російської Федерації та Республіки Білорусь проти України.

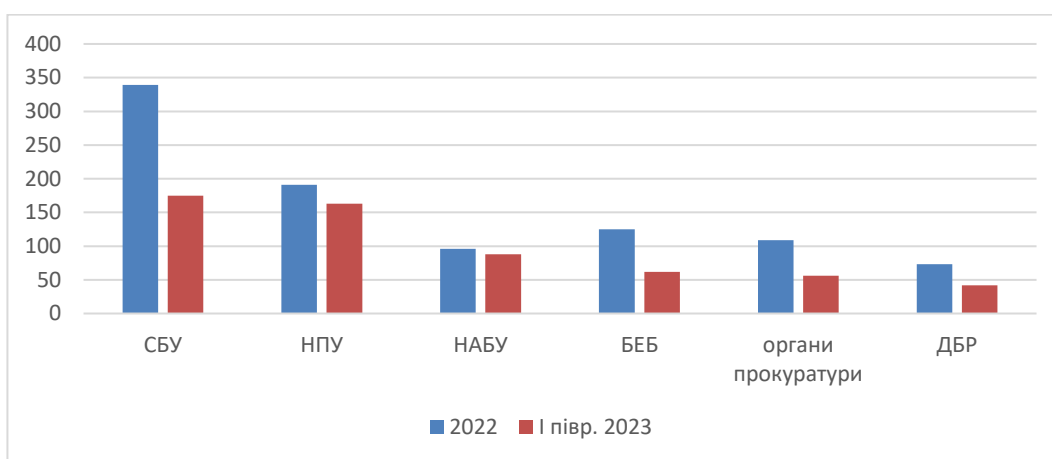

Рисунок 1.1 – Матеріали, спрямовані до правоохоронних органів за 2022 р. і I півріччя 2023 р. (складено автором на основі джерел [179] і [185])

У контексті вивчення питань провадження фінансового моніторингу, розглянутих у наукових статтях вітчизняних вчених, спеціальний інтерес становить дослідження, проведене О. Кузьменко, Г. Яровенко, А. Бойко та С. Миненко (2019 р.) [225]. У своїй монографії «Інформаційна система фінансового моніторингу: особливості розробки та реалізації в сучасних умовах протидії легалізації кримінальних доходів» науковці акцентували увагу на розробленні бізнес-моделей основних процесів фінансового моніторингу суб'єктів первинного моніторингу, алгоритмів автоматизованого фінансового моніторингу, структури бази даних та інтерфейсів прототипу інформаційної системи фінансового моніторингу. Зокрема такий алгоритм, запропонований колективом авторів, має на меті виявлення в режимі реального часу тих фінансових транзакцій, що підпадають під ознаки фінансового моніторингу та

здійснення попередньої класифікації клієнтів банку як ризикових. Потрібно зазначити, що імплементація цього алгоритму дозволила б суттєво підвищити рівень ефективності провадження фінансового моніторингу, збільшити довіру до установи як із боку клієнтів, так і з боку регулювальних органів.

Значний інтерес становить праця «Роль та значення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у сучасних умовах розвитку фінансового ринку України» (2019 р.) колективу авторів у складі С. Леонова, А. Бойка, В. Боженко й І. Лучко [236, с. 310]. Зокрема науковці запропонували такі можливі напрями з метою розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: підвищення ефективності взаємодії Державної служби фінансового моніторингу з інститутами первинного фінансового моніторингу; розробити і впровадити системи оцінювання ефективності провадження фінансового моніторингу як на мікрорівні, так і за окремими сегментами фінансового ринку; здійснювати постійний контроль за міжнародними стандартами у сфері фінансового моніторингу і намагатися їх адаптувати під вітчизняне законодавство.

Зі свого боку, у контексті аналізування перспектив розвитку фінансового моніторингу, ефективного співробітництва суб'єктів фінансового моніторингу із правоохоронними органами на увагу заслуговує стаття авторів О. Карапетян та О. Колодійчука (2023 р.). У своїй роботі вони наголосили на тому, що для перспективної оптимізації системи фінансової розвідки, по-перше, необхідно максимально автоматизувати процеси здійснення операційного та стратегічного аналізування; по-друге, налагодити електронні канали з метою швидкої та оперативної комунікації; по-третє, удосконалити процедури фінансового розслідування в контексті впровадження новітніх технологій [189, с. 21]. До речі, з урахуванням того, що категорію «фінансовий моніторинг» більшою мірою використовують у країнах Співдружності Незалежних Держав, а в зарубіжних країнах – це «фінансова розвідка», знаходимо актуальну та, на нашу думку, доволі влучну пропозицію в роботі Д. Павлова «Протидія відмиванню

коштів та фінансування тероризму як фактор забезпечення економічної безпеки держави та протидії корупції: теоретико-правовий аспект» (2017 р.) [271]. Так, науковець пропонує змінити назву Державної служби фінансового моніторингу на Державну службу фінансової розвідки. Це допоможе встановити відповідність і певною мірою ототожнити цю інституцію з аналогами, зарубіжними підрозділами фінансових розвідок.

З урахуванням викладеного вище констатуємо, що питання провадження фінансового моніторингу як одного з дієвих методів та інструментів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення було і є предметом праць представників наукової спільноти й дотепер. З урахуванням військової агресії Російської Федерації, розвитку новітніх технологій і використання сучасних, певною мірою оновлених методів для вчинення фінансових правопорушень питання є актуальним і потребує подальшого детального й комплексного вивчення. У контексті необхідності виконання вимог і завдань Україною, поставлених після надання статусу держави-кандидата на членство в Європейському Союзі (зокрема забезпечити ухвалення антиолігархічного законодавства й законодавства проти відмивання грошей), актуалізується дослідження кращих практик зарубіжних країн із провадження фінансового моніторингу (фінансової розвідки) і можливості імплементації кращих практик у вітчизняну площину.

1.3. Методологічні засади дослідження фінансового моніторингу

У контексті проведення комплексного наукового дослідження актуалізується питання вибору правильної методології, яка є базисом розроблення кожного наукового доробку. Виокремивши і проаналізувавши важливі передумови й етапи створення та функціонування вітчизняного інституту фінансового моніторингу, розкривши стан наукової розробки,

важливо також чітко визначити методологічні засади, що визначають фундаментальні принципи дослідження фінансового моніторингу й гарантують наукову обґрунтованість та об'єктивність. Для проведення наукового дослідження дуже важливо мати уявлення про процес наукового дослідження загалом, методологію та методи наукової роботи зокрема, оскільки саме на перших кроках опанування навичок наукової роботи виникає найбільше питань саме методологічного характеру [165, с. 63].

Констатуємо, що методологічні засади є базисом для будь-якого наукового й дослідницького проєкту, за допомогою яких буде забезпечено якісний внесок у розвиток знань у різних галузях. Авторський колектив у складі Н. Бурау, В. Антонюка та Д. Півторак надав таке визначення «методології наукового дослідження»: це сукупність принципів, засобів, методів і форм організації та проведення наукового пізнання поставленої проблеми [92, с. 9]. Аналогічне визначення цієї дефініції знаходимо і в науковому доробку В. Юринця [449, с. 7].

Загалом методологічна основа будь-якого дослідження містить у собі низку принципів і підходів, що визначають безпосередньо методи та підходи до аналізу певного явища. Зокрема методологічна основа дослідження фінансового моніторингу містить у собі низку принципів і підходів, які визначають методи та підходи до аналізу фінансової діяльності для виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

У контексті здійснення наукових досліджень переважно розв'язуються пізнавальні проблеми, які за І. Добронравовою та ін. можна поділити:

- на емпіричні;
- теоретичні;
- оціночні;
- методичні;
- методологічні.

На думку авторів, кожна наукова проблематика вимагає застосування відповідних засобів і методів для її розв'язання. Крім того, це не означає, що у всіх випадках необхідно створювати нові, спеціальні методи. Важливо наголосити, що в будь-якій науковій галузі можна виділити певну сукупність засобів, прийомів і методів дослідження, які довели свою ефективність у практичних наукових дослідженнях [144, с. 30].

Загалом наукове дослідження являє собою цілеспрямоване пізнання, результатами якого є певні системи понять, законів і теорій. За Г. Бірта та Ю. Бургу [77, с. 18], особливими ознаками й характеристиками наукового дослідження є такі:

– цілеспрямований характер процесу, досягнення усвідомлено поставленої мети й чітко сформульованих завдань;

– процес є спрямованим на пошук нових рішень, стимулює творчий підхід, відкриття невідомих фактів і формування оригінальних ідей, а також новий погляд на вже досліджені питання;

– процес можна відзначити систематичністю, де як сам процес дослідження, так і його результати ретельно організовані та подані у впорядкованій структурі;

– йому властива висока ступінь доказовості, що проявляється в послідовному обґрунтуванні зроблених узагальнень і висновків.

Аналізуючи методологічні засади й основи дослідження фінансового моніторингу, почати потрібно з виокремлення і трактування загалом категорії «методологічна основа». Так, цю категорію можна трактувати як основні, вихідні положення, на яких ґрунтується наукове дослідження. Методологічні основи науки завжди існують поза нею і не виводяться із власне дослідження. Необхідно також зазначити, що результати наукової і практичної діяльності людей залежать не лише від особи, яка займається пізнанням (суб'єкт пізнання), або об'єкта, на який спрямована ця пізнавальна діяльність (об'єкт пізнання), а також від того, якими способами, методами, прийомами і засобами здійснюється сам процес пізнання. Це стосується розв'язання проблеми

методології наукового пізнання або дослідження, що завжди є в центрі уваги представників наукової спільноти [144, с. 31].

Аналіз наукової літератури засвідчує наявність у науковому дискурсі різномірних методологічних підходів до розгляду дефініції «методологія», різноплановість і багатовимірність її смислового поля. У багатьох зарубіжних наукових школах не розмежовують поняття методології і методів дослідження. Зокрема в енциклопедичних і лексикографічних виданнях другої половини XIX ст. категорія «методологія» не мала самостійного визначення і ототожнювалася з поняттям «методика» [187, с. 8–9].

Л. Калініна розглядала й аналізувала категорію «методологія» у вітчизняному науковому дискурсі. Вона зазначила, що в цьому контексті її здебільшого тлумачать так: як вчення про наукові методи пізнання й перетворення світу; філософську та теоретичну основу, сукупність методів дослідження, які застосовують у будь-якій галузі науки відповідно до визначеної специфіки об'єкта її пізнання; систему знань про теорію науки або систему методів дослідження, як теорію методів дослідження, як вчення про наукові методи пізнання або як систему наукових принципів пізнання, на основі яких планують науково-дослідну діяльність, розробляють її концепцію, здійснюють раціональний і свідомий вибір сукупності способів, засобів, прийомів її вивчення [187, с. 8–9].

Етимологічно метод передбачає пошук певних форм істини. Термін «метод» походить від грецького «μέθοδος», який складається зі слів «μετα» («після») та «οδος» («шлях») та означає «прагнення до знань» і «спосіб дослідження». Зазначений термін набув свого визначення від латинського «methodos», що означає «спосіб дії», «раціональна процедура», «система класифікації», та французького «méthode», що означає «раціональна процедура» [268, с. 68]. У сучасній мові термін «метод» має два основних значення: 1) процедура досягнення певної мети; 2) якість організації та систематизації думок і дій [28, с. 65].

Авторський колектив у складі Н. Бурау, В. Антонюка та Д. Півторак зазначає, що «методологію» потрібно розглядати як учення про правила мислення в процесі створення теорії науки [92, с. 9]. Зі свого боку, Ф. Швець надає більш розширене і ґрунтовне визначення цієї категорії як концептуального викладення мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про конкретні процеси та явища. Зокрема в більш широкому розумінні методологію потрібно трактувати як вчення про науковий метод пізнання або систему наукових принципів, на основі яких ґрунтується дослідження і здійснюється вибір засобів, прийомів і методів пізнання. Щодо більш конкретного, вузького розуміння, то методологія – це теоретична основа окремих спеціальних, часткових прийомів і засобів наукового пізнання [439, с. 21].

Також розмежування трактування категорії «методологія» у широкому і вузькому розумінні наведено в науковому дослідженні Г. Лук'янової. Вона визначає її в широкому розумінні як теорію людської діяльності, «діяльність пізнання, мислення або, якщо точніше, уся діяльність людства разом із не лише власним пізнанням, але й виробництвом. У вузькому розумінні слова «методологія» вона пропонує трактувати сукупність методів, прийомів, процедур наукового дослідження. У зарубіжній (американській і загалом англомовній) науковій літературі переважає такий підхід до методології – своєрідний компроміс між розумінням методології як способу пізнання в широкому та вузькому контекстах. У цьому підході виділяються різні рівні методології (багаторівневий підхід), зокрема:

– філософську методологію, яка охоплює найзагальніші методи наукового пізнання, такі як аналіз і синтез, сходження від абстрактного до конкретного тощо;

– загальнонаукову методологію, яка містить методи пізнання, що використовуються в багатьох науках, і міждисциплінарні підходи, такі як системний аналіз, організаційний аналіз, кібернетичний підхід, синергетика тощо;

– методологію конкретних наук і галузей знань, яка охоплює теорії і методи, специфічні для певних галузей науки;

– методологію, що містить у собі набір операцій і процедур, які використовуються в конкретних дослідженнях [243, с. 34].

О. Данильян та О. Дзьоубан розглядають методологію в контексті філософського вчення про методи пізнання і перетворення дійсності; про застосування принципів світогляду до процесів пізнання, до практики [131, с. 131].

Методологія являє собою концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про певні процеси та явища. Потрібно зазначити, що на підставі сутності самої методології є можливим виокремити низку функцій, які вона виконує:

– надання можливості установити способи одержання наукових знань, що відображають процеси та явища;

– визначення способу досягнення певної науково-дослідної мети;

– забезпечення всебічності отримання інформації про досліджуваний процес чи явище;

– надання можливості введення нової інформації до фонду теорії науки;

– забезпечення уточнення, збагачення, систематизації термінів і понять у науці;

– можливість створення системи наукової інформації, яка ґрунтується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструментарій наукового пізнання [434, с. 5].

О. Саввова доволі влучно узагальнила варіанти структурного розуміння категорії «методологія» серед представників наукової спільноти [378, с. 17–18]:

– як сукупність філософських методів пізнання;

– система методів пізнання (зокрема конкретні);

– загальну теорію методів пізнання;

– сукупність принципів діяльності, які є способом регуляції останньої;

– специфічну діяльнiсну систему (принципи, категорії, теорії, парадигми і методи, що мають специфічне цільове призначення, пов'язане з реалізацією діяльності);

– деяку систему, що об'єднує відповідно до основних видів діяльності методологію пізнання, оцінювання і практичної діяльності;

– багаторівневу споруду (на верхніх поверхах – філософська методологія, далі – загальнонаукова методологія, а на найнижчих поверхах – методологія галузевих видів науки);

– мету, зміст і методи дослідження;

– вона досліджує взаємозумовленість, взаємозв'язок і залежність систем знань і систем діяльності (із системно-діяльнiсною позицією).

Необхідно зазначити, що для правильного і всебічного виокремлення методологічних засад конкретного дослідження варто розглянути також і класифікацію методології. Серед представників наукової спільноти єдності із приводу цього поняття немає, проте превалує декілька концепцій і критеріїв класифікації. Зокрема І. Добронравова, О. Руденко та Л. Сидоренко виокремлюють різні види методології в контексті процесу історичного розвитку, такі як:

– консервативна (сформувалася найпершою й орієнтована на збереження та зміцнення системи знань);

– утопічна (ґрунтується на ідеї ідеального та її втілення у практичну площину);

– еkleктична (припускає можливість використання методологічних перенесень, запозичень й інших видів людської активності);

– діалектична (підтримує концепцію еволюції всього суцього, зокрема появу, розвиток і зникнення);

– раціоналістична (припускає систематичну раціоналізацію всіх аспектів пізнавального процесу);

– позитивістська (підтримує концепцію операціоналізації пізнання та його підпорядкування досягненню реального практичного результату);

- модерністська (розглядає потребу в сучасному оновленні класичного раціоналізму через введення нового раціоналізму);

- системна (заснована і ґрунтується на концепціях системного підходу до сприйманого та використовує системні методи дослідження);

- кібернетична (фокусується на розгляді пізнаваного з формальних поглядів, використовуючи кількісні моделі, що ґрунтуються на концепціях кібернетики);

- постмодерністська (заснована на основних принципах філософії постмодернізму, яка відкидає традиції модернізму) [144, с. 35].

Зі свого боку, дещо іншу класифікацію надає Г. Цехмістрова. Вона визначає, що методологія повинна забезпечувати отримання максимально об'єктивної, точної й систематизованої інформації про процеси та явища. З урахуванням цього було виокремлено такі види методології:

- філософську, або фундаментальну;

- загальнонаукову;

- частково-наукову, або конкретно-наукову [432, с. 78].

Таку ж саму позицію підтримує й Г. Лук'янова, про що було зазначено вище [243, с. 34].

Зі свого боку, авторський колектив у складі В. Медвідь, Ю. Данька та І. Коблянської [247, с. 91] дещо доповнює перелік, запропонований Г. Цехмістровою, а також Г. Лук'яновою, і додають також до переліку технологічну методологію. Вони зазначають, що це методика і техніка дослідження, тобто набір процедур, які забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинне оброблення, після якого він може вливатися в масив наукового знання.

Важливого значення також набуває розуміння структури методології. На нашу думку, це дозволить правильно виокремити і проаналізувати методологічні засади, основи проведення дослідження фінансового моніторингу.

В. Юринець виокремлює таку структурну методології [449, с. 7]:

- принципи організації та проведення наукового дослідження;
- методи наукового дослідження та способи його проведення;
- понятійно-категоріальна основа наукового дослідження (актуальність, проблематика, об'єкт, предмет, мета, завдання, наукова новизна, практична значущість).

Зі свого боку, Л. Ліпич, С. Бортнік та І. Волинець виокремлюють дещо іншу структуру методології і визначають такі елементи:

- функції;
- фундаментальні та загальнонаукові принципи;
- систему прийомів наукових узагальнень [241, с. 17].

Отже, ці дві групи науковців надають доволі різні позиції щодо структури методології. Зокрема вважаємо, що перший підхід більше зорієнтований на розкриття понятійної бази та методичних аспектів дослідження, зокрема способів провадження та принципів організації дослідження. Другий же підхід підкреслює роль методології як системи функцій, принципів і прийомів, що допомагають у створенні наукових узагальнень.

Оскільки одним із надзвичайно важливих елементів методології є принцип, будь-яке наукове пізнання здійснюється відповідно до нього [81, с. 53]. Категорію «принцип» необхідно розглядати як одне з основних понять. З позиції філософії поняття «принцип» можна розглядати у двох аспектах:

- як підставу, з якої потрібно виходити та якою необхідно керуватися в науковому пізнанні чи практичній діяльності;
- внутрішнє переконання людини, яке визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності [131, с. 309].

Принцип нерідко є і мотивом активних дій. О. Сурілов до принципів класичної методології відносить такі:

- раціоналізм;
- об'єктивність;
- монізм;
- історизм;

- суб’єктивний;
- формально-логічний;
- соціологічний;
- системно-функціональний [395, с. 16–17].

Зі свого боку, В. Зацерковний, І. Тішаєв, В. Демидов виокремлюють дещо інші методологічні принципи:

- єдності теорії і практики;
- визначеності;
- конкретності;
- пізнавальності;
- об’єктивності;
- причинності;
- розвитку [165, с. 72].

С. Важинський і Т. Щербак [101, с. 36] зазначають, що сучасна наука загалом керується трьома основними принципами пізнання:

- детермінізму;
- відповідності;
- субсидіарності.

Як бачимо, перелік методологічних принципів доволі різний і певною мірою відображає підхід авторів до методології в конкретній галузі дослідження. Загалом вони важливі для того, щоб визначити фундаментальні підходи і принципи, які лежать в основі досліджень у конкретній галузі або науковому напрямі. Вони допомагають установити логіку і межі для проведення досліджень і формулювання наукових висновків. Зі свого боку, для досягнення об’єктивності наукового дослідження закономірним є поєднання методологічних принципів.

На нашу думку, першим методологічним принципом, на який потрібно звернути увагу й виокремити, є принцип історизму, або ж історичний принцип. Цей принцип певною мірою забезпечує можливість прогнозувати будь-які зміни в юридичній науці і практиці, оскільки за допомогою нього можна

проаналізувати зміни, що відбуваються в суспільстві, у політичній, економічній, юридичній системі тощо [395, с. 16]. Вважаємо, що основною метою історичного принципу в контексті дослідження фінансового моніторингу є виокремлення процесів формування, становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу з урахуванням періодів за хронологією.

Другим важливим принципом, який варто виокремити, є принцип детермінізму, або ж принцип причинності. Як зазначає О. Бондаренко, він є загальнонауковим принципом, який організовує побудову знання в конкретних науках [81, с. 53]. Розглядаючи цей принцип, потрібно зазначити, що детермінізм полягає переважно в уявленні про причинну пов'язаність, де перед подією в часі існують певні умови та обставини, що спричиняють цю подію. Тобто він указує на те, що існує певний ланцюг явищ і процесів, у якому одне явище або процес (як причина) у певних обставинах спричиняє виникнення іншого явища або процесу (як наслідок) [101, с. 37]. Вважаємо, що цей принцип допускає ідею, що, якщо ми розуміємо всі причини, ми можемо передбачити і пояснити події та явища. Детерміністичний принцип підкреслює закономірність і передбачуваність природних та соціальних явищ і наголошує на важливості вивчення причинних зв'язків для розуміння світу.

Третій принцип – термінологічний. Він передбачає аналізування історії термінів і позначуваних ними понять, формулювання або уточнення змісту та обсягу понять, установлення взаємозв'язку та ієрархії понять, їхнього місця в системі категорій і понять, що є основою для проведення дослідження [247, с. 93].

Четвертий принцип – це системний принцип, або ж принцип системності. Цей принцип передбачає комплексне дослідження великих і складних об'єктів (систем) як інтегрованої єдності, у якій усі елементи і компоненти співпрацюють і взаємодіють згідно зі спільною функціональністю [247, с. 93]. За допомогою використання цього принципу уможлиблюється чітке визначення стратегії наукового дослідження. Зі свого боку, О. Сурілов позначає цей принцип як «системно-функціональний», що полягає в дослідженні певних об'єктів як своєрідних систем, які складаються з певних елементів [395, с. 16–17].

Наступний, п'ятий принцип, – об'єктивності, який вимагає розгляду процесів, явищ, речей такими, якими вони є, без упередженості, в усьому різноманітті їхніх сторін, зв'язків, відносин [165, с. 73]. Він зобов'язує розглядати конкретні події та явища у всій їхній складності, багатогранності і суперечливості, спиратися на сукупність позитивних і негативних фактів у їхньому істинному змісті, незалежно від того, подобаються вони комусь або ні [146]. Отже, принцип об'єктивності вимагає, щоб інформація, дані чи оцінки було надано без приховування особистих переконань, приналежності до певної групи чи сторінки, а також без спотворень чи впливу суб'єктивних чинників. Інакше кажучи, об'єктивність означає подання інформації так, щоб вона відображала факти і явища незалежно від особистих уподобань чи впливу зовнішніх чинників, тобто об'єктивно. Він є фундаментальним у науковій методології і важливим для досягнення достовірності та об'єктивності в проведенні наукових досліджень та інших сферах діяльності.

Шостий принцип – когнітивний, або ж пізнавальний. Він безпосередньо пов'язаний із загальнофілософською теорією пізнання і є методологічною базою для багатьох наук [247, с. 93]. Як зазначають В. Зацерковний, І. Тішаєв і В. Демидов, об'єктивний світ, що існує поза і незалежно від людей, може бути пізнаний, оскільки немає принципівих перешкод для того, щоб у процесі діяльності людина могла опанувати зовнішній світ [165, с. 73]. Цей принцип стосується конкретно процесу пізнання, розуміння та сприйняття інформації. Головною його ідеєю є таке: процеси когнітивного сприйняття, мислення і виконання завдань можуть бути вивчені і зрозумілі із психологічного та нейрофізіологічного поглядів.

Наступний, сьомий принцип – формально-логічний. Він є загальним і традиційним, оскільки без звернення до цього принципу будь-яка юридична активність не можлива [395, с. 16–17]. Він наголошує на важливості структурованості та послідовності мислення, а також дотримання законів логіки, таких як закони ідентичності, виключення третього, контрадикції тощо. Розглядаючи цей принцип, констатуємо, що він визначає необхідність

використання логічних законів і правил під час побудови аргументів, роботи зі знаннями та формулювання висновків. Формально-логічний принцип є основою системи логіки і раціонального мислення. Він вимагає, щоб доводи, аналіз і висновки були засновані на логічних прийомах і щоб усі кроки розумового мислення були послідовними та логічно виправданими.

Восьмим принципом є принцип відповідності, що означає наступність наукових теорій. Нові теоретичні знання бувають корисними для розвитку науки, але якщо вони не будуть співвідноситися з колишніми, то наука перестане бути цілісною [101, с. 37]. Дев'ятий принцип – додатковості, що сприяє ефективному використанню ресурсів і підвищенню наукової обґрунтованості, оскільки нові дані додають глибини і дозволяють розширити наше розуміння досліджуваної проблеми. Принцип додатковості передбачає, що для досягнення повного розуміння явища необхідно використовувати взаємовиключні набори понять. Це означає, що ми повинні аналізувати різні, навіть суперечливі концепції, які доповнюють одна одну. За допомогою принципу додатковості створюється зв'язок між цими різними наборами понять і вони допомагають нам краще розуміти складні ситуації в різних галузях знань [101, с. 37].

Ще одним надзвичайно важливим методологічним принципом є принцип поєднання теорії і практики. Він стверджує, що ці два аспекти є нерозривно пов'язаними і взаємно доповнюють один одного в процесі провадження людської діяльності. Принцип поєднання теорії і практики розкриває взаємозв'язок між рухом до істини в людському та особливою роллю практики у визначенні правильності теоретичних положень у процесі пізнання, що є критерієм істинності теоретичних положень [165, с. 72]. Отже, наукове дослідження не може бути лише теоретичного характеру.

Якщо принцип у механізмі пізнання – це установка, вибір позиції, її усвідомлення, то метод – це активна дія, своєрідна реалізація принципу [395, с. 16–17]. Зважаючи на це, важливості набуває питання дослідження методів у системі методології, також визначають специфіку наукового дослідження.

Загалом метод становить підхід, засіб або прийом теоретичного та експериментального дослідження або практичного втілення явища чи процесу. Методи, які застосовують у науковому дослідженні, залежать не лише від самого предмета, а й від рівня дослідження [92, с. 20].

Поняття «метод» у широкому розумінні означає шлях до чогось або спосіб діяльності суб'єкта в будь-якій її формі. Інакше кажучи, метод – це спосіб, шлях пізнання і практичного перетворення реальної дійсності, система прийомів і принципів, що регулюють практичну і пізнавальну діяльність людей (суб'єктів) [144, с. 31]. На підставі цього трактування метод служить способом досягнення певної мети або результату, будь-то в пізнавальній діяльності або в практичній роботі. У широкому розумінні, на нашу думку, метод є інструментом для досягнення конкретних цілей і завдань у наукових, пізнавальних і практичних зусиллях.

Потрібно зазначити, що метод зводиться до системи визначених правил, прийомів, способів і норм, які визначають, як пізнавати та діяти. Саме це відображено у трактуванні категорії «метод» О. Данильяна та О. Дзьобан. Методом вони пропонують вважати сукупність принципів, прийомів, правил, вимог пізнавальної і практичної діяльності, обумовлених природою й закономірностями досліджуваного об'єкта, якими необхідно керуватися в процесі пізнання [131, с. 131]. Це спосіб досягнення поставленої мети [101, с. 37]. Щодо вузького розуміння, то категорію «метод» пропонуємо трактувати як специфічний підхід до вивчення явища, вимірювання, збирання даних, оброблення інформації, аналізу або будь-якого іншого етапу дослідження чи діяльності, який має конкретну методологію і кроки. Надзвичайно важливим є те, що метод звернений не лише до практики наукового дослідження, а й до самої практики як чуттєво-предметної, соціально-перетворювальної діяльності [77, с. 22]. Метод є важливим не лише для наукового дослідження, але й для реальної діяльності та практичного застосування знань.

З урахуванням наведених визначень метою методів наукових досліджень потрібно вважати з'ясування істинності гіпотез і рівня їхньої достовірності,

оскільки його центром є протистояння ідеї (гіпотези) з фактами, на яких вона ґрунтується, незалежно від їхнього джерела [241, с. 24]. За І. Онищуком [268, с. 70], основою методології дослідження має бути науковий метод класичного характеру, який можна умовно охарактеризувати за чотири кроки:

- спостереження і відтворення явища або групи явищ;
- формулювання гіпотези для пояснення явищ;
- використання гіпотези для передбачення існування інших явищ або результатів нових спостережень;
- продуктивність експериментальної перевірки прогнозів кількома незалежними дослідниками [22].

Аналізуючи чинні методи наукового дослідження, зазначимо розмаїття методів залежно від критеріїв. Зокрема таке розмаїття зумовлено й корелюється із розмаїттям видів людської діяльності [165, с. 74]. Залежно від рівнів дослідження науковці [247, с. 129] виокремили такі групи методів, що використовуються:

- на теоретичному рівні дослідження;
- як на теоретичному, так і емпіричному рівні;
- емпіричному рівні.

Наступним критерієм, за яким було класифіковано методи наукового дослідження, є ступінь загальності і сфера застосування. Відповідно до цього критерію розрізняють такі методи:

- загальні, або ж філософські;
- загальнонаукові;
- часткові;
- спеціальні [165, с. 74].

Таку ж саму класифікацію наведено й у науковому доробку С. Важинського та Т. Щербак [101, с. 37]. Зі свого боку, Л. Ліпич, С. Бортнік та І. Волинець у цій класифікації не виокремлюють часткові та спеціальні методи, вони ототожнюють і розглядають їх як «специфічні» [241, с. 24]. Г. Бірта та Ю. Бургу [77, с. 24] виокремили такі основні групи методів наукового пізнання:

- філософські;
- загальнонаукові;
- приватно-наукові;
- дисциплінарні;
- міждисциплінарного дослідження.

Проте констатуємо, що будь-який поділ методів наукового дослідження потрібно розглядати як умовний з урахуванням того, що з розвитком пізнання науковий метод може переходити з однієї категорії в іншу.

I. Добронравова та ін. зазначають, що в контексті реалій сьогодення найбільш вживаною класифікацією методів наукового пізнання є ранжування за ступенем загальності та сферою застосування [144, с. 32].

З урахуванням вищезазначеного пропонуємо розглянути спочатку загальні, або ж філософські методи наукового дослідження. Вони не імперативно визначені правилами, а є системою «м'яких» методів – універсальних [81, с. 57]. Ця категорія методів є найбільш загальною, за допомогою них здійснюється філософський аналіз наукового дослідження. Кожна філософська концепція має методологічну функцію, є своєрідним способом розумової діяльності. Найбільш давніми серед філософських методів є діалектичний і метафізичний [77, с. 24].

Перший філософський метод (з урахуванням того, що він є найстаршим), який необхідно розглянути, – діалектичний, або ж діалектико-логічний метод. Діалектику як світоглядну позицію і відповідний їй метод вважають підходом до сприйняття та вивчення світу, який ґрунтується на визнанні, що явища природи, суспільства та людського духовного життя є об'єктивно взаємопов'язаними і мають у собі внутрішню суперечливість. Ця суперечливість призводить до можливості розвитку цих явищ [367]. Загалом діалектичний метод ґрунтується на ідеї суперечностей, взаємозв'язків і розвитку та використовується для розкриття сутності явищ і розв'язання філософських проблем. З урахуванням зазначеного вище цей метод був використаний нами для покращання цілісного розуміння фінансового моніторингу, виявлення та аналізування суперечностей

у його провадженні. Діалектичний метод дозволив розробити й запропонувати загальну стратегію розвитку інституту фінансового моніторингу з урахуванням його суперечливостей і можливостей розвитку.

Другий філософський метод, який був використаний, – феноменологічний, який передбачає аналізування того, як певні явища сприймаються в людській свідомості. Загалом цей метод визначає правове бачення як єдиний цілісний предмет, який формує значення та виміри [81, с. 57]. За допомогою цього феноменологічного методу нами було проаналізовано нормативно-правові акти, які регулюють питання провадження фінансового моніторингу, як вітчизняного, так і зарубіжного законодавства.

Третій філософський метод – герменевтичний (або ж метод герменевтичного дискурсу). Загалом герменевтика використовується для проведення співвідношень між текстом, підтекстом і контекстом, а також – здійснення процедур розуміння на основі первинного прийняття того змісту, з яким стикається людина у своєму спілкуванні з дійсністю [267]. О. Дзьобань і В. Яроцький доволі влучно відзначили, що правова герменевтика є методом наукового дослідження, який призначений для виявлення змісту юридичного тексту, зважаючи на його об'єктивні (значення слів та їхні історично обумовлені варіації) і суб'єктивні (наміри автора) підстави, інтерпретації та роз'яснення змісту юридичного тексту, зафіксованого в документі [267, с. 8]. З урахуванням цього цей метод був нами застосований для глибшого тлумачення аналізованих норм у контексті їхньої застосовності до вирішення проблемних питань провадження фінансового моніторингу. Він був своєрідним методом збирання матеріалів із нормативно-правових актів.

Четвертий філософський метод, що був використаний нами під час наукового дослідження, – аналітичний, який поєднав у собі методи логічного, категоріального і системно-структурного аналізу. Цей метод надає можливості з'ясувати обґрунтованість із наукового погляду конкретної мовної одиниці [81, с. 57]. Зокрема метод логічного аналізу було застосовано для дослідження не лише законодавчих актів, а й доктринальних джерел. Метод категоріального

аналізу нами був використаний для виділення категорії «фінансовий моніторинг», «фінансова розвідка», «підрозділ фінансової розвідки», «протидія» тощо. Метод системно-структурного аналізу було застосовано для аналізування чинного законодавства, що перебуває у стані свого розроблення, а також було до внесення змін. Загалом під час використання цього методу важливості розгляду всього як цілісного утворення нормативну базу проаналізовано як цілісне явище з виокремленням взаємозв'язків.

Наступна група методів, що була використана для наукового дослідження, – це загальнонаукові методи, які використовують в окремих галузях науки та на окремих етапах дослідження з урахуванням конкретних об'єктів дослідження. Цю групу, категорію методів використовують у переважній більшості наукових галузей. Зокрема вони поділяються [378, с. 19] на методи емпіричного, теоретичного й емпірико-теоретичного пізнання. На підставі цього необхідно розглянути загальнонаукові методи, що були нами використані в контексті цієї класифікації.

Загалом методами емпіричного дослідження є такі: спостереження, порівняння, експеримент, вимірювання й моніторинг [125, с. 16]. Проте цей перелік не є вичерпним. На нашу думку, одним із головних методів цієї категорії, що було використано під час проведення дослідження, є метод описання, або ж описовий метод. Опис необхідно розглядати як пізнавальну операцію, що полягає у фіксуванні результатів досліду (за допомогою певних систем позначень, ухвалених у науці [137, с. 8]). Насправді описовий метод є доволі специфічним, оскільки він полягає в отриманні й систематизації даних. Отже, описовий метод було використано для цілісного наукового дослідження адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу.

Наступний емпіричний метод, який необхідно виокремити, – порівняльний, або ж метод порівняння, що передбачає зіставлення досліджуваних об'єктів, явищ чи процесів і виявлення подібностей чи відмінностей [449, с. 11]. Це своєрідний процес пізнання, який стоїть в основі висновків про подібність або різницю між об'єктами (або ступенем розвитку

одного й того ж самого об'єкта). У нашому дослідженні його використано в контексті порівняння інститутів фінансового моніторингу (фінансової розвідки) у різних країнах, ефективності різних типів підрозділів фінансової розвідки. Порівняльний метод є вихідним пунктом порівняльно-правового методу, який ми використовували і розглянемо дещо згодом.

Наступна категорія загальнонаукових методів, яка була використана, – методи теоретичного пізнання. По-перше, метод сходження від абстрактного до конкретного являє собою загальну форму руху наукового пізнання, закон відображення дійсності в мисленні [125, с. 20]. О. Саввова виокремила цей метод як метод теоретичного дослідження та викладення, що уособлює процес руху наукової думки від початкової абстракції або обмеженого розуміння до досягнення завершеного та всебічного розкриття теми дослідження в теорії [378, с. 21]. Метод сходження від абстрактного до конкретного нами використано спочатку для дослідження загальних принципів і понять, пов'язаних із провадженням фінансового моніторингу (аналізування міжнародних стандартів, теоретичних концепцій і загальних принципів), аналізування інформаційного забезпечення й організації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, згодом – для можливості застосування пропозицій із удосконалення діяльності суб'єктів фінансового моніторингу зокрема та провадження фінансового моніторингу загалом.

По-друге, метод узагальнення, який окреслюється як поширення загальних ознак предметів на всі предмети цієї множини. Він полягає в узагальненні незалежних характеристик, їхньому аналізі та синтезі з відкиданням усього несуттєвого [92, с. 24]. Під час проведення наукового дослідження цей метод використано для узагальнення позицій, що превалюють серед представників наукової спільноти на визначення й сутність фінансового моніторингу, його суб'єктів.

По-третє, метод класифікації, що має на меті упорядкування досліджуваних об'єктів, явищ або процесів, а також їхні складові і групи, типи, класи, види за певними критеріями та ознаками [92, с. 26]. Зокрема нами

використано цей метод для систематизації і розкриття структури адміністративно-правових аспектів провадження фінансового моніторингу. У дослідженні було ранжовано: суб'єкти фінансового моніторингу (як загалом, так і на національному рівні), підрозділи фінансової розвідки, принципи та функції фінансового моніторингу.

Наступний рівень загальнонаукових методів – це комплексні методи наукового пізнання, які є певною мірою загальними та характерними як для емпіричного, так і теоретичного рівнів, згаданих нами вище. Першим методом, який потрібно виокремити в цій системі, є метод аналізу. Він тісно пов'язаний із іншим, другим методом – методом синтезу. Аналіз – це розчленування предмета на його складові з метою їхнього всебічного вивчення, тобто він спрямований на визначення внутрішніх тенденцій і можливостей предмета. Зі свого боку, синтез є зворотним процесом, тобто об'єднанням раніше виділених частин сторін (ознак, властивостей, відношень) у єдине ціле [251]. Ці два методи є певною мірою взаємообумовленими, вони є підходом до розв'язання проблем або створення нових концепцій, що використовуються в різних галузях науки і діяльності. Ці методи було використано нами під час проведення наукового дослідження в комплексному поєднанні для систематизації та розуміння складних аспектів фінансового моніторингу й розроблення можливих напрямів удосконалення оптимізації системи фінансового моніторингу.

Наступний метод – метод екстраполяції. На нашу думку, у контексті провадження наукових досліджень він є одним із найважливіших методів, оскільки полягає у вивченні сформованих у минулому і сьогодні стійких тенденцій і перенесенні їх на майбутнє. Метою такого прогнозу є визначення, до яких результатів можна дійти в майбутньому, якщо рухатися до нього з тією самою швидкістю або прискоренням, що й у минулому [117]. Екстраполяція – це поширення висновків, отриманих зі спостереження над однією частиною явища, на іншу його частину [125, с. 26]. Цей метод нами використано для визначення і прогнозування можливості імплементації кращих практик

зарубіжних країн щодо функціонування системи фінансового моніторингу у вітчизняну площину.

Метод абстрагування відіграв важливу роль у проведенні наукового дослідження. Зокрема його сутність полягає в тому, що він дозволяє відокремити важливі аспекти або властивості об'єкта дослідження, одночасно відволікаючись від того, що не є суттєвим, тобто тим, що не має великого значення для дослідження [125, с. 23]. Нами використано метод абстрагування для трактування сутності категоріально-понятійного апарату, зокрема ключових термінів і понять, пов'язаних із фінансовим моніторингом, основних принципів і норм, що лежать в основі провадження фінансового моніторингу. Метод абстрагування допоміг нам впорядковувати складну інформацію і сприяв розумінню суті адміністративно-правових засад фінансового моніторингу як системи, а не як набору окремих фактів.

Ще один метод, який виділяють у системі комплексних методів загальнонаукових методів, – метод індукції та дедукції. У дисертаційних дослідженнях індукція і дедукція рідко позначено як методи дослідження, мабуть тому, що їх вважають звичайними видами висновку [125, с. 26]. Отже, констатуємо, що він допоміг нам на основі аналізу адміністративно-правових засад фінансового моніторингу розробити рекомендації для подальшого вдосконалення цього інституту.

Наступною групою методів, які було застосовано в науковому дослідженні, є конкретно-наукові методи наукового пізнання, які застосовують конкретні науки або їхні окремі групи, різні способи дослідження, що обираються відповідно до характеру об'єкта та умов проведення дослідіду.

Перший метод із цієї групи, застосований під час проведення наукового дослідження, – конкретно-соціологічний. Загалом виявляється у сприйнятті держави та права як конкретних і реальних суспільних явищ, установлених у соціумі норм і правил. Конкретно-соціологічний метод використовують для оцінювання результативності дії державно-правових інститутів на соціальні відносини, виявлення конфліктів між законами та соціальними потребами. Цей

метод підвищує наукову цінність теорії держави та права і підсилює її вплив на суспільні стосунки [251]. Конкретно-соціологічний метод містить у собі такі способи, як аналіз статистичних даних і різних документів, соціально-правовий експеримент, опитування населення, математичні та статистичні методи оброблення матеріалу і деякі інші [64]. Під час використання цього методу може бути використано різноманітні прийоми: аналіз документів, офіційних повідомлень, усні й письмові опитування (інтерв'ю, співбесіди, анкетування), вивчення матеріалів судової практики, суспільної думки тощо. У нашому дослідженні цей метод було використано для узагальнення та аналізу статистичних даних щодо динаміки отриманих повідомлень про фінансові операції, динаміки формування досьє, кількості переданих узагальнених і додаткових узагальнених матеріалів до правоохоронних і розвідувальних органів тощо.

Другий метод – статистичний, що передбачає опрацювання кількісних показників, що об'єктивно відображають стан, динаміку і тенденції розвитку конкретних явищ у наукових чи практичних цілях [397]. Певною мірою він пов'язаний із попереднім – конкретно-соціологічним, оскільки передбачає збирання статистичного матеріалу, зведення його за єдиним критерієм та опрацювання.

Третій метод – порівняльно-правовий, або ж компаративний, який полягає в зіставленні різних систем, інститутів, категорій задля виокремлення рис подібності або відмінності між ними. Загалом він дає можливість на основі зіставлення відібрати кращі зразки із правового досвіду для вдосконалення національних правових систем [451, с. 158]. У процесі нашого дослідження порівняльно-правовий метод використовувався під час порівняння положень, які регулюють провадження фінансового моніторингу в різних країнах або юрисдикціях. Це дозволило виокремити кращі практики задля способів удосконалення вітчизняних адміністративно-правових засад.

Четвертий метод – формально-юридичний, або ж нормативно-догматичний, є обов'язковим у науковому вивченні права, оскільки він дозволяє аналізувати

внутрішній склад і основні характеристики. Основна ідея цього методу полягає в тому, що об'єктом дослідження є сутність права в її чистому вигляді – його категорії, визначення, ознаки, структура, будова та юридичні методи [251]. Він надав можливості виокремити та проаналізувати визначення категорій, закріплених законодавцем, і проаналізувати їхнє трактування відповідно до положень доктринальних джерел.

Для того, щоб наукове дослідження було максимально повним, всебічним і об'єктивним, констатуємо необхідність комплексного використання сукупності наукових методів. З урахуванням вищезазначеного потрібно наголосити на тому, що методологічна основа наукового дослідження є важливою складовою результативності. Методологія визначає принципи, за якими проводяться наукові дослідження, а також виокремлює методи та підходи, що використовують для отримання знань і розв'язання проблем. У цьому підрозділі нами проаналізовано важливі складові методології для наукового дослідження фінансового моніторингу: принципи й методи організації та проведення наукового дослідження. Базисними принципами, які ми виокремили та використали в нашому дослідженні, стали такі методологічні принципи: історизму (історичний принцип); детермінізму (причинності); термінологічний; системний (системності); об'єктивності; когнітивний (пізнавальний); формально-логічний; відповідності; додатковості; поєднання теорії і практики. Щодо методів наукового дослідження, то було наголошено на тому, що їхня класифікація є доволі складною та існує плюралізм поглядів щодо критеріїв класифікації. Нами було виокремлено такі категорії методів наукового пізнання, використані під час проведення дослідження фінансового моніторингу: філософські, загальнонаукові й конкретно-наукові. Серед філософських методів нами було визначено – діалектичний (діалектико-логічний); феноменологічний; герменевтичний (або ж метод герменевтичного дискурсу); аналітичний (поєднав методи логічного, категоріального й системно-структурного аналізу). Щодо загальнонаукових методів, то було виокремлено три підкатегорії, або ж рівні. Перший – методи емпіричного

пізнання: описовий (описання); порівняльний (компаративний). На другому рівні (теоретичного пізнання) було використано такі методи: сходження від абстрактного до конкретного; узагальнення; класифікації. Серед комплексних методів – аналіз; синтез; екстраполяція; абстрагування; індукція та дедукція. Останньою групою були конкретно-наукові методи наукового пізнання – конкретно-соціологічний; статистичний; порівняльно-правовий; формально-юридичний (нормативно-догматичний).

1.4. Підходи щодо визначення фінансового моніторингу

Наступним важливим і фундаментальним елементом дисертаційного дослідження є визначення поняття, зважаючи на те, що воно дозволяє структурувати (систематизувати) й уточнити розуміння основної досліджуваної дефініції. З урахуванням цього, проаналізувавши історичні аспекти становлення інституту фінансового моніторингу, виокремивши доробок представників наукової спільноти й методологічні засади, актуалізується питання формування понятійно-категоріального апарату в зазначеній сфері.

Останніми роками трактування словосполучення «фінансовий моніторинг» певною мірою зазнало змін як у вітчизняному, так і офіційному категоріальному обігу. В Україні і більшості країн Співдружності Незалежних Держав цей термін використовують для узагальненого визначення комплексу заходів щодо запобігання відмиванню коштів. Погоджуємось із І. Гаєвським, який виокремлює наявність власного понятійно-категоріального апарату та спеціальну термінологію фінансового моніторингу як адміністративно-правового засобу запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення як один із важливих здобутків вітчизняної нормативно-правової бази [112, с. 145].

На основі аналізу становлення інституту фінансового моніторингу робимо висновок, що термін «фінансовий моніторинг» у вітчизняному законодавстві з'явився зовсім нещодавно. Загалом фінансовий моніторинг є відносно новою сферою контролюваної діяльності держави і чітко визначеним предметом моніторингу. Саме тому фінансовий моніторинг виділяється низкою специфічних ознак, серед яких окреме місце посідає власний понятійний апарат і спеціальна термінологія [158, с. 154]. Як зазначає І. Гаєвський, він є цікавим у контексті його вивчення та аналізування щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [112, с. 142]. Науковець також влучно зазначає, що поняття «фінансовий моніторинг» стало невід'ємною частиною не лише юридичної, але й економічної лексики останніх років. Він зазначає, що причинами широкої вживаності стали:

- суттєве зростання кількості комерційно-фінансових організацій;
- необхідність відслідковування на рівні держави фінансових потоків із метою запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Також потрібно акцентувати увагу й на тому, що за межами Співдружності Незалежних Держав категорія «фінансовий моніторинг», а точніше його дослівний переклад, не має тотожного вітчизняному змістовного наповнення. Практично в усьому світі підрозділи по боротьбі з відмиванням грошей є аналогічними за своїми функціями та називаються підрозділами фінансової розвідки, а їхня діяльність – фінансовою розвідкою. З урахуванням цього повністю погоджуємось із позицією В. Зеленецького й інших щодо логічності формування понятійно-категоріального апарату з урахуванням значення категорії «фінансова розвідка» [180, с. 264].

Незважаючи на той факт, що дефініція «фінансовий моніторинг» отримала своє законодавче закріплення, єдиної думки із приводу її трактування серед наукової спільноти не існує. Це зумовлено тим, що дефініція «фінансовий

моніторинг» пов'язана з комплексністю і різноманітністю аспектів. Зокрема серед чинників існування плюралізму думок є такі:

– використання в різноманітних сферах і галузях. Так, можна застосовувати підхід до трактування дефініції, обумовлений сферою застосування, – фінансовий сектор, бізнес, протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– еволюція фінансових правопорушень. Особи, які вчиняють правопорушення, пов'язані з фінансовою сферою, постійно адаптуються до нових методів і заходів контролю й моніторингу. На підставі цього необхідно реагувати та вносити зміни в підходах до фінансового моніторингу, що відповідають новим видам злочинної діяльності;

– технологічний розвиток і прогрес. У контексті постійного розвитку технологій актуалізується питання доцільності і можливості імплементації нових методів та інструментів для провадження фінансового моніторингу (зокрема блокчейн-технологія, смарт-контракти тощо);

– різне законодавство. У кожній країні та юрисдикції превалюють свої норми та вимоги (з урахуванням міжнародних стандартів) щодо провадження фінансового моніторингу, або ж фінансової розвідки;

– рівень проведення фінансового моніторингу. Залежно від того, на якому рівні – мікрорівні, макрорівні чи мегарівні, розглядається ця дефініція, її трактування може змінюватись.

З урахуванням відсутності єдності наукового підходу до трактування дефініції «фінансовий моніторинг» багато представників наукової спільноти використовують поряд або ж навіть ототожнюють із такими дефініціями «контроль», «нагляд» і «моніторинг» загалом [143, с. 27]. Варто також наголосити, що доволі поширеною є позиція науковців щодо того, що фінансовий моніторинг становить особливу (специфічну) сферу фінансового контролю [163] або є системою постійного спостереження, що дає можливість передбачення ризиків, пов'язаних із легалізацією коштів [273, с. 49]. Усе це

породжує дискусійність не лише питання трактування поняття «фінансовий моніторинг», але і співвідношення його з поняттям «фінансовий контроль».

На нашу думку, для правильного трактування дефініції «фінансовий моніторинг» із наукової позиції потрібно створити певний ланцюг категорій, сходячи від загального до конкретного. Отже, починати потрібно з визначення поняття «моніторинг». У минулому у країнах пострадянського простору це поняття зазвичай асоціювалося із провадженням екологічного моніторингу – спостереженням за станом навколишнього середовища [112, с. 143]. Зокрема це пов'язано з тим, що на пострадянському просторі поняття «моніторинг» з'явилося після Чорнобильської катастрофи в 1986 р. з метою відслідковування стану здоров'я дітей Чорнобиля [221, с. 261].

Загалом застосування терміна «моніторинг» у науковій літературі пов'язане з дослідженнями в різноманітних сферах, зокрема у природничих і суспільних. Водночас вважають, що будь-яка цілеспрямована практична діяльність, крім постановки цілей, формування плану заходів, спрямованих на їхнє досягнення, повинна містити моніторинг, тобто відстеження та оцінювання виконання планових завдань і кінцевого результату [431, с. 44]. Потрібно зазначити, що до обігу в наукову літературу поняття «моніторинг» увійшло в 70-х рр. ХХ ст. після Стокгольмської конференції з охорони навколишнього довкілля під егідою Організації Об'єднаних Націй. На ній було ухвалено Програму Організації Об'єднаних Націй із навколишнього середовища, затверджену резолюцією, де вперше виникла необхідність домовитися про визначення поняття «моніторинг» [149].

Термін «моніторинг» походить від слова «monitor» (із лат. «нагадувати», «наглядати», «той, що наглядає») та «monitoring» (з англ. «стеження», «спостереження»), тобто дослівно означає процес здійснення заходів із систематичного контролювання стану та тенденцій розвитку певних процесів [230]. Потрібно акцентувати увагу на тому, що переклад терміна «моніторинг» на українську мову є доволі неточним. Як зазначив І. Онищук, що ще немає однозначного синоніма до цього терміна. Тому в українській

юридичній мові «моніторинг» використовують як запозичений термін. Крім того, використання в юридичній мові запозичених слів латинського генезису є сталою традицією [268, с. 124].

Знаходимо визначення поняття «моніторинг» в Енциклопедії банківської справи України. Зокрема в ній надано таке трактування цього поняття «моніторинг» (від лат. *monitor* – той, що наглядає; спостережувальний) – безперервне спостереження, нагляд за тими чи іншими об'єктами, явищами, процесами; в економіці – спостереження за економічними об'єктами, послідовне, систематичне відстежування поведінки та аналіз діяльності учасників економічних відносин [390].

Також трактування поняття «моніторинг» міститься і в Словнику іншомовних слів. Так, відповідно до лексикографічного продукту поняттям «моніторинг» потрібно вважати наукові, технічні, технологічні, організаційні заходи, що забезпечують систематичний контроль за станом і тенденціями розвитку природних і техногенних процесів [244].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови надано таке трактування значення поняття «моніторинг»: безперервне стеження за будь-яким процесом із метою виявлення його відповідності бажаному результату. Зі свого боку, як приклад використання цього поняття було наведено таке термінологічне словосполучення, як «моніторинг якості навчання» [95, с. 538].

Отже, аналізуючи лексикографічні й довідкові видання, визначаємо, що вони містять загальні риси, зокрема:

– спостереження і нагляд. Усі вони вказують на спостереження, нагляд або контроль. «Моніторинг» розглянуто як процес, який містить у собі систематичне спостереження або нагляд за певними об'єктами, явищами або процесами;

– систематичність. В усіх трактуваннях підкреслено систематичний характер моніторингу, тобто він має провадитись або регулярно, або з певною регулярністю;

– контроль та аналіз. Він пов'язаний із контролем та аналізом і передбачає збирання даних, їхнє оброблення, аналізування результатів і порівняння їх із певними стандартами або бажаними результатами.

Аналізуючи трактування поняття «моніторинг» у доктринальних джерелах, констатуємо, що більшою мірою представники наукової спільноти розглядали його в контексті певної галузі чи сфери: фінансова, освітянська, екологічна та ін. Отже, на наукове визначення поняття «моніторинг» впливає специфіка та особливість сфери застосування, ступінь опрацювання та розроблення методологічного інструментарію [268, с. 57]. Проте знаходимо більш узагальнені визначення, не прив'язані до конкретної сфери трактування.

Д. Царук надає визначення поняття «моніторинг» у широкому аспекті, науковиця наголошує, що «моніторинг» визначає зворотний зв'язок між об'єктом спостереження та суб'єктами моніторингу і дозволяє встановити, наскільки відповідає здійснювана діяльність її меті та чи вдається реалізувати заплановані проміжні та остаточні результати [431, с. 44]. Зі свого боку, О. Андрійко пропонує розглядати «моніторинг» як одну з пасивних форм контролю, оскільки його застосування безпосередньо пов'язано з відстеженням ситуації чи процесу у сфері діяльності управлінського характеру, аналізом впливу на суспільні відносини ухвалених рішень, правових актів [62, с. 94].

І. Онищук у своєму дисертаційному дослідженні на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук наголосив, що з пізнавального погляду «моніторинг» загалом можна визначити як прагматичний метод отримання та репрезентації знання [268, с. 56]. О. Юлдашев надав таку інтерпретацію категорії «моніторинг»: це спеціально організоване систематичне спостереження за властивостями будь-яких об'єктів. Наприклад, стан виконання рішень, заходів, передбачених регуляторними актами [448, с. 278].

В економіці підприємства «моніторинг» вважається важливим інформаційним та аналітичним засобом визначення ступеня впливу різноманітних чинників екзогенного та ендогенного середовища на діяльність підприємства, тобто є інструментом, що дозволяє встановити, наскільки

чутливим є підприємство до мінливих умов господарювання [230]. Потрібно наголосити, що також запропоновано трактувати «моніторинг» як підготовчу процедуру, за допомогою якої повинні визначатися пріоритетні напрями та основні заходи систематизації для галузевого законодавства, суб'єкти її здійснення та основна мета [145].

Отже, розглянувши зазначені вище інтерпретації категорії «моніторинг», констатуємо, що спільним для них є акцент на систематичному спостереженні та аналізуванні певних об'єктів, процесів або діяльності з метою відстеження відповідності меті, стандартам, цілям чи результатам. Кожне з визначень наголошує на важливості зворотного зв'язку між об'єктом спостереження та суб'єктами моніторингу для оцінювання та аналізу впливу, відповідності та якості. Усі ці визначення також містять ідею, що моніторинг є спеціально організованим, методичним процесом, який може бути застосовано в різних сферах, зокрема управління, права, науки тощо. Вони також підкреслюють, що моніторинг має прагматичний характер і допомагає отримувати знання, виявляти відхилення та забезпечувати ефективний контроль.

Потрібно також наголосити на тому, що в сучасній науковій літературі поняття «моніторинг» є часто вживаним поряд із такими поняттями, як «контролінг», «діагностика», «управління», «аналіз», «оцінювання», крім того, воно ототожнювалося з терміном «інформаційна система», що створило термінологічну плутанину [376, с. 33]. Більшість науковців і практиків дотримуються думки, що «моніторинг», «діагностика» та «контроль» і «контролінг» є взаємопов'язаними поняттями, і якщо їх порівнювати, то контролінг ближчий безпосередньо до контролю [160]. У системі права Ради Європи моніторинг із наглядом не ототожнюється. У перекладі на українську мову такий юридичний термін Ради Європи, як «observation» означає «спостереження», що є однією з функцій моніторингу [268, с. 125].

На нашу думку, ця ситуація є подібною до розмежування чи ототожнення категорій «фінансовий моніторинг» і «фінансовий контроль». Зокрема визначення меж між поняттями «нагляд» і «контроль» є актуальним як для

вчених вітчизняного, так і зарубіжного співтовариства. Деякі дослідники висловлюють думку, що потрібно виокремлювати ту різницю, яка існує між цими поняттями [384, с. 38].

Наступна категорія, яку необхідно проаналізувати, – «контроль». С. Вітвіцький у своїй статті зазначає, що слово «контроль» походить від слова «contrôle» (із фр. «перевірка», «спостереження з метою перевірки»). Він виокремлює три семантичних визначення категорії «контролювати»: перевірити чи контролювати, а, відповідно, і регулювати; вимагати звіт, або звітність; стримувати і спрямовувати відповідну дію [105, с. 90]. В. Гарашук доволі влучно доповнює, що французьке слово «contrôle» утворилося від латинського «contra» – префікса, що означає «протидію», «протилежність» тому, що виражено в другій частині. Наприклад, «контрреволюція», «контрманевр». У другій частині слова «контроль» міститься слово «роль» (із лат. «role» – «міра впливу, значення, ступінь участі в чомусь») [115, с. 202].

Контролем у державному управлінні науковці, зазвичай, вважають одну з найважливіших функцій, яка дає змогу порівняти фактичний стан у тій чи іншій галузі з вимогами, які поставлені перед нею; виявити недоліки та помилки в роботі та попередити їх; оцінити відповідність здійснення інших функцій управління завданням, що поставлені перед ним [248, с. 11].

Зі свого боку, Ю. Гаруст пропонує розглядати «контроль» як спостереження, перевірку чи нагляд за функціонуванням відповідного об'єкта з метою отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан справ на ньому [118, с. 23]. О. Андрійко зазначає, що контроль становить об'єктивну реальність розвитку соціальної системи, яка певною мірою характерна для будь-якого суспільного ладу [62]. У науковій літературі доволі часто категорію «фінансовий моніторинг» трактують у контексті регулювальної функції та інструменту запобігання фінансовим злочинам. Отже, «фінансовий моніторинг» являє собою засіб контролю й елемент ефективної боротьби зі злочинною фінансовою діяльністю [148, с. 36].

Проаналізувавши вищезазначені трактування поняття «контроль», констатуємо, що в них є як схожі, так і відмінні положення. Зокрема всі представники наукової спільноти в наведених визначеннях наголосили на тому, що контроль допомагає виявити недоліки, помилки та забезпечує відповідність до поставлених завдань за допомогою спостереження, перевірки та взаємодії з об'єктом або системою. Зі свого боку, проаналізувавши вищезазначені трактування, виокремлюємо також і відмінності:

- семантичне коріння та походження слова;
- підхід до контролю як функції та поняття.

Наголошуємо на тому, що сьогодні використання термінів «контроль» і «нагляд» як тотожних, як синонімів у нормативно-правових актах є доволі поширеним явищем. Науковець зазначає, що так відбувається поява так званих галузевих синонімів, які трапляються в певній галузі законодавства [105, с. 95]. Також деякі науковці наголошують на схожості моніторингу з оцінюванням. По своїй суті, моніторинг – це оцінювання динаміки об'єкта. Проте, як зазначають О. Глущенко й І. Семененко, таке оцінювання має здійснюватися на постійній основі, мати систематичний і комплексний характер [120, с. 33]. Загалом, аналізуючи моніторинг, потрібно наголосити на тому, що на різних етапах його здійснення можуть охоплюватися такі види, як контроль, рекомендація (порада), нагляд, спостереження, оцінювання, прогнозування тощо [268, с. 124].

Розглядаючи категорію «фінансовий моніторинг», зазначаємо на важливості правильного ранжування і класифікації її трактувань. Нами було вже зазначено, що залежно від рівнів його провадження, підходів та інших критеріїв трактування дефініція матиме різне змістове наповнення. Також наголошуємо на тому, що визначення поняття «фінансовий моніторинг» закріплене також і на законодавчому рівні. О. Бурдонова наголосила, що у другій половині 90-х рр. ХХ ст. категорію «фінансовий моніторинг» активно почали використовувати вже і за її сутністю як спеціальний термін, що належить до сфери процедур банкрутства й антимонопольних розслідувань [94, с. 14].

Фінансовий моніторинг здебільшого розглянуто з позицій економічної, фінансової, інформаційної безпеки; протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; інституційного, методичного, організаційного та нормативно-правового забезпечення. У контексті сучасних умов господарювання також доцільно розглядати категорію «фінансовий моніторинг» із позицій національної безпеки [224, с. 39].

Знову ж таки, деякі представники наукової спільноти наголошують, що частина відносин щодо фінансового моніторингу за своїм змістовим наповненням і комплексом заходів є доволі близькою до фінансового контролю [279, с. 175]. Зокрема серед одного із трактувань поняття «фінансовий моніторинг» виокремлюємо позицію авторського колективу у складі Л. Воронової, М. Кучерявенко та Н. Пришви. Вони запропонували розглядати фінансовий моніторинг як особливу форму фінансового контролю та, певна річ, як окремий інститут фінансового права, що визначає управління фінансами, яке містить усі елементи механізму фінансового контролю в їхньому зовнішньому виявленні [111]. А. Клименко у своєму дисертаційному дослідженні також пропонує розглядати категорію «фінансовий моніторинг» як особливу форму фінансового контролю, що здійснюють уповноважені державні органи у сфері фінансового контролю та суб'єкти первинного фінансового моніторингу, спрямована на виявлення операцій, пов'язаних із легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом [193, с. 19].

Як форму контролю трактує фінансовий моніторинг і Е. Дмитренко. Науковиця надає таке визначення категорії «фінансовий моніторинг»: нова специфічна форма контролю, що охоплює систему організаційно-правових, інформаційних, кадрових та інших заходів уповноважених суб'єктів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Вона стверджує, що в цьому секторі існує низка нормативних та організаційних чинників, які значно впливають на зниження

результативності використання цього інституту. Крім того, неповне й недосконале правове регулювання та неефективний механізм провадження фінансового моніторингу обмежено допомагають у редукції латентності процесу легалізації злочинних прибутків [142].

Усі зазначені вище представники наукової спільноти підтримують позицію, що категорія «фінансовий моніторинг» є більш вузькою, ніж «фінансовий контроль». Зокрема автори розглядають фінансовий моніторинг як конкретну реалізацію фінансового контролю, спрямовану на систематичне спостереження, збирання, аналізування та оцінювання фінансових даних та операцій із метою виявлення невідповідностей, аномалій і відхилень від стандартів, норм і вимог. Запропонована концепція вказує на те, що фінансовий моніторинг може мати такий рівень важливості та специфічності, що його розглядають як окремий елемент системи фінансового права.

Потрібно зазначити про важливість урахування рівня провадження фінансового моніторингу під час трактування його сутності. І. Рекуненко [369, с. 105] узагальнив трактування категорії «фінансовий моніторинг» за макрорівнем і мікрорівнем його проведення. До макрорівня проведення фінансового моніторингу належать наднаціональний (міжнародний) і національний (державний, вітчизняний) рівні; щодо мікрорівня, то це діяльність фінансових установ.

Зокрема поняття «фінансовий моніторинг» науковець трактує як основний елемент протидії легалізації злочинних коштів і формуванню тіньових фінансових потоків на міжнародному рівні. Такий підхід до трактування сутності категорії «фінансовий моніторинг» сформовано за супранаціональним або ж наднаціональним (міжнародним) рівнем його провадження. Таку позицію підтримали С. Гуржій, С. Ключке, В. Кірсанов [129], а також В. Коваленко, С. Дмитров і А. Єжов [196].

Фінансовий моніторинг на макрорівні (національному, державному) його проведення потрібно розглядати як систему запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, на рівні держави і, відповідно,

взаємодії урядових структур. Таке визначення підтримують В. Кірсанов [192], С. Діденко [141] і Н. Москаленко [264].

Аналізуючи поняття «фінансовий моніторинг» за мікрорівнем його проведення, потрібно його розглядати в аспекті діяльності фінансових інститутів щодо протидії відмиванню «брудних» грошей. Зокрема цю дефініцію потрібно розглядати як процес ідентифікації фінансових операцій, що виконують суб'єкти національної економічної системи з метою дотримання їхнього здійснення відповідно до законодавчих вимог і застосування низки дій у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [369, с. 105]. Таке трактування також підтримує і В. Краліч [220].

Необхідно звернути увагу на визначення поняття «фінансовий моніторинг», окреслене М. Дубиною. Вона розглядає цю категорію як складову розвитку ринку фінансових послуг і загалом фінансової системи будь-якої країни, у межах якої спостерігається динамічний розвиток фінансових операцій. Науковиця також визначає і наголошує на причині виникнення фінансового моніторингу як протидії процесам відмивання коштів, що отримані внаслідок здійснення протиправної діяльності, до якої зазвичай відносять операції у сфері наркоторгівлі, работоргівлі, міжнародного тероризму тощо [150]. О. Лазарева репрезентувала фінансовий моніторинг як сукупність заходів щодо аналізу інформації про фінансові операції, а також заходів із перевірки такої інформації відповідно до законодавства України [231, с. 190]. Трактування категорії «фінансовий моніторинг», загадані вище, підкреслюють, що він є комплексом заходів, який містить аналізування інформації про фінансові операції. Проте М. Дубина акцентує увагу на зв'язку фінансового моніторингу з розвитком фінансового ринку та системи, особливо з урахуванням динамічного розвитку фінансових операцій, а О. Лазарева – на процесі аналізу та перевірки інформації про фінансові операції, підкреслюючи важливість відповідності цих заходів законодавству України.

В. Берізько у своєму науковому доробку надав таке визначення категорії «фінансовий моніторинг» – це сукупність заходів суб'єктів фінансового моніторингу з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції на предмет зарахування їх до таких, що можуть бути пов'язані з легалізацією [71, с. 52]. Головна особливість, яка є в цьому визначенні, – це суб'єктний підхід, оскільки науковець розглядає цю категорію саме в контексті провадження їхньої діяльності. Таке визначення із врахуванням суб'єктного складу надають А. Голодна та А. Бухтіарова. Вони трактують поняття «фінансовий моніторинг» як сукупність заходів, здійснюваних суб'єктами фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що передбачають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [123, с. 439]. Також у трактуванні згадано й види фінансового моніторингу, який може провадитись. А тому в основу цього визначення було покладено розподіл на дві категорії суб'єктів фінансового моніторингу (первинного й державного фінансового моніторингу).

Під час дослідження категорії «фінансовий моніторинг» у практичній площині І. Гаєвський виокремлює два його різновиди:

– розуміння та інтерпретація як одного з головних інструментів ділового та конкурентного розвідування полягає у використанні цього підходу як методу, що використовують підприємства з метою збирання даних про діяльність інших структур, з якими можлива взаємовигідна співпраця. По-перше, це особливо важливо для галузей, де досягнення успіху залежить від своєчасного отримання інформації про загальну обстановку на ринку, дії конкурентів і надійність партнерів;

– моніторинг із боку держави. Такий вид моніторингу має інший пріоритет – виявлення та притягнення до відповідальності недобросовісних учасників економічного життя. Для досягнення цієї мети важливо встановити державну систему моніторингу у всіх сферах фінансової діяльності країни.

З цією метою національне законодавство регулює відносини в цій сфері [112, с. 143].

Особливу увагу потрібно звернути на визначення категорії «фінансовий моніторинг», надане А. Хмелюк. Зокрема цьому поняттю більш притаманним є безперервне відстежування фінансової діяльності, яке здійснюється у формі комплексу наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, що забезпечують систематичний контроль (стеження, а не спостереження) за станом і тенденціями розвитку та діяльності суб'єктів господарювання [430, с. 175]. У цьому контексті форма такого відстежування містить у собі:

- науковий підхід;
- технічні та технологічні рішення;
- організаційну структуру;
- систематичний контроль;
- активний нагляд.

Також увагу в цьому трактуванні потрібно звернути на те, що воно є схожим на основне трактування категорії «моніторинг» і містить основні ознаки.

Д. Царук пропонує розглядати фінансовий моніторинг у контексті двох основних підходів до визначення цього поняття:

- юридичного;
- економічного підходів.

Щодо першого підходу, то «фінансовий моніторинг» запропоновано розглядати як комплекс заходів, які провадять суб'єкти фінансового моніторингу з метою запобігання легалізації (відмиванню) доходів, що одержані злочинним шляхом, або у сфері фінансування тероризму.

У контексті економічного підходу до визначення поняття «фінансовий моніторинг» його розглядають як метод контролю і функцію управління.

Науковиця здійснила узагальнення основних трактувань дефініції «фінансовий моніторинг» і виокремила їхні тотожні риси та характеристики.

Зокрема провадження фінансового моніторингу передбачає формування комплексу організаційно-економічних та управлінських заходів, спрямованих на адаптацію підприємства до зміни зовнішніх і внутрішніх умов, а також успішного функціонування в конкурентному середовищі [431, с. 45].

На нашу думку, потрібно виокремити такі основні підходи до визначення категорії «фінансовий моніторинг»:

– антилегалізаційний. Це один із головних підходів до визначення дефініції «фінансовий моніторинг», який безпосередньо пов'язаний із його роллю в запобіганні і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Вважаємо, що відповідно до цього підходу «фінансовий моніторинг» розглянуто як комплексний процес виявлення, аналізування та перевірки фінансових операцій для виявлення можливих ознак легалізації та фінансування тероризму. З урахуванням цього фінансовий моніторинг спрямований на попередження використання фінансової системи для незаконних цілей;

– управління ризиками. Цей підхід зосереджений на виокремленні категорії «фінансовий моніторинг» як інструменту для ефективного управління фінансовими ризиками. Зокрема він використовується для раннього виявлення потенційних ризиків і негативних тенденцій у фінансовій діяльності, що дозволяє вчасно реагувати та вживати заходи для їхнього управління;

– аналітичний, який окреслює й визначає місце і значення фінансового моніторингу як одного з аналітичних інструментів. У контексті цього підходу фінансовий моніторинг використовується для глибокого аналізу фінансових даних, ідентифікації трендів, виявлення аномалій і прогнозування можливих ризиків;

– регуляторний. Під час використання цього підходу фінансовий моніторинг використовується для забезпечення дотримання нормативних вимог та основних міжнародних стандартів у фінансовій сфері. Цей підхід розглядає

фінансовий моніторинг як інструмент спостереження за виконанням установлених правил і норм;

– інформаційний. Згідно з цим підходом фінансовий моніторинг розглянуто як засіб збирання та оброблення інформації про фінансові операції для забезпечення рішень на основі достовірних даних;

– транспарентний. Він підкреслює роль і значення фінансового моніторингу в забезпеченні прозорості фінансової діяльності. Транспарентний підхід спрямовано на забезпечення відкритості та достовірності інформації про фінансові операції.

Вважаємо, що всі ці підходи повною мірою містять у собі визначення дефініції «фінансовий моніторинг», що було надано законодавцем. Зокрема потрібно звернутися до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який є джерелом формування категоріального апарату й надає повний і чіткий перелік визначень конкретних термінів та регламентує організаційно-правові засади проведення фінансового моніторингу. Відповідно до цього Закону фінансовим моніторингом потрібно вважати сукупність заходів, що вживають суб'єкти фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, зокрема проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [307].

На нашу думку, особливістю фінансового моніторингу необхідно визначити те, що його система складається з первинного та державного рівнів, які є взаємопов'язаними. Зокрема перший рівень являє собою державний фінансовий моніторинг, а другий – первинний. Це містить у собі комплекс заходів, які ініціюють і реалізують суб'єкти фінансового моніторингу з метою запобігання та протидії різноманітним негативним явищам, зокрема легалізації доходів злочинного походження та фінансування тероризму. Ці заходи об'єднують проведення державного фінансового моніторингу та первинного

фінансового моніторингу для досягнення цілей антилегалізаційних та антитерористичних заходів.

Державний фінансовий моніторинг містить у собі координацію та нагляд за всією системою моніторингу, забезпечення виконання нормативних вимог, аналізування результатів моніторингу та вжиття відповідних заходів у разі виявлення незаконних фінансових операцій. Це забезпечує ефективну дію системи фінансового моніторингу на національному рівні та координацію з іншими міжнародними організаціями та країнами. Первинний фінансовий моніторинг охоплює діяльність суб'єктів фінансового сектору, таких як банки, фінансові установи, страхові компанії тощо. Це містить збирання, аналізування та звітування про інформацію щодо сумнівних фінансових операцій, установлення ідентичності клієнтів, відстежування та контроль за транзакціями, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів злочинного походження або фінансуванням тероризму.

Також потрібно визначити, що під час аналізування трактувань категорії «фінансовий моніторинг» увагу також потрібно звернути і на завдання фінансового моніторингу, що також можуть доповнити визначення. Зокрема завдання фінансового моніторингу умовно можна поділити:

- на основні (виявлення фінансових правопорушень і зниження нелегального характеру фінансових транзакцій, які можуть мати зв'язок із злочинною діяльністю; запровадження широкого спектра заходів із попередження; підвищення прозорості фінансової діяльності та етичності фінансової поведінки);

- допоміжні (організаційна підтримка для адекватного розкриття даних і розпізнавання фінансових правопорушень та процесу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; забезпечення передання інформації між учасниками системи фінансового моніторингу і правоохоронними органами та інші подібні процеси) [60].

Як нами вже було зазначено вище, фінансовий моніторинг містить провадження державного й первинного фінансового моніторингу. Їхня

реалізація заснована на принципах економічної ефективності, законності, конфіденційності, оптимізації ризиків, прозорості, деконфліктизації інтересів, обов'язковості, паритетності (рівності), поінформованості.

І. Канцір та М. Брицька запропонували розглядати «фінансовий моніторинг» у таких трьох площинах:

- як комплекс заходів, що містить фінансові, адміністративні, кримінальні та оперативно-розшукові дії;
- інструмент державного регулювання або ж засіб урядового контролю;
- інструмент безперервного (перманентного) спостереження за фінансовими операціями [188, с. 69].

Я. Пушак і Н. Трушкіна [366, с. 199], узагальнивши теоретичні підходи до категорії «фінансовий моніторинг», визначили цю дефініцію:

- як певний нормативно-правовий комплекс окремих превентивних заходів, що спрямовані на недопущення застосування фінансової системи для легалізації відмивання тіньових коштів;
- сукупність визначених заходів суб'єктів фінансового моніторингу, метою яких є виявлення, аналіз і відповідна перевірка наявної інформації про певні фінансові операції щодо їхнього віднесення до таких, що можуть пов'язуватися з легалізацією відмивання доходів, отриманих незаконним шляхом, для їхнього подальшого передання правоохоронним органам;
- особливий різновид фінансового контролю та нагляду, що провадять уповноважені установи під час обслуговування фінансових операцій, для виявлення схем наявної і можливої легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

З урахуванням вищезазначеного науковці запропонували трактувати економічну категорію «фінансовий моніторинг» як інструмент забезпечення національної безпеки на основі реалізації сукупності інституційних, нормативно-правових, організаційно-економічних, інноваційних, інвестиційних, інформаційних заходів [366, с. 199]. На нашу думку, ця інтерпретація є доволі суттєвим і вагомим підходом до розуміння ролі та значення фінансового

моніторингу в контексті забезпечення стабільності національної безпеки. Зокрема зазначена сукупність заходів відображає комплексний підхід до організації та провадження фінансового моніторингу з метою забезпечення національної безпеки, а його використання як інструменту для забезпечення стабільності національної безпеки має сенс у контексті того, що фінансові системи можуть бути використані для легалізації незаконно отриманих коштів, фінансування тероризму та інших небажаних активностей. Забезпечення національної безпеки передбачає захист від таких загроз і вживання заходів для запобігання їм.

Еммануель Жан-Франсуа (Emmanuel Jean-François) у 2015 р. видав підручник для студентів під назвою «Фінансова стійкість неприбуткових (некомерційних) організацій» («Financial sustainability for nonprofit organizations»). У ній він визначив фінансовий моніторинг як структуру, що здійснює контролювальну функцію з використанням методів і процедур, адекватністю (достовірністю) фінансової звітності і здатністю організації до взаємодії для забезпечення зворотного зв'язку, сприяючи досягненню стратегічних і оперативних цілей та завдань [24].

Доволі цікавою є позиція Т. Доценко, яка запропонувала розглядати систему фінансового моніторингу як складну багаторівневу систему взаємопов'язаних суб'єктів і об'єктів фінансового моніторингу, налагоджене функціонування якої у вигляді сукупності дає змогу одержати певне ефективне та прозоре функціонування фінансової системи в частині запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [147, с. 35].

На підставі вищезазначеного пропонуємо також виокремити такі основні структурні елементи фінансового моніторингу:

- основні засади (принципи);
- основні цілі;
- предмет;

- об'єкти;
- суб'єкти.

Вважаємо, що перераховані й виокремлені нами основні структурні елементи фінансового моніторингу суттєво впливають на трактування самої категорії, відіграють значущу роль у розумінні та інтерпретації цієї концепції. На підставі всіх проаналізованих вище позицій до трактування категорії «фінансовий моніторинг» у доктринальних джерелах, а також на законодавчому рівні пропонуємо власне визначення. Категорією «фінансовий моніторинг» пропонуємо вважати комплекс визначених на законодавчому рівні заходів, що здійснюють уповноважені суб'єкти первинного та державного фінансового моніторингу, спрямовані на виконання вимог чинного законодавства в контексті протидії та запобігання легалізації коштів злочинного походження.

1.5. Принципи, функції та методи провадження фінансового моніторингу

У сучасному контексті фінансової глобалізації однією з основних проблем, яка постає перед кожною країною окремо та світовою спільнотою загалом, є стрімкий розвиток і розповсюдження легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Це можна пояснити тим, що особи, які мають нелегальні доходи, намагаються надати їм офіційного статусу. Такі доходи становлять загрозу не лише для економіки будь-якої країни, але й для національної безпеки загалом. За О. Резніком та ін., фінансова криза і низка інших загроз безпосередньо визначили необхідність звернення державами уваги на захист своїх фінансових інтересів. На підставі цього питання фінансової безпеки набуло особливої актуальності як на національному, так і на міжнародному рівнях [36]. Система фінансового моніторингу призначена саме

протидіяти діям, зазначеним вище, за допомогою швидкого обміну інформацією між спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу [123, с. 440].

Вітчизняна система фінансового моніторингу порівняно з аналогами, що функціонують у зарубіжних країнах, має набагато ширші повноваження з урахуванням того, що суб'єкти фінансового моніторингу не лише отримують інформацію, а й проводять фінансові розслідування [65, с. 39]. У контексті зазначеного вище її місія полягає в гарантуванні нормального бізнес-середовища, спрямованого на захист інтересів держави, але водночас, не заважаючи законній діяльності підприємств. Також важливим є збереження конфіденційності фінансової інформації, великі обсяги якої перебувають під її контролем [265, с. 5].

Вважаємо, що з урахуванням того, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення становлять собою системну загрозу для фінансової, економічної сфер, стабільності національної безпеки, актуалізується питання результативності провадження фінансового моніторингу. Отже, важливості набувають базисні засади провадження фінансового моніторингу, оскільки, як і будь-яке явище правничої дійсності, фінансовий моніторинг ґрунтується на відповідних принципах. Принципи фінансового моніторингу деякою мірою є сталою категорією, проте повинні вдосконалюватися та корелюватися із змінами в міжнародному та національному законодавствах, а також відповідно до розвитку фінансових технологій і злочинних схем.

Формулювання принципів є результатом відокремленої, свідомої творчої праці наукових дослідників, практиків та експертів у сфері адміністративного права та державного управління і має на меті належно відобразити такі вимоги до принципів публічного управління:

– дотримання вимог чинного законодавства;

– відтворення найсуттєвіших, основних закономірностей у сфері державного управління;

– відповідність меті публічного управління [391, с. 52–53].

Принципи фінансового моніторингу відіграють головне значення, оскільки являють собою певні вихідні, фундаментальні положення (рекомендації та вимоги), підходи до організації та провадження фінансового моніторингу, спрямованого на виявлення та запобігання фінансовій злочинності, легалізації доходів від злочинів і фінансуванню тероризму. З урахуванням вищезазначеного для правильного виокремлення та аналізування принципів фінансового моніторингу необхідно надати трактування категорії «принцип», що є однією із складових вищезазначеного терміна. Сьогодні значно збільшилася кількість досліджень принципів у багатьох сферах правового життя.

Аналізуючи категорію «принцип», відмічаємо, що єдиного трактування, що превалює, немає, а тому в науковій царині існує плюралізм наукових позицій щодо трактування цієї категорії «принцип». Розглядаючи словникове значення категорії «принцип» відповідно до словника іншомовних слів, бачимо, що він є в основі певної теорії науки – це внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [249]. Зі свого боку, філософський енциклопедичний словник визначає категорію «принцип» як загальні вимоги до побудови системи теоретичного знання, сформульовані як те первинне, першопочаткове, що лежить в основі певної сукупності фактів [442]. Зі свого боку, юридична енциклопедія розглядає цю категорію «принцип» як основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішньодержавного і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації; а по-друге – внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [441, с. 110].

На підставі наведених трактувань робимо висновок, що ця категорія має декілька аспектів:

– теоретична основа. Визначення, надане у словнику іншомовних слів, указує на теоретичний аспект. Тобто принцип може бути основною ідеєю чи теорією, що лежить в основі певної галузі науки;

– внутрішнє переконання та правило поведінки. У цьому контексті принцип може означати внутрішнє переконання людини або основне правило її поведінки;

– загальні вимоги та основа знань відповідно до філософського енциклопедичного словника.

Отже, принцип може вказувати на теоретичний фундамент, внутрішні переконання, а також загальні вимоги та основу для розуміння певної галузі знань або поведінки. Також надзвичайно важливо проаналізувати трактування, що містяться в положеннях доктринальних джерел. Зокрема в загальній теорії права знаходимо таке визначення категорії «принцип», надане О. Скакун, – це своєрідна система координат, у межах якої розвивається право, і одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку; вони є підставою права, що містяться в його змісті, є орієнтирами у формуванні права, відбивають сутність права та основні зв'язки, які реально існують у правовій системі [383]. Визначення категорії «принцип» знаходимо також і у статті Л. Лисяк та Т. Дулік як основне, вихідне положення, установки для якої-небудь теорії, учення, науки або керівного положення, основного правила діяльності [238, с. 75]. С. Прийма вказує на синонімічність категорії «принцип» із такими категоріями, як «основа», «початок», «першоджерело» [286, с. 47].

З урахуванням цих визначень пропонуємо розглядати категорію «принцип» як основну ідею, концепцію, що служить базисом для певної системи. Вони виражають важливі концепції, які можуть служити орієнтирами для дій, сприяючи досягненню бажаних результатів або відповідній поведінці.

На законодавчому рівні відсутнє чітке визначення терміна «принципи фінансового моніторингу». Отже, пропонуємо визначити цю категорію як об'єктивно обумовлені основні вихідні засади й положення, на яких ґрунтуються відносини у сфері провадження фінансового моніторингу між

уповноваженими суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу. Метою цих принципів є забезпечення виконання вимог чинного законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Важливо відзначити, що фінансовий моніторинг ґрунтується на принципах, які визначаються в кожній правовій системі окремої країни. Відповідно до цього в Україні фінансовий моніторинг визначається принципами, що властиві вітчизняній правовій системі, а також тими, які закріплені в Конституції України та інших нормативно-правових актах. Серед представників наукової спільноти також існує думка про можливість віднесення керівних принципів контролю, викладених у Лімській декларації, до принципів фінансового моніторингу [240]. До них віднесено такі принципи: незалежності, об'єктивності та компетентності органів фінансового контролю.

Зважаючи на такі позиції, пропонуємо розглянути зазначені вище принципи як головні принципи фінансового моніторингу, зокрема:

– принцип законності, який означає чіткість визначеності норм права. Цей принцип необхідно розглядати як фундаментальні принципи і невід'ємні основні вимоги, що лежать в основі формування правових норм і регулюють поведінку учасників правових відносин. Принцип законності виявляє і розкриває сутність правової системи як режиму суспільно-політичного життя в демократичній правовій державі. Цей принцип як одну із засад фінансового моніторингу запропоновано розглядати так: органи, які здійснюють фінансовий моніторинг, повинні керуватись у своїй діяльності нормативними актами та діяти в межах їхньої компетенції;

– принцип об'єктивності та реальності. В.Гаращук зазначає, що об'єктивність контролю розкривається в неупередженості інформації, отриманої в процесі контролю. Зі свого боку, принцип об'єктивності виражає кінцеву стадію контролю, тобто статистику [116, с. 101]. Уся інформація, отримана під час проведення фінансового моніторингу, повинна обов'язково

мати документальне підґрунтя (докази), що відобразатиме об'єктивність фактичного стану речей;

– принцип незалежності потрібно трактувати так: суб'єкти, які здійснюють фінансовий моніторинг, повинні бути самостійними (незалежними) у процесі ухвалення рішень щодо питань аналізу інформації, що стосується фінансових операцій, які підлягають моніторингу. До цього принципу також потрібно віднести принцип незалежності від політичного впливу.

В. Зайчикова та Є. Грапчев [164, с. 159] у своїй статті виділили основні принципи організації системи моніторингу загалом. До них науковці віднесли такі принципи:

- безперервності;
- системності;
- варіантності;
- адаптивності методу проведення моніторингу;
- верифікованості;
- оперативності тощо.

На нашу думку, потрібно виокремити в системі принципів фінансового моніторингу принцип загальності, який є базовим у побудові системи фінансового моніторингу загалом. У контексті фінансового моніторингу його потрібно трактувати так: до об'єкта фінансового моніторингу належать всі фінансові операції та транзакції як із грошима, так і іншими активами. Проте цей принцип також потрібно розглядати в контексті суб'єктно-об'єктних відносин. У цьому разі він припускає, що всі учасники фінансових операцій підпадають під однаковий стандарт моніторингу і не можуть уникати обов'язкових процедур через свій статус, походження коштів або інші особисті характеристики.

Погоджуємось із В. Зайчиковою та Є. Грапчевим [164, с. 159] щодо виокремлення принципу системності серед принципів фінансового моніторингу, виокремлені раніше. Його необхідно розглядати в контексті

формування фінансового моніторингу як системи, суб'єкти якої здійснюють діяльність у межах єдиного правового та методологічного поля.

Вважаємо, що одним із основних є принцип застосування ризик-орієнтованого підходу. Загалом відповідно до профільного законодавчого акта ризик-орієнтований підхід – визначення (виявлення), оцінювання (переоцінювання) та розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб і в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їхнього рівня [307].

Такий ризик-орієнтований підхід має бути основним підґрунтям для ефективної імплементації всіх рекомендацій ФАТФ. Він проявляється в тому, що органи, які здійснюють фінансовий моніторинг, повинні виявляти, оцінювати та розуміти ризики легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансування тероризму, на підставі цього мають вживати всіх відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб і в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їхнього рівня. Отже, суб'єкт фінансового моніторингу розробляє внутрішні документи, у яких враховує критерії ризиків щодо операцій і щодо клієнтів, на підставі яких він може виявити ризиковану операцію без необхідності детального та скрупульозного вивчення кожної господарської операції кожного клієнта. Загалом зазначений вище закон надає суб'єктам первинного фінансового моніторингу право самостійно визначати критерії ризику. У цьому є сенс, оскільки ніхто краще, ніж суб'єкти первинного фінансового моніторингу, не знає особливостей його діяльності та послуг, масштабів, каналів і способів надання послуг, його клієнтів і контрагентів [161].

Деякі науковці наголошують на тому, що принцип ризик-орієнтованого підходу, зі свого боку, умовно можна поділити на низки принципів. Зокрема принцип ефективного витрачання наявних ресурсів (принцип ефективності); принцип пропорційності застосовуваних заходів ризику залучення до

протиправної діяльності (принцип пропорційності) і принцип гнучкості, що дозволяє своєчасно змінювати систему залежно від зміни навколишньої дійсності; принцип законності, який передбачає, що всі дії (бездіяльності) у межах реалізації ризикового підходу не порушують чинного законодавства про фінансовий моніторинг.

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] у статті 3 закріплює безпосередньо принципи, які є основними у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. На наше переконання, ці принципи можуть бути за аналогією застосовані до системи фінансового моніторингу, оскільки він є ефективним методом у такій протидії. Зокрема до цих принципів потрібно віднести такі:

– принцип пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і держави від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації «злочинних доходів». Він передбачає, що в разі легалізації (відмивання) «злочинних доходів» головною метою дій повинно бути захистити законні права та інтереси громадян, загальне благо суспільства та інтереси держави від будь-якої шкоди або негативного впливу, що може виникнути внаслідок такої легалізації (відмивання);

– принцип координованості взаємодії, співпраці та співробітництва органів, що здійснюють фінансовий моніторинг як на національному, так і міжнародному рівнях. Цей принцип передбачає, що такі інституції повинні працювати разом у відповідних сферах для ефективного обміну інформацією, ресурсами та досвідом із метою виявлення та протидії фінансовій злочинності, легалізації коштів і фінансуванню тероризму. Він покликаний забезпечити спільні зусилля для провадження більш ефективного моніторингу та контролю над фінансовими операціями на національному та міжнародному рівнях із метою забезпечення безпеки та дотримання законності;

– принцип таємності інформації, отриманої внаслідок провадження фінансового моніторингу, який означає, що отримана під час моніторингу інформація повинна бути збережена в суворій конфіденційності і не може бути розголошена третім особам без відповідних законних підстав. Цей принцип призначений для забезпечення захисту приватності осіб, які стали об'єктом моніторингу, і забезпечення відповідності законам і нормативним вимогам, які регулюють оброблення і збереження такої інформації. Таємність інформації також сприяє уникненню можливого витоку даних і їхнього недоречного використання;

– принцип збереження, захисту інформації та повноти, актуальності та своєчасності інформаційного обміну означає, що отримана інформація має бути належно збережена, захищена від несанкціонованого доступу, а також повинна бути актуальною і передаватися вчасно для забезпечення ефективного функціонування системи моніторингу і виявлення фінансової злочинності. Він гарантує конфіденційність, цілісність і надійність інформації, що обробляється в межах фінансового моніторингу, і допомагає забезпечити високу якість і точність аналізу фінансових операцій і дій за умови виявлення потенційних порушень. Цей принцип є тісно взаємопов'язаним із проаналізованим вище.

В. Першин [277] до основних принципів фінансового моніторингу як організаційно-правового явища відніс такі:

– принцип законності – відповідність вимогам чинної нормативно-правової бази;

– принцип презумпції невинуватості суб'єктів фінансових операцій. Зокрема цей принцип актуалізується в контексті відповідності загальним правовим положенням урегулювання суспільних відносин, посилення інвестиційної привабливості держави як за кордоном, так і всередині держави. Науковець наголошує на тому, що цей принцип потрібно розглядати як додаткове свідчення фінансової цивілізованості українського суспільства та держави;

– принцип багатосуб'єктності. Задіявання у процесі фінансового моніторингу значної кількості суб'єктів відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;

– принцип наявності в державі спеціально уповноваженого органу, який координуватиме та самостійно здійснюватиме заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації так званих злочинних доходів;

– принцип тісної міжнародної співпраці. Це зумовлено тим, що значна кількість злочинних коштів має джерелом походження саме зарубіжні країни.

На нашу думку, до цієї системи принципів доцільно також віднести і принцип інформаційної прозорості, який передбачає побудову системи фінансового моніторингу, ґрунтуючись на досвіді провідних країн світу щодо його провадження; комплексне співробітництво з міжнародними організаціями, об'єднаннями та підрозділами фінансової розвідки інших країн, а також обмін інформацією, сучасними технологіями та методами легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом.

Фінансовий моніторинг містить у собі проведення державного та первинного фінансового моніторингу, реалізація яких ґрунтується на засадах:

- економічної ефективності;
- законності;
- конфіденційності;
- оптимізації ризиків;
- прозорості;
- деконфліктизації інтересів;
- обов'язковості;
- паритетності (рівності);
- поінформованості [188, с. 68].

О. Бурдонова доволі влучно наголошує на тому, що принципи первинного фінансового моніторингу повинні враховувати і принципи фінансового моніторингу загалом, зокрема такі:

- пріоритетність безпеки в питаннях життя і здоров'я людини, прав і законних інтересів держави, юридичних і фізичних осіб перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері фінансово-господарської діяльності;

- підконтрольність і підзвітність суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу. Цей принцип передбачає, що Державна служба фінансового моніторингу та інші органи державної влади мають законом визначений порядок для здійснення контролю за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Важливо відзначити, що цей обов'язок уповноважених органів є необхідною складовою дворівневої системи фінансового моніторингу в Україні [377, с. 118];

- рівність прав і законних інтересів усіх учасників фінансових операцій;

- гарантування та дотримання прав і законних інтересів учасників фінансових операцій;

- наявність підстав для проведення фінансового моніторингу;

- відкритість, об'єктивність, неупередженість і системність фінансового моніторингу;

- неприпустимість дублювання повноважень суб'єктів фінансового моніторингу;

- відповідальність суб'єктів фінансового моніторингу та їхніх посадових осіб за шкоду, заподіяну учасникам фінансових операцій унаслідок порушення вимог законодавства; дотримання умов міжнародних договорів України [93, с. 256].

На нашу думку, принципи фінансового моніторингу є основними засадами, що визначають підходи та методологію до виявлення, аналізу та контролю фінансових операцій із метою виявлення та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й інших фінансових

злочинів. Зважаючи на позицію законодавця із приводу основних принципів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також у контексті положень, віднайдених у наукових доробках вчених, пропонуємо виокремити такі важливі принципи фінансового моніторингу:

- законності;
- об’єктивності та реальності;
- незалежності;
- загальності;
- системності;
- застосування ризик-орієнтованого підходу;
- пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і держави від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації «злочинних доходів»;
- координованості взаємодії, співпраці та співробітництва органів, що здійснюють фінансовий моніторинг як на національному, так і міжнародному рівнях;
- таємності інформації, отриманої внаслідок провадження фінансового моніторингу;
- збереження, захисту інформації і повноти, актуальності та своєчасності інформаційного обміну;
- презумпції невинуватості суб’єктів фінансових операцій;
- багатосуб’єктності;
- наявності в державі спеціально уповноваженого органу, який координуватиме та самостійно здійснюватиме заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації так званих злочинних доходів.

Наступним елементом дослідження, що важливий для розуміння сутності фінансового моніторингу, особливостей його провадження, є функції фінансового моніторингу. Зокрема відповідно до рекомендацій ФАТФ усі

процедури та методи фінансового моніторингу зводяться до виконання трьох функціональних завдань:

- ідентифікації учасників фінансової операції;
- фіксування відомостей про підозрювані операції та їхніх учасників;
- інформування спеціально уповноваженого органу про підозрілі операції –

Державної служби фінансового моніторингу [258].

Необхідно виокремити визначення категорії «функція», що превалюють серед представників наукової спільноти. У суспільствознавстві функцією (від лат. *functio* – виконання, здійснення) вважають роль, яку виконує певний соціальний інститут або процес стосовно цілого [444]. Колектив авторів у складі Ф. Кирилюка, А. Конверського та В. Білик наголошують, що функцію будь-якої науки, зокрема й науки про політику, необхідно розглядати як розв’язання, тобто практичну реалізацію характерних для неї завдань і проблем [191]. Функція завжди зумовлює певний результат. У правничій літературі цю категорію розглянуто як доволі складне і комплексне явище, що містить принаймні два елементи: соціальне призначення явища й дію щодо реалізації соціального призначення явища [228, с. 53].

З урахуванням вищезазначених трактувань функціями фінансового моніторингу пропонуємо вважати конкретні своєрідні напрями його застосування у виконанні різних функціональних завдань, про які ми вже зазначали. На підставі цього вважаємо, що функції фінансового моніторингу безпосередньо обумовлені його метою та завданням.

Виокремлюючи функції фінансового моніторингу, для початку пропонуємо звернутися до функцій, які виконує загалом моніторинг. Зокрема М. Васильєва зазначає [102], що моніторинг виконує чотири головні функції:

- передбачення;
- виявлення;
- спостереження;
- вивчення.

Вважаємо, що ці чотири функції необхідно виділяти також і в системі функцій фінансового моніторингу. Зокрема функція передбачення (або ж прогнозування) – фінансовий моніторинг, дозволяє аналізувати фінансові дані та показники для прогнозування фінансових тенденцій і результатів у майбутньому. Функція виявлення або ж ідентифікації фінансового моніторингу полягає в тому, щоб ідентифікувати певні «аномалії» або підозрілі фінансові операції, які можуть бути пов'язані зі зловживанням, фінансовою злочинністю або фінансовими порушеннями. Функція спостереження проявляється в тому, що фінансовий моніторинг також містить у собі систематичне спостереження за фінансовими процесами та операціями. Щодо останньої функції, вивчення (або ж аналізу), то вона передбачає докладний аналіз фінансових даних із метою розуміння причин і наслідків фінансових явищ.

Досліджуючи питання виокремлення функцій фінансового моніторингу, констатуємо, що більшість науковців аналізували питання функцій первинного фінансового моніторингу. Зокрема Л. Чуніхіна [435, с. 12] і М. Дмитренко [143] у своїх наукових доробках серед функцій зазначають такі:

– організаційно-управлінську (або упорядкувальну). Вважаємо, що ця функція містить у собі встановлення відповідно до законодавства системи та процедур фінансового моніторингу, структури цієї системи, осіб, уповноважених провадити фінансовий моніторинг, їхніх завдань та обов'язків, а також методів та інструментів, які використовуються для фінансового моніторингу;

– контролювальну. Ця функція реалізується через ідентифікацію й детальне вивчення особи клієнта, який проводить фінансову операцію, перевірку її видів діяльності, а також порівняння цих видів діяльності з характеристиками самої фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу;

– аналітичну. Ця функція є аналогом функції вивчення (аналізування), яку ми розглянули вище, і містить аналізування змісту фінансової операції, її звичайності або незвичайності та ін.;

– інформаційну. На нашу думку, це одна із найбільш важливих функцій фінансового моніторингу, оскільки вона передбачає не лише збирання, аналізування та оброблення інформації, пов'язаної з фінансовими операціями та транзакціями, але і створення звітів і повідомлень, що передаються відповідним органам влади чи фінансовим інституціям для подальшого розслідування або вжиття порівнянних заходів;

– запобіжну (превентивну), яку було запропоновано поділяти на дві частини: безпосереднє запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, через здійснення моніторингових дій стосовно окремої фінансової операції; опосередковане запобігання злочинності. Загалом, на нашу думку, цю функцію потрібно розглядати в контексті процесу, спрямованого на запобігання можливим фінансовим ризикам, порушенням і злочинним діям до їхнього виникнення або на ранній стадії їхнього розвитку. Зокрема це стосується раннього виявлення ризиків, запобігання фінансовій злочинності, мінімізації ризику для фінансових установ, захист репутації та довіри, посилення нормативних заходів.

Незважаючи на те, що проаналізовані нами функції превалюють як функції первинного фінансового моніторингу, ми їх співвідносимо із загальною системою функцій фінансового моніторингу.

В. Коваленко наводить схожий перелік функцій фінансового моніторингу, проте головний акцент дослідження зміщений на взаємозв'язок між суб'єктами та функціями фінансового моніторингу. Зокрема в цьому аспекті було виокремлено такі функції фінансового моніторингу (із зазначенням суб'єктів) [195, с. 358]:

– інформаційно-аналітична – підзвітні особи, наглядові органи, підрозділ фінансової розвідки (Державна служба фінансового моніторингу), правоохоронні органи;

– превентивна – підзвітні особи, наглядові органи, підрозділ фінансової розвідки (Державна служба фінансового моніторингу), а також непрямі суб'єкти наднаціонального (міжнародного) та національного рівнів;

- правоохоронна – наглядові та правоохоронні органи;
- стабілізаційна (мобілізувальна) – правоохоронні органи.

Правоохоронна функція фінансового моніторингу передбачає здійснення дій і процедур, спрямованих на виявлення, розслідування та припинення фінансових злочинів і порушень, зокрема легалізацію (відмивання) злочинних доходів і фінансування тероризму, фінансування розповсюдження зброї масового знищення за допомогою виявлення підозрілих операцій, спрямування інформації до правоохоронних органів (співпраця з ними).

Щодо стабілізаційної (мобілізувальної) функції фінансового моніторингу, то вона безпосередньо спрямована на забезпечення стабільності фінансової системи та мобілізацію ресурсів у разі фінансових криз або екстрених ситуацій. Фінансовий моніторинг допомагає виявити фінансові нерівноваги та ризики, що загрожують стабільності фінансової системи. Під час кризи ця функція дозволяє вживати заходів для зменшення негативних наслідків.

З урахуванням позицій законодавця та представників наукової спільноти пропонуємо виокремити такі функції фінансового моніторингу:

- передбачення (прогнозування);
- виявлення;
- спостереження;
- вивчення (аналізування, або ж аналітичну);
- організаційно-управлінську (або упорядкувальну);
- контролювальну;
- інформаційну;
- превентивну (запобіжну);
- правоохоронну;
- стабілізаційну (мобілізувальну).

Система фінансового моніторингу доволі часто ототожнюється з комплексом методів аналізу, контролю і прогнозування, основною метою яких є забезпечення фінансової стабільності як окремого суб'єкта, так і фінансово-економічної безпеки зокрема. Під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх

чинників методи провадження фінансового моніторингу є доволі динамічною категорією. Особливо це стосується все більшого напруження і тиску, які виникають унаслідок ускладнення та збільшення обсягів фінансових операцій, появи нових схем злочинної діяльності та впровадження цифрових технологій. З урахуванням цього методи фінансового моніторингу повинні залишатися гнучкими і постійно піддаватися вдосконаленню з метою знаходження найбільш ефективних та оптимальних рішень, зважаючи на поточну ситуацію. Я. Шашенок досліджував значення методів державного фінансового контролю як системи взаємозв'язаних загальнонаукових і методичних прийомів пізнання на теоретичному та практичному рівнях [436, с. 527]. Як нами було вже зазначено в попередніх підрозділах дисертаційного дослідження, потрібно чітко відмежовувати фінансовий моніторинг і фінансовий контроль. Проте дослідження питання змісту методів фінансового контролю допоможе більш точно й комплексно проаналізувати методи фінансового моніторингу. Це зумовлено тим, що останнє питання представники наукової спільноти досліджували доволі фрагментарно, воно потребує подальших наукових пошуків.

Розкриття змісту методів фінансового моніторингу потрібно почати із загального трактування понять «метод» і «методи фінансового моніторингу» на науковому рівні. Категорія «метод» є багатогранною, а тому єдності щодо її трактування серед науковців немає. С. Буткевич визначає метод у загальноприйнятому розумінні як спосіб або прийом здійснення чогонебудь [97, с. 112]. Під час висвітлення змісту поняття «метод» учені порізно виокремлюють найзагальніші та найсуттєвіші їхні ознаки, наприклад: шлях до будь-чого; засіб досягнення мети, у певний спосіб упорядкована діяльність [429, с. 30]. Філософський енциклопедичний словник закріплює таке визначення категорії «метод»: систематизований спосіб досягнення теоретичного та практичного результатів, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дій,

усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів [442, с. 373].

З урахуванням цього метод є систематичним і систематизованим підходом, що ґрунтується на використанні конкретних засобів і технік щодо розв'язання правових проблем. Констатуємо, що вибір конкретного методу надійно зумовлений цілями і загальними завданнями, а також особливостями виконання певного виду діяльності.

Методи є невід'ємним елементом діяльності абсолютно всіх державних управлінських структур, оскільки за їхньою допомогою вони виконують власні завдання та реалізуються функції (зокрема визначені нами функції фінансового моніторингу). На наш погляд, необхідно чітко визначити методи фінансового моніторингу у профільному нормативно-правовому акті, оскільки дуже часто як у представників наукової спільноти, так і у фахівців-практиків виникає плутанина між методами та формами фінансового моніторингу. До таких чинників відносимо також розмаїтість і неоднозначність визначення «методи провадження фінансового моніторингу».

С. Буткевич трактує «методи фінансового моніторингу» як низку дій, які здійснюють суб'єкти державного фінансового моніторингу з метою виконання вимог чинного вітчизняного законодавства, спрямованих на запобігання та боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму [97, с. 113].

На нашу думку, це визначення є дещо неточним. По-перше, автор саме акцентував увагу на суб'єктах державного фінансового моніторингу (Національний банк України; Міністерство фінансів України (центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення); Міністерство юстиції України; Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України та спеціально уповноважений орган –

Державна служба фінансового моніторингу). По-друге, автор дублює положення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який у п. 16 ч. 1 ст. 1 закріплює безпосередньо визначення дефініції «державний фінансовий моніторинг» [307].

З урахуванням проаналізованих і наведених визначень «методи фінансового моніторингу» пропонуємо трактувати як сукупність структурованих і систематизованих прийомів та засобів (інструментарію), що використовуються для збирання, аналізування та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів (зокрема й за допомогою віртуальних активів; корупційних діянь тощо), фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

На підставі цього методи фінансового моніторингу можна виділити за критеріями їхньої диференціації (з урахуванням конкретних вимог, потреб та умов суб'єкта провадження фінансового моніторингу). У контексті швидкого розвитку новітніх технологій і зростання обсягів фінансових транзакцій виникає потреба вдосконалення методів фінансового моніторингу для забезпечення дієвості та ефективності провадження фінансового моніторингу.

Залежно від способу здійснення або ступеня автоматизації пропонуємо виділити такі способи проведення фінансового моніторингу:

– автоматичний метод. Він використовує певне програмне забезпечення (наприклад, машинне навчання, штучний інтелект, нейромережі) для аналізу фінансової інформації та виявлення можливих фінансових злочинів (таких як легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму тощо). Вважаємо, що цей метод потрібно використовувати для автоматичного оброблення великих масивів даних і швидкого виявлення аномалій і незвичних паттернів, що можуть указувати на можливі випадки фінансової недобросовісності (злочинності);

– ручний метод, що використовують фахівці для аналізу фінансової інформації та виявлення можливих фінансових злочинів. Він може містити в собі вручну створені моделі ризиків і зв'язків між фінансовими операціями, а також правила і процедури для виявлення фінансових злочинів;

– комбінований метод. З назви цього методу стає зрозумілим, що він являє собою синергію першого (автоматичного) та другого (ручного) методів провадження фінансового моніторингу. Найбільш ефективним є така комбінація методів: автоматичний метод фінансового моніторингу впроваджується на початковій стадії перевірки та аналізу, а потім отриману інформацію передають фахівцям для більш докладного обговорення. На нашу думку, комбінований підхід є найбільш оптимальним.

Наступний критерій класифікації методів фінансового моніторингу – за характером інформації. На нашу думку, доцільно виокремити такі групи методів:

– аналіз даних загалом, орієнтований на загальний аналіз фінансових даних і містить у собі прийоми, які оцінюють фінансовий стан загалом;

– аналіз транзакцій, спрямований на дослідження й вивчення окремих фінансових транзакцій і їхніх характеристик із метою виявлення незвичайних або підозрілих транзакцій, які можуть указувати на фінансову злочинність;

– аналіз фінансової звітності, який може виявити аномалії, пов'язані з фінансовою маніпуляцією або шахрайством.

За формою заходів щодо інформації:

– збирання;

– оброблення;

– зберігання;

– аналіз і поширення.

З урахуванням зазначеного вище пропонуємо до принципів фінансового моніторингу відносити такі принципи: законності; об'єктивності та реальності; незалежності; загальності; системності; застосування ризик-орієнтованого підходу; пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і

держави, від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації злочинних доходів; координованості взаємодії, співпраці та співробітництва органів, що здійснюють фінансовий моніторинг як на національному, так і міжнародному рівнях; таємності інформації, отриманої внаслідок провадження фінансового моніторингу; збереження, захисту інформації та повноти, актуальності та своєчасності інформаційного обміну; презумпції невинуватості суб'єктів фінансових операцій; багатосуб'єктності; наявності в державі спеціально уповноваженого органу, який координуватиме та самостійно здійснюватиме заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації так званих злочинних доходів.

Щодо функцій фінансового моніторингу, то було запропоновано їх розглядати як конкретні своєрідні напрями його застосування у виконанні різних функціональних завдань, про які ми вже зазначали. Серед основних було виокремлено такі функції фінансового моніторингу: передбачення (прогнозування); виявлення; спостереження; вивчення (аналізування або ж аналітична); організаційно-управлінська (або упорядкувальна); контролювальна; інформаційна; превентивна (запобіжна); правоохоронна; стабілізаційна (мобілізувальна).

Методи фінансового моніторингу було запропоновано розглядати як сукупність структурованих і систематизованих прийомів та засобів (інструментарію), що використовуються для збирання, аналізу та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів (зокрема й за допомогою віртуальних активів; корупційних діянь тощо)), фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Серед основних методів фінансового моніторингу було виокремлено такі: залежно від способу здійснення або ступеня автоматизації (автоматичний, ручний і комбінований методи); за характером інформації (аналіз даних загалом; аналіз транзакцій; аналіз фінансової звітності); за формою заходів щодо інформації (збирання; оброблення; зберігання; аналіз і поширення).

Висновки до розділу 1

1. Визначено і проаналізовано етапи становлення та розвитку інституту фінансового моніторингу, що був сформований як оптимальна й адекватна відповідь на легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення в усьому світі. Констатовано відсутність єдності, чіткості й обґрунтованості в періодизації становлення фінансового моніторингу у зв'язку: зі змінами в політичному й економічному вимірах в Україні; інституційними проблемами та несвоечасною (запізнілою) імплементацією реформ; впливом зовнішніх чинників і внутрішніх бар'єрів; відсутністю довгострокової ефективної стратегії розвитку інституту фінансового моніторингу.

2. Запропоновано шість етапів становлення і розвитку інституту фінансового моніторингу:

– перший етап (1990–1999 рр.) – становлення України як незалежної держави, приєднання до Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин до Ради Європи та ухвалення перших нормативно-правових актів, що регулювали суспільні відносини в цій сфері;

– другий етап (2000–2002 рр.) – внесення України до переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів (так званого чорного списку), розгляд Верховною Радою України першого проєкту закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» і його подальше ухвалення, утворення й початок функціонування Державного департаменту фінансового моніторингу у складі Міністерства фінансів України;

– третій етап (2003–2010 рр.) – внесення змін до чинних законодавчих актів із метою усунення колізій із виконання вимог щодо провадження фінансового моніторингу, ухвалення рішення про видалення України з переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів

(так званого чорного списку) й набуття Державним департаментом фінансового моніторингу членства в Егмонтській групі;

– четвертий етап (2010–2014 рр.) – внесення України до так званого сірого списку Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), реорганізація Державного комітету фінансового моніторингу в Державну службу фінансового моніторингу України як центральний орган виконавчої влади, нова редакція профільного Закону України, а згодом і новий закон;

– п'ятий етап (2015–2021 рр.) – ухвалення нового Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» й Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору»;

– шостий етап (2022 р. – дотепер) – провадження фінансового моніторингу в умовах воєнного стану, необхідність опрацювання питання фінансового моніторингу допомоги, наданої міжнародними донорами.

3. На основі аналізу доробків представників наукової спільноти встановлено, що питання провадження фінансового моніторингу як одного з дієвих методів та інструментів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення було і є предметом праць представників наукової спільноти і дотепер. З урахуванням військової агресії Російської Федерації, розвитку новітніх технологій і використання сучасних певною мірою оновлених методів для вчинення фінансових правопорушень питання є актуальним і потребує подальшого детального й комплексного вивчення. У контексті необхідності виконання вимог і завдань Україною, поставлених після надання статусу держави-кандидата на членство в Європейський Союз (зокрема забезпечити ухвалення антиолігархічного

законодавства й законодавства проти відмивання грошей), актуалізується дослідження кращих практик зарубіжних країн із провадження фінансового моніторингу (фінансової розвідки) й можливості імплементації кращих практик у вітчизняну площину.

4. Наголошено на важливості вибору правильної методології, яка є базисом розроблення кожної наукової праці в контексті проведення комплексного наукового дослідження. Методологія визначає принципи, за якими проводяться наукові дослідження, а також виокремлює методи та підходи, що використовуються для отримання знань і розв'язання проблем.

5. Виокремлено та проаналізовано базисні методологічні принципи: історизму (історичний принцип); детермінізму (причинності); термінологічний; системний (системності); об'єктивності; когнітивний (пізнавальний); формально-логічний; відповідності; додатковості; поєднання теорії і практики. Наголошено на складності класифікації методів наукового дослідження через плюралізм поглядів щодо критеріїв класифікації. Визначено такі категорії методів наукового пізнання, використано під час проведення дослідження фінансового моніторингу: філософські, загальнонаукові й конкретно-наукові методи. Серед філософських методів нами було визначено: діалектичний (діалектико-логічний); феноменологічний; герменевтичний (або ж метод герменевтичного дискурсу); аналітичний (поєднав методи логічного, категоріального й системно-структурного аналізу). Щодо загальнонаукових методів, то було виокремлено три підкатегорії, або ж рівні. Перший – методи емпіричного пізнання: описовий (описання); порівняльний (компаративний). На другому рівні (теоретичного пізнання) було використано такі методи: сходження від абстрактного до конкретного; узагальнення; класифікації. Серед комплексних методів – аналіз; синтез; екстраполяція; абстрагування; індукція та дедукція. Останньою групою були конкретно-наукові методи наукового пізнання – конкретно-соціологічний; статистичний; порівняльно-правовий; формально-юридичний (нормативно-догматичний).

6. Категорією «фінансовий моніторинг» запропоновано вважати комплекс визначених на законодавчому рівні заходів, що здійснюють уповноважені суб'єкти первинного та державного фінансового моніторингу, спрямовані на виконання вимог чинного законодавства в контексті протидії та запобігання легалізації коштів злочинного походження. Визначено такі основні структурні елементи фінансового моніторингу: основні засади (принципи) фінансового моніторингу; основні цілі фінансового моніторингу; предмет фінансового моніторингу; об'єкти фінансового моніторингу; суб'єкти фінансового моніторингу.

7. Серед принципів фінансового моніторингу виокремлено такі: законності; об'єктивності та реальності; незалежності; загальності; системності; застосування ризик-орієнтованого підходу; пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і держави від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації злочинних доходів; координованості взаємодії, співпраці та співробітництва органів, що здійснюють фінансовий моніторинг як на національному, так і міжнародному рівнях; таємності інформації, отриманої внаслідок провадження фінансового моніторингу; збереження, захисту інформації та повноти, актуальності та своєчасності інформаційного обміну; презумпції невинуватості суб'єктів фінансових операцій; багатосуб'єктності; наявності в державі спеціально уповноваженого органу, який координуватиме та самостійно здійснюватиме заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації так званих злочинних доходів.

8. Функції фінансового моніторингу було запропоновано розглядати як конкретні своєрідні напрями його застосування у виконанні різних функціональних завдань, про які вже було зазначено. Серед основних було виокремлено функції: передбачення (прогнозування); виявлення; спостереження; вивчення (аналізування, або ж аналітична); організаційно-управлінська (або упорядкувальна); контролювальна; інформаційна; превентивна (запобіжна); правоохоронна; стабілізаційна (мобілізувальна).

9. Методами фінансового моніторингу було запропоновано вважати сукупність структурованих і систематизованих прийомів та засобів (інструментарію), що використовують для збирання, аналізування та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів (зокрема й за допомогою віртуальних активів; корупційних діянь та ін.), фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Серед основних методів фінансового моніторингу було виокремлено такі: залежно від способу здійснення або ступеня автоматизації (автоматичний, ручний і комбінований методи); за характером інформації (аналіз даних загалом; аналіз транзакцій; аналіз фінансової звітності); за формою заходів щодо інформації (збирання; оброблення; зберігання; аналіз і поширення).

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу

Глобальні фінансові операції на сьогодні з урахуванням реалій трансформаційних процесів стають усе більш складними та інтегрованими. Зі свого боку, ефективне провадження фінансового моніторингу є одним із головних аспектів для забезпечення стабільності, захисту від фінансових ризиків і боротьби та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Однак з урахуванням постійної зміни фінансових інструментів, а також технологічних зрушень справжнім викликом стає питання забезпечення адекватного інформаційного підґрунтя для провадження фінансового моніторингу і функціонування інституту фінансового моніторингу. На нашу думку, фінансовий моніторинг не тільки стає все більш важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності і захисту від фінансових загроз, але також вимагає вдосконалення відповідних інформаційних систем і своєрідних методологій. Це обумовлено також і постійним безперервним розвитком інформаційного суспільства, прогресу та появою нових інформаційних технологій, їхньої імплементації в соціальну діяльність і постійним оновленням інформаційного середовища. Відповідно до енциклопедичного словника інформаційне середовище трактується як сукупність технічних і програмних засобів збереження, оброблення і передання інформації, а також політичних, економічних і культурних умов реалізації процесів інформатизації. Унаслідок розгортання процесу інформатизації власне і створено інформаційне середовище [396, с. 296]. Серед когорти сучасних учених превалює визначення інформаційного середовища як частини

інформаційного простору, що має певні обмеження стосовно території поширення, суб'єктів взаємодії, і є не лише сукупністю програмних і технічних засобів для оброблення та передання інформації, але й сукупністю знань індивідів, які становлять цінний ресурс сучасного інформаційного суспільства [452, с. 28–29].

Потрібно зазначити, що об'єктивна інформація надає чіткі орієнтири відліку для систематичної організації перевірок, оперативного розшуку та проведення кримінальних процедур у справах, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Це, зі свого боку, дозволяє органам державної влади своєчасно сфокусувати свою увагу на основних пріоритетах у боротьбі зі злочинністю в Україні [239, с. 128]. Важливість і актуальність об'єктивної інформації в сучасному світі не може бути переоцінена, особливо в контексті забезпечення правопорядку, безпеки й боротьби зі злочинністю. Зокрема вона є надзвичайно важливою, оскільки:

- є підґрунтям для ухвалення рішень (вона надає основу для раціонального та обґрунтованого ухвалення рішень. Якщо державні або ж, наприклад, правоохоронні органи мають непереконливу інформацію, їхні дії можуть бути неефективними або, навіть гірше, – завдати шкоди);

- забезпечує справедливість (об'єктивна інформація є основою для справедливих судових рішень і дій правоохоронних органів. Вона допомагає визначити правдивість подій і вину або невинність осіб);

- є головним чинником у боротьбі зі злочинністю та корупцією (вона є одним із головних елементів в інструментарії для виявлення та припинення злочинної діяльності, зокрема фінансових злочинів, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, корупційні діяння);

- сприяє забезпеченню стабільності та безпеки (у глобалізаційному контексті та міжнародній взаємозалежності об'єктивна інформація сприяє

попередженню конфліктів, забезпеченню стабільності та зменшенню загроз національній і міжнародній безпеці);

– є дієвим управлінським процесом (управління справами у державі, економікою, охороною здоров'я та іншими сферами вимагає об'єктивної й актуальної інформації для розроблення ефективних політик, програм і стратегій);

– підвищує довіру суспільства (об'єктивна інформація сприяє підвищенню довіри суспільства до державних і громадських інституцій, що, зі свого боку, сприяє легітимності та стабільності суспільства);

– є основою для інновацій і розвитку (науковий і технологічний прогрес вимагає об'єктивної інформації для розроблення нових рішень і технологій, які можуть покращити якість життя та зробити наше суспільство більш стійким і розвинутим).

З урахуванням зазначеного вище значення і роль об'єктивної інформації є фундаментальним елементом для досягнення й забезпечення правопорядку, безпеки та стабільності в сучасному суспільстві, а також для подальшого розвитку. Інформація за своєю природою є об'єктивною, зважаючи на те, що вона відображає процеси, які відбуваються у реальних системах, і виражає якісну визначеність або кількісну міру властивостей, взаємозв'язків і взаємодій, що протікають у реальному житті [259, с. 9].

Значення і роль об'єктивної інформації для провадження ефективного фінансового моніторингу не можна недооцінювати, оскільки вона надзвичайно велика і має кілька основних аспектів, зокрема:

– виявлення підозрілих операцій (вона дозволяє під час провадження фінансового моніторингу виявляти підозрілі та «аномальні» фінансові операції, які можуть бути пов'язані легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму і фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення);

– зменшення фінансових ризиків (об'єктивна інформація допомагає фінансовим інституціям зменшити ризики, пов'язані з незаконними фінансовими операціями, що може захистити забезпечення їхньої фінансової стабільності);

– виконання приписів законодавства (фінансовий моніторинг спрямований на виконання законодавчих вимог щодо запобігання та виявлення незаконних фінансових дій. Зі свого боку, об'єктивна інформація допомагає фінансовим установам відповідати цим вимогам);

– збереження репутації (для фінансових інституцій репутація є надзвичайно важливим складником. З урахуванням об'єктивної інформації вони мінімізують можливість втрати репутації або її погіршення, що може виникнути внаслідок участі в незаконних операціях);

– міжнародна співпраця (обмін об'єктивною інформацією між країнами і фінансовими установами є важливим для боротьби і протидії міжнародним фінансовим злочинам і тероризму, що допомагає реалізовувати спільні зусилля для забезпечення безпеки);

– профілактика фінансових злочинів (об'єктивна інформація дозволяє передбачати потенційні фінансові ризики та злочини, що допомагає уникнути їхнього виникнення або мінімізувати їхні наслідки).

Узагальнюючи, констатуємо, що об'єктивну інформацію необхідно розглядати як основний інструмент для провадження успішного фінансового моніторингу, спрямованого на запобігання та протидію фінансовим злочинам і забезпечення та підтримання фінансової стабільності в сучасному світі. Зважаючи на вищезазначене, також наголошуємо на тому, що об'єктивна інформація є важливою категорією та необхідним елементом під час розгляду інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу загалом та ефективного функціонування й досягнення мети провадження фінансового моніторингу зокрема.

З урахуванням цього необхідно розглянути трактування категорій «інформаційне забезпечення» загалом та «інформаційне забезпечення фінансового моніторингу». У положеннях доктринальних джерел немає єдності щодо трактування категорії «інформаційне забезпечення», а тому пропонуємо виокремити та проаналізувати визначення, що превалюють. Потрібно зазначити, що значення слово «забезпечити» у семантиці означає «постачати

користувачеві інформацію». Загалом трактування категорії «інформаційне забезпечення» наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Визначення та підходи до категорії «інформаційне забезпечення»

<i>Джерело</i>	<i>Трактування</i>
С. Палагута [272, с. 419]	– інформаційне обслуговування управління; – заходи зі створення інформаційного середовища управління; – сукупність дій із надання необхідної для управління інформації в зазначене місце із заданою періодичністю
Т. Безбородова [70, с. 28]	процес задоволення потреб користувачів в інформації, необхідній для ухвалення рішення, для здійснення якого необхідна наявність відповідної інформаційної системи
О. Маслак та І. Коробкова [246, с. 24]	– сукупність інформаційних ресурсів і технологій, програмного забезпечення та технічних засобів; – необхідний процес забезпечення потреб суб'єктів в інформації, необхідної для ухвалення стратегічних рішень; – результат процесу отримання, оброблення, накопичення, зберігання, аналізу та передання інформації для ухвалення вже згаданих рішень
К. Линьов [237, с. 11]	комплекс робіт із надання своєчасної, достовірної та повної інформації суб'єкту управління із заданою періодичністю
Т. Стокороса [393, с. 299]	– динамічна система одержання, оцінювання, зберігання та перероблення даних, створена з метою вироблення управлінських рішень; – сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, використовуваної в інформаційній системі у процесі її функціонування
С. Шоптенко [445, с. 51]	процес збирання та оброблення інформації, формування інформаційних систем, стан наповнення управлінського процесу такою інформацією, а також процес формування на основі наявної інформації свідомості громадян і суспільства загалом

Продовження таблиці 2.1

<i>Джерело</i>	<i>Трактування</i>
В. Годун, Н. Орленко, М. Сендзюк і В. Ситник [122]	сукупність форм документів, нормативної бази і реалізованих рішень щодо обсягу, розміщення і форм організації інформації, яка циркулює в системі автоматизованого оброблення економічної інформації чи в інформаційній системі
І. Арістова [63, с. 35]	база, на якій ґрунтується управлінська діяльність державного апарату, де відповідні відомості, будучи зібраними, систематизованими та перетвореними в придатну для використання форму, відіграють в управлінні істотну роль, зокрема інформаційне забезпечення є діяльністю (відбором інформації), яка має певні методи (наприклад, систематизація, перетворення), його об'єктом є дані (відомості) та спрямована на досягнення результату (підготовка управлінських рішень)
О. Кузьмін і Н. Георгіоді [226, с. 62]	<ul style="list-style-type: none"> – процес задоволення потреб конкретних користувачів інформації; – комплекс заходів зі створення і функціонування інформаційної системи; – комплекс засобів і методів оформлення документації, організації збереження даних, кодування і пошуку інформації про стан і поведінку систем і підсистем управління підприємством
О. Клименко [194]	сукупність розроблених і реалізованих проєктних рішень щодо складу, форми подання та організації інформації, що міститься в ній
Є. Бараш [68, с. 36]	<ul style="list-style-type: none"> – певна організаційна діяльність (одержання, опрацювання, накопичення і видання інформації); – прийоми та методи здійснення такої організаційної діяльності; – певні матеріальні об'єкти (інформаційний фонд)
Українська бібліотечна енциклопедія [183]	сукупність усіх документів і даних, що зберігаються й циркулюють в автоматизованій інформаційній системі, призначена для інформаційного обслуговування користувачів інформації та підтримання роботи персоналу

Продовження таблиці 2.1

<i>Джерело</i>	<i>Трактування</i>
А. Босак, Н. Шпак, О. Григор'єв, А. Завербний [89, с. 49]	інтегрована система знань про об'єкт, що передбачає всі види і форми використання знань та об'єднує сукупність методів і засобів єдиної системи організації і зберігання, нагромадження та актуалізації, доступу і здобуття, оброблення і використання виробничої інформації
О. Косиця [217, с. 158]	нормативно та організаційно врегульований процес, що полягає в забезпеченні органами публічної адміністрації засобами для отримання та опрацювання інформації зі збереженням максимальної конфіденційності
А. Сидоренко та Д. Половинець [381, с. 186]	система якісних і кількісних показників, що характеризують рівень задоволення суб'єктів управлінської діяльності управлінською інформацією та інформаційними технологіями з метою реалізації інформаційною системою встановлених цілей і завдань

Загалом, розглянувши позиції представників наукової спільноти та закріплені визначення категорії «інформаційне забезпечення», можемо визначити таке. Категорію «інформаційне забезпечення» розглядають:

- як систему процесів і заходів для забезпечення потреб управління інформацією;
- процес задоволення потреб користувачів;
- сукупність інформаційних ресурсів і технологій для ухвалення стратегічних рішень;
- процес збирання, оброблення і формування інформації;
- форми документів і нормативну базу.

Кожне із трактувань підкреслює важливість інформаційного забезпечення для управління та ухвалення рішень загалом. Вважаємо, що з урахуванням зазначеного вище превалюють три підходи до трактування категорії «інформаційне забезпечення» – системний, концептуальний і результативний. З урахуванням системного підходу категорія «інформаційне забезпечення» становить сукупність елементів; концептуального – процес надання інформації

суб'єктам; результативного – це безпосередньо результат від дій із інформацією.

З урахуванням проаналізованих трактувань і підходів до визначення категорії «інформаційне забезпечення» пропонуємо сформулювати й розглядати інформаційне забезпечення як певну систему процесів і ресурсів, що у своєму взаємозв'язку забезпечують задоволення потреб у надходженні інформації щодо конкретних характеристик об'єктів через чітко визначені відрізки часу або за наявності запитів для ефективного управління та ухвалення стратегічних рішень.

Потрібно зазначити, що Н. Ларіна та О. Руденко, розглядаючи категорію «інформаційно-комунікаційне забезпечення», виокремлюють два складових елементи:

- нормативно-правовий;
- науковий [232].

Перший елемент – нормативно-правовий, становить сукупність положень, закріплених у нормативно-правових актах, правил, стандартів, які регулюють питання, пов'язані з використанням інформаційних ресурсів. Нормативно-правовий елемент допомагає забезпечити дотримання законодавства та зниження ризиків у сфері інформаційної безпеки.

Щодо другого елемента наукового забезпечення, С. Лелюк зазначає, що він утворює сукупність науково-дослідних розробок, присвячених проблемам, пов'язаним із використанням інформаційних ресурсів [233, с. 1094]. Цей елемент спрямований на розвиток і вдосконалення методів та технологій, які використовуються у сфері інформаційних технологій і комунікацій. Наукові дослідження в цій галузі сприяють інноваціям, підвищенню ефективності та розвитку нових рішень для інформаційного забезпечення. На нашу думку, обидва елементи є важливими для успішного функціонування системи інформаційного забезпечення. Нормативно-правовий елемент установлює рамки та обмеження, водночас як наукове забезпечення сприяє постійному розвитку та вдосконаленню цієї системи. У своїй сукупності вони допомагають

забезпечити ефективне використання інформаційних ресурсів і збереження їхньої безпеки та конфіденційності.

Система інформаційного забезпечення містить у собі отримання інформації, її оброблення, накопичення, зберігання, аналізування та передання апарату управління для ухвалення рішень щодо підвищення рівня фінансової безпеки. І. Титаренко наголошує, що забезпечення швидкого доступу та надійного захисту інформації про стан фінансової безпеки можливе завдяки використанню технічних засобів, програмного забезпечення та інших методів навчання та інструктивних матеріалів, які є центральною складовою такої системи [400, с. 350].

Зважаючи на стрімкий розвиток ринкової інфраструктури, кількість економічних і фінансових зв'язків між різними суб'єктами господарювання збільшується, а тому з метою успішного та дієвого провадження фінансового моніторингу необхідно проводити збирання, оброблення, аналізування значних обсягів інформації.

З урахуванням проаналізованих вище трактувань категорії «інформаційне забезпечення» пропонуємо розглядати інформаційне забезпечення фінансового моніторингу як систему процесів, ресурсів і технологій, що забезпечує збирання, оброблення, аналізування та подання інформації, необхідної для виявлення та відстеження незаконної фінансової діяльності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також ідентифікації фінансових ризиків і забезпечення дотримання відповідних нормативних вимог і законодавства. Загалом, аналізуючи інформаційне забезпечення фінансового моніторингу, потрібно наголосити, що воно передбачає доступ до надійних даних, інструментів аналізу та звітності, які дозволяють державним органам і фінансовим інституціям ефективно виконувати завдання щодо протидії й запобігання фінансовій злочинності і забезпечити фінансову стабільність.

Погоджуючись із позицією Н. Ларіної та О. Руденко [232] щодо двох складових інформаційного забезпечення, пропонуємо також і в системі інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу виокремити два складники:

- нормативно-правовий;
- науковий.

Перший елемент необхідно розглядати через призму нормативно-правових актів, які регулюють питання провадження фінансового моніторингу, а другий – через положення, що містяться в наукових доробках учених, окреслених нами в попередньому розділі.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] систему фінансового моніторингу використовують органи влади та фінансові інституції для відслідковування та аналізу фінансових транзакцій із метою ідентифікації потенційних ризиків і порушень. На підставі цього вважаємо, що основними процесами інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу є такі:

- збирання інформації;
- оброблення даних;
- аналізування і виявлення підозрілих транзакцій та «аномалій»;
- зберігання та реєстрація даних;
- звітність і взаємодія з відповідними органами;
- заходи забезпечення і конфіденційності.

Інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу допомагає уникнути фінансових ризиків і сприяє забезпеченню дотримання фінансовими інституціями вимог щодо протидії й запобігання незаконній фінансовій діяльності. Такі системи важливі для збереження фінансової стабільності та безпеки як на національному, так і міжнародному рівнях.

У сфері інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу одну з головних ролей відіграють спеціальні державні органи, які мають своєчасно інформувати правоохоронні структури про ознаки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Одним із таких суб'єктів є Державна служба фінансового моніторингу України. Вона має повноваження, надані Україною, що дозволяють їй виконувати функції, аналогічні підрозділам фінансової розвідки, які діють у зарубіжних країнах. Державна служба фінансового моніторингу також є національним центром для отримання та аналізу інформації, зокрема повідомлення про підозрілі операції та іншу інформацію, яка стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [134].

Основними завданнями Державної служби фінансового моніторингу відповідно до Положення про Державну службу фінансового моніторингу [310] з урахуванням визначених повноважень на постійній основі є збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення.

Зокрема Державною службою фінансового моніторингу за період 2017–2022 рр. було всього підготовлено 5679 матеріалів (з них – 3275 узагальнених матеріалів і 2404 додаткових узагальнених матеріали), які спрямовані до Служби безпеки України, Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України, Офісу Генерального прокурора України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та ін. Узагальнену інформацію подано на рисунку 2.1.

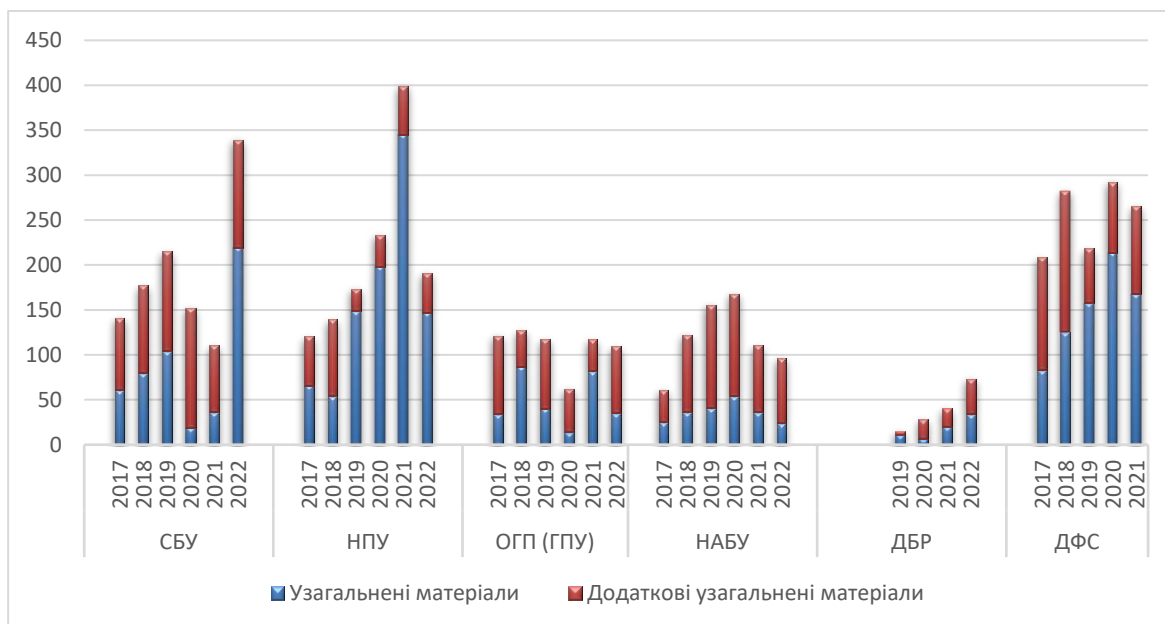

Рисунок 2.1 – Узагальнена статистика переданих матеріалів до правоохоронних і розвідувальних органів за період 2017–2022 рр. (складено автором на основі джерел [174–179])

Для операційного та стратегічного аналізування інформації Державною службою фінансового моніторингу вона надходить:

– від суб’єктів первинного фінансового моніторингу (банків, страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових установ; операторів платіжних систем; товарних та інших бірж, що проводять фінансові операції з товарами; професійних учасників фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку; операторів поштового зв’язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій; філій або представництв іноземних суб’єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України; спеціально визначених суб’єктів первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в межах трудових правовідносин); постачальників послуг, пов’язаних з обігом віртуальних активів; інших юридичних осіб, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги);

– правоохоронних і розвідувальних органів (Служби безпеки України, Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Офісу Генерального прокурора, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки);

– суб'єктів державного фінансового моніторингу (Національного банку України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерства цифрової трансформації України) та інших органів державної влади;

– підрозділів фінансової розвідки зарубіжних країн.

Проаналізувавши річні звіти Державної служби фінансового моніторингу України, нами було узагальнено і зведено статистичну інформацію щодо питомої ваги повідомлень у загальному обсязі повідомлень про фінансові операції, що надійшли від небанківського сектору та взяті на облік Державною службою фінансового моніторингу за період 2017–2021 рр. (табл. 2.2) на основі джерел [173–178].

Таблиця 2.2 – Питома вага повідомлень у загальному обсязі повідомлень про фінансові операції, що надійшли від небанківського сектору та взяті на облік Державною службою фінансового моніторингу за період 2017–2021 рр.

Тип установи	2017		2018		2019		2020		2021	
Страхові установи	36 451	50,14 %	40 021	40,76 %	44 577	40,40 %	15 882	31,7 %	1385	6,47 %
Інші суб'єкти господарювання, що надають фінансові послуги	4747	6,53 %	6810	6,94 %	12 783	11,59 %	6489	12,95 %	843	3,94 %
Професійні учасники фондового ринку	29 181	40,14 %	45 805	46,65 %	51 318	46,51 %	26 730	53,35 %	18 202	58,08 %
Суб'єкти господарювання, які проводять лотереї	603	0,83 %	600	0,61 %	648	0,59 %	511	1,02 %	612	2,86 %
Нотаріуси	21	0,03 %	21	0,02 %	11	0,01 %	14	0,03 %	6	0,03 %
Інші суб'єкти первинного фінансового моніторингу	1698	2,33 %	4927	5,02 %	997	0,9 %	479	0,96 %	346	1,62 %

На основі аналізу, зазначеного вище, констатуємо, що Державна служба фінансового моніторингу провадить комплексний аналіз отриманої інформації з метою виявлення потенційно підозрілих фінансових операцій як у державному, так і в комерційному секторах економіки. Цей процес виконується з використанням фінансових і нефінансових посередників. Первинне оброблення та аналізування такої інформації здійснюється в аналітичному сегменті Єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Усі отримані повідомлення, що надходять до сховища Державної служби фінансового моніторингу, сортуються відповідно до рівня потенційного ризику та об'єктивно оцінюються з урахуванням всієї доступної інформації. На основі цього аналізу створюються досьє для подальших фінансових розслідувань. Зокрема інформацію нами було узагальнено та подано у вигляді стовпчикової діаграми (рис. 2.2).

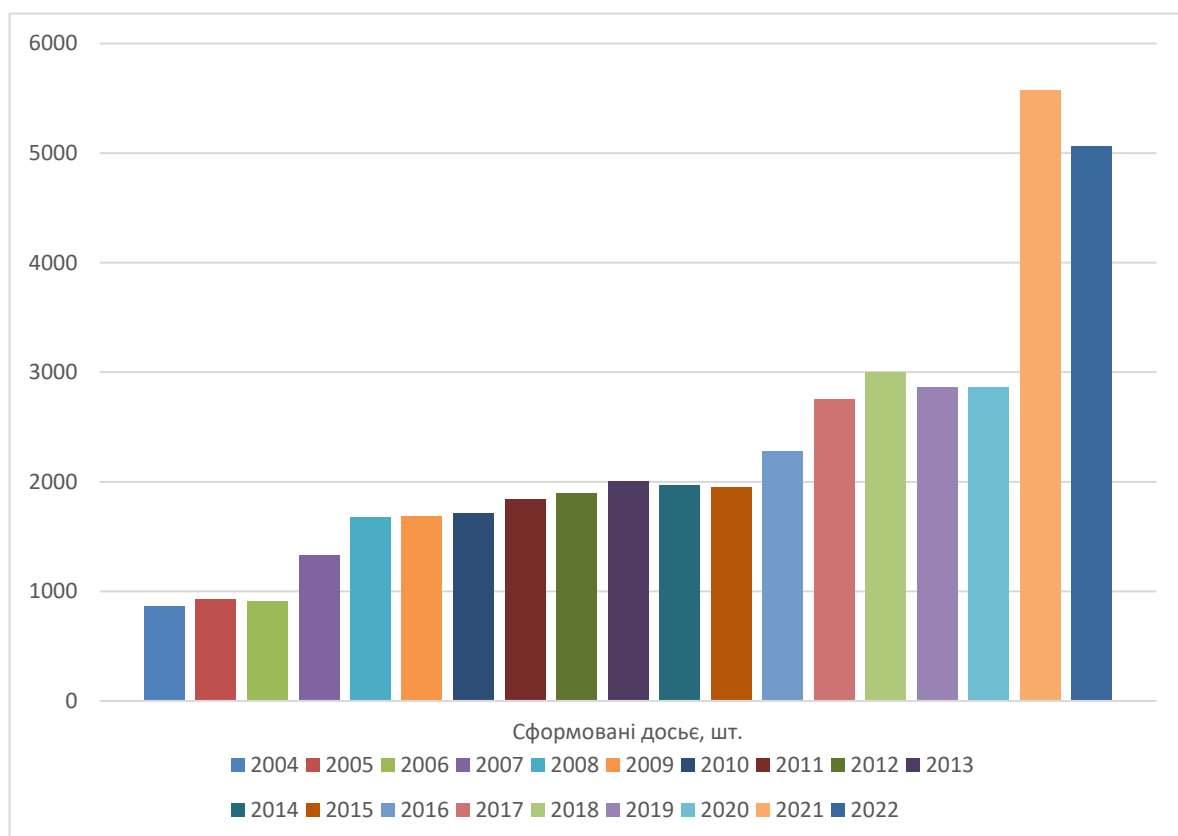

Рисунок 2.2 – Узагальнена інформація щодо формування досьє за результатами проведеного аналізу повідомлень про підозрілі фінансові операції (діяльність) за період 2004–2022 рр. (на основі джерел [167–169, 174–179])

У складі Єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення розгорнуто систему «е-кабінет системи фінансового моніторингу» Державною службою фінансового моніторингу. Це нововведення провадиться в межах проєкту технічної допомоги, наданої Антикорупційною ініціативою Європейського Союзу в Україні – найбільшою програмою технічної допомоги Україні з боку Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією (EUACI), яку фінансує Європейський Союз, що співфінансує та впроваджує Міністерство закордонних справ Данії (DANIDA) [374].

Варто зазначити, що з набуттям чинності оновленого профільного Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] було введено оновлений ризик-орієнтований підхід і кейсове звітування під час подання повідомлень про підозрілі фінансові операції (діяльність) суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Протягом 2022 р. Державна служба фінансового моніторингу отримала від суб'єктів первинного фінансового моніторингу з визначеними ознаками підозр 38 121 повідомлення про підозрілі фінансові операції (діяльність). У 2021 р. Державна служба фінансового моніторингу отримала від суб'єктів первинного фінансового моніторингу з визначеними ознаками підозр 36 516 повідомлень про підозрілі фінансові операції (діяльність) [179].

За даними, що містяться в річному звіті Державної служби фінансового моніторингу за 2022 р., відзначено, що з метою забезпечення функціонування та розвитку Єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення Державна служба фінансового моніторингу розробила План цифрового розвитку Державної служби фінансового моніторингу України до 2025 р., який

було схвалено Комітетом з управління інформаційними технологіями в системі управління державними фінансами та затверджено наказом Міністерства фінансів України від 14 жовтня 2022 р. № 330. Проте, на жаль, у відкритому доступі цього наказу та Плану немає.

Отже, відповідно до річного звіту Державної служби фінансового моніторингу за 2022 р. [179] підрозділ фінансової розвідки забезпечував ведення безперервних технологічних процесів, зокрема здійснювалося забезпечення технологічного процесу збирання, оброблення інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та інших фінансових операцій або інформації, що можуть бути пов'язані з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення, що надають суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

Особливої уваги заслуговує пункт Положення про єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [135] щодо того, що не підлягає розголошенню суб'єктами єдиної інформаційної системи інформація, що міститься в запиті Державної служби фінансового моніторингу, а також факт одержання, виконання запиту та надання інформації на такий запит. Інформація з обмеженим доступом, що обробляється в єдиній державній інформаційній системі у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, використовується виключно з метою виконання вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. [307]. Така інформація не підлягає використанню, поширенню та переданню іншим особам, крім випадків, передбачених у зазначеному вище Законі.

Але якщо інформація, отримана з державних електронних інформаційних ресурсів, стала основою для формування узагальнених матеріалів для їхнього передання відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» правоохоронним, розвідувальним органам чи іншим компетентним органам, Державна служба фінансового моніторингу робить посилання про належність такої інформації до державних електронних інформаційних ресурсів відповідного суб'єкта єдиної інформаційної системи [135].

З урахуванням цих положень визначаємо головні позиції цього пункту:

– конфіденційність інформації. Інформація, яка міститься в запиті Державної служби фінансового моніторингу, підлягає конфіденційності і не може бути розголошеною третім особам, за винятком випадків, передбачених чинною законодавчою базою;

– обмежений доступ. Інформація з обмеженим доступом, що обробляється в єдиній державній інформаційній системі у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, використовується виключно відповідно до вимог законодавства;

– використання інформації в інших випадках. У разі, якщо інформація, отримана з державних електронних інформаційних ресурсів, використовується для формування матеріалів для передання іншим органам (наприклад, правоохоронним чи розвідувальним), то роблять посилання на джерело цієї інформації, що є державним електронним інформаційним ресурсом.

Отже, у цьому пункті Положення чітко регламентовано процедуру визнання, оброблення й передання конфіденційної інформації в системі та можливості надання доступу до неї відповідно до вимог законодавства. Відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, охорони, захисту інформації регулює Закон України «Про інформацію» [342], а порядок доступу до інформації, яку мають суб'єкти владних повноважень, та

інформації, що становить суспільний інтерес, урегульовано Законом України «Про доступ до публічної інформації» [304]. Відповідно до цих нормативно-правових актів інформація з обмеженим доступом:

- конфіденційна;
- таємна;
- службова.

Згідно з ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону за умови дотримання комплексу вимог:

- виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;
- розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [304].

Загалом, виконуючи основні завдання, покладені на Державну службу фінансового моніторингу, вона забезпечує операційну діяльність єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Є. Бовкун [79, с. 21] визначає цю систему одним із найважливіших джерел гласного інформаційного забезпечення протидії легалізації (відмиванню) «злочинних» доходів, яка була створена відповідно до Міжнародних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення [368].

Операційна діяльність будь-якої інформаційної системи передбачає можливість і необхідність обміну інформаційними даними. Відповідно до Положення про єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та

протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [135] вона становить інформаційну систему, яка за допомогою об'єднання організаційних та інженерно-технічних заходів, технічних і програмних засобів забезпечує збирання та оброблення інформації та відомостей державних електронних інформаційних ресурсів, необхідних для проведення Державною службою фінансового моніторингу України комплексного аналізу інформації та відомостей про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, іншої інформації та відомостей, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення.

До суб'єктів єдиної інформаційної системи належать:

- Державна служба фінансового моніторингу;
- державні органи (крім Національного банку) та органи місцевого самоврядування, що забезпечують доступ Державної служби фінансового моніторингу до державних електронних інформаційних ресурсів, які необхідні для виконання покладених на нього завдань [135].

Інформаційний обмін між суб'єктами інформаційної системи здійснюється такими способами:

- за запитами Державної служби фінансового моніторингу до державних електронних інформаційних ресурсів;
- допомогою регулярного надання суб'єктами єдиної інформаційної системи змін інформаційних ресурсів для їхнього оновлення в інформаційній системі Державної служби фінансового моніторингу [245, с. 171].

Державні органи, що провадять діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, мають право отримувати інформацію про фінансову операцію та її учасників [433, с. 388]. Інформація про фінансову операцію має містити:

- дату проведення фінансової операції (відмови в її проведенні, її зупинення);
- суму фінансової операції;
- зміст фінансової операції;
- підстави підозри;
- інші відомості про фінансову операцію (за наявності).

Інформація щодо учасників фінансової операції повинна містити наявні ідентифікаційні дані [322].

Потрібно зазначити, що в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 2014 р. [306] було закріплено трактування терміна «таємниця фінансового моніторингу» як інформація, отримана під час провадження державного фінансового моніторингу спеціально уповноваженим органом, а саме інформація про фінансові операції та їхніх учасників, додаткова інформація, інша інформація, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та/або іншими незаконними фінансовими операціями.

У новому Законі це положення не було відображено. До 2014 р. у нормативно-правових актах України не було врегульовано питання щодо обігу інформації, яка пов'язана з фінансовим моніторингом. На нашу думку, це положення було введено у зв'язку з необхідністю кореляції з положеннями згаданих уже законів України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» задля визначення доступу до інформації, що отримує Державна служба фінансового моніторингу під час провадження державного фінансового моніторингу.

У контексті досліджуваного питання необхідно враховувати і позитивні інновації, які вплинули на інформаційне забезпечення (інформаційну складову) системи фінансового моніторингу. Відповідно до вже згаданої нами вище

Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації фінансового моніторингу» основною формою інформаційного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, замість паперової, встановлюється електронна форма з використанням компонентів інформаційно-телекомунікаційної системи «Електронний кабінет системи фінансового моніторингу» [135]. Суб'єкт подає будь-яку інформацію Державній службі фінансового моніторингу в електронній формі до єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з використанням складових е-кабінету: особистого кабінету або прикладного програмного інтерфейсу [373].

Зокрема було також розроблено та затверджено Наказом Міністерства фінансів України Порядок обміну інформацією з питань фінансового моніторингу, Порядок створення особистого кабінету суб'єкта первинного фінансового моніторингу та доступу до е-кабінету системи фінансового моніторингу та Порядок інформаційної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу [329]. Усі згадані документи встановлюють механізми взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу в контексті забезпечення обміну інформації щодо фінансового моніторингу, а також вимоги та формати повідомлень такого обміну, загальні засади функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи «е-кабінет системи фінансового моніторингу».

Однак, зважаючи на введення режиму воєнного стану в Україні, положення не встигли ввести в дію вчасно (до 1 травня 2022 року) і відклали. Зі свого боку, вони почнуть діяти лише в перший понеділок четвертого місяця після припинення або скасування воєнного стану. До того моменту, до дати набрання чинності нормативно-правовою базою щодо забезпечення функціонування електронного кабінету системи фінансового моніторингу та надання суб'єктам доступу до особових рахунків, суб'єкти мають обов'язок

надавати інформацію до Державної служби фінансового моніторингу в електронній або паперовій формі.

Отже, можна констатувати, що військова агресія Російської Федерації відіграла роль навіть в інформаційному забезпеченні фінансового моніторингу. Аналізуючи недоліки інформаційного забезпечення фінансового моніторингу, виокремлюємо неодноразове надання однієї і тієї ж самої інформації, ідентичних масивів даних платниками податків та одержувачами бюджетних коштів.

Зокрема це може бути пояснено тим, що деякі інформаційні дані є подвійними і не завжди однозначно обробляються в різних державних інституціях. До цього серед основних недоліків можна виділити таке:

- недостатня активність у пошуку відповідними підрозділами суб'єктів фінансового моніторингу;

- відсутність належного рівня професійної підготовки працівників, які відповідають за організацію заходів із боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму й фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;

- недоліки і недосконалість загалом у механізмах співробітництва та координації дій на міжнародному рівні;

- відсутність системного покращання матеріально-технічного забезпечення системи фінансового моніторингу. Однак, незважаючи на зазначені недоліки, констатуємо, що на сьогодні з урахуванням реалій сьогодення проводиться системна робота з метою удосконалення норм інформаційного забезпечення фінансового моніторингу із врахуванням кращих практик зарубіжних країн і рекомендацій міжнародних організацій.

Проаналізувавши окремі аспекти інформаційного забезпечення загалом та інформаційного забезпечення фінансового моніторингу зокрема, визначаємо, що вони містять у собі комплекс заходів та інструментів, спрямованих на збирання, аналізування, збереження та обмін інформацією з метою виявлення та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, корупційним діянням та іншим незаконним фінансовим операціям.

Основними складовими інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу потрібно виокремити такі:

- збирання та акумуляція даних. Це охоплює збирання інформації від різних джерел, зокрема за допомогою автоматизованих систем, які реєструють і зберігають інформацію про фінансові операції;

- аналізування даних. Після збирання інформації важливо проаналізувати її з метою виявлення незвичайних або підозрілих фінансових операцій. Для цього можуть використовуватися аналітичні та статистичні методи, машинне навчання та інші технології;

- виявлення підозрілих операцій. Інформаційна система повинна мати здатність виявляти підозрілі фінансові операції на основі певних критеріїв, таких як величина транзакції, тип операції, зв'язки між клієнтами тощо;

- звітність і збереження даних. Один із важливих аспектів фінансового моніторингу – це зберігання історії фінансових операцій і звітів про виявлені підозрілі операції. Це допомагає в подальшому розслідуванні та аналізуванні;

- обмін інформацією. Для ефективного провадження фінансового моніторингу інформація повинна обмінюватися між різними структурами та інституціями, що допомагає в реагуванні на незвичайні або підозрілі фінансові активності;

- технологічні рішення. Для забезпечення ефективності та швидкості фінансового моніторингу використовуються сучасні технології, такі як програмне забезпечення для аналізу даних.

Загальною метою інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу потрібно визначити забезпечення безпеки та стабільності фінансової системи, виявлення та запобігання незаконним фінансовим операціям, а також сприяння протидії й запобіганню легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та

фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і корупційним діянням. Інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу допомагає уникнути фінансових ризиків і сприяє забезпеченню дотримання фінансовими установами вимог щодо боротьби з незаконною фінансовою діяльністю. Такі системи важливі для збереження фінансової стабільності та безпеки національного і міжнародного рівнів.

2.2. Державне регулювання фінансового моніторингу

Останні десятиліття у світовій спільноті в контексті регулювання фінансової й економічної сфер чітко ознаменовані превалюванням запобігання й протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в контексті регулювання фінансових відносин. Питання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення стало глобальною проблемою і вийшло за межі окремих країн чи регіонів, що свідчить про глобальний, транснаціональний характер цієї проблеми, зокрема:

- міжнародні фінансові транзакції. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення часто містить міжнародні фінансові транзакції, які можуть легко «перетинати» кордони. Організовані злочинні групи та угруповання використовують міжнародні банківські та фінансові системи для приховування походження грошей;

- транскордонний характер злочинності. Злочинні організації, які займаються легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, часто мають глобальні мережі та здійснюють діяльність у декількох країнах одночасно. Зі свого боку, це ускладнює завдання

правоохоронних органів і міжнародних організацій щодо запобігання та протидії цим негативним явищам і діям;

– міжнародна співпраця. Для успішної боротьби і протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення актуалізується питання провадження міжнародної співпраці через різні міжнародні організації, що функціонують на наднаціональному рівні;

– міжнародна бізнес-діяльність. Міжнародні компанії і фінансові інституції також можуть стати об'єктом легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення або бути втягнуті в цей процес ненавмисно;

– міжнародні фінансові центри. Великі міжнародні фінансові центри можуть бути використані для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення через різні фінансові інструменти.

З огляду на ці чинники легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення вимагають спільних зусиль і співпраці між країнами та міжнародними організаціями для ефективного запобігання та виявлення цього виду фінансової злочинності.

О. Є. Користін наголошує на тому, що відсутність ефективного державного контролю та регулювання неухильно призводить до збільшення кримінальної активності у сфері економіки та фінансів, зокрема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення і незаконного вивезення капіталу.

Це призводить до наростання економічних ресурсів злочинних угруповань і в кінцевому підсумку – до руйнування стабільності господарської системи та вибуху соціальних нерівностей. Такий стан речей провокує гостру соціальну

дисгармонію та погіршує соціальне середовище. Наслідком цього є зростання антисоціальної поведінки, загострення конфліктів між соціальними групами, що виходять за межі законності. За відсутності системних соціальних реформ суспільство стикається зі спадом рівня життя, збільшенням кількості осіб, що опиняються в економічній нерівності та відособленні. Це спричинює зростання кримінальної активності та загрозу для стабільності суспільства [216, с. 40–41].

На підставі цього підкреслюємо важливість ефективного державного регулювання та моніторингу фінансових послуг для підтримання стабільності і забезпечення економічної безпеки суспільства. Зі свого боку, можемо виокремити такі основні аспекти:

– відсутність належного й «адекватного» рівня контролю і нагляду. На нашу думку, найважливішим чинником є відсутність адекватного державного контролю і нагляду в економічній і фінансовій сферах. Це означає, що фінансові та економічні операції можуть відбуватися поза офіційними механізмами і без необхідної перевірки, що створює ідеальні умови для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення й інших злочинних дій;

– зростання рівня кримінальності. Унаслідок цього може стабільно зростати кримінальна активність, зокрема в галузях, пов'язаних із злочинами проти фінансових послуг і фінансового сектору;

– економічний тиск. Збільшення злочинності може створити економічний тиск на суспільство та підірвати довіру до фінансової системи загалом і фінансових інституцій зокрема;

– наслідки соціального характеру. Зазначені процеси можуть призвести до різкого зростання рівня соціальної нерівності, зниження якості життя для більшості населення та загрози соціальній стабільності;

– необхідність реформаційних процесів. Для забезпечення стабільності та відновлення довіри до фінансової системи необхідні системні соціальні та

правові реформи, спрямовані на зміцнення контролю, протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і підтримання справедливих економічних відносин;

– міжнародний вимір. Оскільки питання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення стають глобальними, співробітництво між країнами та міжнародними організаціями стає надзвичайно важливим для ефективного контролю, регулювання і запобігання цьому явищу.

Головними аспектами реалізації державної політики у сфері фінансового моніторингу є такі:

– запобігання виникненню передумов легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму і фінансування розповсюдження зброї масового знищення за допомогою удосконалення законодавства;

– удосконалення регулювання та нагляду за виконанням законодавства у сфері боротьби і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– створення ефективної взаємодії між державними органами, що здійснюють заходи щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [112, с. 145].

Доходи, отримані з тіньового сектору, виявляються значно вищими, оскільки вони походять від заборонених видів діяльності та уникнення сплати податків. Ця ситуація спричинює відхилення в конкурентному середовищі. Для України наслідки, що зумовлені функціонуванням тіньового сектору, можуть становити загрозу національній безпеці [86, с. 182].

З-поміж багатьох чинних причин такої ситуації С. Буткевич і І. Коломієць виділяють такі, що пов'язані з недоліками в роботі окремих органів системи державного управління:

– незадовільна результативність системи виявлення та нейтралізації джерел і передумов злочинних проявів в економічній, фінансовій, податковій сферах;

– формування «тіньового» капіталу, каналів відтоку іноземної валюти та виведення великих сум грошових коштів із банківського обігу пов'язано насамперед із незадовільною взаємодією правоохоронних і контролювальних органів, уповноважених вживати заходи на цьому напрямку [98, с. 184].

Для проведення реформ у сфері фінансового управління необхідно розпочати впровадження системи моніторингу за ходом трансформаційних процесів. Фінансовий моніторинг потрібно вважати однією з головних складових успішної реалізації економічних реформ у країні. У зв'язку з цим, за О. Комісаровим, О. Скрипкою та А. Собакарем, особливу роль у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення повинен відігравати фінансовий моніторинг як гарант економічної безпеки держави [205, с. 30].

Державне регулювання протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, варто розглядати в широкому та вузькому розумінні [75, с. 29].

У широкому розумінні державне регулювання у справі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, охоплює весь комплекс заходів, які впроваджують уповноважені органи держави для попередження та протистояння правопорушенням у цій сфері. Зі свого боку, у вузькому розумінні – це діяльність цих уповноважених органів, що містить у собі ухвалення відповідних законодавчих актів і нагляд за їхнім дотриманням, а також виконанням вимог чинного законодавства [84, с. 136].

Розглядаючи й досліджуючи питання запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, констатуємо превалювання у практичній площині провадження двох таких систем:

- європейської;
- американської системи запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Зокрема представники наукової спільноти, аналізуючи ці системи, визначають, що перша система (європейська) є більш ліберальною. За такої системи банки не зобов'язані автоматично повідомляти спеціально уповноваженим органам про всі операції, суми яких перевищують певний установлений поріг. Замість цього вони повідомляють вищезазначені інституції лише про ті операції, які вони вважають підозрілими або виокремлюють як підозрілі транзакції.

Друга система, яка може бути описана як американська, є значно жорсткішою. У Сполучених Штатах Америки банки зобов'язані у всіх випадках сповіщати інституції фінансової розвідки про всі фінансові операції, які перевищують суму в 10 тисяч доларів США [96, с. 70]. На нашу думку, цей підхід до організації провадження фінансового моніторингу має на меті максимально зменшити можливість легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, надаючи державним органам доступ до широкої інформації про фінансові операції клієнтів. Зі свого боку, це дозволяє швидко виявляти та реагувати на підозрілі операції та сприяє більш ефективному провадженню фінансового моніторингу.

Однак такий жорсткий підхід може створювати проблеми з приватністю клієнтів і призводити до великої кількості звітів. Також цей підхід вимагає більших витрат на провадження фінансового моніторингу.

На думку представників наукової спільноти, які досліджували питання фінансового моніторингу в Україні, вітчизняна система має змішаний характер із притаманними характеристиками як європейської, так і американської моделі (підходу) до протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. О. Барановський зазначив, що використання правил американської моделі зумовлено тим, що вимоги Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) до України у зв'язку з надзвичайно високим рівнем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення були значно серйознішими та жорсткішими, ніж до інших держав. Отже, їхнє виконання можливе було лише за умови використання правил американської моделі [67, с. 14].

Аналізуючи питання регулювання фінансового моніторингу, О. Грабчук та І. Супрунова [126, с. 79] виокремили чотири складові такого механізму:

- інституційний;
- організаційний;
- нормативно-правовий;
- методичний.

Зокрема науковці відносять до інституційного механізму дві категорії:

- інституції, органи, суб'єкти провадження фінансового моніторингу;
- підпорядкування міжвідомчого характеру.

З урахуванням цього сукупність суб'єктів, які уповноважені провадити державний і первинний фінансовий моніторинг, правоохоронні і розвідувальні органи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення входять до інституційної складової.

До організаційного механізму забезпечення (регулювання) фінансового моніторингу належать:

- навчальні матеріали;

- підготовка персоналу;
- інструкції та правила для персоналу.

Нормативно-правове забезпечення (регулювання) фінансового моніторингу містить такі складові:

- законодавчі документи;
- підзаконні нормативно-правові акти.

Отже, нормативно-правове забезпечення (регулювання) репрезентовано безпосередньо антилегалізаційним законодавством, що пропонуємо виокремити як систему й сукупність законодавчих та інших нормативно-правових актів, які закріплюють положення щодо діяльності суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також установлюють відповідальність за вчинення правопорушень у цій сфері.

Вважаємо, що нормативно-правовий елемент у сфері забезпечення, регулювання провадження фінансового моніторингу є найбільш важливим. Насамперед законодавство створює правову основу для провадження фінансового моніторингу та надає повноваження компетентним органам для провадження цього виду діяльності. Без відповідного законодавчого підґрунтя фінансовий моніторинг може бути неефективним або навіть неможливим. Норми та правила, закріплені законами і постановами, визначають процедури та стандарти провадження фінансового моніторингу. Зокрема вони містять вимоги до звітності, ідентифікації клієнтів, визначення підозрілих фінансових операцій, а також санкції за порушення цих правил.

Щодо методичної складової, то сюди належать:

- підходи, принципи, методи фінансового моніторингу (проаналізовані в п. 1.4 та 1.5).

Аналізуючи питання регулювання фінансового моніторингу, не можна оминати питання оцінювання ефективності його провадження. До складу

критеріїв, за якими потрібно проводити це оцінювання, науковці відносять різноманітні показники як кількісного, так і якісного характеру.

Державне регулювання у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення здійснюють державні органи, основними учасниками яких є суб'єкти державного фінансового моніторингу на національному рівні. Це здійснюють через ухвалення різних форм, методів і способів управлінської діяльності уповноважені одиниці від імені держави.

К. Бисага [75, с. 29] наголошує, що державне регулювання у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення здійснюється за допомогою нормативно-правових та індивідуальних актів, які ухвалюють відповідні державні органи на двох рівнях регулювання, зокрема:

– на першому рівні державні органи ухвалюють загальні правила і норми поведінки, яких повинні дотримуватися суб'єкти системи провадження фінансового моніторингу;

– другому рівні регулювання – індивідуальні акти, які визначають права й обов'язки конкретних учасників, тобто індивідуалізуються положення тієї або іншої норми права, визначають характер, права й обов'язки учасників цих відносин, одними з яких є суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Отже, потрібно зазначити, що вони конкретизують положення відповідних норм права і встановлюють права та обов'язки суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Вважаємо, що державне регулювання моніторингу фінансових послуг є актуальним у сучасному світі з таких причин:

– захист фінансової стабільності. Безпека на фінансовому ринку ототожнюється з його стабільністю. Отже, основна мета існування фінансової безпеки – захист фінансової системи від нестабільностей, викликаних

особливостями фінансових криз і системних ризиків [385, с. 119]. Державне регулювання допомагає запобігти фінансовим кризам та іншим загрозам фінансовій стабільності, що можуть виникнути через недбале надання фінансових послуг;

– боротьба зі злочинністю. Фінансовий моніторинг допомагає виявляти та припиняти фінансові злочини, такі як відмивання грошей, фінансування тероризму та корупція;

– міжнародна співпраця. У світі, де фінансові транзакції перетинають кордони, співпраця між країнами у сфері моніторингу стає дуже важливою для виявлення та запобігання міжнародній фінансовій злочинності;

– захист прав споживачів. Регулювання допомагає захищати інтереси та права споживачів фінансових послуг, забезпечуючи їм доступ до інформації та безпеку;

– забезпечення прозорості та довіри. Державне регулювання сприяє створенню прозорого фінансового середовища, що сприяє довірі між учасниками ринку та споживачами;

– запобігання фінансуванню тероризму. Ефективний моніторинг допомагає уникнути фінансування терористичних організацій і діяти в інтересах національної та міжнародної безпеки;

– розвиток фінансового ринку. Державне регулювання сприяє розвитку та стабільності фінансового ринку, що важливо для залучення інвестицій і розвитку економіки.

З урахуванням усе більшої складності фінансових послуг і швидкого технологічного розвитку державне регулювання моніторингу фінансових послуг залишається критично важливим для забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи кожної країни і світу загалом.

Основним суб'єктом правового регулювання відносин у сфері провадження фінансового моніторингу необхідно розглядати суб'єкти державного фінансового моніторингу (державні регулятори), наділені правом ухвалювати правові акти для виконання своїх функцій [307]:

- Національний банк України;
- Міністерство фінансів України;
- Міністерство юстиції України;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- Міністерство цифрової трансформації України;
- Державна служба фінансового моніторингу.

Державне регулювання фінансового моніторингу, зважаючи на зазначене вище, є всебічним і складається з різноманітних компонентів. Основними методами регулювання є правові засоби, що містять у собі різні форми та методи управління. Вплив усього цього комплексу регуляторів сприяє формуванню управлінсько-правового середовища, у межах якого суб'єкти державного управління діють на основі чітко визначених законодавчих рамок.

Державне управління у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є комплексним і ґрунтується на міжнародних стандартах і вимогах Європейського співтовариства. Воно здійснюється на підґрунті численних правових актів, зокрема профільних законів і нормативно-правових актів.

2.3. Рівні законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу

Інтенсивний розвиток сучасних суспільних відносин насамперед вимагає ефективного та високоякісного їхнього правового регулювання. Це обумовлює необхідність оптимізації процесу реформування системи законодавства України, спрямованого на забезпечення протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Законодавча база є одним із головних елементів у системі інструментів для створення правового

середовища, яке сприяє дієвому функціонуванню системи фінансового моніторингу.

Нормативно-правове забезпечення функціонування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні формувалося на засадах співпраці відповідних державних установ із міжнародними установами та іноземними партнерами. Насамперед мова йде про партнерство:

- з Управлінням Організації Об'єднаних Націй із питань наркотиків та злочинності (UNODC);

- Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL);

- Конференцією Сторін Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (CEST № 198);

- Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);

- Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки;

- Світовим банком;

- Міжнародним валютним фондом;

- Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (координатором проєктів ОБСЄ в Україні);

- Європейською комісією (за проєктом «Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні»);

- Організацією за демократію та економічний розвиток (ГУАМ) та іншими міжнародними партнерами.

Незважаючи на той факт, що законодавча база, яка регулює провадження фінансового моніторингу в Україні, перебуває ще в процесі становлення, вона є доволі ґрунтовною і враховує більшою мірою основні положення міжнародних стандартів і рекомендацій. Загалом нормативно-правова база, що стосується

національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, містить різноманітні та докладні норми і ґрунтується на таких основних положеннях:

– норми про запровадження спеціальних превентивних заходів, які ускладнюють легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

– норми, які регулюють діяльність державних органів і їхній нагляд у досліджуваній сфері;

– норми, які забезпечують правоохоронні органи інформацією про дії та осіб, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, одержаною від Державної служби фінансового моніторингу у вигляді упорядкованих матеріалів;

– норми, згідно з якими встановлено відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

– положення вітчизняної нормативно-правової бази, які врегульовують питання участі в міжнародному співробітництві, та ін. [83, с. 93].

На нашу думку, вітчизняну законодавчу базу, що регулює систему фінансового моніторингу, можна умовно зобразити як таку, що має кілька рівнів, як і в більшості зарубіжних країн. Основні рівні вітчизняної законодавчої бази нами подано у схематичному вигляді на рисунку 2.3.

Зі свого боку, Т. Доценко у своєму дисертаційному дослідженні [147, с. 36] виокремила дві категорії нормативно-правових актів, що регламентують провадження фінансового моніторингу у фінансовій сфері. Зокрема науковиця виокремила:

- законодавчі нормативно-правові акти;
- внутрішні нормативно-правові акти.

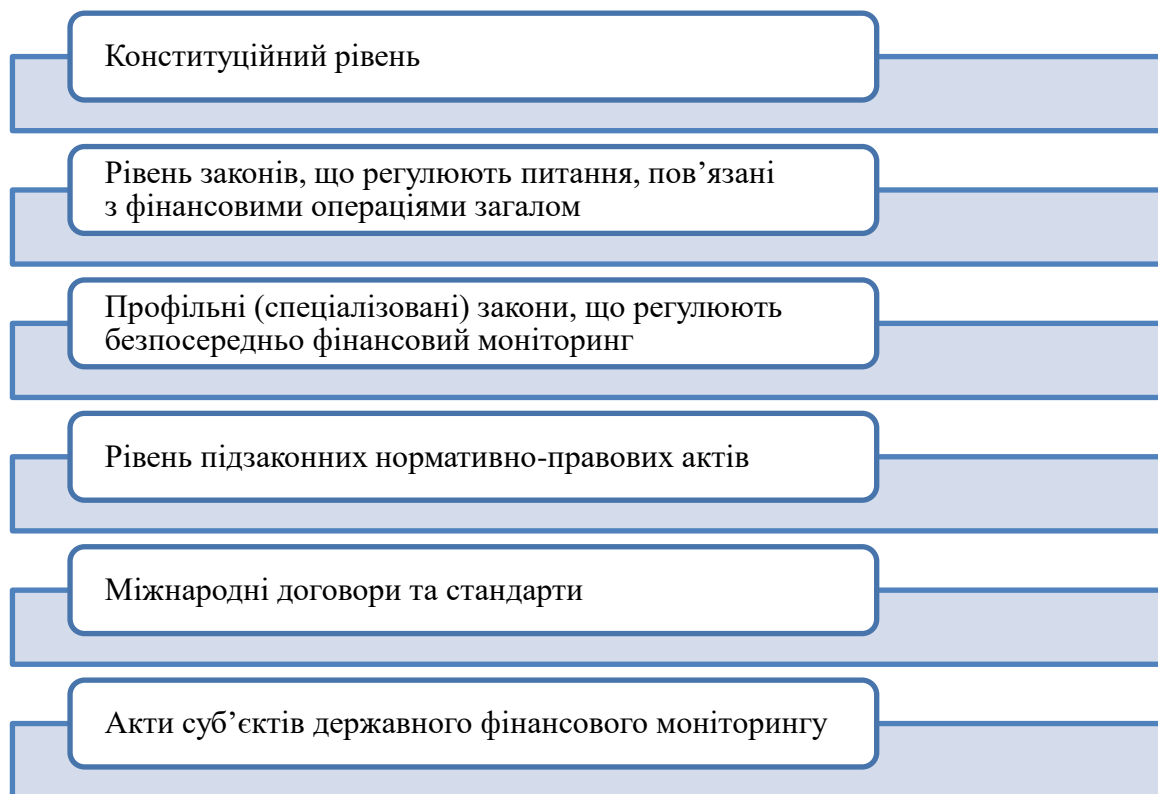

Рисунок 2.3 – Рівні вітчизняної законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу

До першої категорії було віднесено: закони України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307], «Про банки і банківську діяльність» [291], Кодекс України про адміністративні правопорушення [199], Кримінальний кодекс [223], Положення про здійснення банками фінансового моніторингу [312], наказ Міністерства фінансів «Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення» [338], Методичні рекомендації щодо виявлення та ідентифікації публічних діячів та забезпечення проведення їх фінансових операцій [252] та ін.

До другої категорії внутрішніх нормативно-правових актів, що регламентують провадження фінансового моніторингу у фінансовій сфері, Т. Доценко віднесла:

– програми ідентифікації, верифікації та вивчення клієнтів банку;

- правила фінансового моніторингу банку;
- програми провадження фінансового моніторингу за напрямками діяльності банку у процесі обслуговування клієнтів;
- програми навчання та підвищення кваліфікації працівників банку з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- програми управління комплаєнс-ризиками фінансового моніторингу;
- регламент проведення первинних інструктажів із питань фінансового моніторингу банку;
- програми провадження фінансового моніторингу фінансових операцій із переказу коштів за допомогою платіжних систем тощо [147, с. 36]. Ці внутрішні нормативні акти мають бути чітко визначені фундаментально, і технічно обґрунтовані аспекти, необхідні для ефективного функціонування системи фінансового моніторингу.

Колектив авторів у складі А. Бухтіарової, Ю. Духно та В. Доброгорської чітко визначив, що в Україні відсутня єдина система кодифікації нормативно-правових актів у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

На нашу думку, класифікація, наведена нами, є більш змістовною. Вбачаємо за доцільне детально проаналізувати вітчизняну нормативно-правову базу, що регулює систему фінансового моніторингу.

1. Розпочати аналізування законодавчої бази потрібно з Конституції України [214], яка має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти ухвалюють на її основі і повинні повністю відповідати їй. Незважаючи на те, що Основний Закон не містить прямих положень щодо фінансового моніторингу або подібних понять, він регламентує та встановлює базисні принципи правопорядку, права і свободи громадян, а також основні засади функціонування держави. Зокрема ст. 17 визначає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та

інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу [214]. Це положення визначає важливість безпеки держави, зокрема економічної, головну роль у забезпеченні якої відіграє саме фінансовий моніторинг. Як нами було вже зазначено, він сприяє виявленню та запобіганню легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню зброї масового знищення, іншим фінансовим загрозам і злочинній діяльності, які можуть підірвати стабільність економіки. З урахуванням цього Конституція містить загальні принципи щодо функціонування фінансової системи й забезпечення стабільності та безпеки фінансового сектору.

2. Наступним рівнем законодавчої бази, який нами було виокремлено, – рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом, або ж рівень загальних фінансових законів. Верховна Рада України як єдиний законодавчий орган державної влади ухвалює закони, які встановлюють загальні норми для фінансового сектору, фінансової системи. Відповідно до ст. 91 Конституції України Верховна Рада України ухвалює закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу (450 народних депутатів), крім випадків, передбачених Конституцією України [214]. Г. Бех, О. Дмитрик та І. Криницький [72, с. 10], Л. Воронова, М. Кучерявенко [110, с. 10] та Ю. Костенко [218, с. 9] виділяють у структурі фінансової системи такі:

– бюджетну систему, що містить у собі державні та місцеві бюджети. Як зазначає більшість науковців, вона є базовою категорією та складовою фінансової системи [421, с. 65];

– кредитну систему (державне та банківське кредитування);

– систему обов'язкового державного страхування, яка безпосередньо пов'язана з розподілом і перерозподілом частини сукупного національного продукту та спрямуванням грошових коштів на виплати пенсій тощо;

– фінансів підприємств, що становлять основу децентралізованих фондів, зокрема банківську діяльність, страхування, цінні папери та інші фінансові послуги.

З урахуванням зазначеного вище, на нашу думку, необхідно виокремити структуру цього рівня законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом, або ж рівня загальних фінансових законів. Зокрема спочатку необхідно виокремити законодавчі акти, які є основою функціонування бюджетної системи. Базовим законом, що визначає засади бюджетної системи, формування та використання фінансових ресурсів [269, с. 67], є Бюджетний кодекс України [100]. У Кодексі чітко визначено й закріплено базові принципи, що забезпечують консолідацію, взаємозв'язок та ефективність широкого спектра бюджетних відносин; особливі складові програмно-цільового методу в бюджетному процесі тощо. Наступним нормативним актом є Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [300], який є одним із перших законодавчих актів в ієрархії нормативно-правових документів у бюджетній галузі. Цей акт установлює головні показники бюджету на визначений рік, зокрема на 2023 рік, та регулює відносини бюджетної галузі. Після проголошення незалежності України було ухвалено Закон України «Про Державний бюджет України на 1992 рік». Починаючи з цього року Закон України «Про Державний бюджет» ухвалюють щорічно.

Стаття 4 Бюджетного кодексу України [100] закріплює склад бюджетного законодавства, відповідно до якого входять:

- Конституція України;
- Бюджетний кодекс України;
- Бюджетна декларації [294]. Вона визначає планові показники Державного бюджету на вказаний період; основні прогностні макропоказники економічного і соціального розвитку України; пріоритетні завдання податкової, митної політики; формування дохідної та видаткової частин; державну політику у сфері соціального захисту, у справах ветеранів, національної безпеки та оборони, у сфері освіти тощо;
- закон про Державний бюджет України [300];
- інші закони, що регулюють бюджетні відносини, передбачені ст. 1 Бюджетного кодексу;

- нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, ухвалені на підставі і на виконання Бюджетного кодексу;
- нормативно-правові акти органів виконавчої влади, ухвалені на підставі і на виконання Бюджетного кодексу, інших законів України та нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України;
- прогнози місцевих бюджетів;
- рішення про місцевий бюджет;
- рішення органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, ухвалених відповідно до Бюджетного кодексу, нормативно-правових актів.

З урахуванням зазначених вище положень, що регулюють відносини у бюджетній сфері, зазначаємо їхню важливість із погляду провадження фінансового моніторингу, оскільки вони забезпечують відкритість і прозорість використання бюджетних коштів. Фінансовий моніторинг може допомогти виявити незаконні або невідповідні бюджетним правилам фінансові операції, що може порушити бюджетну дисципліну. На нашу думку, положення щодо регулювання провадження фінансового моніторингу може бути внесене в Бюджетний кодекс або в інші фінансові законодавчі акти, щоб забезпечити відповідну взаємодію та співпрацю між різними органами та установами, відповідальними за бюджетну та фінансову сфери загалом. Фінансовий моніторинг спрямовано на підтримку фінансової дисципліни та відкритості в управлінні бюджетними ресурсами і забезпечення фінансової стабільності країни.

На нашу думку, серед основних нормативно-правових актів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом або ж рівнем загальних фінансових законів, і відіграють важливу роль для провадження фінансового моніторингу, потрібно визначити такі:

- Податковий кодекс України [283], який установлює правила та регулює оподаткування, обмін податковою інформацією та співпрацю з податковими органами. Фінансовий моніторинг може містити аналізування такої звітності

для виявлення підозрілих податкових дій, ухилення від сплати податків або інших податкових порушень;

– Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [293], що визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні. З урахуванням того, що він установлює стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, зокрема вимоги до змісту та форми фінансових звітів, це допомагає забезпечити консистентність і стандартизацію фінансової інформації, що важливо для фінансового моніторингу;

– Закон України «Про споживче кредитування» [356], який закріплює загальні правові та організаційні засади споживчого кредитування в Україні відповідно до міжнародно-правових стандартів у цій сфері. На підставі того, що споживче кредитування – це процес, за якого фінансові установи надають підтримку фінансового характеру приватним особам для придбання товарів і послуг. Фінансовий моніторинг у контексті споживчого кредитування відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової безпеки та запобіганні можливим фінансовим ризикам і злочинній діяльності, зокрема для виявлення шахрайських схем та осіб, які можуть намагатися використовувати споживче кредитування для шахрайства або легалізації доходів; для аналізування фінансового стану та кредитоспроможності потенційних позичальників перед наданням кредиту тощо;

– Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [290], що визначає правові засади аудиту фінансової звітності, провадження аудиторської діяльності в Україні та регулює відносини, які виникають під час її провадження. Аудитори під час аудиту фінансової звітності докладно перевіряють фінансові дані, подані підприємствами та організаціями, що містить у собі перевірку балансів, звітів про прибутки та звітів про грошові потоки. У контексті цього фінансовий моніторинг може використовувати цю перевірку для виявлення можливих «аномалій» у фінансових звітах;

– Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [354], що регулює відносини, які виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів і виконання зобов'язань за ними, укладання і виконання деривативних контрактів, заміни сторони деривативних контрактів і вчинення правочинів щодо фінансових інструментів на ринках капіталу, а також відносини, що виникають під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Організовані товарні ринки та ринки капіталу мають докладну систему ведення обліку та реєстрації фінансових операцій. Фінансовий моніторинг містить у собі аналіз цих операцій із метою виявлення підозрілих або незвичайних транзакцій;

– Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [363] установлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних і наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг. Фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг є важливими для провадження фінансового моніторингу, оскільки вони надають можливість стежити за фінансовими операціями та виявляти можливі фінансові порушення і злочини через аналізування та контроль фінансових дій і дотримання відповідних правил та стандартів;

– Закон України «Про платіжні послуги» [350], що визначає поняття та загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні. Провайдери платіжних послуг здійснюють моніторинг фінансових транзакцій, які проводять їхні клієнти. Це містить у собі великі платежі, перекази коштів, оплату рахунків та інші операції. Такий моніторинг може виявити підозрілі або незвичайні транзакції, які потребують подальшого розслідування;

– Закон України «Про фінансовий лізинг» [362], який визначає загальні правові та організаційні засади фінансового лізингу в Україні відповідно до міжнародних стандартів у цій сфері. Фінансовий моніторинг у контексті фінансового лізингу передбачає стеження за платіжними транзакціями,

пов'язаними з лізинговими угодами. Це може містити в собі аналізування платежів за оренду та інших фінансових операцій, пов'язаних із лізингом майна;

– Закон України «Про валюту і валютні операції», що визначає правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ та встановлює відповідальність за порушення ними валютного законодавства [295]. Фінансовий моніторинг валюти та валютних операцій можемо розглядати як систему аналізування та контролю фінансових операцій, пов'язаних з іноземною валютою та обміном валюти. Головною метою фінансового моніторингу в цьому контексті є виявлення та запобігання можливим фінансовим злочинам, таким як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму, боротьба з корупцією та інші незаконні дії, які можуть відбуватися через валютний обмін і валютні операції;

– Закон України «Про страхування», що регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій і фізичних осіб [357]. Фінансовий моніторинг у сфері страхування містить у собі набір заходів і процедур, спрямованих на виявлення та запобігання можливим фінансовим злочинам і незаконним діям, які можуть виникнути в процесі укладення та обслуговування страхових угод. Фінансовий моніторинг у сфері страхування передбачає стеження за всіма страховими транзакціями, зокрема укладення страхових полісів, виплати страхового відшкодування та інші операції, пов'язані зі страхуванням;

– Закон України «Про кредитні спілки», який визначає організаційні, правові та економічні засади створення та діяльності кредитних спілок, їхніх об'єднань, права та обов'язки членів кредитних спілок і їхніх об'єднань [343]. Кредитні спілки відповідно до ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення» є суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Кредитні спілки є фінансовими установами, які надають різноманітні фінансові послуги своїм членам, які зазвичай мають спільні інтереси або прив'язаність до певної громади, професійної групи або регіону. Ці спілки можуть надавати кредити, зберігати гроші, вклади, інвестувати кошти і багато інших фінансових послуг. Вони, як і інші фінансові установи, зазвичай повинні здійснювати фінансовий моніторинг для дотримання відповідних законодавчих норм і вимог щодо запобігання фінансовій злочинності. Для кредитних спілок фінансовий моніторинг означає відстеження платежів і позик між їхніми членами, а також відслідковування потенційних ризиків, пов'язаних із платіжною дисципліною та вартістю активів членів;

– Закон України «Про товарні біржі» [359] установлює правовий режим для створення та функціонування товарних бірж на території України як організованих товарних ринків. Вони також є суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Проведення фінансового моніторингу на товарних біржах є важливою складовою для забезпечення фінансової стабільності та запобігання можливим фінансовим злочинам з урахуванням того, що товарні біржі збирають інформацію про учасників ринку, зокрема їхні фінансові операції, обсяги угод та інші деталі;

– Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [354]. Фінансові установи, які працюють на ринках капіталу та організованих товарних ринках, збирають інформацію про своїх клієнтів, операції та транзакції. Фінансові установи також відстежують власність акцій, облігацій і інших цінних паперів для виявлення можливих конфліктів інтересів або незаконних операцій. Якщо виникають підозри, установи повинні подати відповідні звіти регуляторам і можуть бути зобов'язані призупинити операції клієнтів або застосовувати інші заходи відповідно до законодавчої бази для запобігання можливому фінансовому зловживанню. Вважаємо, що фінансовий моніторинг на ринках капіталу та організованих товарних ринках допомагає забезпечити прозорість, чесність та ефективність цих ринків;

– Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [364]. У контексті провадження фінансового моніторингу цей закон важливий, оскільки він регулює основні принципи функціонування ринку фінансових послуг, роботу постачальників фінансових і/або супровідних послуг, державну регуляторну та наглядову діяльність у цій галузі та забезпечення захисту прав споживачів, а також закріплює правовий статус фінансових компаній і ломбардів, організаційно-правові принципи їхнього створення, функціонування, реструктуризації та ліквідації, а також визначає повноваження Регулятора щодо державного регулювання і нагляду за цими установами в контексті надання фінансових послуг;

– Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор», який визначає правові основи здійснення державного регулювання господарської діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор в Україні й визначає правові, економічні, соціальні та організаційні умови функціонування азартних ігор [299]. Держава встановлює процедури для отримання ліцензій і реєстрації для операторів азартних ігор. Це допомагає створити легальні межі та контроль за цією діяльністю. Регулятори та наглядові органи здійснюють постійний контроль за операціями азартних ігор, зокрема перевірку на відповідність правилам та обмеженням;

– Закон України «Про віртуальні активи» [296]. Сьогодні цей нормативний документ не набрав чинності, але є надзвичайно важливим у контексті провадження фінансового моніторингу. Віртуальні активи, такі як криптовалюти (наприклад, Bitcoin, Ethereum), стають усе більш популярними та важливими для світової економіки, тому моніторинг їхньої фінансової діяльності є необхідним. Фінансові платформи та обмінники віртуальних активів повинні проводити процедури перевірки особистості користувачів для визначення їхньої ідентифікації та походження коштів. Потрібно провести аналіз транзакцій із віртуальними активами з метою виявлення незвичайних чи підозрілих операцій, таких як великі перекази грошей або стрибки в цінах криптовалют. У разі виявлення підозрілих операцій фінансові установи повинні

подавати відповідні звіти регулювальним органам і співпрацювати в питаннях обміну інформацією для розслідування фінансової злочинності.

Зважаючи на те, що нотаріуси, адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, є спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу, вважаємо за доцільне до переліку законодавчих актів віднести нормативні документи, які визначають правові основи їхньої організації і діяльності, зокрема:

- Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [289];
- Закон України «Про нотаріат» [346].

Проаналізовані вище законодавчі акти визначають правила та вимоги для фінансових установ, банків, страхових компаній, платіжних систем, аудиторських фірм та інших суб'єктів, які здійснюють фінансові операції та стосуються провадження фінансового моніторингу в Україні. Дотримання цих законів і нормативних актів є важливим для забезпечення стабільності фінансової безпеки та боротьби з фінансовою злочинністю в країні. Вони є важливими інструментами для створення стійкої та надійної фінансової системи, захисту прав та інтересів споживачів фінансових послуг, а також боротьби з фінансовою злочинністю.

3. Наступний рівень – рівень профільних (спеціалізованих) законів, що регулюють безпосередньо провадження фінансового моніторингу.

Закон – це нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що ухвалює відповідно до особливої процедури парламент або безпосередньо народ, який регулює найважливіші суспільні відносини [201, с. 282]. Це ухвалений у визначеному Основним Законом держави порядку акт органу законодавчої влади або ухвалений за допомогою референдуму акт, який урегульовує основні суспільні відносини, має вищу юридичну силу щодо інших правових актів [106].

Профільні, або ж спеціалізовані, закони у сфері фінансового провадження фінансового моніторингу потрібно виокремлювати як закони, які спеціалізуються на регулюванні конкретної сфери – фінансового моніторингу.

Вони призначені для створення правничого фреймворку та нормативної бази у сфері фінансового моніторингу. Отже, профільні, або ж спеціалізовані, закони безпосередньо визначають вимоги до виявлення та повідомлення про підозрілі фінансові операції, легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму, фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Вони також установлюють обов'язки для фінансових установ щодо ведення обліку та звітності;

– основним у цій сфері є згаданий нами Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307]. Ухвалення цього нормативно-правового акта наблизило нашу державу до покращання і приведення системи фінансового моніторингу у відповідність до вимог міжнародних організацій, міжнародних вимог і європейських стандартів. У Законі чітко визначено фінансовий моніторинг як сукупність певних заходів, що здійснюють суб'єкти фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також містять у собі проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу. Держава як суб'єкт публічного права здійснює моніторингову діяльність через спеціально уповноважених суб'єктів та органи [123, с. 440]. Цей Закон було ухвалено у зв'язку з необхідністю виконання вимог і в контексті гармонізації законодавства України з міжнародними рекомендаціями та європейськими стандартами щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. У цьому контексті в Законі з'явилося трактування і положення щодо «належної перевірки», удосконалено процедуру верифікації, введено нові підходи до роботи з публічними діячами, удосконалено процедуру замороження активів.

Проте вважаємо за необхідне внести зміни до цього закону в контексті визначення дій, що належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема статтю 5 пропонуємо викласти в такій редакції:

До легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать дії, пов'язані:

– з учиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом;

– учиненням дій, спрямованих на приховання або маскування походження доходів, одержаних злочинним шляхом;

– використанням комплексних фінансових транзакцій, зокрема розрахункові операції, інвестиції, придбання майна, а також будь-які інші дії, спрямовані на приховання походження таких доходів;

– перетворенням (зміною форми) доходів, одержаних злочинним шляхом, інвестуванням їх у легальний бізнес, придбання цінних паперів, нерухомості або інших активів;

– використанням благодійної допомоги та волонтерства як інструментів для приховання злочинних доходів, наприклад, здійснення благодійних внесків на імена третіх осіб або створення фіктивних благодійних організацій, привласнення коштів;

– використанням волонтерської діяльності для легалізації злочинних доходів за допомогою залучення волонтерів до фіктивних проєктів або інших схем, що дозволяють приховати справжнє походження коштів.

Така позиція зумовлена низкою чинників, зокрема інтенсифікацією діяльності щодо благодійної та волонтерської діяльності із введенням воєнного стану в Україні. Зокрема було зафіксовано випадки, коли кошти було привласнено або ж спрямовано не на ту діяльність, для якої були призначені;

– Кримінальний кодекс України [223]. Цей систематизований законодавчий акт містить статті, що стосуються санкцій за порушення законодавства у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї

масового знищення. Зокрема ст. 209 Кодексу визначає відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, ст. 209¹ – за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Ці статті спрямовані на запобігання фінансовим злочинам і притягнення до відповідальності осіб, які порушують фінансове законодавство. Фінансовий моніторинг, співпраця із правоохоронними органами та дотримання вимог щодо фінансового звітування є важливими аспектами боротьби з фінансовою злочинністю, і вони можуть бути закріплені в кримінальних кодексах;

– Кодекс адміністративного судочинства України [198]. Загалом він визначає юрисдикцію та повноваження адміністративних судів, установлює порядок здійснення судочинства в адміністративних судах. Він не містить прямого визначення фінансового моніторингу або спеціальних положень щодо цього питання. Констатуємо, що питання провадження фінансового моніторингу та адміністративної відповідальності за порушення у фінансовій сфері регулюються за допомогою інших законів і законодавчих актів, які ми вже проаналізували чи будемо аналізувати. У контексті цього, коли розглядають справи, пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму й фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, адміністративні суди України повинні безпосередньо враховувати відповідні положення і вимоги нормативно-правової бази, які регулюють цю сферу. У разі виявлення порушень адміністративні суди можуть застосовувати адміністративні санкції та покарання відповідно до відповідних норм законодавства;

– Кодекс про адміністративні правопорушення [199]. Він регулює порядок розгляду та відповідальність за адміністративні правопорушення, тобто менш серйозні порушення законодавства порівняно із кримінальними. Цей кодекс містить статті, які стосуються відповідальності за порушення у фінансовій сфері загалом, а також за легалізацію (відмивання) так званих

злочинних доходів, надання фінансової підтримки тероризму та інші адміністративні порушення в цій галузі. Основною метою таких статей є забезпечення виконання законодавства з питань, що регулюють провадження фінансового моніторингу. Зокрема ст. 166⁹ Кодексу встановлює відповідальність у вигляді накладення штрафу за порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– Закон України «Про боротьбу з тероризмом», який визначає правові та організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження та обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їхньої діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку з участю в боротьбі з тероризмом [292]. Загальна мета фінансового моніторингу в контексті боротьби з тероризмом полягає в запобіганні та протидії фінансуванню терористичних організацій, а також в ідентифікації та припиненні діяльності осіб і структур, що стоять за цими організаціями. Фінансовий моніторинг є однією з важливих складових стратегії боротьби з тероризмом і забезпеченням безпеки національної та міжнародної спільноти. Відповідно до цього Закону визначено положення щодо замороження активів, що пов'язані з тероризмом і його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням, суб'єктами первинного фінансового моніторингу;

– Закон України «Про Національний банк України» [344], який визначає правові основи діяльності та правовий статус Національного банку України. З урахуванням того, що Національний банк України є суб'єктом державного фінансового моніторингу, пропонуємо віднести цей Закон до цієї групи.

4. Наступним є рівень підзаконних нормативно-правових актів. Загалом підзаконні нормативно-правові акти – це акти, ухвалені компетентними органами державної влади чи уповноваженими державою іншими суб'єктами

на підставі закону відповідно до закону і в порядку його виконання [282]. Їхня важливість полягає в тому, що вони допомагають деталізувати та уточнити специфіку та процедури, пов'язані із провадженням фінансового моніторингу, надають конкретні вказівки та інструкції, що сприяє стандартизації процесів.

Серед нормативно-правових актів, які необхідно виокремити, пропонуємо віднести такі:

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» [310]. Зокрема ця Постанова, на нашу думку, є важливим дієвим кроком у сфері боротьби з фінансовою злочинністю та забезпеченням фінансової стабільності в Україні. Зокрема вона встановлює основні завдання, функції, обов'язки і права Державної служби фінансового моніторингу та надає їй відповідний юридичний статус. Також чітко визначено функції Голови Державної служби фінансового моніторингу України;

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюють Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Міністерство цифрової трансформації» [320]. На нашу думку, цей порядок є надзвичайно важливим, оскільки він визначає процедуру здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких вони здійснюють, зокрема проведення планових і позапланових виїзних перевірок і планових / позапланових безвиїзних перевірок з урахуванням ризик-орієнтованого підходу. Зокрема такий нагляд здійснює Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Міністерство цифрової трансформації.

Вбачаємо важливість таких підзаконних нормативно-правових документів з урахуванням того, що вони регулюють питання, пов'язані з

діяльністю суб'єктів державного, а також первинного фінансового моніторингу, зокрема:

- Указ Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» [345];
- Постанову Кабінету Міністрів України «Питання Міністерства цифрової трансформації» [281];
- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України»;
- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України» [315].

Серед підзаконних нормативно-правових актів, що пов'язані із протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню зброї масового знищення загалом і питанням провадження фінансового моніторингу, потрібно виокремити ті, які забезпечують важливий компонент у боротьбі з фінансовою злочинністю, оскільки вони дозволяють регуляторам більш ефективно реагувати на зміни у вищезазначеній сфері та вносити необхідні коригування до правил і процедур без необхідності змінювати законодавство, зокрема:

- Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» [308];
- Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Принципів опрацювання одержаної від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та критерії проведення аналізу таких операцій» [336];
- Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку надання інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій» [328];

– Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про реєстрацію платіжних систем, учасників платіжних систем та технологічних операторів платіжних послуг» [316].

З урахуванням виокремлених вище підзаконних нормативно-правових актів вважаємо, що вони відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування системи фінансового моніторингу та виявленні можливих фінансових злочинів. Зокрема вони дозволяють докладно регламентувати процеси та стандарти в цій сфері і сприяють виконанню норм законодавства, спрямованого на запобігання фінансовій злочинності.

5. Наступним рівнем, який потрібно виокремити в цій системі, є міжнародні договори, рекомендації та стандарти. Міжнародні стандарти мають вирішальне значення для забезпечення скоординованих зусиль країн у боротьбі зі злочинністю та легалізацією злочинних доходів. Такі стандарти містять мінімальні вимоги до фінансових установ щодо виявлення та повідомлення підозрілих транзакцій, а також взаємного обміну інформацією між країнами [405, с. 179].

Діяльність України щодо імплементації міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, має на меті:

- забезпечення відповідності національної системи фінансового моніторингу новим світовим стандартам у цій сфері;
- запобігання можливому застосуванню санкцій із боку міжнародних організацій;
- підтвердження принципу незворотності й послідовності у виконанні Україною своїх міжнародних зобов'язань;
- забезпечення нормальних умов для зовнішньоекономічної діяльності представників вітчизняного бізнесу;
- удосконалення механізму регулювання та нагляду за фінансовими посередниками в частині додержання ними вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих

незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– підвищення рівня прозорості фінансової системи України й можливості протистояти легалізації (відмиванню) так званих «брудних» доходів і використанню для фінансування тероризму;

– зняття перепон у стимулюванні припливу інвестицій у національну економіку з боку розвинутих країн [266, с. 55].

Насамперед вважаємо за необхідне виокремити Рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення [368]. Базовий варіант був розроблений у 1990 р. як ініціатива щодо боротьби із протиправним використанням фінансових систем особами, які відмивають гроші, отримані від продажу наркотиків. У 1996 році Рекомендації вперше було переглянуто з метою приведення у відповідність до новітніх тенденцій і технік відмивання доходів та для розширення сфери застосування стандартів за межі легалізації коштів від продажу наркотиків. Отже, у редакції 1996 р. ці Рекомендації було схвалено більш ніж 130 країнами, і вони стали міжнародним стандартом у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [156, с. 16]. В усіх редакційних варіантах Рекомендації було умовно поділено на чотири блоки питань:

– кримінально-правове переслідування осіб, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема забезпечувальні заходи та конфіскація злочинних доходів;

– заходи, що вживають фінансові організації з метою запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– інституційні заходи, зокрема створення регіональних структурних підрозділів щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних

злочинним шляхом, а також правове та матеріальне забезпечення діяльності правоохоронних і наглядових органів;

– міжнародне співробітництво у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема в частині обміну інформацією між компетентними органами.

Важливими складовими Рекомендацій є додані до них:

– глосарій, що надає трактування понять, використаних у тексті;

– пояснювальні записки, які містять загальну характеристику та тлумачення найбільш складних положень окремих рекомендацій [279, с. 175].

Відповідно до зазначених у цих рекомендаціях положень країни повинні негайно вжити заходів із метою приєднання та повної імплементації Віденської Конвенції 1988 р.; Палермської Конвенції 2000 р.; Конвенції ООН по боротьбі з корупцією 2003 р.; Конвенції по боротьбі з фінансуванням тероризму 1999 р. На нашу думку, Рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення необхідно розглядати як обов'язкові мінімальні стандарти для країн і юрисдикцій, призначені для забезпечення ефективної боротьби зі злочинністю та забезпечення фінансової стабільності. Країни зазвичай повинні інкорпорувати ці Рекомендації у власне законодавство та практику, щоб забезпечити їхнє виконання.

Серед міжнародних договорів, рекомендацій і стандартів необхідно також виділяти й такі:

– Методологію з оцінки технічної відповідності рекомендаціям FATF в ефективності систем протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму [253]. Цей міжнародний документ становить підґрунтя для проведення оцінювання технічної відповідності оновленим рекомендаціям FATF, а також ревізії рівня ефективності національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню поширення зброї масового знищення;

– Директиву Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансуванню тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС [140]. Вона є основним правовим інструментом запобігання використанню фінансової системи Європейського Союзу з метою відмивання грошей і фінансування тероризму та вносить суттєві зміни в зазначену вище сферу. Головна мета Директиви – підсилення і розширення положень, що входять до Директиви 2015/849. Зокрема посилення правил щодо ідентифікації клієнтів, збільшення вимог до зберігання інформації та змін до процедур внутрішнього контролю у фінансових установах;

– Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [207]. Вона чітко закріпила зобов'язання криміналізації легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинними методами, шляхами. Проаналізувавши текст Конвенції, можна зробити висновок, що її метою стало сприяння та забезпечення співробітництва між Сторонами Конвенції з метою подальшого більш ефективного розв'язання різноманітних проблем незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, що мають міжнародний характер. Здійснюючи свої зобов'язання, вони вживають усіх необхідних заходів, зокрема законодавчих та організаційних відповідно до основних положень своїх внутрішніх законодавчих систем;

– Заява про наміри Егмонтської групи (1997 р.) [166], яка передбачала розроблення формальної процедури прийому нових членів Групи з урахуванням визначення підрозділу фінансової розвідки, розробленого на четвертому пленарному засіданні в 1996 р.;

– Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (Страсбург, 8 листопада 1990 р.) [210];

– Резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (№ 2625 – 1970 р.; № 825 – 1993 р.; № 1160, № 1189, № 1193, № 1199, № 1203, № 1214 –

1998 р.; № 1267 та № 1269 – 1999 р; № 1333 – 2000 р.; № 1345, № 1363, № 1367, № 1368, № 1373, № 1378, № 1383 – 2001 р.; № 1390, № 1438, № 1440, № 1450, № 1452 – 2002 р.; № 1455 – 2003 р.; № 1526, № 1535, № 1540, № 1566 – 2004 р.; № 1617 та № 1624 – 2005 р.; № 1673, № 1695, № 1696, № 1699, № 1718, № 1730, № 1735 та № 1737 – 2006 р.; № 1747 і № 1787 – 2007 р., № 1803, № 1805, № 1810, № 1817, № 1822 та № 1835 – 2008 р.; № 1874, № 1887, № 1904 – 2009 р., № 1917, № 1929 та № 1963 – 2010 р.; № 1974, № 1988, № 1989 та № 2010 – 2011 р.; № 2041, № 2051, № 2055, № 2082 та № 2083 – 2012 р.; № 2087, № 2094, № 2118 та № 2123 – 2013 р., № 2140 – 2014 р., № 2201, № 2204, № 2214, № 2216, № 2231 та № 2253 – 2015 р.; № 2266, № 2270, № 2278, № 2292, № 2298, № 2319, № 2321 та № 2325 – 2016 р.; № 2342, № 2345, № 2356, № 2357, № 2362, № 2371, № 2375 та № 2395–2397 – 2017 р.; № 2402, № 2407, № 2420, № 2441 та № 2451 – 2018 р.; № 2452, № 2456 та № 2462 – 2019 р.) [367];

- Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції [208];
- Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму [213];
- Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [212];
- Конвенцію про кіберзлочинність [211];
- Конвенцію про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення;
- Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [209];
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму [254];
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом [255];
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму [256];
- Декларацію про запобігання злочинного використання банківської системи з метою відмивання грошових коштів [132], яка складається із двох частин: преамбули (у якій указані причини та мета ухвалення) та Заяви про принципи. Базельський Комітет відмітив, що Декларація не є правовим

документом і її виконання залежить від вітчизняної практики й законодавства. Наголошується можливість більш жорсткого правового регулювання в певних країнах, яке не може бути замінене або знижене відповідно до Декларації про запобігання злочинного використання банківської системи з метою відмивання грошових коштів.

Зазначені вище міжнародні стандарти відіграють головну роль у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні стабільності фінансової системи. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення надає можливість терористичним організаціям отримувати фінансування для своїх небезпечних діянь. Зі свого боку, міжнародні стандарти допомагають стежити за транзакціями та переконатися, що кошти не використовуються для зазначених вище злочинів, допомагають виявляти небажані фінансові потоки та запобігати подібним загрозам. Вони підвищують довіру до фінансових установ і системи загалом та створюють прозорість і впевненість, що фінансові інституції відповідають вимогам виявлення підозрілих транзакцій і заборони фінансування тероризму. Зі свого боку, у зв'язку із тим, що кримінальні мережі мають глобальний характер, тому ефективні запобігання і протидія злочинності потребує міжнародної співпраці.

6. Останній рівень, на нашу думку, становлять акти суб'єктів державного фінансового моніторингу. Ці акти є надзвичайно важливими з урахуванням того, що їх складають суб'єкти державного фінансового моніторингу відповідно до законодавства для виявлення та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Такі документи зазвичай містять інформацію про фінансові операції, які підлягають обов'язковому моніторингу та подальшому повідомленню компетентних органів у разі виявлення підозрілих операцій. Ці документи допомагають уряду виявляти та припиняти фінансові дії, які можуть бути пов'язані зі злочинністю

або фінансуванням тероризму. Зокрема серед цих документів потрібно виокремити такі:

– Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [330];

– спільний Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством юстиції України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [331];

– Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства цифрової трансформації України «Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством цифрової трансформації України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [332];

– Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Національній поліції України узагальнених

(додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду» [324];

– Наказ Міністерства фінансів України та Служби безпеки України «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Службі безпеки України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду» [325];

– Наказ Міністерства фінансів України та Національного антикорупційного бюро України «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Національному антикорупційному бюро України узагальнених матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду» [326];

– Наказ Міністерства фінансів України та Державного бюро розслідувань «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Державному бюро розслідувань узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду» [327].

Вважаємо ці нормативні документи важливими та принциповими, оскільки вони регулюють питання провадження надання інформації, матеріалів Державною службою фінансового моніторингу для провадження подальшого розслідування щодо фінансової злочинності. Обмін інформацією є важливим елементом системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, оскільки він сприяє виявленню та запобіганню фінансовим операціям, які можуть бути пов'язані зі злочинною діяльністю;

– Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження порядку обміну інформацією з питань фінансового моніторингу» [329]. Сьогодні він набирає чинності і регулює питання порядку створення особистого кабінету суб'єкта первинного фінансового моніторингу та доступу до е-кабінету системи

фінансового моніторингу й порядок інформаційної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України;

– Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, та Інструкції з унесення інформації до такого переліку» [317];

– Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань та Єдиною державною інформаційною системою у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [319];

– Постанову Правління Національного банку «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [312];

– Постанову Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу» [311];

– Постанову Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу» [313];

– Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України» [314];

– Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про особливості верифікації юридичних осіб протягом дії воєнного стану» [348];

– Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу протягом дії воєнного стану» [349];

– Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Правил розгляду справ про порушення вимог законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та застосування заходів впливу» [335].

З урахуванням вищезазначеного пропонуємо виокремити такі рівні законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу:

- конституційний рівень;
- рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом;
- рівень профільних (спеціалізованих) законів, що регулюють безпосередньо фінансовий моніторинг;
- рівень підзаконних нормативно-правових актів;
- рівень міжнародних договорів і стандартів;
- рівень актів суб'єктів державного фінансового моніторингу.

Висновки до розділу 2

1. Було наголошено, що в положеннях доктринальних джерел немає єдності щодо трактування категорії «інформаційне забезпечення», а тому було виокремлено та проаналізовано визначення, що превалюють. Кожне із трактувань підкреслює важливість інформаційного забезпечення для управління та ухвалення рішень загалом. Вважаємо, що з урахуванням розглянутих визначень превалюють три підходи до трактування категорії «інформаційне забезпечення» – системний, концептуальний і результативний.

Категорію «інформаційне забезпечення» розглянуто, як-от:

- систему процесів і заходів для забезпечення потреб управління інформацією;
- процес задоволення потреб користувачів;
- сукупність інформаційних ресурсів і технологій для ухвалення стратегічних рішень;
- процес збирання, оброблення і формування інформації;
- форми документів і нормативну базу.

2. Запропоновано розглядати категорію «інформаційне забезпечення» як певну систему процесів і ресурсів, що у своєму взаємозв'язку забезпечують задоволення потреб у надходженні інформації щодо конкретних характеристик об'єктів через чітко визначені відрізки часу або за наявністю запитів для ефективного управління та ухвалення стратегічних рішень.

3. Визначено, що система інформаційного забезпечення містить у собі отримання інформації, її оброблення, накопичення, зберігання, аналіз і передання апарату управління для ухвалення рішень щодо підвищення рівня фінансової безпеки.

4. Інформаційне забезпечення фінансового моніторингу запропоновано розглядати як систему процесів, ресурсів і технологій, що забезпечує збирання, оброблення, аналізування та подання інформації, необхідної для виявлення та відстеження незаконної фінансової діяльності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також ідентифікації фінансових ризиків і забезпечення дотримання відповідних нормативних вимог та законодавства. Наголошено, що інформаційне забезпечення фінансового моніторингу передбачає доступ до надійних даних, інструментів аналізу та звітності, які дозволяють державним органам і фінансовим інституціям ефективно виконувати завдання щодо протидії та запобігання фінансовій злочинності і забезпечити фінансову стабільність.

5. Основними складовими інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу потрібно виокремити такі:

– збирання та акумуляція даних. Це охоплює збирання інформації від різних джерел, зокрема за допомогою автоматизованих систем, які реєструють і зберігають інформацію про фінансові операції;

– аналізування даних. Після збирання інформації важливо проаналізувати її з метою виявлення незвичайних або підозрілих фінансових операцій. Для цього може бути використано аналітичні та статистичні методи, машинне навчання та інші технології;

– виявлення підозрілих операцій. Інформаційна система повинна мати здатність виявляти підозрілі фінансові операції на основі певних критеріїв, таких як величина транзакції, тип операції, зв'язки між клієнтами тощо;

– звітність і збереження даних. Один із важливих аспектів фінансового моніторингу – це зберігання історії фінансових операцій і звітів про виявлені підозрілі операції. Це допомагає в подальшому розслідуванні та аналізуванні;

– обмін інформацією. Для ефективного провадження фінансового моніторингу різні структури та інституції повинні обмінюватися інформацією, що допомагає в реагуванні на незвичайні або підозрілі фінансові активності;

– технологічні рішення. Для забезпечення ефективності та швидкості фінансового моніторингу використовують сучасні технології, такі як програмне забезпечення для аналізування даних.

6. Загальною метою інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу потрібно визначити забезпечення безпеки та стабільності фінансової системи, виявлення та запобігання незаконним фінансовим операціям, а також сприяння протидії й запобіганню легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і корупційним діянням. Інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу допомагає уникнути фінансових ризиків і сприяє забезпеченню дотримання фінансовими установами вимог щодо боротьби з незаконною фінансовою

діяльністю. Такі системи важливі для збереження фінансової стабільності та безпеки національного і міжнародного рівнів.

7. Державне регулювання моніторингу фінансових послуг є актуальним у сучасному світі з таких причин:

- захист фінансової стабільності;
- боротьба зі злочинністю;
- міжнародна співпраця;
- захист прав споживачів;
- забезпечення прозорості та довіри;
- запобігання фінансуванню тероризму;
- розвиток фінансового ринку.

8. Основним суб'єктом правового регулювання відносин у сфері провадження фінансового моніторингу необхідно розглядати суб'єкти державного фінансового моніторингу (державні регулятори), наділені правом ухвалювати правові акти для виконання своїх функцій, такі як:

- Національний банк України;
- Міністерство фінансів України;
- Міністерство юстиції України;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- Міністерство цифрової трансформації України;
- Державна служба фінансового моніторингу.

9. Державне регулювання фінансового моніторингу визначено як всебічне і складається з різноманітних компонентів. Основними методами регулювання є правові засоби, що містять у собі різні форми та методи управління. Вплив усього цього комплексу регуляторів сприяє формуванню управлінсько-правового середовища, у межах якого суб'єкти державного управління діють на основі чітко визначених законодавчих рамок.

10. Державне управління у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є комплексним і ґрунтується на міжнародних стандартах і вимогах Європейського співтовариства. Воно здійснюється на підґрунті

численних правових актів, зокрема профільних законів і нормативно-правових актів.

11. Законодавча база є одним із основних елементів у системі інструментів для створення правового середовища, яке сприяє дієвому функціонуванню системи фінансового моніторингу. Визначено, що, незважаючи на той факт, що законодавча база, яка регулює провадження фінансового моніторингу в Україні, перебуває ще в процесі становлення, вона є доволі ґрунтовною та враховує більшою мірою основні положення міжнародних стандартів і рекомендацій.

12. Нормативно-правове забезпечення функціонування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні формувалося на засадах співпраці відповідних державних установ із міжнародними установами та іноземними партнерами, зокрема:

- Управлінням Організації Об'єднаних Націй з питань наркотиків та злочинності (UNODC);
- Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL);
- Конференцією Сторін Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (CEST № 198);
- Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);
- Еґмонтською групою підрозділів фінансової розвідки;
- Світовим банком;
- Міжнародним валютним фондом;
- Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (координатором проєктів ОБСЄ в Україні);
- Європейською комісією (за проєктом «Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні»);

– Організацією за демократію та економічний розвиток (ГУАМ) та іншими міжнародними партнерами.

13. Обґрунтовано, що вітчизняну законодавчу базу, що регулює систему фінансового моніторингу, можна умовно зобразити як таку, що має кілька рівнів, як і в більшості зарубіжних країн. Визначено такі рівні вітчизняної законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу:

- конституційний;
- рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом;
- профільні (спеціалізовані) закони, що регулюють безпосередньо фінансовий моніторинг;
- рівень підзаконних нормативно-правових актів;
- міжнародні договори та стандарти;
- акти суб'єктів державного фінансового моніторингу.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

3.1. Типологія підрозділів фінансового моніторингу та їхні компетенції

Розвиток фінансової злочинності, такої як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення є одним із найбільш важливих викликів, що постають перед кожною країною в контексті фінансової глобалізації. Це можна пояснити, по-перше, тим, що власники неоподатковуваних доходів намагаються надати їм законного походження, а тому так звані злочинні доходи становлять загрозу для економіки будь-якої держави та національної безпеки загалом. По-друге, низький рівень інструментарію контролю фінансової системи сприяє прискореному переміщенню доходів, одержаних злочинним шляхом, що призводить до розвитку тіньової економіки.

Тіньова економіка наявна у всіх державах світу й має різний потенціал і вектори свого впливу на політику держави на національному та міжнародному рівнях. Зокрема на національному рівні вона може стати загрозою економічній безпеці держави, а на міжнародному – перешкодою до процесу вступу до політичних союзів та організацій [184]. Сьогодні більшість країн світу застосовує вітчизняні заходи для протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, у межах яких функціонують вітчизняні системи фінансового моніторингу з урахуванням основних положень міжнародних стандартів у сфері протидії легалізації доходів злочинного походження [263, с. 119].

Потрібно зазначити, що в процесі формування національних систем фінансового моніторингу для більшості країн притаманним став абсолютно

новий підхід, який мав на меті зв'язати приватний сектор із правоохоронними органами, а тому країни запропонували створити інституцію нового типу – підрозділ фінансової розвідки. Системи фінансового моніторингу в кожній країні еволюціонують через різноманітні чинники, такі як моделі організації підрозділів фінансового моніторингу, способи їхньої взаємодії з контролювальними та правоохоронними органами, розподіл повноважень між ними, процедури фінансового моніторингу, система обміну інформацією, відповідальність за порушення законодавства в цій галузі та необхідність постійного удосконалення цього процесу [156].

Дж. Кіршенбаум і Н. Верон [26] наголосили, що зусилля окремих юрисдикцій, держав у контексті протидії та запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення ґрунтуються на трьох основних «стовпах»:

- діяльності адміністративної інституції, а саме органу контролю за боротьбою з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;

- функціонування підрозділу фінансової розвідки, основними функціями якого є збирання, аналізування та розповсюдження звітів, що подані суб'єктами господарювання;

- провадження діяльності правоохоронних органів, що відповідають за розслідування, а також переслідування осіб, які займаються легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення.

Діяльність підрозділів фінансової розвідки полягає в отриманні, аналізуванні та переданні компетентним органам інформації, пов'язаної з фінансовими операціями, що тягнуть за собою кримінальну відповідальність. У кожній країні підрозділ фінансової розвідки посідає своє місце і підпорядковується різним органам, але незалежно від підпорядкування цілями

цих органів є збирання, аналізування та оброблення повідомлень про підозрілі операції і боротьба з відмиванням грошей [190]. Зокрема в деяких країнах підрозділи фінансової розвідки створені у структурі правоохоронних органів, в інших – у структурі Міністерства юстиції або фінансів, у третіх – у структурі центрального банку, у четвертих – створені спеціальні міжвідомчі агентства. Отже, підпорядкованість підрозділу фінансової розвідки тому чи іншому органу виконавчої влади – це внутрішня справа кожної країни [127, с. 167].

Без співпраці та обміну інформацією між працівниками правоохоронних органів, банками та регулювальними органами жодна країна не зможе успішно запобігти і протидіяти легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. У зв'язку з необхідністю зміцнення можливості країн і міжнародних організацій ефективно протидіяти легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, надання технічної підтримки і проведення аналізу обсягів проблем відмивання злочинних доходів у 1997 р. було розроблено Глобальну програму ООН із боротьби з відмиванням грошей. Метою цієї Програми є забезпечення ресурсів для надання інформаційної та консультативної підтримки. Потрібно зазначити, що вона становить сукупність програми, спрямованої на проведення наукових досліджень, консультування та надання рекомендацій від представників експертного середовища, а також організацію навчання з метою підвищення результативності й ефективності заходів міжнародного характеру щодо протидії й запобігання легалізації (відмиванню) злочинних доходів. Основними напрямками Глобальної програми Організації Об'єднаних Націй із боротьби з відмиванням грошей є такі:

- сприяння формуванню нормативно-правової бази («юридичного каркасу») на основі стандартних законодавчих актів;
- створення необхідної інституціональної структури, зокрема спеціалізованих підрозділів фінансової розвідки;
- здійснення підготовки, зокрема навчання фахівців у фінансовому секторі;

– підтримання впровадження регіональної стратегії для вирішення питань чи проблем;

– установлення та підтримання стратегічних партнерств з іншими інституціями і створення та аналізування інформаційної бази даних [87].

З урахуванням цього потрібно наголосити, що обмін інформацією має бути встановлений не лише на внутрішньому рівні країни, але й на міжнародному. Саме це й було передумовою створення Егмонтської групи, до якої входить і Державна служба фінансового моніторингу України. М. Колісник і Н. Зинюк упевнено стверджують, що саме створення Егмонтської групи стало кульмінацією довготривалого й наполегливого здійснення зусиль країн і міжнародних інституцій щодо протидії й запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [203, с. 349].

Аналізуючи передумови створення підрозділів фінансової розвідки, потрібно виокремити також положення Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення [368].

Зокрема Рекомендація 29 установлює «створення країнами підрозділу фінансової розвідки (ПФР), який є національним центром для отримання та аналізу: (а) повідомлень про підозрілі операції; та (б) іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для передачі результатів цього аналізу. Він повинен мати можливість одержання додаткової інформації від підзвітних установ та мати своєчасний доступ до фінансової, адміністративної та правоохоронної інформації, яка йому необхідна для належного виконання своїх функцій» [368].

З урахуванням цього необхідність створення підрозділів фінансової розвідки й виконання ними своїх основних функцій дозволить країні відповідати рекомендаціям Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартів боротьби з

відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення.

Крім зазначених вище Рекомендацій, положення щодо створення підрозділів фінансової розвідки міститься також і в Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC) від 2003 р. та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC) від 2000 р. Зокрема перша містить указівку, що кожна держава-учасниця розглядає питання про створення підрозділу з фінансової розвідки, який буде діяти як національний центр для збирання, аналізу та поширення інформації, що стосується можливих випадків відмивання коштів [208]. Друга згадана Конвенція у ст. 7 відносить заснування підрозділу фінансової розвідки до одного із заходів щодо боротьби з відмиванням коштів. Така концепція підрозділів фінансової розвідки є сумісною з тією, що визначена на рівні Європейського Союзу, та, зі свого боку, ґрунтується на концепції, виробленій Егмонтською групою [90, с. 33]. Констатуємо, що Рекомендації та Конвенції не закріплюють і не визначають заздалегідь окремою країною вибору виду підрозділу фінансової розвідки. Відповідно до Егмонтської групи підрозділи фінансової розвідки є центральним національним агентством, відповідальним за отримання (і, якщо це дозволено, запит), аналізування і розповсюдження компетентним органам фінансової інформації:

- щодо підозрілих злочинних доходів і потенційного фінансування тероризму;

- необхідної відповідно до національного законодавства або нормативних актів із метою протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму [58].

М. Бревчинська у своїй статті визначає підрозділ фінансової розвідки як спеціалізований орган, розташований між приватними фінансовими установами та державними правоохоронними органами, що робить його важливою середньою ланкою в ланцюжку обміну інформацією між приватним і державним секторами [10]. Вони спеціалізуються на аналізуванні фінансових транзакцій і виявленні незаконних дій за допомогою використання

різноманітних методів та інструментів із метою виявлення фінансових «аномалій». За Т. Квінтель вони є операційно незалежними та автономними органами, створеними в усіх державах-членах Європейського Союзу, і їм доручено отримувати (запитувати), аналізувати та розповсюджувати фінансову інформацію, включно з персональними даними, через повідомлення про підприємницьку діяльність [30, с. 61].

З урахуванням цих положень підрозділи фінансової розвідки потрібно розглядати як пункти централізації інформації про незвичайні або підозрілі операції, які отримують інформацію від суб'єктів механізму запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансових і нефінансових установ [90, с. 33]. На нашу думку, їх необхідно розглядати як організаційні інституції (одиниці), що спеціалізуються в галузі збирання та аналізування фінансової інформації для виявлення фінансових злочинів і порушень.

У різних країнах підрозділи фінансової розвідки виконують різноманітні функції, що визначаються особливостями правових систем і історичним контекстом їхнього створення. Проте відповідно до наведеного вище трактування «підрозділ фінансової розвідки», наданого Егмонтською групою, можливо виокремити три основні функції будь-якого підрозділу фінансової розвідки, на яких ґрунтується їхня діяльність. Зокрема це такі дії, пов'язані з інформацією про фінансові операції, які сприяють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

- збирання;
- оброблення;
- аналізування.

Ці функції також знаходимо і в Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC) від 2003 р. [208] та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC) від 2000 р., а також – Рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби

з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартах боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. На нашу думку, також потрібно додати ще таку функцію, як передання інформації, що безпосередньо стосується відмивання коштів, пов'язаних із ним предикатних правопорушень і фінансування тероризму.

У 2004 р. Міжнародний валютний фонд відзначив, що деякі юрисдикції виокремлюють роль і функцію підрозділів фінансової розвідки як своєрідного «додаткового інструменту» для правоохоронних організацій щодо запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і пов'язаними з цим злочинами. На підставі цього вони обирають створення підрозділів фінансової розвідки у відповідних слідчих органах або органах прокуратури. Зі свого боку, інші країни і юрисдикції вважають більш прийнятною позицію, коли підрозділ фінансової розвідки є «буфером» між фінансовими інституціями і правоохоронними органами, а тому вони заклали основи їхнього формування поза межами правоохоронних органів [17].

Крім цих основних функцій, підрозділи фінансової розвідки можуть також виявляти та звітувати про тенденції та практики легалізації доходів і фінансових злочинів. Цей тип стратегічної інформації може використовуватися для оцінювання ризиків, розподілу ресурсів, розроблення стратегій і виконання заходів. Потрібно також наголосити на тому, що законодавство кожної держави може передбачати, що підрозділ фінансової розвідки, який функціонує в країні, може провадити додаткові функції, зокрема заморожування операцій, повернення активів, нагляд за санкційним режимом країни та нагляд за суб'єктами первинного фінансового моніторингу [27, с. 3].

Я. Грудзевич та А. Яцковець запропонували виокремити додаткові функції підрозділів фінансової розвідки, які є взаємодоповнювальними, що дозволяє виконувати основні завдання, покладені на інституції:

– установа й налагодження співпраці, взаємодії та обміну інформацією з компетентними одиницями зарубіжних держав і міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- моніторингу та оцінювання ефективності впровадження державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- перешкоджання здійсненню підозрілих фінансових операцій, зокрема за допомогою їхнього блокування;

- підготовка осіб, що провадять фінансовий моніторинг, зокрема їхнє навчання й підвищення кваліфікації;

- провадження наукової діяльності;

- підвищення рівня довіри суспільства до державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема довіра може бути одержана за допомогою різних підходів. Один з основних методів – це щоденна співпраця з інституціями, які подають інформацію про підозрілі фінансові операції; співпраця із засобами масової інформації (випуск брошур, інтерв'ю зі співробітниками та ін.) [127, с. 169].

З урахуванням функцій, які виконують підрозділи фінансової розвідки, ми можемо чітко виокремити завдання, покладені на ці інституції:

- виявлення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Підрозділи фінансової розвідки як спеціалізовані одиниці аналізують фінансові транзакції, щоб виявити потенційно незаконне переміщення грошей і виявити осіб, які здійснюють ці транзакції;

- боротьба і протидія корупції. Підрозділи фінансової розвідки допомагають виявляти та розслідувати випадки корупційних діянь, зокрема незаконне призначення грошей або інших цінностей у владних осіб;

- виявлення фактів фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Вони слідкують за фінансовими

потоками, що можуть указувати на фінансування терористичних організацій і допомагають у припиненні й запобіганні такого фінансування;

– забезпечення податкової безпеки. Підрозділи фінансової розвідки допомагають у виявленні випадків ухилення від сплати податків;

– провадження міжнародної співпраці за допомогою взаємодії з аналогічними інституціями та органами інших країн для обміну інформацією та спільного розслідування міжнародних фінансових злочинів.

Вважаємо за доцільне виокремити положення Рекомендацій ФАТФ [368] щодо того, що під час проведення розслідувань фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, пов'язаних із ними предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення компетентні органи повинні мати можливість отримати доступ до всіх необхідних документів та інформації для використання в цих розслідуваннях, а також у судовому переслідуванні та пов'язаних із цим діях. Це має містити повноваження застосовувати примусові заходи для отримання документів, що зберігають фінансові установи, визначені нефінансові підприємства і професії та інші фізичні чи юридичні особи для обшуку осіб і приміщень, для взяття показань свідків, а також для виїмки та отримання доказів.

Аналізуючи наявні наукові доробки, предметом дослідження яких є підрозділи фінансової розвідки, спостерігаємо доволі розгалужену класифікацію типів таких підрозділів. Узагальнивши позиції, що превалюють, пропонуємо виокремити такі, що подано в таблиці 3.1.

Отже, з урахуванням вищезазначених типів організаційних моделей підрозділів фінансової розвідки потрібно визначити, що найбільш загальною класифікацією є така: підрозділи фінансової розвідки судового або прокурорського, правоохоронного, адміністративного й гібридного типів. Ця класифікація є прийнятною з урахуванням узагальнювального досвіду країн, де функціонують підрозділи фінансової розвідки.

Таблиця 3.1 – Класифікація типів підрозділів фінансової розвідки

Джерело	Тип підрозділів фінансових розвідок
О. Грабчук та І. Супрунова [126, с. 809]	– адміністративний; – правоохоронний; – прокурорський (судовий); – змішаний
Я. Грудзевич та А. Яцковець [127, с. 168]	– адміністративний; – правоохоронний; – прокурорський
Егмонтська група [58]	– судовий; – правоохоронний; – адміністративний; – гібридний
Дж. Ф. Тоні [41]	– адміністративний; – правоохоронний; – судовий, або прокурорський; – змішаний, або гібридний
К. Бугаєць [90, с. 34]	– при фінансових державних органах; – при правоохоронних відомствах

Я. Грудзевич та А. Яцковець [127, с. 168] наголосили, що під час створення системи фінансової розвідки держави зазвичай акцентують увагу на трьох основних категоріях підрозділів фінансової розвідки, як-от:

– підрозділ фінансової розвідки адміністративного типу. Інституція такого типу входить до складу адміністративної установи, відомства або агентства, яке не належить до системи правоохоронних і судових органів, або може здійснювати свою діяльність під їхнім наглядом і контролем;

– підрозділ фінансової розвідки правоохоронного типу. Підрозділ такого типу має відповідні правоохоронні повноваження та функції й підпорядковується поліції загального або спеціального призначення;

– підрозділ фінансової розвідки прокурорського типу. Він зазвичай формується в судовій гілці влади, здебільшого під юрисдикцією й наглядом прокуратури як судово-правового органу.

О. Грабчук та І. Супрунова [126, с. 809] виокремлюють такі особливості цих типів підрозділів фінансової розвідки:

– підрозділ фінансової розвідки адміністративного типу або входить до складу адміністративного органу, або є підвідомчим такому органу, або ж є самостійною одиницею серед адміністративних органів;

– підрозділ фінансової розвідки правоохоронного типу – створений у структурі правоохоронних відомств і є найбільш дієвим методом формування публічного органу з належними йому правоохоронними функціями;

– підрозділ фінансової розвідки прокурорського (судового) типу зазвичай створюється в межах судової гілки влади і, здебільшого, під юрисдикцією прокуратури;

– підрозділ фінансової розвідки змішаного типу становить різні поєднання зазначених вище типів підрозділів фінансової розвідки задля використання переваг одразу щодо декількох типів.

К. Бисага надає дещо іншу класифікацію. Науковиця виокремлює дві основні організаційні моделі підрозділів фінансової розвідки:

- адміністративну;
- правоохоронну.

Проте поряд із ними запропоновано виокремити ще дві додаткові: судову (поліцейську) і змішаного типу.

К. Бисага наголошує на наявності як переваг, так і недоліків кожної з моделей підрозділів фінансової розвідки. Зі свого боку, переважно відмінності між ними проявляються, насамперед, в особливостях організації та різних умовах функціонування в тій чи іншій країні. Це, зі свого боку, впливає на необхідність розроблення різних критеріїв оцінювання ефективності роботи підрозділів фінансової розвідки в різних країнах. Крім того, різна правова природа цих інституцій створює додаткові труднощі у плані співробітництва та обміну інформацією [75, с. 111].

Відповідно до Егмонтської групи [58], яка об'єднує підрозділи фінансової розвідки в різних країнах світу або ж їхні аналоги та передбачає існування можливих чотирьох моделей підрозділів фінансової розвідки:

- судової;

- правоохоронної;
- адміністративної;
- гібридної.

Щодо гібридної організаційної моделі, потрібно виокремити такі:

- адміністративний / правоохоронний;
- адміністративний / судовий;
- судовий / правоохоронний.

З урахуванням цього вважаємо таку класифікацію найбільш загальною та переважною. Порівнюючи річні звіти Егмонтської групи за 2018–2022 рр., вбачаємо таку тенденцію щодо функціонування підрозділів фінансової розвідки. За адміністративною організаційною моделлю створено та функціонує понад 110 підрозділів фінансової розвідки. Отже, адміністративні підрозділи фінансової розвідки є найбільш поширеними як у Європейському Союзі, так і в усьому світі. Зі свого боку, за судовою та гібридною (адміністративною / судовою) моделями функціонує найменша кількість підрозділів. Зокрема інформацію в розрізі функціонування підрозділів фінансової розвідки за організаційними моделями подано на рисунках 3.1–3.4.

Рисунок 3.1 – Типи підрозділів фінансової розвідки у 2018–2019 рр.
(джерело [2, с. 9])

Рисунок 3.2 – Типи підрозділів фінансової розвідки у 2019–2020 рр. (джерело [3, с. 9])

Рисунок 3.3 – Типи підрозділів фінансової розвідки у 2020–2021 рр. (джерело [4, с. 9])

Рисунок 3.4 – Типи підрозділів фінансової розвідки у 2021–2022 рр.
(джерело [5, с. 13])

Отже, пропонуємо статистичну інформацію розглядати в узагальненому вигляді (рис. 3.5).

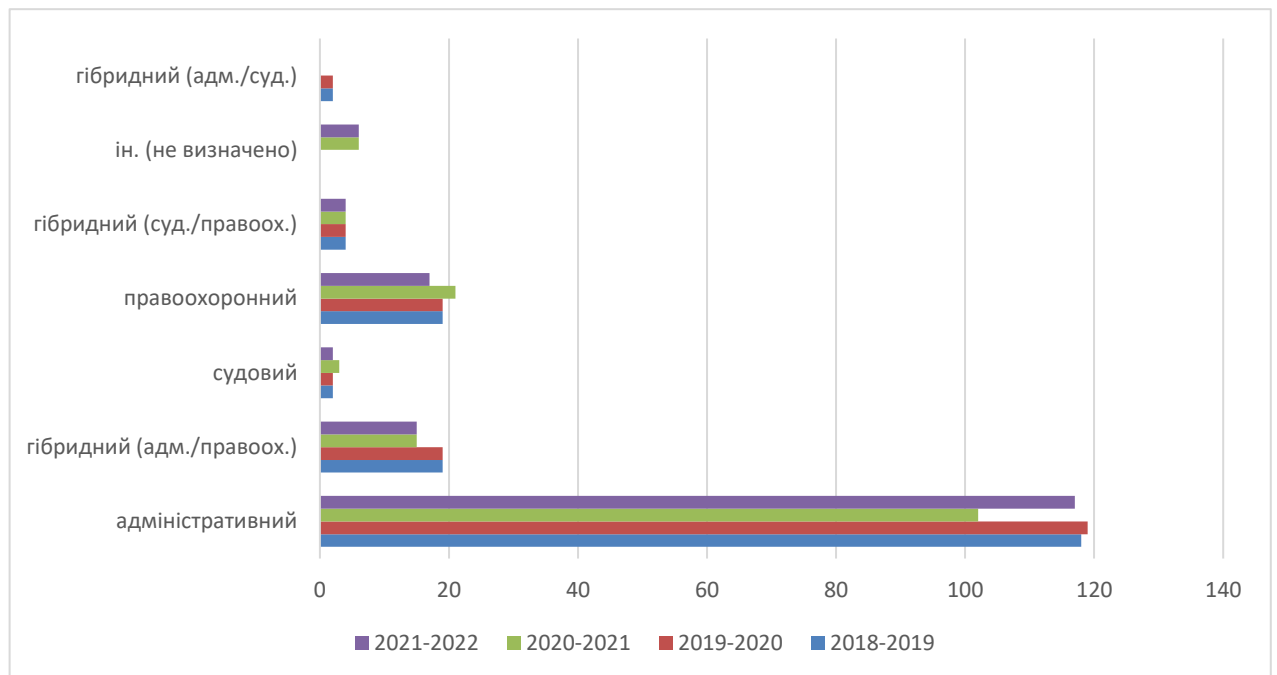

Рисунок 3.5 – Узагальнена інформація за типами підрозділів фінансової розвідки за 2018–2022 рр.

На підставі зазначеного вище підрозділ фінансової розвідки адміністративного типу становить спеціалізовану організаційну одиницю, яка

функціонує у складі адміністративної структури або ж як окрема інституція чи перебуває під наглядом держави (наприклад, Міністерства фінансів, банку центрального рівня чи регулювального органу). В останньому разі такий підрозділ повинен бути відокремлений від будь-якої з державних гілок. Наприклад, підрозділ фінансової розвідки Італії (Unità di Informazione Finanziaria) є незалежним і автономним органом, створеним у межах Банку Італії відповідно до законодавчого указу 231/2007 [20]. У Франції підрозділ фінансової розвідки (TRACFIN – Traitement du renseignement et action contre les circuits financiers clandestins) підпорядковано Міністерству економіки, фінансів, промислового та цифрового суверенітету [42].

Основними функціями підрозділу фінансової розвідки є збирання, аналізування та оброблення інформації про фінансові транзакції та операції з метою виявлення можливих фінансових злочинів, зокрема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, податкового шахрайства та інших порушень фінансового законодавства.

Підрозділ такого типу діє відповідно до законодавчих норм і регулятивних актів, які надають йому відповідні повноваження. Потрібно зазначити, що вибір підрозділу фінансової розвідки адміністративного типу має низку об'єктивних переваг, таких як збереження високого рівня операційної нейтральності та розвиток і підтримка довірчих відносин із національними звітними установами, особливо з банками. Зі свого боку, є й недоліки – можливі затримки в застосуванні заходів правоохоронного характеру, таких як отримання додаткової оперативної інформації щодо підозрюваних [37, с. 13].

З урахуванням зазначеного вище вважаємо, що до основних переваг функціонування підрозділів фінансової розвідки адміністративного типу потрібно віднести:

– взаємодію між фінансовим і нефінансовим сектором та професійними організаціями (які зобов'язані звітувати) і правоохоронними органами, відповідальними за розслідування та переслідування [19]. Підрозділ є певною

сполучною ланкою між зазначеними вище одиницями, що дає змогу уникнути створення прямих інституційних зв'язків між цими установами, але водночас забезпечує доведення до відома інформації;

– більша готовність фінансових установ розкривати інформацію, коли вони усвідомлюють, що її подальше розголошення буде здійснене в обмеженому обсязі, за винятком випадків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, та буде заснована на аналізуванні, проведеному підрозділами фінансової розвідки, а не обмеженою інформацією, яку надає сама установа;

– можливість майже безперешкодного обміну інформацією з підрозділами фінансової розвідки всіх типів.

Проте потрібно також наголосити на недоліках функціонування підрозділів фінансової розвідки за адміністративною організаційною моделлю:

– наявність можливості неналежного впливу за допомогою ретельного прямого нагляду з боку політичних органів;

– обмежені правові повноваження для збирання доказів порівняно із правоохоронними та судовими моделями [27, с. 7]. Проте, на думку С. Дж. Джаясекари, не всі підрозділи фінансової розвідки, які дотримуються адміністративної моделі, зіткнуться з цим недоліком, особливо якщо статут конкретно надає підрозділу фінансової розвідки окремі повноваження від агентства чи міністерства, у складі якого воно перебуває [23, с. 522];

– можлива затримка в застосуванні правоохоронних заходів, зокрема таких, як блокування операції або арешт підозрюваного на підставі розкриття фінансової інформації, оскільки ПФР не є елементом системи правоохоронних органів [75, с. 111].

Відповідно до показників статистичної інформації другою найпоширенішою моделлю є правоохоронна організаційна модель підрозділів фінансової розвідки. Зокрема відповідно до звіту Егмонтської групи за 2021–2022 рр. 17 підрозділів фінансової розвідки було віднесено до цієї групи, а

15 інституцій були ранжовані як гібридний адміністративний / правоохоронний тип. Відповідно до цієї організаційної моделі підрозділи фінансової розвідки перебувають у межах правоохоронного органу країни та мають однакові повноваження з відомством щодо злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення [27, с. 7].

Особливістю цього типу і своєрідною перевагою є те, що підрозділам фінансової розвідки надають відповідних повноважень правоохоронного характеру, що дозволяє уникнути створення абсолютно нової інституції чи нової адміністративної структури. Зокрема як приклад можна виокремити підрозділ фінансової розвідки Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (UK Financial Intelligence Unit), що входить до складу Національного агентства зі злочинністю (National Crime Agency) [44], підрозділ фінансової розвідки Сингапуру (Suspicious Transaction Reporting Office), який належить до відділу кримінальних справ поліції Сингапуру (Singapore Police Force) [38]. У Німеччині функціонує підрозділ фінансової розвідки – Zentralstelle für Verdachtsanzeigen, який належить до складу поліції. Особливістю німецької моделі є її висока автоматизованість і ризиковий підхід до оцінювання ініціаторів фінансових операцій [80, с. 305].

Отже, на відміну від попередньої адміністративної організаційної моделі, правоохоронний тип формується як складова вже робочого правоохоронного органу. Така позиція в організаційній структурі забезпечує підрозділам фінансової розвідки відносно легкий доступ до кримінальної розвідки, але водночас це полегшує доступ правоохоронних органів до ресурсів [13]. З урахуванням такого організаційного підходу до створення і функціонування підрозділів фінансової розвідки наголошуємо на належній інтеграції з іншими правоохоронними підрозділами, які мають спеціалізацію у сфері запобігання і протидії злочинам, пов'язаним із фінансовою сферою.

Вважаємо, що до позитивних аспектів цієї моделі потрібно віднести:

- підрозділи фінансової розвідки, подібно до правоохоронних органів, користуються перевагами легкості доступу до спільної інформації (зокрема міжнародні мережі, такі як Інтерпол) та інфраструктури. Зокрема спеціально отримана підрозділами фінансової розвідки інформація стає більш доступною для правоохоронних органів і може бути використана в будь-якому розслідуванні;

- підрозділи фінансової розвідки мають повноваження правоохоронного характеру відомства, до складу якого воно входить, у зв'язку з чим йому не потрібно надавати спеціальних повноважень згідно із законом;

- застосування заходів має швидший характер (блокування операцій, замороження активів, накладення на них арешту).

Проте також виокремлюємо й негативні аспекти:

- акцент роблять на розслідуванні та виявленні, а не на запобіжних (превентивних) заходах [27, с. 8]. Зокрема такого типу підрозділи фінансової розвідки зазвичай акцентують увагу на розслідуванні та виявленні фінансових злочинів, а не на запобіжних заходах. Це зумовлено тим, що їхньою головною метою є виявлення фінансових порушень, розкриття схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму, фінансування розповсюдження зброї масового знищення та інших злочинів. Зі свого боку, превентивні заходи та профілактика фінансових злочинів, зазвичай, лягають на плечі інших інституцій, відділень;

- суб'єкт первинного фінансового моніторингу може виявити небажання обміну інформацією напряду з органом, який також відповідає за правопорядок і/або прокурорську діяльність, особливо там, де існує потенційний ризик використання поданої звітності для цілей, що виходять за межі завдань у запобіганні і протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

До речі, цей недолік посилюється тим, що підрозділ фінансової розвідки правоохоронного типу має низький рівень довіри фінансового сектора, на відміну від підрозділу фінансової розвідки адміністративного типу [127, с. 168].

Судова, або ж прокурорська, організаційна модель підрозділу фінансової розвідки зазвичай існує в країнах, де традиції банківської таємниці міцно вкорінені і де прокурори є частиною судової системи. Останнє означає, що судова влада має вплив, наприклад через свої наглядові повноваження за слідчими органами [10, с. 9]. Така модель є характерною для підрозділу фінансової розвідки Великого Герцогства Люксембург (Cellule de Renseignement Financier (CRF)), де повноваження безпосередньо передані судовій системі [11]. Така приналежність обумовлена континентальною правовою системою, де державні обвинувачі є частиною судової системи, а їхні повноваження поширюються також на слідчі органи.

З урахуванням цього переваги функціонування такого типу підрозділів фінансової розвідки:

- захист від втручання політичного характеру, оскільки підрозділ фінансової розвідки пов'язаний не з органами виконавчої влади, а із судовими, чи прокурорськими;

- високий рівень довіри з урахуванням того, що інституція функціонує в межах незалежної судової системи, отже, інформація від фінансового сектору надається безпосередньо до органу у складі судової системи.

Щодо недоліків, то потрібно виокремити:

- можливі труднощі під час обміну інформацією з іншими підрозділами фінансової розвідки, що не належать до судового або прокурорського типу;

- неможливість участі в обміні інформацією на міжнародному рівні, зважаючи на те, що діяльність підрозділу фінансової розвідки судового (правоохоронного) типу заважає можливості обміну внутрішньою інформацією на неформальній, гнучкій, оперативній і конфіденційній основі, якщо це не буде затверджено спеціальними правничими нормами або правовими актами.

Остання організаційна модель – гібридна, або ж змішана. З її назви можна зробити висновок, що вона поєднує в собі характеристики зазначених вище типологій. Зокрема гібридна (змішана) модель підрозділу фінансової розвідки може об'єднати, наприклад, організаційні механізми, типові для адміністративних підрозділів фінансової розвідки, і повноваження, які традиційно приписують правоохоронним підрозділам фінансової розвідки. Зокрема підрозділ фінансової розвідки такого типу може бути розташовано у структурі певної адміністративної інституції, водночас наймаючи співробітників правоохоронних органів, які можуть використовувати свої повноваження [18]. Вважаємо, що ця модель організації підрозділу фінансової розвідки обумовлена спробами поєднання переваг від різних моделей підрозділів фінансової розвідки, зокрема повноважень і організаційної приналежності.

Е. Дж. Маркус наголошує, що на вибір ухваленої організаційної моделі підрозділів фінансової розвідки впливає низка чинників як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, серед яких потрібно виокремити такі [27, с. 9]:

- відповідність і сумісність із чинними державними структурами та правовою системою країни;
- політика, стратегія та головні пріоритети кримінальної юстиції в країні;
- наявність фінансових і технічних ресурсів;
- очікуваний обсяг і різноманітність звітів, які будуть передані до підрозділів фінансової розвідки.

Варто зазначити, що під час вибору моделі для організації підрозділу фінансової розвідки насамперед необхідно врахувати локальні (місцеві) умови (у країні) у контексті функціонування такої інституції в одній із структур. Якщо певна структура не має належного рівня довіри, то створювати підрозділ у такій структурі не доцільно [35, с. 101]. Поряд із державними органами, що збирають податки і платежі, існує низка спеціалізованих підрозділів фінансової розвідки, які відповідають за аналітичні завдання у збиранні та обробленні інформації [80, с. 306].

Хоча підрозділи фінансової розвідки різних організаційних моделей мають багато відмінностей, вони також мають схожість у своїх основних функціях. Це збирання, аналізування і подальше передання виявленої, отриманої інформації про факти легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Тому цю функцію можна розділити на три окремі, але взаємопов'язані, як-от:

- збирання інформації;
- аналізування такої інформації;
- передання даних.

Це основні функції, на яких ґрунтується діяльність підрозділів фінансової розвідки, визнаних Еґмонтською групою. Переважає думка, що чинники, які визначають відмінності між підрозділами фінансової розвідки, зумовлені специфікою діяльності та функцій. Проте ці підрозділи мають на меті забезпечити координацію між органами правоохоронних органів.

3.2. Наднаціональний рівень суб'єктів фінансового моніторингу

Міжнародне співтовариство дійшло висновку, що жодна країна не може самостійно боротися з такими явищами, як легалізація (відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, корупція, і лише колективні зусилля світової спільноти можуть забезпечити ефективну протидію і протистояти цим діям. З урахуванням цього суб'єктів фінансового моніторингу можна розглядати залежно від рівня їхнього функціонування – національного (вітчизняного) та міжнародного (наднаціонального).

А. Гніданик [121] зазначив, що міжнародна система протидії й запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення становить сукупність міжнародних і національних механізмів

інституціонального й організаційно-правового призначення, спрямованих на попередження, виявлення і припинення діянь, що мають своєю метою легалізацію доходів, отриманих протиправним шляхом, або фінансування терористичної діяльності.

В. Першин базовим пунктом уніфікації протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення виокремив створення у 1989 р. країнами, що входять до «Великої сімки» (Group of Seven), Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering [278, с. 61]

Наднаціональний рівень суб'єктів фінансового моніторингу означає, що їхня діяльність виходить за межі національного або державного рівня і має міжнародний або глобальний характер. Як нами вже було зазначено, багато злочинних мереж і глобальні фінансові операції можуть легко обходити національні «межі», з урахуванням чого важливості набуває саме наднаціональний рівень функціонування суб'єктів фінансового моніторингу.

На наднаціональному рівні важливості також набуває співпраця між суб'єктами фінансового моніторингу для забезпечення ефективної протидії та запобігання легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також забезпечення стабільності глобальної фінансової системи.

Аналізуючи позиції представників наукової спільноти щодо рівнів функціонування суб'єктів фінансового моніторингу, потрібно виокремити такі. І. Тютюник та Л. Скороходова [401, с. 179] визначають три рівні сучасної міжнародної системи фінансового моніторингу:

- національний;
- регіональний;
- наднаціональний.

Авторки наголосили на тому, що така трирівнева структура обумовлена відсутністю єдиної наднаціональної інституції, основною метою функціонування якої є боротьба з незаконними фінансовими потоками.

Зі свого боку, Д. Шиян [443, с. 304] у наднаціональному рівні суб'єктів фінансового моніторингу виокремлює міжнародні та регіональні організації, які розробляють і встановлюють стандарти у сфері протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема вони забезпечують координацію суб'єктів національного рівня у світових масштабах.

Т. Доценко у своєму дисертаційному дослідженні визначає три рівні суб'єктів фінансового моніторингу:

- наднаціональні;
- національні;
- суб'єкти опосередкованої участі у процесі провадження фінансового моніторингу [147, с. 85].

Вважаємо, що суб'єкти фінансового моніторингу можна поділити на різні рівні відповідно до їхнього обсягу і компетенцій. Підтримуємо позицію І. Тютюник і Л. Скороходової щодо трирівневої структури рівнів суб'єктів фінансового моніторингу. Проте регіональний, або ж субрегіональний, рівень пропонуємо включити до наднаціонального (міжнародного).

На нашу думку, практика окремих регіонів запровадження власних механізмів та інституцій, що опікуються питаннями протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення для спільної роботи на регіональному рівні є надзвичайно правильною та актуальною.

Регіональний рівень містить у собі елементи міжнародного співробітництва та координації, але на більш обмеженій території, ніж глобальний міжнародний рівень, оскільки він охоплює діяльність і співпрацю між країнами на регіональному, чи субрегіональному рівні. Цей рівень дозволяє країнам у певному регіоні об'єднувати зусилля та розробляти спільні стратегії

протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що може бути дуже важливим у забезпеченні безпеки та стабільності в конкретному регіоні.

Зокрема протягом 1990–2000-х рр. у світі було створено за зразком Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) низку регіональних організацій, які виконують схожі функції та застосовують аналогічні форми роботи. Вони проводять взаємне оцінювання діяльності країн-членів і здійснюють виявлення нових тенденцій у сфері запобігання легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, зважаючи на специфіку окремих регіонів [156, с. 25].

Потрібно зазначити також, що суб'єктів наднаціонального рівня було запропоновано поділити на прямих і непрямих учасників. Ця позиція Д. Шиян доволі схожа на згадану нами вище позицію Т. Доценко. Проте, якщо у першому випадку таку класифікацію запропоновано саме на міжнародному рівні, рівні наднаціональних суб'єктів фінансового моніторингу, то Т. Доценко їх винесла за межі національного та наднаціональних рівнів в окрему категорію. Підтримуємо позицію виокремлення такої категорії суб'єктів на кожному з рівнів окремо.

З урахуванням цього компетенція непрямих суб'єктів фінансового моніторингу зводиться до розроблення, установлення та впровадження стандартів у сфері протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму. До категорії таких суб'єктів Д. Шиян відносить:

- Організацію Об'єднаних Націй (United Nations);
- Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering);
- Базельський комітет з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision);
- Міжнародну асоціацію органів нагляду у сфері страхування (International Association of Insurance Supervisors);

- Міжнародну організацію комісій з цінних паперів (International Organisation of Securities Commissions);
- підрозділи Євросоюзу;
- Світовий банк (World Bank);
- Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund);
- регіональні групи протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму тощо.

Щодо прямих суб'єктів фінансового моніторингу, то їхня компетенція зводиться до забезпечення у світових масштабах координації суб'єктів національного рівня в процесі протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема до них належать:

- Егмонтська група підрозділів фінансових розвідок (Egmont Group of Financial Intelligence Units);
- Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) (International Criminal Police Organization, ICPO) [443, с. 304].

З урахуванням зазначеного вище під прямими суб'єктами йдеться про організації, установи або органи, інституції загалом, які безпосередньо здійснюють фінансовий моніторинг і взаємодіють з іншими суб'єктами на наднаціональному рівні. Зі свого боку, до непрямих суб'єктів потрібно відносити організації або інші суб'єкти, які можуть не мати безпосередньої функції провадження фінансового моніторингу, але можуть брати участь у фінансовій діяльності, яка потребує відповідного спостереження.

Ми пропонуємо виокремити та проаналізувати діяльність таких інституцій на наднаціональному (міжнародному рівні):

- Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering);
- Організації Об'єднаних Націй (United Nations);
- Комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму (Committee of Experts on the

Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, MONEYVAL);

- Егмонтської групи підрозділів фінансових розвідок (Egmont Group of Financial Intelligence Units);
- Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ);
- Базельського комітету з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision);
- Світового банку (World Bank);
- Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund);
- Європейського банку реконструкції та розвитку (European Bank for Reconstruction and Development);
- Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) (International Criminal Police Organization, ICPO).

Учасником суб'єктів регіонального рівня, як було визначено вище, є Україна. Діяльність інших регіональних об'єднань для провадження фінансового моніторингу в Україні має доволі опосередкований характер.

Однією з найбільш важливих інституцій на наднаціональному рівні є Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Це міжурядовий орган, створений у 1989 р. міністрами його країн-членів. Метою його діяльності є встановлення стандартів і сприяння ефективному виконанню правових, нормативних та оперативних заходів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й іншим загрозам для цілісності міжнародної фінансової системи. Спільно з іншими міжнародними партнерами Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей проводить аналізування слабкостей і вразливостей на національному рівні з метою забезпечення захисту міжнародної фінансової системи від можливих зловживань [128].

З урахуванням потреб сьогоденних реалій діяльність Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей можна умовно розподілити на три групи:

- розширення діапазону ухвалених рекомендацій на всі континенти та регіони світу;
- перевірка дотримання державами-членами та ефективності впровадження заходів проти легалізації (відмивання) так званих злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, заснованих на 40 рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, які є керівництвом до дії;
- відстеження світових тенденцій і схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і розроблення контрзаходів для боротьби з ними [405, с. 179].

На нашу думку, надзвичайно важливою функцією Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей є виявлення та перевірка країн і юрисдикцій зі стратегічними недоліками у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, які становлять ризик для міжнародної фінансової системи, і уважно стежить за їхнім прогресом.

Зокрема Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей здійснює своєрідне оцінювання здатності країн і певних юрисдикцій реалізувати й виконувати стандарти у вищезазначеній сфері. Вважаємо, що оцінювання допомагає країнам і юрисдикціям покращувати свої системи фінансового моніторингу і відповідати міжнародним стандартам за допомогою усунення недоліків і можливості використання кращих міжнародних практик. Група закликає уряди країн проводити регулярні оцінювання ризиків, щоб виявляти їх та ефективно реагувати у правоохоронній площині [285]. На основі оцінювання Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей формується так званий чорний список країн і юрисдикцій, які не

застосовують належних заходів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, не розвивають законодавчу базу, спрямовану на регламентацію цієї сфери економіки [263, с. 120].

Саме рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей є сучасним всеосяжним джерелом, на підставі якого функціонують і розбудовуються системи фінансового моніторингу в усіх країнах світу [113, с. 374]. З урахуванням зазначеного вище Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей необхідно розглядати як міжнародну стандартизаційну інституцію, що допомагає країнам розробляти та впроваджувати ефективні системи фінансового моніторингу з метою забезпечення безпеки та цілісності міжнародної фінансової системи.

Наступний суб'єкт наднаціонального рівня, який необхідно виокремити, – Організація Об'єднаних Націй (United Nations). На нашу думку, вона відіграє основну роль серед наднаціональних (міжнародних) інституцій. У структуру Організації Об'єднаних Націй входять декілька особливих підрозділів і декілька самостійних організацій, метою яких є діяльність, спрямована на протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Потрібно зазначити, що Організація Об'єднаних Націй не є безпосередньо відповідальною інституцією за провадження фінансового моніторингу, проте вважаємо, що вона відіграє важливу роль у сприянні міжнародній співпраці та розробленні стандартів і політик, пов'язаних із системами фінансового моніторингу та боротьбою з фінансовою злочинністю. Зокрема наша держава запроваджує основні міжнародні документи Організації Об'єднаних Націй у цій сфері. З метою ефективного застосування основних положень конвенцій їх було ратифіковано та розроблено відповідні методичні рекомендації.

Наступний суб'єкт, який пропонуємо виокремити, – Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та

фінансуванню тероризму (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, MONEYVAL). Метою діяльності цієї інституції є забезпечення того, що його країни-члени мають ефективні системи протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму та відповідають міжнародним стандартам у цій сфері [206]. Мета експертизи Комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму полягає в тому, щоб оцінити систему протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму в країні та визначити, як вона працює [29].

Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму є головною інституцією Європи, відповідальною за проведення оцінювання держав із питань дотримання всіх міжнародних стандартів у сферах правового регулювання, фінансової діяльності і правоохоронних заходів щодо легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [29].

На нашу думку, основна діяльність цієї інституції містить:

– взаємне оцінювання. Зокрема Комітет проводить періодичні оцінювання країн-членів щодо їхньої системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Ці оцінки ґрунтуються на міжнародних стандартах і мають на меті визначити ефективність заходів, ухвалених країною для боротьби з фінансовою злочинністю;

– надання рекомендацій, спрямованих на поліпшення законодавства, політики та практики боротьби і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– технічну підтримку. Зокрема Комітет надає допомогу технічного характеру країнам-членам у впровадженні рекомендацій та удосконаленні їхніх систем протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- моніторинг упровадження рекомендацій і заходів, які були рекомендовані країнам-членам;

- співпраця з іншими міжнародними організаціями.

Діяльність MONEYVAL спрямована на зміцнення систем протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Європі, підвищення ефективності контролю за фінансовою злочинністю і підтримку міжнародних зусиль у цьому напрямку.

Егмонтська група підрозділів фінансових розвідок (Egmont Group of Financial Intelligence Units) – це орган, який складається з підрозділів фінансової розвідки з усього світу. Комітет Групи слугує консультативним і координаційним механізмом для голів підрозділів фінансової розвідки та робочих груп [374].

До основних пріоритетів діяльності Егмонтської групи підрозділів фінансових розвідок переважно відносять [90, с. 34]:

- створення органів фінансової розвідки у країнах світу. Егмонтська група підрозділів фінансових розвідок надає підтримку у створенні та розвитку національних фінансових розвідок у різних країнах, що, зі свого боку, сприяє зміцненню світової співпраці у сфері фінансового моніторингу;

- стимулювання обміну інформацією на основі взаємної домовленості. Егмонтська група підрозділів фінансових розвідок сприяє обміну інформацією між розвідувальними органами країн із метою виявлення фінансових злочинів, зокрема таких як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

- надання доступу до закритого вебсайту Егмонтської групи всім підрозділам фінансової групи. Ця діяльність сприяє зручному обміну інформацією між учасниками групи та збереженню конфіденційності даних,

оскільки вони не розповсюджуються через непов'язані зовнішні системи. Це дозволяє швидко та ефективно обмінюватися даними та інформацією між підрозділами, що може бути важливим для розслідування фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Отже, усі країни – члени цієї групи мають однаковий доступ до ресурсів і інформації, що спрощує координацію та співпрацю. З урахуванням того, що обмін відбувається всередині захищеної мережі, ризик втрати, втручання або проникнення сторонніх осіб може бути зменшений;

– проведення навчальних програм, регіональних робочих груп і здійснення обміну персоналом. Вважаємо, що цей напрям діяльності спрямовано на організацію навчальних заходів, семінарів, тренінгів та інших заходів для фахівців, що пов'язані із провадженням фінансового моніторингу, з різних країн. Зокрема такі програми можуть охоплювати різні аспекти боротьби з фінансовими злочинами, такі як аналізування фінансової інформації, виявлення незаконних фінансових потоків та інші сфери. У межах навчальних програм можуть створюватися спільні проекти і стратегії для досягнення спільних цілей щодо запобігання та протидії фінансовій злочинності, зокрема легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– розгляд формальної структури Егмонтської групи для забезпечення постійного адміністрування Егмонтської групи, а також визначення часу і місця проведення пленарних засідань. Егмонтська група має свою формальну структуру, зокрема керівні органи, робочі комітети, секретаріат та інші одиниці. На нашу думку, структура допомагає забезпечити ефективно адміністрування та організаційну чіткість роботи Егмонтської групи, зокрема пленарні засідання. Зі свого боку, результати пленарних засідань та ухвалені рішення зазвичай публікуються та поширюються серед учасників групи і широкого громадського сектору. Це сприяє прозорості та інформує громадськість про роботу Групи;

– розроблення процедур ухвалення рішень стосовно відповідності національних органів визначенню «підрозділ фінансової розвідки». Зокрема цей вид діяльності містить визначення критеріїв, які інституції повинні відповідати, щоб бути визнаними як «підрозділ фінансової розвідки»: законодавчі повноваження, функції, структура, персонал та інші важливі аспекти. Організація збирає інформацію від національних учасників щодо їхніх фінансових розвідувальних органів, зокрема їхні повноваження та функції. Егмонтська група аналізує інформацію, подану вітчизняними органами. На основі експертного аналізування та інших відомостей Егмонтська група ухвалює рішення про визнання інституції як «підрозділу фінансової розвідки». Це може містити прийняття або відмову від визнання, а також установлення умов для подальшого визнання;

– формування в разі потреби додаткових робочих груп. На нашу думку, цей захід необхідно розглядати як дієву реакцію на актуальні ситуації, зокрема потреба у створенні додаткових робочих груп може виникнути у зв'язку з новими завданнями, важливими проєктами або специфічними викликами, які потребують особливої уваги. Після ідентифікації потреби визначається завдання додаткової робочої групи. Отже, формування додаткових робочих груп дозволяє організації більш гнучко реагувати на нові виклики та сприяє ефективній роботі в конкретних сферах або завданнях;

– розроблення правил обміну інформацією. Ці правила забезпечують конфіденційність, безпеку та ефективність обміну інформацією між учасниками. Перед розробленням Група чітко визначає цілі обміну інформацією та обсяг інформації, обмін якою необхідно буде провадити. Це містить види інформації, частоту обміну, обмеження на використання інформації тощо. Отже, правила повинні містити положення про забезпечення конфіденційності і безпеки інформації під час обміну, процедури отримання дозволу та авторизації на обмін інформацією, правила зберігання і знищення інформації після завершення обміну, аудит і контроль за процесами обміну інформацією для забезпечення їхньої відповідності встановленим стандартам і вимогам, процедури вирішення

конфліктів і спорів, які можуть виникнути в процесі обміну інформацією. Важливою умовою є те, що правила повинні повністю корелюватись із міжнародними стандартами, рекомендаціями та угодами, що стосуються обміну інформацією у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

– підготовка інформації для публічного подання стосовно діяльності Егмонтської групи. Цей аспект надзвичайно важливий у контексті забезпечення прозорості, сприяння розуміння громадськості та створення публічної підтримки. В інформації для публічного подання важливо підкреслити важливість місії Егмонтської групи у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і вплив, який вона має на забезпечення стабільності та безпеки.

З урахуванням зазначеного вище констатуємо, що діяльність такої міжнародної організації, як Егмонтська група підрозділів фінансових розвідок спрямована на співпрацю та обмін інформацією між фінансовими розвідками з різних країн для боротьби з фінансовою злочинністю і фінансуванням тероризму.

Наступною серед інституцій на наднаціональному рівні потрібно виокремити Євразійську групу із протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ). Це регіональний орган, створений за аналогією і прототипом Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ). Вона була створена у 2004 р. і зараз є асоційованим членом Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

До складу цієї групи входять дев'ять держав:

- Республіка Білорусь;
- Республіка Індія;
- Республіка Казахстан;

- Китайська Народна Республіка;
- Киргизька Республіка;
- Російська Федерація;
- Республіка Таджикистан;
- Туркменістан;
- Республіка Узбекистан [153].

Статус спостерігача надано 15 державам (зокрема Україні) і 21 міжнародній організації.

Ця міжнародна організація була створена для країн Євразійського регіону, які раніше не входили до інших об'єднань регіонального типу. Її мета полягає в активній участі у зниженні загрози міжнародного тероризму та в забезпеченні прозорості, надійності та безпеки фінансових систем цих держав. Крім того, вона сприяє їхній подальшій інтеграції в міжнародну систему запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

За С. Єгоричевою, діяльність Євразійської групи із протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму спрямована:

- на завершення роботи зі створення в державах-членах належних правових та інституційних основ протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, що відповідають стандартам Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ);
 - проведення взаємних оцінок;
 - аналізування різних типів і підходів у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, з урахуванням особливостей Євразійського регіону;
 - реалізацію програм надання технічної допомоги країнам-учасницям, зокрема навчання кадрів [156, с. 31].

На нашу думку, з урахуванням зазначеного вище можна виокремити три головні напрями діяльності Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, зокрема:

– боротьба і протидія міжнародному тероризму. Організація відіграє активну роль у зниженні загрози міжнародного тероризму, оскільки це важливо в аспекті забезпечення міжнародної безпеки та стабільності, а також для захисту громадян і регіону загалом від можливих терористичних актів;

– забезпечення фінансової безпеки та прозорості. Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму працює над забезпеченням прозорості, надійності та безпеки фінансових систем держав у своєму регіоні за допомогою запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– подальша інтеграція країн Євразійського регіону в міжнародну систему боротьби протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема це може бути співпраця з іншими міжнародними організаціями і партнерами для досягнення спільних цілей.

Ще однією інституцією є Базельський комітет з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision). Головне його завдання полягає у розробленні й застосуванні стандартів у регулюванні діяльності фінансово-кредитних установ у вигляді Базельських угод, які є обов'язковими та містяться в нормативно-правових і законодавчих актах країн. Метою Базельського комітету вважають формування однакового підходу до питань розроблення стандартів діяльності фінансово-кредитних установ та усунення недоліків і розбіжностей у банківському регулюванні різних країн світу [78, с. 287]. Базельські угоди є обов'язковими і визначають стандарти та норми для банківської діяльності, і вони містяться в нормативно-правових і законодавчих актах країн-учасниць, зокрема:

– вони встановлюють стандарти для банківської діяльності (щодо управління ризиками, капіталовкладеннями та ін.). Це допомагає створити однаковий фреймворк для банківських установ у різних країнах;

– дозволяють гармонізувати підходи та стандартизувати правила регулювання в банківській сфері. Це дозволяє створити єдиний стандарт, який допомагає уникнути розбіжностей і недоліків у банківському регулюванні між країнами світу;

– спрямовані на забезпечення фінансової стабільності за допомогою зміцнення фінансової роботи банків і мінімізації ризиків для системи як цілого.

Базельський комітет із банківського нагляду відіграє важливу роль у створенні єдиної системи банківського регулювання та сприяє фінансовій стабільності у світі. Він не проводить безпосередньо фінансовий моніторинг або нагляд за окремими фінансовими установами, проте є міжнародною інституцією, яка розробляє стандарти та рекомендації для банківського нагляду та регулювання. Головним завданням Базельського комітету з банківського нагляду є зміцнення стійкості та надійності банківської системи в міжнародному масштабі за допомогою розроблення та рекомендації стандартів.

У цьому контексті фінансовий моніторинг можна розглядати як процедуру відстеження та аналізу фінансових транзакцій із метою виявлення та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Цей процес зазвичай здійснюють фінансові інституції та відповідні державні органи відповідно до вітчизняного законодавства та міжнародних стандартів, таких як Рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ). Держави та фінансові інституції можуть використовувати стандарти Базельського комітету як основу для розроблення власних правил, що стосуються фінансового моніторингу. Отже, хоча Базельський комітет не здійснює фінансовий моніторинг самостійно, його діяльність має важливий вплив на глобальну банківську систему та фінансову стабільність через розроблення міжнародних стандартів і рекомендацій.

Світовий банк є міжнародною фінансовою установою, яка спеціалізується на наданні фінансової підтримки та консультацій із розвитку країнам і реалізації проєктів у сферах освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та інших сферах. Він є одним із головних стратегічних інвесторів для багатьох країн світу та лідером як у питанні розроблення та втілення стандартів, так і за накопиченим досвідом у сфері соціально-економічного розвитку в системі Організації Об'єднаних Націй [382, с. 176].

У широкому розумінні діяльність Світового банку зосереджена навколо трьох центральних тем, які охоплюють зміцнення економіки для досягнення стабільного соціально-економічного зростання у країнах, що розвиваються [227, с. 17] та які відповідають Цілям сталого розвитку на 2016–2030 роки (The 2030 Agenda for Sustainable Development) [45].

На нашу думку, Світовий банк можна розглядати в контексті сприяння розвитку фінансового сектору в країнах і надання їм фінансової підтримки для покращання інфраструктури та регуляторної системи. Однак контроль за провадженням фінансового моніторингу зазвичай лежить на вітчизняних фінансових інституціях і відповідних регуляторах. Світовий банк може фінансувати проєкти у країнах, зокрема інфраструктурні проєкти, освітні програми та інші ініціативи. У цьому разі фінансовий моніторинг може бути важливим елементом контролю за використанням коштів і виявленням можливих фінансових надзвичайних ситуацій. У межах проєктів можуть установлюватися механізми для запобігання і протидії фінансовим злочинам. Фінансовий моніторинг може бути використаний для виявлення незвичайних фінансових операцій або ознак корупції.

Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund) у системі міжнародних інституцій на наднаціональному рівні провадження фінансового моніторингу є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй із дуже широкою автономією [257].

Останнім часом він закономірно стає платформою для обміну інформацією, розроблення спільної стратегії та розповсюдження стандартів

і правил боротьби та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [156, с. 38].

На нашу думку, Міжнародний валютний фонд може сприяти забезпеченню фінансовій стабільності країн через фінансову підтримку та економічні консультації. Зокрема в його структурі створено спеціальні одиниці для фінансування технічної допомоги країнам у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) (International Criminal Police Organization, ICPO). Відповідно до ст. 2 Статуту Інтерполу цілями його діяльності є такі:

- забезпечення і розвиток широкого взаємного співробітництва всіх органів (установ) кримінальної поліції в межах чинного законодавства країн і в дусі Загальної декларації прав людини;

- створення і розвиток установ, які можуть успішно сприяти попередженню і боротьбі із загальною кримінальною злочинністю [21].

Міжнародна організація кримінальної поліції належить до найбільш визнаних у світі міжнародних міжурядових організацій. Від моменту її заснування і дотепер Організація успішно адаптується до постійно змінюваних умов протидії міжнародній і внутрішньодержавній організованій злочинності [276, с. 257].

З урахуванням зазначеного вище Міжнародна організація кримінальної поліції відіграє надзвичайно важливу роль у сприянні міжнародній співпраці та обміну інформацією для виявлення і розслідування різних видів злочинів, зокрема фінансову злочинність.

Зі свого боку, Інтерпол:

- допомагає інституціям різних країн провадити обмін інформацією про злочини, зокрема фінансову злочинність;

- збирає та аналізує інформацію щодо різних аспектів злочинності;

– проводить дослідження фінансових схем і методів, які використовують злочинці для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. На нашу думку, такі дослідження сприяють розумінню та виявленню нових методів фінансової злочинності;

– надає навчальні програми та тренування фахівцям у галузі провадження фінансового моніторингу. Це допомагає покращити їхні знання та навички у виявленні та розслідуванні фінансових злочинів;

– може надавати підтримку в розслідуванні фінансових злочинів, зокрема аналіз фінансових записів та ідентифікацію фінансових слідів злочинців;

– співпрацює з іншими міжнародними організаціями для розроблення та впровадження стандартів і рекомендацій у галузі фінансового моніторингу.

З урахуванням цих заходів Інтерпол у контексті провадження фінансового моніторингу здійснює заходи щодо виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які здійснюють фінансову злочинність, і сприяє підтриманню міжнародної безпеки та правопорядку. Він координує обмін інформацією між поліцейськими органами різних країн для виявлення та розслідування фінансової злочинності.

Отже, потрібно констатувати значення та роль суб'єктів наднаціонального (міжнародного) рівня щодо провадження фінансового моніторингу. У контексті аналізування зазначеного вище вважаємо, що такі аспекти відображають значення міжнародних організацій:

– координація та співпраця. Наднаціональні (міжнародні) організації об'єднують країни та регіони з метою спільної протидії й боротьби з фінансовою злочинністю та фінансуванню тероризму. Вони створюють механізми для обміну інформацією, досліджень і координації дій між різними правоохоронними органами;

– розроблення стандартів і нормативів. Міжнародні організації здійснюють розроблення стандартів і рекомендацій, які встановлюють мінімальні вимоги для країн у сфері провадження фінансового моніторингу. Це

сприяє створенню й запровадженню єдиного, уніфікованого підходу до боротьби і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на міжнародному рівні;

– оцінювання та нагляд. Вони проводять оцінювання виконання країнами міжнародних стандартів і нормативів у сфері провадження фінансового моніторингу, що допомагає забезпечити відповідність країн міжнародним стандартам і нагляд за їхньою діяльністю;

– навчання та розвиток навичок. Міжнародні організації здійснюють навчання та підтримку для фахівців у галузі провадження фінансового моніторингу, що сприяє підвищенню рівня знань і навичок у боротьбі з фінансовою злочинністю;

– міжнародна співпраця загалом. Вони допомагають країнам співпрацювати та обмінюватися інформацією в реальному часі, що є надзвичайно важливим для виявлення та розслідування фінансових злочинів, які можуть мати міжнародний характер;

– забезпечення стабільності та безпеки. Фінансовий моніторинг допомагає запобігати та протидіяти легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зі свого боку, це сприяє підтриманню міжнародної безпеки та стабільності.

На підставі зазначеного вище констатуємо головну роль і значення організацій наднаціонального рівня в забезпеченні провадження ефективного фінансового моніторингу, сприяючи співпраці, створенню стандартів і навчанню для країн та фахівців у цій сфері.

3.3. Діяльність суб'єктів національного рівня фінансового моніторингу

Як нами було визначено, фінансовий моніторинг є одним із головних складових системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. У більшості країн цю важливу функцію виконують суб'єкти національного рівня. Сьогодні дослідження проблематики провадження фінансового моніторингу набуває особливого значення, що підтверджують події, які відбуваються в національних системах фінансового моніторингу, зокрема:

- зростання кількості суб'єктів із моніторингу фінансів;
- труднощі проведення процедур, які спрямовані на протидію легалізації грошових коштів, отриманих незаконним чином, і фінансуванню тероризму [370, с. 160].

Аналізуючи діяльність суб'єктів фінансового моніторингу, потрібно зазначити, що її необхідно розглядати як одну із складових вітчизняної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом (злочинних доходів) [443, с. 304]. У складі системи фінансового моніторингу також доцільно виокремлювати економічний механізм фінансового моніторингу та суб'єктів відносин, що виникають у процесі здійснення фінансової операції і забезпечення контролю за нею [65, с. 39]. На нашу думку, економічний механізм містить у собі процеси та інструменти, які дозволяють виявляти та аналізувати надзвичайні фінансові операції та транзакції, які можуть бути пов'язані з фінансовою злочинністю. Він ураховує різні аспекти, такі як обсяги грошових переказів, надмірно великі або надзвичайно швидкі транзакції, а також інші несподівані фінансові взаємодії.

Порівняно з іншими системами фінансового моніторингу, такими як закордонні аналоги, вітчизняна система має більші повноваження. Це можна пояснити тим, що вона не лише отримує інформацію, але й самостійно

проводить фінансові розслідування. Як підкреслює Н. Москаленко, ця діяльність спрямована на захист інтересів держави і має забезпечити належну ділову атмосферу в економічному секторі, не заважаючи бізнесу функціонувати відповідно до закону. Крім того, вона забезпечує збереження конфіденційності фінансової інформації, значні обсяги якої перебувають під її контролем [265, с. 5].

Аналізуючи національну систему фінансового моніторингу, погоджуємось із А. Бухтіаровою щодо виділення її чотирьох основних складових:

- суб'єкти системи фінансового моніторингу;
- методи контрольної-наглядової діяльності;
- правові норми;
- підсистеми фінансового моніторингу [99, с. 611].

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» є основним нормативно-правовим актом у сфері провадження фінансового моніторингу, правового статусу його суб'єктів тощо. Основною метою Закону є захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави й забезпечення національної безпеки за допомогою виокремлення правового механізму запобігання, протидії та боротьби з легалізацією (відмиванням грошей) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. У ст. 6 Закону, зокрема, закріплено й визначено положення щодо дворівневості системи фінансового моніторингу, яка складається з первинного та державного рівнів [307].

З урахуванням цього суб'єктів фінансового моніторингу національного рівня можна ранжувати на дві класифікаційні групи:

- суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- суб'єктів державного фінансового моніторингу.

З метою комплексного аналізу діяльності суб'єктів національного рівня фінансового моніторингу вважаємо за необхідне надати трактування категорії «суб'єкт». Слово «суб'єкт» прийшло з латинської мови «subjectum», у контексті права воно означає особу або організацію як носія певних прав та обов'язків [95, с. 1211].

Вітчизняний філософ М. Булатов наголосив на тому, що ця дефініція має декілька значень, розподілених по різних етапах філософської думки [91, с. 475]. Зокрема у філософському енциклопедичному словнику категорію «суб'єкт» було розглянуто:

– у широкому розумінні – це особа, організована група осіб, соціальна, етнічна та політична спільнота, суспільство загалом, що здійснюють властиву їм діяльність, спрямовану на практичне перетворення предметної дійсності, теоретичне і духовно-практичне освоєння об'єктивної реальності; носій означених якостей, що уможливають виконання ним суспільно значущих функцій;

– формальній логіці – це один із трьох складників простого судження, предикат, зв'язка [442, с. 613].

У загальній теорії держава та права надано визначення категорії «суб'єкти правовідносин», під якою йдеться про учасників правовідносин, індивідів або організації, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки на основі юридичних норм [108, с. 158].

Загалом категорія «суб'єкт» може бути розглянута в різних контекстах і мати різні значення залежно від сфери застосування. У контексті провадження фінансового моніторингу вважаємо, що вона вказує на учасників фінансових операцій і відносин, які виникають у процесі фінансової діяльності і контролю за нею.

Загалом, аналізуючи критерії класифікації, зазначаємо, що в теорії права в основу класифікації покладено різні критерії:

- спосіб утворення;
- час функціонування;

– територія дії тощо [383].

У теорії адміністративного права до критеріїв класифікації належать такі:

- територіальний масштаб діяльності;
- обсяг і характер компетенції;
- порядок вирішення підвідомчих питань;
- предмет спрямованості компетенції;
- становище та місце в системі органів виконавчої влади [76, с. 63].

З урахуванням існування різних критеріїв класифікації актуалізується питання щодо виокремлення можливої систематизації національних суб'єктів фінансового моніторингу в контексті впорядкування.

У ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307], а саме в ч. 2 чітко визначено суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а в ч. 3 – суб'єктів державного фінансового моніторингу.

Є. Павліченко [270, с. 192] був запропонований відмінний від законодавця підхід до класифікації суб'єктів фінансового моніторингу. Науковець ранжував суб'єктів за критерієм компетенцій щодо провадження фінансового моніторингу (цілей, сфери впливу, прав та обов'язків). Він розділив суб'єктів фінансового моніторингу на дві категорії:

- провідні суб'єкти;
- допоміжні.

Ця класифікаційна група була названа так у зв'язку з тим, що відповідно до чинного законодавства повноваження щодо провадження фінансового моніторингу в цих інституціях не є основними. Зі свого боку, група допоміжних суб'єктів була поділена за сферою впливу:

– на превентивних суб'єктів фінансового моніторингу (суб'єкти первинного фінансового моніторингу). Зміст їхніх функцій полягає у виявленні фінансових операцій, що можуть бути пов'язані із процесами легалізації

(відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

– предметних суб'єктів фінансового моніторингу. Предметна компетенція охоплює відповідну сферу діяльності, яка містить у собі моніторинг, виявлення, документування та доказування фактів порушення законів, а також притягнення осіб, винних у порушенні законів, до юридичної відповідальності та встановлення обов'язкових норм і стандартів у цій галузі. З урахуванням цього предметну компетенцію зазвичай поділяють на дві групи: фінансову (стосується повноважень у сфері фінансової діяльності, такі як моніторинг фінансових операцій) і правоохоронну (зосереджена на доказуванні фактів порушення законів, притягненні винних осіб до юридичної відповідальності та встановленні відповідних норм і стандартів у цій сфері).

Зі свого боку, Д. Шиян зазначає, що систематизація суб'єктів фінансового моніторингу повинна ґрунтуватися на першочерговій меті фінансового моніторингу, а не на їхніх компетенціях. З урахуванням цього суб'єктів фінансового моніторингу на національному рівні так само, як і наднаціонального рівня, потрібно класифікувати:

– на прямі суб'єкти фінансового моніторингу. Сюди належать підзвітні особи, наглядові органи, підрозділ фінансової розвідки, правоохоронні, розвідувальні та судові органи;

– непрямі суб'єкти фінансового моніторингу. Вони визначають принципи державної політики в галузі запобігання та протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму за допомогою розроблення, ухвалення та підписання відповідних законів і положень [443, с 304]. Сюди ж доцільно віднести: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Президента України, а також консультативно-дорадчі органи з питань організації та провадження фінансового моніторингу.

На нашу думку, класифікація, запропонована автором, допомагає чітко визначити ролі та обов'язки різних суб'єктів у системі фінансового моніторингу та підтримує спрямованість їхньої діяльності на досягнення

загальної мети – запобіганню і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

А. Клименко в дисертаційному дослідженні підтримує позицію ранжування й систематизації суб'єктів фінансового моніторингу за обсягом компетенції у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема ним було виокремлено три групи інституцій:

– суб'єкти, для яких протидія легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, є основною функцією;

– суб'єкти, які здійснюють протидію легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, у межах напрямку боротьби з організованою злочинністю;

– суб'єкти, які здійснюють протидію легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, у межах покладених на них основних функцій [193].

Вважаємо, що ця класифікація є доволі влучною і точною, проте, на нашу думку, вона класифікує саме суб'єктів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а не суб'єктів фінансового моніторингу.

На сьогодні, аналізуючи та досліджуючи питання фінансового моніторингу загалом, констатуємо, що в Україні ця система фактично охоплює всіх постачальників фінансових послуг і передбачає тісну взаємодію між суб'єктами фінансового моніторингу, міністерствами та відомствами. Кожна із зазначених установ виконує конкретну, урегульовану законодавством роль у єдиній системі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

На нашу думку, основою класифікації і ранжування суб'єктів фінансового моніторингу національного рівня є безпосередньо рівень провадження фінансового моніторингу – первинний і державний. Отже, ми

погоджуємось із законодавцем, який виокремив у законодавстві суб'єктів первинного фінансового моніторингу та суб'єктів державного фінансового моніторингу [307].

Законодавче розмежування системи державного і первинного фінансового моніторингу відбувається в контексті функціонування її суб'єктів і ґрунтується на таких принципах:

- взаємопов'язаність;
- повна підзвітність і підконтрольність суб'єктів первинного рівня фінансового моніторингу державному;
- невторчання в законну діяльність суб'єктів системи фінансового моніторингу;
- розмежування завдань та обов'язків, що покладені на учасників;
- принцип превентивності роботи суб'єктів системи фінансового моніторингу [369, с. 105].

Аналізуючи місце і роль діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу як суб'єктів національного рівня, необхідно, насамперед, надати визначення «первинного фінансового моніторингу» загалом. Зокрема законодавець у п. 45 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] закріпив визначення дефініції «первинний фінансовий моніторинг». Зокрема її потрібно розглядати як сукупність заходів, які вживають суб'єкти первинного фінансового моніторингу, що спрямовані на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії. Отже, констатуємо, що первинний фінансовий моніторинг містить у собі систему заходів, спрямованих на виявлення, превенцію (запобігання, попередження) та припинення фінансових злочинів.

Щодо суб'єктів первинного фінансового моніторингу, то ними можуть бути різні суб'єкти, які виконують обов'язки щодо збирання, аналізування та надання фінансової інформації з метою виявлення та запобігання операціям, пов'язаним із відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Важливість

діяльності суб'єктів такого рівня, як ми вже зазначали вище, обумовлено тим, що вони безпосередньо контактують із тими, хто може бажати легалізувати (відмити) набуті злочинними шляхом кошти, профінансувати тероризм чи розповсюдження зброї масового знищення. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу мають можливість точно ідентифікувати таких осіб, дослідити їхню діяльність, ведення обліку підозрілих і відомостей про їхніх учасників [387].

Вони забезпечують виявлення операцій, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та операцій, пов'язаних із легалізацією доходів, шляхом порівняння нормативно закріплених ознак операцій, які підлягають обов'язковому та внутрішньому фінансовому моніторингу, з ознаками операцій, які проводить суб'єкт первинного фінансового моніторингу [443, с. 305].

З ухваленням Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] коло суб'єктів первинного фінансового моніторингу розширилось [260, с. 145]. Відповідно до положення, що міститься в Законі, до суб'єктів первинного фінансового моніторингу належать:

– банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи. Кожен із цих суб'єктів має певні особливості та обов'язки щодо провадження моніторингу фінансових операцій і повідомлення про підозрілі транзакції. Банки, страхові компанії, страхові брокери, кредитні спілки та інші перелічені вище суб'єкти здійснюють значну кількість фінансових транзакцій, що робить їх важливими в контексті виявлення підозрілих операцій і викриття фінансових злочинів. Головною особливістю, на нашу думку, є те, що фінансові установи збирають і зберігають великий обсяг інформації про своїх клієнтів, зокрема їхні фінансові дані, а також транзакційну історію. Це дозволяє проводити аналіз цих даних для виявлення будь-яких неправомірних або підозрілих активностей;

– оператори платіжних систем. Визначення дефініції «оператор платіжної системи» міститься в Законі України «Про платіжні послуги», який безпосередньо визначає загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні [350]. Відповідно до п. 49 ч. 1 ст. 1 цього акта оператором платіжної системи потрібно вважати юридичну особу, яка встановлює правила платіжної системи, виконує інші функції для забезпечення функціонування платіжної системи та несе відповідальність за діяльність цієї платіжної системи відповідно до її правил і вимог законодавства.

Оператори платіжних систем містять у собі провайдерів електронних платежів, платіжні шлюзи, мобільні платіжні оператори та інші компанії, які забезпечують інфраструктуру для здійснення фінансових операцій між різними учасниками. Аналізуючи значення та роль цих суб'єктів у національній системі суб'єктів фінансового моніторингу, вони провадять моніторинг фінансових транзакцій, що здійснюються через їхню платіжну інфраструктуру, виявляють підозрілі платежі та активності, які можуть указувати на фінансові злочини, і вживають заходів для подальшого аналізування або повідомлення компетентним органам. Оператори платіжних систем мають доступ до інформації про різні платіжні операції, що дозволяє їм аналізувати та виявляти ризикові активності. Це можуть бути незвичні або надмірно великі транзакції, паттерни платежів, які можуть указувати на відмивання грошей або інші фінансові злочини;

– товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами. Відповідно до профільного, спеціального Закону України «Про товарні біржі» [359], а саме – ч. 1 ст. 1, товарна біржа являє собою юридичну особу, що функціонує у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю та провадить професійну діяльність з організації торгівлі продукцією на товарних біржах, професійну діяльність з організації укладання деривативних контрактів на товарних біржах, а також інші види діяльності, передбачені вищезазначеним Законом. Тобто товарні біржі потрібно розглядати як платформи, де здійснюються торговельні операції з різними товарами. Вони дозволяють

учасникам ринку купувати та продавати товари, використовуючи фінансові інструменти, такі як ф'ючерси, опціони, контракти на різницю цін (CFD) тощо. На нашу думку, ці суб'єкти відіграють важливу роль як суб'єкти первинного фінансового моніторингу в контексті виявлення незвичайних або підозрілих торговельних активностей, оскільки вони мають системи моніторингу, що дозволяють виявляти незвичайні або підозрілі торговельні активності (зокрема надмірні зміни цін, великі обсяги торгівлі, незвичайні замовлення або злиття позицій). Виявлення таких активностей може вказувати на маніпуляції ринком, шахрайство або інші недоречні дії. Товарні біржі зобов'язані підтримувати прозорість та інтегритет ринку, щоб запобігти зловживанням і маніпуляціям (установлення правил та обмежень щодо торгівлі, а також контроль за дотриманням цих правил);

– професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку. Зокрема вважаємо, що сюди потрібно відносити інвестиційні банки (або ж інвестиційні компанії), інвестиційні фонди, фондових брокерів і дилерів, фондових аналітиків, аудиторські компанії.

Зокрема інвестиційні банки (компанії) займаються розміщенням та обслуговуванням емісій цінних паперів, а також надають консультаційні послуги з управління активами та фінансовими стратегіями. Вони залучаються до первинного фінансового моніторингу через свою участь у процесі емісії та розподілу цінних паперів. Інвестиційні фонди збирають гроші від інвесторів і вкладають їх у різні види цінних паперів, таких як акції, облігації, паї інших фондів тощо. Вони підлягають моніторингу в межах фінансового регулювання та контролю за їхньою діяльністю.

Фондові брокери та дилери є посередниками, які виконують торговельні операції з цінними паперами від імені клієнтів. Вони мають обов'язок проводити моніторинг операцій клієнтів і виявляти будь-які підозрілі транзакції або активності. Фондові аналітики проводять дослідження та аналізують фінансові інструменти, компанії та ринкові тенденції з метою надання

рекомендацій щодо інвестування та ухвалення рішень. Вони можуть бути залучені до первинного фінансового моніторингу через доступ до конфіденційної інформації та потенційну можливість зловживання цією інформацією.

Аудиторські компанії проводять фінансовий аудит і перевірку діяльності компаній, зокрема публічно зареєстрованих компаній. Вони можуть виявляти незвичайні фінансові транзакції або показники, які можуть свідчити про можливі фінансові злочини;

– оператори поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій. Загалом дефініцію «оператор поштового зв'язку» закріплено в Законі України «Про поштовий зв'язок» [352], відповідно до якого це суб'єкт господарювання, що здійснює діяльність на території України та у встановленому законодавством порядку надає послуги поштового зв'язку.

Із 2019 р. Національний банк України визначав право цих суб'єктів надавати фінансові послуги з переказу коштів, якщо вони є валютними операціями, на підставі ліцензії Національного банку. Такі зміни були обумовлені введенням тоді в дію Закону України «Про валюту і валютні цінності» [295]. З урахуванням цього вважаємо, що ці суб'єкти відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності, передання коштів і здійсненні валютних операцій. Зокрема оператори поштового зв'язку можуть надавати різноманітні фінансові платіжні послуги (міжнародні грошові перекази, поповнення рахунків, оплата рахунків, виплати пенсій і соціальних виплат тощо). Вищезазначені послуги підлягають моніторингу для виявлення підозрілих фінансових операцій, таких як відмивання грошей, фінансування тероризму або інших фінансових злочинів.

У зв'язку з тим, що оператори поштового зв'язку можуть надавати послуги поштового переказу, які дозволяють клієнтам відправляти та отримувати грошові перекази через свою мережу поштових відділень, моніторинг цих послуг допомагає виявляти незаконне передання коштів або

інші фінансові порушення. Вони повинні дотримуватися відповідних законодавчих і регуляторних вимог (виконання вимог щодо ідентифікації клієнтів, зберігання та звітності про транзакції, а також співпрацю з компетентними органами в галузі боротьби з фінансовою злочинністю);

– філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України. Входження цих інституцій до суб'єктів первинного фінансового моніторингу зумовлено тим, що іноземні фінансові установи можуть надавати широкий спектр послуг, зокрема банківські послуги, страхові послуги, послуги управління активами, інвестиційні послуги та інші фінансові послуги. Філії або представництва іноземних фінансових установ повинні дотримуватися внутрішньої політики, процедур і стандартів, установлених їхніми материнськими компаніями (зокрема політики протидії відмиванню грошей, фінансування тероризму, політики здійснення валютних операцій тощо).

Зазначена вище категорія суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що провадять свою діяльність одноособово, без утворення юридичної особи з урахуванням вимог законодавства, результатів національної оцінки ризиків та оцінки ризиків, притаманних його діяльності, розробляють, упроваджують та оновлюють правила фінансового моніторингу, програми проведення первинного фінансового моніторингу та інші внутрішні документи з питань фінансового моніторингу і призначають працівника, відповідального за його проведення [307];

– спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в межах трудових правовідносин):

1) суб'єкти аудиторської діяльності. Відповідно до Господарського кодексу України, а саме – статті 364 [124] суб'єкт аудиторської діяльності потрібно розглядати як аудиторську фірму або аудитора, який провадить аудиторську діяльність як фізична особа-підприємець або провадить незалежну професійну діяльність, що набув права на провадження аудиторської діяльності на підставах і в порядку, передбачених законодавством, та внесений до Реєстру

аудиторів і суб'єктів аудиторської діяльності. Як суб'єкти фінансового моніторингу суб'єкти аудиторської діяльності повинні здійснювати ідентифікацію, верифікацію клієнта, вивчення клієнта та уточнення інформації про клієнта у випадках, установлених чинною нормативно-правовою базою;

2) бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку. Необхідно зазначити, що чинний Закон доволі чітко зазначає, що суб'єктом системи первинного фінансового моніторингу не є особи, які надають послуги в межах відносин трудового характеру [307].

З урахуванням цього констатуємо, що головний і штатний бухгалтери підприємства, установи, організації не є суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Зі свого боку, як зазначає М. Казанова (податковий експерт), бухгалтери (які надають свої послуги за цивільно-правовими договорами і не є зареєстрованими як фізичні особи-підприємці), а також суб'єкти господарювання, які надають послуги у сфері бухгалтерського обліку, повинні дотримуватися вимог чинного законодавства. Зокрема вони повинні інформувати спеціально уповноважений орган, тобто Державну службу фінансового моніторингу про всі підозрілі фінансові операції клієнта, а також надавати копії документів та іншу інформацію, на підставі якої сформовано підозри, також додаткову інформацію за запитом Державної служби фінансового моніторингу [186];

3) суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування;

4) адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально. Зокрема, як визначила Н. Бец, ці суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані здійснювати фінансовий моніторинг, якщо вони беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій фінансовій операції та/або допомагають клієнту планувати чи здійснювати операцію щодо купівлі-продажу нерухомості або управління майном за умови фінансування будівництва житла; купівлі-продажу суб'єктів господарювання та корпоративних прав; управління коштами, цінними паперами або іншими активами клієнта; відкриття та/або управління

банківським рахунком або рахунком у цінних паперах; залучення коштів, необхідних для створення юридичних осіб і фондів, забезпечення їхньої діяльності або управління ними; створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, фондами, трастами або іншими подібними правовими утвореннями [73];

5) нотаріуси. Загалом зазначаємо, що в основу діяльності нотаріусів як спеціальних суб'єктів фінансового первинного фінансового моніторингу закладено всі ті повноваження, що мають здійснювати всі перелічені нами вище суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

Проте констатуємо, що вони не зобов'язані забезпечувати у своїй діяльності управління ризиками щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму та розробляти критерії ризиків; повідомляти Державну службу фінансового моніторингу про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу; надавати на запит Державної служби фінансового моніторингу інформацію щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу; надавати на запит Державної служби фінансового моніторингу інформацію щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу; виявляти фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу. Тому на нотаріусів як суб'єктів первинного фінансового моніторингу покладено обов'язок провадження так званого внутрішнього фінансового моніторингу;

б) суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги;

7) особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, трастами та іншими утвореннями без статусу юридичної особи;

8) суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги та/або консультаційні послуги під час здійснення операцій із нерухомим майном;

9) суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами та дорогоцінним камінням і виробами з них;

10) суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри;

11) суб'єкти господарювання, які здійснюють торговельну діяльність культурними цінностями та/або надають посередницькі послуги в такій діяльності;

– постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів;

– інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги [307].

На нашу думку, цих суб'єктів фінансового моніторингу можна умовно ранжувати на дві групи:

– суб'єкти первинного фінансового моніторингу, майже вся діяльність яких пов'язана з операціями, що несуть ризик відмивання та легалізації злочинних доходів. Вони надають послуги, пов'язані з фінансами (фінансові послуги), що мають здійснювати певний контроль майже над усіма операціями із клієнтами;

– суб'єкти, які надають послуги, що не є фінансовими, проте вони можуть бути використані для відмивання та легалізації коштів, одержаних злочинними шляхом. Щодо цієї умовної групи, то діяльність віднесених до неї суб'єктів загалом не можна пов'язувати з фінансовими послугами, операціями. Проте в контексті своєї діяльності такі суб'єкти первинного фінансового моніторингу можуть бути своєрідними носіями інформації щодо легалізації та відмивання так званих злочинних доходів.

Загалом основне завдання всіх суб'єктів фінансового моніторингу – ідентифікація і верифікація своїх клієнтів (KYC). Верифікація ґрунтується на міжнародних стандартах AML (anti-money laundering – боротьба з відмиванням грошей) [388, с. 60].

Відповідно до позиції О. Єфімова всіх спеціальних суб'єктів первинного фінансового моніторингу, яких ми розглянули вище, можна умовно поділити на

декілька груп. Він запропонував їх ранжувати залежно від особливостей їхнього виду діяльності (функціонування), зокрема:

- професійні «консультанти» з допомоги щодо фінансових операцій;
- посередники та консультанти у сфері нерухомості;
- суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана з дорогоцінним камінням і металами;
- суб'єкти господарювання у сфері лотерей та азартних ігор [159].

Зі свого боку, Л. Мілімко та Д. Крейман [260, с. 145] виокремлюють таку класифікацію суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідно до чинного законодавства. Автори виділили п'ять основних груп:

- банки, страховики, інші організації, що надають фінансові послуги (підзвітні Національному банку України);
- біржі, управителі фондів фінансування будівництва / операцій із нерухомістю, професійні учасники фондового ринку (підзвітні Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку – НКЦПФР);
- аудитори, бухгалтери, консультанти, ріелтори, продавці дорогоцінних металів, організатори лотерей (підзвітні Державній службі фінансового моніторингу);
- адвокати, нотаріуси, надавачі юридичних послуг (підзвітні Міністерству юстиції України);
- постачальники послуг, пов'язані з обігом віртуальних активів (підзвітні Міністерству цифрової трансформації України).

Важливо, що ці суб'єкти співпрацюють між собою, обмінюючи інформацію, проводячи спільні розслідування та виконуючи свої обов'язки згідно із встановленими правилами та законодавством із метою ефективного виявлення, викриття та запобігання фінансовим злочинам.

Необхідно також зазначити, що суб'єкти первинного фінансового моніторингу, діяльність яких була проаналізована вище, наділені правом локальної нормотворчості. Зокрема законодавець установлює, що суб'єкт первинного фінансового моніторингу (крім спеціально визначених суб'єктів

первинного фінансового моніторингу, що провадять свою діяльність одноособово, без утворення юридичної особи) з урахуванням вимог законодавства, результатів національного оцінювання ризиків та оцінювання ризиків, притаманних його діяльності, розробляє, впроваджує й оновлює правила фінансового моніторингу, програми проведення первинного фінансового моніторингу та інші внутрішні документи з питань фінансового моніторингу [307].

Проаналізувавши перелік суб'єктів первинного фінансового моніторингу, А. Хмелюк зазначає, що в ньому превалюють суб'єкти фінансового сектору, проте не можна залишати поза увагою суб'єктів, які мають право здійснювати контролювальні функції щодо операцій із реалізації товарів, робіт (послуг) [179, с. 176].

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 8 Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані стати на облік у Державну службу фінансового моніторингу України. Станом на 1 січня 2023 р. на обліку в Державній службі фінансового моніторингу перебувало 13 030 суб'єктів первинного фінансового моніторингу [134]. Узагальнену інформацію за десятирічний період (2013–2022 рр.) подано на рисунку 3.6 (на основі джерел [170–179]).

Відповідно до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] суб'єктами державного фінансового моніторингу є такі:

- Національний банк України;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму

та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення – Міністерство фінансів України;

- Міністерство юстиції України;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- Міністерство цифрової трансформації України;
- спеціально уповноважений орган – Державна служба фінансового моніторингу.

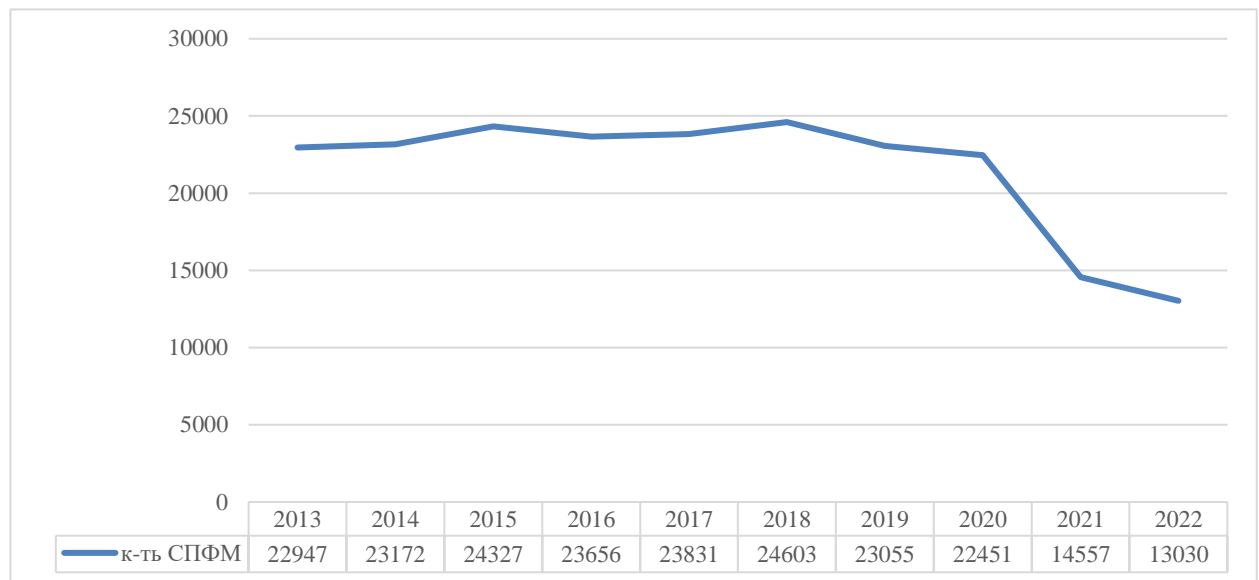

Рисунок 3.6 – Кількість суб'єктів первинного фінансового моніторингу на обліку в Державній службі фінансового моніторингу (2013–2022 рр.)

Зазначені суб'єкти державного фінансового моніторингу виконують перевірку інформації щодо зв'язку фінансових операцій із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, і також здійснюють регулювання та нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Підхід, запропонований законодавцем, не відносить до кола суб'єктів фінансового моніторингу органи, що порушують кримінальні справи, здійснюють розслідування, оперативно-розшукову діяльність у сфері відмивання грошей і фінансування тероризму. Як зазначає Д. Шиян, це, зі свого боку, не дає можливості забезпечити належне виконання всіх функцій фінансового моніторингу, зокрема правоохоронної [443, с. 305].

Повноваження та обов'язки суб'єктів державного фінансового моніторингу закріплено у ст. 18 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307]. На нашу думку, однією з найважливіших функцій, зокрема, є державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. На нашу думку, це потрібно розглядати як систему заходів, визначених державою, спрямованих на контроль і регулювання фінансових операцій із метою запобігання використанню фінансових ресурсів для цих незаконних цілей. Така система містить у собі законодавчу базу, що регулює такі види діяльності, а також спеціалізовані органи та установи, які виконують функції контролю, аналізу та виявлення можливих порушень у цій сфері. Зокрема такі суб'єкти державного фінансового моніторингу здійснюють регулювання та нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу:

– Національний банк України – за діяльністю банків і філій іноземних банків; страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, кредитних спілок, ломбардів, інших фінансових установ, реєстрацію чи ліцензування яких здійснює Національний банк України; операторів поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій; операторів платіжних систем; філій або представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України; інших юридичних осіб, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги;

– Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – за діяльністю товарних та інших бірж, що проводять фінансові операції з товарами; установ накопичувального пенсійного забезпечення; управителів фондів фінансування будівництва / фондів операцій із нерухомістю;

професійних учасників фондового ринку (крім банків), зокрема Центральний депозитарій цінних паперів;

– центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення – суб'єктів аудиторської діяльності; бухгалтерів; суб'єктів господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; суб'єктів господарювання, що здійснюють консультивання з питань оподаткування; суб'єктів господарювання, що надають посередницькі та/або консультаційні послуги під час здійснення операцій із нерухомим майном; суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами та дорогоцінним камінням і виробами з них; суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри; суб'єктів господарювання, які здійснюють торговельну діяльність культурними цінностями та/або надають посередницькі послуги в такій діяльності;

– Міністерство юстиції України – адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами;

– Міністерство цифрової трансформації України – за діяльністю постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів.

Аналізуючи діяльність суб'єктів державного фінансового моніторингу, пропонуємо почати з Державної служби фінансового моніторингу. Вона є органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки та є національним центром для отримання та аналізу: повідомлень про підозрілі операції, іншої інформації, яка стосується відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [134].

Державна служба фінансового моніторингу відповідає за впровадження та забезпечення виконання законодавства у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також співпрацює з іншими органами влади та міжнародними організаціями з метою запобігання фінансовим злочинам і забезпечення безпеки фінансової системи держави.

Пріоритетними завданнями Державної служби фінансового моніторингу на 2023 р. було визначено [288]:

– проведення аналізу фінансових операцій, співпраця, взаємодія та інформаційний обмін із правоохоронними, розвідувальними та іншими державними органами. Зокрема Державна служба фінансового моніторингу здійснює аналізування фінансових транзакцій і звертає увагу на незвичайні або підозрілі операції; співпрацює із правоохоронними й розвідувальними органами, надаючи їм інформацію про підозрілі фінансові операції та допомагаючи в розслідуванні фінансових злочинів. Загалом ці процеси спрямовані на забезпечення ефективного функціонування системи фінансового моніторингу та боротьбу з фінансовими злочинами для збереження національної безпеки та стабільності фінансової системи;

– забезпечення вжиття організаційних і практичних заходів міжнародного характеру у співпраці із зацікавленими державними установами. Зокрема держави можуть укладати міжнародні договори та угоди, що регулюють питання співпраці в різних сферах, зокрема фінансовий моніторинг. Ці договори можуть установлювати правила обміну інформацією, спільних розслідувань та інші аспекти співпраці. Держави можуть спільно розробляти міжнародні стандарти та правила у сфері фінансового моніторингу, які сприяють спільній дії та взаємному визнанню. У разі, коли справа має міжнародний аспект, державні установи можуть спільно розслідувати фінансові злочини. Це вимагає координації та обміну інформацією між різними країнами. Загалом, на нашу думку, ці заходи спрямовані на підвищення ефективності та

об'єктивності фінансового моніторингу на міжнародному рівні та забезпечення спільної боротьби з фінансовими злочинами;

– оперативне відпрацювання проєктів законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються функціонування системи фінансового моніторингу та її суб'єктів. Це передбачає швидке та ефективне розглядання, аналіз та узгодження таких документів із метою вдосконалення системи фінансового моніторингу. Уряд і відповідні органи розробляють проєкти законів та інших нормативно-правових актів, які впливають на провадження фінансового моніторингу. Цей процес забезпечує актуальність і відповідність нормативно-правового середовища для функціонування системи фінансового моніторингу та її суб'єктів;

– удосконалення міжвідомчої взаємодії між органами державної влади та надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу. Вважаємо, що це завдання містить у собі такі аспекти: розроблення спільних методологій і стандартів; підготовку та навчання персоналу; інформаційну підтримку й партнерську взаємодію. Ці заходи спрямовані на підвищення ефективності та координації роботи суб'єктів первинного фінансового моніторингу та забезпечення їхньої успішної діяльності в цій сфері;

– забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Наступним суб'єктом державного фінансового моніторингу є Національний банк України. Закон України «Про Національний банк України» [344], який визначає правові основи діяльності та правовий статус Національного банку України. Відповідно до нього Національний банк є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи

організації якого визначено Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими законами України.

На нашу думку, аналізуючи функції та обов'язки цього суб'єкта державного фінансового моніторингу як суб'єкта національного рівня, потрібно виокремити такі. Національний банк установлює вимоги до фінансових установ щодо проведення фінансового моніторингу, зокрема вимоги до ведення обліку та звітності щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Він провадить моніторинг фінансового ринку для виявлення незвичайних чи підозрілих фінансових операцій і повідомляє про них компетентні органи для подальшого розслідування, зокрема співпрацює з іншими органами у сфері обміну інформацією та координації заходів у справі запобігання та протидії фінансовим злочинам. Національний банк може видавати директиви та розпорядження фінансовим установам щодо впровадження заходів із фінансового моніторингу та дотримання вимог законодавства в цій сфері.

Міністерство фінансів України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [425]. Його функції та завдання в цій сфері містять таке:

– розроблення фінансового законодавства. Міністерство фінансів бере активну участь у розробленні та удосконаленні законодавства, що регулює сферу фінансового моніторингу;

– розроблення політики у сфері фінансового моніторингу. Міністерство фінансів визначає стратегічні напрями та політику в галузі фінансового моніторингу та фінансового регулювання. Воно сприяє формуванню національної стратегії в цій сфері;

– координацію дій із зацікавленими органами. Міністерство фінансів співпрацює з іншими державними органами з метою координації заходів у сфері фінансового моніторингу;

– моніторинг фінансових операцій. Міністерство фінансів здійснює моніторинг фінансових операцій і виявляє підозрілі операції, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;

– фінансовий нагляд. Міністерство фінансів здійснює нагляд за фінансовими установами, зокрема за банками, страховими компаніями, іншими фінансовими інститутами з метою перевірки їхньої відповідності вимогам у сфері фінансового моніторингу;

– міжнародну співпрацю. Міністерство фінансів співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами у сфері фінансового моніторингу, особливо в контексті міжнародного обміну інформацією та боротьби з міжнародною фінансовою злочинністю.

Міністерство юстиції України відіграє важливу роль у забезпеченні додержання правових норм і процедур у сфері фінансового моніторингу, зокрема реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців, контролю за роботою нотаріусів, легалізації документів, доступу до публічної інформації та участі у правозахисних програмах, спрямованих на запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Зокрема воно співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами у сфері фінансового моніторингу, особливо щодо міжнародного обміну інформацією та боротьби з міжнародною фінансовою злочинністю. Міністерство юстиції забезпечує доступ до публічної інформації, зокрема реєстраційні дані юридичних осіб та іншу інформацію, яка може бути корисною для фінансового моніторингу.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання)

доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку здійснює державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму щодо професійних учасників організованих товарних ринків; установ накопичувального пенсійного забезпечення; управителів фондів фінансування будівництва / фондів операцій із нерухомістю; професійних учасників ринків капіталу (крім банків), зокрема Центрального депозитарію цінних паперів. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні додержання правил і стандартів щодо фінансової діяльності та здійснює контроль за дотриманням антилегалізаційних та антикорупційних заходів на фондовому ринку. Ця комісія сприяє запобіганню легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму в контексті фінансових операцій на фондовому ринку.

Міністерство цифрової трансформації України як суб'єкт державного фінансового моніторингу може розробляти та впроваджувати технологічні рішення та інноваційні методи для виявлення та запобігання таким фінансовим ризикам. Його завданням може бути сприяння в покращанні та модернізації інфраструктури для фінансового моніторингу та обміну інформацією з іншими суб'єктами.

Проаналізувавши вищезазначене, констатуємо, що суб'єкти національного рівня фінансового моніторингу відіграють важливу роль у системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Діяльність цих суб'єктів, вважаємо, можна умовно поділити на такі категорії:

– збирання та аналізування інформації. Суб'єкти фінансового моніторингу здійснюють збирання та аналізування інформації про фінансові операції, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, фінансуванням тероризму та іншими злочинними активностями;

– розслідування і виявлення порушень. Такі суб'єкти виявляють і розслідують фінансові операції, які можуть становити порушення законодавства. Вони здійснюють аналіз і визначають, чи мають ці операції ознаки легалізації доходів, фінансування тероризму тощо;

– повідомлення та співпраця. Суб'єкти фінансового моніторингу національного рівня мають обов'язок повідомляти правоохоронні та інші відповідні органи про виявлені порушення та надавати інформацію для подальших розслідувань;

– розроблення політики та нормативного регулювання. Вони також беруть участь у розробленні нормативних актів і політики, спрямованих на покращання ефективності провадження фінансового моніторингу та запобігання фінансовим ризикам;

– міжнародна співпраця. Суб'єкти фінансового моніторингу співпрацюють з аналогічними органами інших країн для обміну інформацією та координації заходів у боротьбі з міжнародними фінансовими злочинами;

– запобігання фінансовим ризикам. Суб'єкти фінансового моніторингу також працюють над розробленням і впровадженням заходів для запобігання фінансовим ризикам і вдосконалення системи фінансового моніторингу.

Висновки до розділу 3

1. Необхідність створення підрозділів фінансової розвідки й виконання ними своїх основних функцій дозволить країні відповідати рекомендаціям Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. Запропоновано розглядати підрозділи фінансової розвідки як організаційні інституції (одиниці), що спеціалізуються в галузі збирання та аналізування фінансової інформації для виявлення фінансових злочинів і порушень.

2. Констатовано, що під час вибору моделі для організації підрозділу фінансової розвідки насамперед необхідно врахувати локальні (місцеві) умови (у країні) у контексті функціонування такої інституції в одній із структур.

3. Виокремлено три основні функції будь-якого підрозділу фінансової розвідки, на яких ґрунтується їхня діяльність. Це дії, пов'язані з інформацією про фінансові операції, які сприяють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

- збирання;
- оброблення;
- аналізування;
- передання інформації, що безпосередньо стосується відмивання коштів, пов'язаних із ним предикатних правопорушень і фінансування тероризму.

4. З урахуванням функцій, які виконують підрозділи фінансової розвідки, було визначено завдання, покладені на ці інституції:

- виявлення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- боротьба і протидія корупції;
- виявлення фактів фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- забезпечення податкової безпеки;
- провадження міжнародної співпраці за допомогою взаємодії з аналогічними інституціями та органами інших країн для обміну інформацією та спільного розслідування міжнародних фінансових злочинів.

5. З урахуванням узагальнювального досвіду країн, де функціонують підрозділи фінансової розвідки, було виокремлено загальну класифікацію:

- підрозділи фінансової розвідки судового, або прокурорського типу;
- підрозділи фінансової розвідки правоохоронного типу;
- підрозділи фінансової розвідки адміністративного типу;
- підрозділи фінансової розвідки гібридного типу.

Щодо гібридної організаційної моделі, потрібно виокремити такі:

- адміністративний / правоохоронний;
- адміністративний / судовий;
- судовий / правоохоронний.

6. Міжнародне співтовариство дійшло висновку, що жодна країна не може самостійно боротися з такими явищами, як легалізація (відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, корупція, і лише колективні зусилля світової спільноти можуть забезпечити ефективну протидію і протистояти цим діям. З урахуванням цього суб'єктів фінансового моніторингу можна розглядати залежно від рівня їхнього функціонування – національного (вітчизняного) та міжнародного (наднаціонального).

7. Суб'єкти фінансового моніторингу запропоновано поділити на різні рівні відповідно до їхнього обсягу і компетенції:

- наднаціонального рівня (зокрема регіонального, або ж субрегіонального);
- національного рівня.

8. Наднаціональний рівень суб'єктів фінансового моніторингу означає, що їхня діяльність виходить за межі національного, або державного, рівня і має міжнародний або глобальний характер, оскільки багато злочинних мереж і глобальні фінансові операції можуть легко обходити національні «межі», з урахуванням чого важливості набуває саме наднаціональний рівень функціонування суб'єктів фінансового моніторингу. Наголошено, що практика окремих регіонів запровадження власних механізмів та інституцій, що опікуються питаннями протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення для спільної роботи на регіональному рівні, є надзвичайно правильною та актуальною.

9. Прямими суб'єктами потрібно вважати організації, установи або органи, інституції загалом, які безпосередньо здійснюють фінансовий моніторинг і взаємодіють з іншими суб'єктами на наднаціональному рівні.

Зі свого боку, до непрямих суб'єктів потрібно відносити організації або інші суб'єкти, які можуть не мати безпосередньої функції провадження фінансового моніторингу, але можуть брати участь у фінансовій діяльності, що потребує відповідного спостереження.

10. На наднаціональному (міжнародному рівні) було виокремлено та проаналізовано діяльність таких суб'єктів: Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering); Організації Об'єднаних Націй (United Nations); Комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, MONEYVAL); Еґмонтської групи підрозділів фінансових розвідок (Egmont Group of Financial Intelligence Units); Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ); Базельського комітету з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision); Світового банку (World Bank); Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund); Європейського банку реконструкції та розвитку (European Bank for Reconstruction and Development); Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) (International Criminal Police Organization, ICPO).

11. Наголошено на головній ролі і значенні організацій наднаціонального рівня в забезпеченні провадження ефективного фінансового моніторингу за допомогою: координації та співпраці; розроблення стандартів і нормативів; оцінювання та нагляду; навчання та розвитку навичок; міжнародної співпраці загалом; забезпечення стабільності та безпеки.

12. Констатовано, що порівняно з іншими системами фінансового моніторингу, такими як закордонні аналоги, вітчизняна система наділена більшими повноваженнями. Оскільки суб'єкти фінансового моніторингу не лише отримують інформацію, але й самостійно проводять фінансові розслідування.

13. Суб'єктів фінансового моніторингу національного рівня було ранжовано на дві класифікаційні групи: суб'єктів первинного фінансового моніторингу та суб'єктів державного фінансового моніторингу. Вони відіграють важливу роль у системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

14. Діяльність суб'єктів національного рівня було запропоновано групувати так:

- збирання та аналізування інформації;
- розслідування і виявлення порушень;
- повідомлення та співпраця;
- розроблення політики та нормативного регулювання;
- міжнародна співпраця;
- запобігання фінансовим ризикам.

РОЗДІЛ 4

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

4.1. Міжнародне співробітництво щодо провадження фінансового моніторингу

Міжнародне співробітництво у сфері провадження фінансового моніторингу є надзвичайно важливим аспектом для ефективної боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму, фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення та іншими фінансовими злочинами загалом. З метою мінімізації та протидії легалізації доходів більшості світових держав створено інституції (державні органи, фінансові установи різних форм власності), які здійснюють фінансовий моніторинг [380, с. 740]. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй. Від 1970 р. [12] він містить положення щодо того, що для підтримання міжнародного миру і безпеки головне і пріоритетне значення має сумлінне дотримання принципів міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами, і сумлінне виконання державами зобов'язань, ухвалених відповідно до Статуту.

Загалом, аналізуючи підходи Європейського Союзу, протидія й боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму, фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення та іншими фінансовими злочинами вимагає двох основних напрямів:

– по-перше, потрібно значно знизити бар'єри, зокрема національні та відомчі, з метою обміну необхідною інформацією;

– по-друге, потрібно створити посилені багаторівневі системи контролю за персональними, фінансовими та іншими даними.

Як нами вже було зазначено вище, збільшення кількості й обсягів транснаціональних операцій, пов'язаних із фінансовою сферою, використання сучасних технологій, зростання міжнародного тероризму, поширення корупції та практики легалізації доходів, що отримані злочинним шляхом, актуалізує питання аналізу викликів і можливостей та перспектив міжнародної співпраці у сфері провадження фінансового моніторингу.

Фінансовий моніторинг є одним із найбільш дієвих інструментаріїв виявлення, оцінювання та зниження кількості випадків злочинності, пов'язаної з фінансами, однією з головних складових запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Його успішність напряму корелюється з належним рівнем міжнародної співпраці країн. Сьогодні існує низка викликів, зокрема розбіжності у правових і регуляторних вимогах, обмеження на обмін інформацією між країнами, а також відмінності в підходах до провадження фінансового моніторингу, що можуть зменшувати ефективність міжнародної співпраці в цій сфері.

За А. Диким і Т. Барановською, ефективною передумовою міжнародної співпраці у сфері запобігання та протидії економічній злочинності є розроблення методологічних положень формування та реалізації державної політики в системі гарантування економічної безпеки держави, обґрунтування та розвиток вихідних положень державної політики, визначення напрямів її трансформації та основні методи впровадження реформ [139, с. 273]. З урахуванням цього повністю погоджуємось із позицією В. Першина щодо того, що рівень готовності кожної країни до міжнародного співробітництва визначається на основі розвитку її внутрішньої системи боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, а також її приєднанням до відповідних міжнародних угод і програм [277, с. 71].

Проблема інтеграції України в міжнародну систему безпеки та співпраці зі світовими та європейськими інтеграційними організаціями в галузі безпеки полягає в необхідності встановлення однакових стандартів для всіх країн щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, зокрема оцінювання та відстеження діяльності терористичних організацій і груп. Цього можна досягти через узгоджену співпрацю системи безпеки України з іноземними країнами, зокрема країнами Організації Північноатлантичного договору.

На підставі цього надзвичайно важливою для України є необхідність набуття членства в міжнародних антитерористичних структурах для забезпечення власної безпеки. Зокрема в контексті міжнародної співпраці важливості набувають забезпечення організаційних і технічних механізмів для оперативного обміну інформацією між вітчизняними уповноваженими органами і правоохоронними органами, спеціальними службами та установами фінансового моніторингу зарубіжних країн. Саме такі механізми повинні забезпечувати швидкий та ефективний обмін необхідною інформацією для здійснення антитерористичних заходів і протидії та боротьби зі злочинами, пов'язаними зі зловживанням фінансовою системою [399].

Вважаємо, що в межах дослідження питання, пов'язаного з міжнародним співробітництвом у сфері провадження фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, необхідно надати визначення категорії «міжнародне співробітництво».

Зокрема Р. Кривонос зазначив, що поняття «міжнародне співробітництво» окреслює такий процес взаємодії міжнародних авторів, у якому домінують спільні пошуки можливостей реалізації інтересів усіх зацікавлених сторін, і ґрунтується на наявності довіри у відносинах між партнерами [222, с. 25].

Законодавець надав визначення категорії «транскордонне співробітництво», закріплене у ст. 1 однойменного Закону України «Про транскордонне

співробітництво» [360]. Відповідно до положень транскордонне співробітництво трактується як спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних та інших відносин між суб'єктами та учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами й учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їхнім національним законодавством. Ю. Фетько, порівнюючи терміни «транскордонне співробітництво» і «міжнародне співробітництво» за змістовим наповненням, зробив висновок, що зміст першої категорії («транскордонне співробітництво») передавав сутність міжнародного, міжтериторіального співробітництва [423, с. 32].

Міжнародне співробітництво завжди повинно ґрунтуватися на засаді, принципі взаємності (інтересу, завдання, цілі), однак не обов'язково рівності. Зокрема ст. 30 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] підтверджує цю тезу і закріплює положення, що міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії здійснюється за принципом взаємності відповідно до профільного (спеціального) закону, міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надає Верховна Рада України, інших нормативно-правових актів.

Я. Костюченко виокремив три головні ознаки, що є характерними міжнародному співробітництву. Зокрема науковець виділив такі:

- міжнародне співробітництво завжди є двостороннім (або багатостороннім). Воно передбачає виникнення взаємного зобов'язання і прав;
- міжнародне співробітництво ґрунтується на засаді взаємності у визначенні цілі, завдання та способу співробітництва;
- міжнародне співробітництво має різні напрями реалізації й форми вираження [219, с. 15].

А. Фаріон-Мельник та О. Яремко [422, с. 66] у своєму науковому дослідженні виокремили загальні аспекти, на яких повинна ґрунтуватися міжнародна співпраця:

- розповсюдження та обмін досвідом України щодо процедури провадження фінансового моніторингу в міжнародній площині, зокрема під час участі в навчальних заходах – семінарах, конференціях, міжнародних презентаціях та інших подібних заходах;

- надання відповідної допомоги в провадженні розслідувань, проведенні досліджень, формуванні справ і провадженні, а також надання інформації, пов'язаної із протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- укладання й підписання міжнародних договорів, які мають міжвідомчий характер, зокрема Меморандуми про взаєморозуміння у сфері фінансових розслідувань і взаємодопомоги, фінансового моніторингу;

- участь у програмах щодо повернення фінансових активів;

- участь в електронному каталозі щодо пошуку активів спільно з Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки;

- розроблення програм із метою удосконалення чинного законодавства, спрямованих на запобігання фінансовим злочинам і впровадження кращих практик зарубіжних країн;

- протидія будь-якого виду тероризму та сепаратизму;

- запобігання та боротьба з порушеннями законодавства щодо незаконного заволодіння чужим майном, активами, грошима, майновими правами, інтелектуальною власністю та особистими даними на державному та міжнародному рівнях;

- зменшення рівня корупції.

Вважаємо, що зазначені вище загальні аспекти потрібно розглядати як основоположні напрями міжнародного співробітництва у сфері провадження фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Аналізуючи можливі функції, повноваження Державної служби фінансового моніторингу України як органу, уповноваженого Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки, вважаємо за доцільне виокремити такі в межах здійснення міжнародного співробітництва:

- установлювати і здійснювати міжнародне співробітництво з відповідними іноземними органами, компетентними інституціями щодо можливого обміну досвідом та інформацією щодо запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [307];

- укладати міжнародні міжвідомчі угоди з уповноваженими органами зарубіжних країн щодо співпраці;

- забезпечити співпрацю з Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки; Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL);

- організовувати і проводити засідання, формувати комітети й робочі групи, організовувати наукові конференції та семінари з питань, що стосуються діяльності Державної служби фінансового моніторингу [369, с. 105].

Загалом питання щодо співпраці Державної служби фінансового моніторингу як органу, уповноваженого Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки регулюється не лише у вітчизняних нормативно-правових актах, а й у договорах, угодах міжнародного характеру. Зокрема метою останніх є налагодження співробітництва держав з усього світу між собою відповідними міжнародними інституціями та іноземними партнерами.

Вважаємо, що важливим елементом міжнародного співробітництва є безпосередньо налагодження співпраці з міжнародними інституціями, іноземними партнерами, уповноваженими протидіяти легалізації (відмиванню)

доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема сюди належать підрозділи фінансової розвідки зарубіжних країн і їхні аналогічні утворення. До важливих інституцій, крім підрозділів зарубіжних країн, відносимо такі міжнародні організації:

- Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ);
- Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки;
- Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL);
- Європейський Союз загалом (зокрема Міністерство закордонних справ Данії та Європейська Комісія в межах проекту «Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні, фаза II»);
- Організація Об'єднаних Націй;
- Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) / Координатор проектів ОБСЄ в Україні;
- Організація за демократію та економічний розвиток;
- Світовий банк;
- НАТО (у межах Річних національних програм співробітництва «Україна – НАТО»);
- Міжнародний валютний фонд та ін.

Аналізуючи міжнародне співробітництво у формі роботи з міжнародними організаціями, насамперед потрібно виокремити Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ). Необхідність моніторингу систем країн на предмет їхньої відповідності вимогам міжнародних стандартів є головним елементом у контексті провадження фінансового моніторингу щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. З урахуванням цього взаємне оцінювання, проведене цією Групою, є надзвичайно необхідним механізмом забезпечення ефективної імплементації

Рекомендацій ФАТФ усіма країнами-членами [368]. Це зумовлено тим, що ці Рекомендації ФАТФ є стандартом для вдосконалення положень як міжнародної, так і вітчизняної нормативно-правової бази.

Рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) необхідно розглядати як комплексну та послідовну систему заходів, які повинні бути впроваджені країнами з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. До основних заходів, яких мають ужити державні органи, потрібно віднести:

- переслідування відмивання коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

- застосування запобіжних заходів для фінансового сектора та інших визначених секторів тощо [368].

Зокрема, аналізуючи співробітництво із Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), потрібно виокремити такі напрями:

- участь в онлайн-засіданнях ФАТФ, вебінарах, віртуальних засіданнях;

- активний обмін інформацією.

На нашу думку, у контексті повномасштабної військової агресії Російської Федерації потрібно визначити важливим напрямом міжнародної співпраці Державної служби фінансового моніторингу участь у Пленарних засіданнях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), а також офіційні звернення. Зважаючи на них, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) опублікувала на своєму офіційному вебсайті заяви щодо Російської Федерації, а також окрему публічну позицію щодо збройної агресії Російської Федерації проти України, викладену в Декларації Міністрів Групи з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ). Група безстроково призупинила членство Росії.

Метою діяльності Комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) є забезпечення наявності в його країн-членів ефективних систем протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, а також їхньої відповідності міжнародним стандартам у цій сфері [119, с. 176] (міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення, викладені в Групі з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ); Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин; Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності; Конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму та ін.).

Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) оцінює відповідність країн міжнародним стандартам у правовому, фінансовому та правоохоронному секторах за допомогою надання експертного висновку [206]. З урахуванням того, що основним завданням Комітету є сприяння розвитку та здійсненню ефективних заходів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, виокремлюємо міжнародну співпрацю з різними країнами та міжнародними організаціями, що є важливим аспектом. Зокрема представники Державної служби фінансового моніторингу брали участь в онлайн-тренінгах, засіданнях і нарадах Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Щодо діяльності Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі, потрібно наголосити, що вони спільно гарантують контроль за діяльністю України у групі міжнародного фінансового моніторингу та здійснюють моніторинг фінансових потоків для визначення таких аспектів:

– вони провадять моніторинг дотримання Україною правил і стандартів міжнародної співпраці у сфері незаконного збагачення, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення;

– вони сприяють неперервному розвитку Державної служби фінансового моніторингу як спеціально уповноваженого органу й виконанню його завдань та обов'язків перед іншими учасниками;

– вони надають необхідну інформацію та забезпечують повну взаємодопомогу в проведенні фінансових розслідувань [178].

На нашу думку, однією із найбільш поширених і важливих форм міжнародного співробітництва у сфері провадження фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення є обмін інформацією, даними з іноземними підрозділами фінансової розвідки (їхніми інституціями-аналогами). Протягом 2022 р. Державною службою фінансового моніторингу України було спрямовано 1243 запити до 147 підрозділів фінансової розвідки іноземних держав та отримано 965 відповідей на запити від 104 підрозділів фінансової розвідки зарубіжних країн. Також Державною службою фінансового моніторингу України було отримано 245 запитів від 46 підрозділів фінансової розвідки іноземних держав і надано 395 відповідей до 67 підрозділів фінансової розвідки зарубіжних країн [179]. Нами було узагальнено статистичні дані щодо кількості запитів, наданих до підрозділів фінансової розвідки й отриманих від них за період 2012–2022 рр. (рис. 4.1).

Загалом констатуємо, що міжнародне співробітництво у сфері провадження фінансового моніторингу ґрунтується на взаємній допомозі щодо виявлення так званих фінансових злочинів, корупції, відмивання грошей, одержання незаконних доходів. Вона безпосередньо пов'язана із співпрацею Державної служби фінансового моніторингу з переліченими вище суб'єктами міжнародного (наднаціонального) рівня провадження фінансового моніторингу. Така співпраця повинна ґрунтуватися та реалізовуватися за умови дотримання

принципів законності, прозорості, відкритості, оперативності, достовірності, професіоналізму.

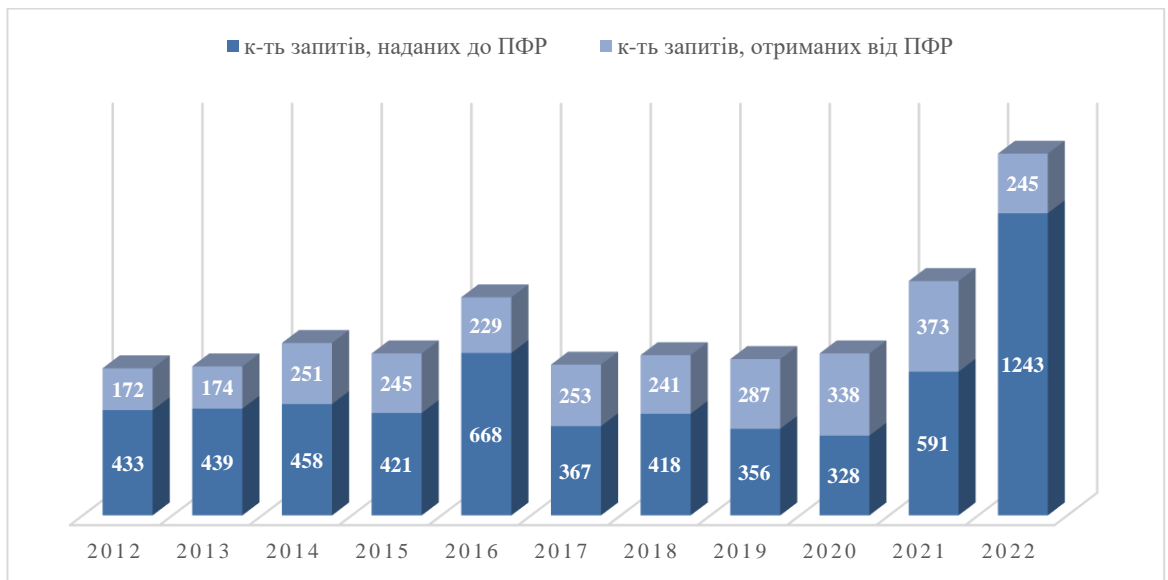

Рисунок 4.1 – Узагальнена інформація щодо запитів, надісланих до іноземних підрозділів фінансового моніторингу / отриманих від іноземних підрозділів фінансового моніторингу

Виокремивши ці основні принципи, пропонуємо коротко охарактеризувати їхнє значення з урахуванням даних, наведених у річній фінансовій звітності Державної служби фінансового моніторингу України, зокрема:

– принцип законності. Цей принцип означає, що будь-яка діяльність, пов'язана з фінансовим моніторингом, повинна повною мірою корелюватись із визначеними законодавчими актами як на державному, так і міжнародному рівнях, а також правил, указівок і постанов щодо контролю за протидією відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, зниження рівня корупції;

– принцип прозорості вимагає, щоб інформація, звіти, повідомлення та аналітичні дані, отримані внаслідок провадження фінансового моніторингу, були доступні, чесні та зрозумілі, забезпечуючи швидке виявлення незаконних дій і запобігання їм на міжнародному рівні;

– принцип оперативності передбачає оперативний та ефективний обмін інформацією (чи то електронна, чи то паперова), пов'язаною з фінансовими розслідуваннями, викриттям порушень та іншою важливою інформацією, яка може забезпечити успішну боротьбу з фінансовими злочинами на міжнародному рівні;

– принцип достовірності означає, що інформація повинна бути надана правдивою, без приховування частини;

– принцип професіоналізму. Навички виявлення та запобігання протиправним фінансовим діям є постійним процесом, що вимагає постійного удосконалення. Також важливо проходити міжнародні програми підвищення кваліфікації для покращання розуміння нових методів і технологій, що використовуються у сфері фінансових розслідувань;

– принцип відкритості передбачає залучення до співпраці в різних реалізаціях проєктів, спрямованих на зниження рівня корупції, фінансових злочинів, тероризму, сепаратизму, фінансових розкрадань та інших антиправних дій.

Р. Баранов також наголосив, що відповідно до чинного законодавства забезпечення міжнародного співробітництва щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення покладено:

– на Міністерство юстиції України – виконання судових рішень у зазначеній вище сфері, зокрема в частині конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом;

– Генеральну прокуратуру України – здійснення процесуальних дій у межах кримінальних проваджень;

– Службу безпеки України – подання пропозицій відповідним міжнародним інституціям стосовно внесення (видалення) фізичних і юридичних осіб до відповідних переліків;

– Міністерство закордонних справ України – звернення до Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй щодо одержання дозволів на доступ до активів,

які пов'язані із протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і стосуються фінансових операцій, що зупинені відповідно до Резолюцій Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй;

– Національне антикорупційне бюро України – здійснення правового співробітництва з компетентними органами іноземних держав із питань проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування;

– Національне агентство України з розшуку та менеджменту активів (АРМА) – забезпечення міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами [66].

Напрацювання методик здійснення фінансового контролю, відповідно до національного законодавства, розвиток міжнародних зв'язків та обмін інформацією є важливими умовами для виявлення та знешкодження фінансової інфраструктури, що підживлює діяльність терористичних організацій, діяльність яких, зокрема, спрямована на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України.

С. Гуржій, С. Ключке та В. Кірсанов виокремили основні напрямки посилення міжнародного співробітництва у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму:

– гармонізація підходів до кримінально-правового оцінювання злочинів, пов'язаних із відмиванням коштів і фінансуванням тероризму;

– упровадження єдиних стандартів і вимог щодо запобіжних заходів, які застосовують фінансові установи та визначені нефінансові установи і професії;

– розвиток організаційно-правової бази для оперативного обміну інформацією між підрозділами фінансової розвідки різних країн;

– удосконалення правової основи та практики взаємодії між правоохоронними органами різних країн на стадії розслідування злочинів;

– координація діяльності компетентних органів різних країн на стадії судового переслідування, зокрема в межах надання взаємної правової допомоги [129].

Загалом, проаналізувавши вищезазначене, констатуємо, що міжнародна співпраця у сфері провадження фінансового моніторингу є надзвичайно важливою в забезпеченні фінансової стабільності й підтриманні розвитку країн. Проте виокремлюємо виклики, які потрібно враховувати за такої співпраці:

– відсутність єдиної системи фінансового моніторингу. Кожна країна має свою власну систему, яка може відрізнятися за принципами та методами збирання інформації, аналізування та реагування на незаконні фінансові операції. Це може призвести до труднощів у взаємодії між країнами та перешкодити ефективному співробітництву в боротьбі зі злочинністю;

– технологічна складність і швидкий розвиток фінансових інструментів та технологій, що використовують для незаконних фінансових операцій. Наприклад, криптовалюти та блокчейн можуть приховувати джерело фінансування терористичних організацій і злочинних груп;

– політичні та геополітичні чинники, які можуть перешкоджати співпраці між країнами. Наприклад, санкції проти певних країн можуть ускладнювати обмін інформацією та співпрацю загалом (не беручи до уваги, Російську Федерацію чи Білорусь).

Однак на фоні цих викликів існують перспективи міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу. Зокрема застосування штучного інтелекту та машинного навчання може допомогти виявленню та аналізу незаконних фінансових операцій.

Міжнародна співпраця у сфері провадження фінансового моніторингу має багато викликів і перспектив. Щоб досягти успіху в цій сфері, необхідно постійно вдосконалювати механізми моніторингу та контролю, розробляти нові технології та інструменти, а також зміцнювати співпрацю між міжнародними організаціями та країнами.

4.2. Досвід зарубіжних країн щодо провадження фінансового моніторингу: можливості імплементації в Україні

З метою пошуку можливих способів покращання системи фінансового моніторингу в Україні, адміністративно-правових засад його провадження актуалізується питання дослідження і вивчення досвіду зарубіжних країн. Зокрема вважаємо, що вивчення та аналізування зарубіжного досвіду організації та провадження фінансового моніторингу як у європейських, так і інших зарубіжних країнах є надзвичайно важливим кроком і досвідом для нашої держави. По-перше, це дозволить виявити кращі практики та своєрідні негативні моменти в такому регулюванні з метою можливості імплементації в умовах національних суспільно-правових і соціально-політичних реалій. По-друге, питання дослідження зарубіжного досвіду також актуалізується в контексті надання Україні статусу держави-кандидата на членство в Європейський Союз. З урахуванням цього аналізування зарубіжного досвіду є нагальним і тісно пов'язаним із процесом державної інтеграції в міжнародну спільноту.

Як нами вже було зазначено, фінансовий моніторинг є одним із найбільш ефективних інструментів у системі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (антилегалізаційної системи). Ця проблема є доволі комплексною, а тому вимагає своєчасних і «адекватних» співрозмірних заходів, що містить у собі, зокрема, розроблення ефективної і дієвої законодавчої бази. Так, С. Єгоричева наголошує, що в багатьох зарубіжних державах існують закони так званого парасолькового типу. Це такі закони, що спеціально регулюють основні аспекти проблеми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і є своєрідним «каркасом», підґрунтям правових заходів такої протидії. У країнах із розвинутою правовою системою, які надають великого значення боротьбі з організованою злочинністю, таких законів може бути декілька [156, с. 40].

Законодавча база Європейського Союзу поєднує в собі потужний єдиний ринок, який має законодавчу силу, і національний нагляд за протидією відмиванню коштів за банками та іншими фінансовими, нефінансовими компаніями, у яких недостатні механізми для забезпечення узгодженості нагляду в усьому Європейському Союзі. Таке поєднання створює хибне коло ерозії ефективності моніторингу в тих державах-членах, де «відмивачі» грошей мають тенденцію зосереджувати свою діяльність, що підриває цілісність усєї європейської системи [26].

На сьогодні одним із головних елементів національних і міжнародних зусиль у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення є створення та функціонування підрозділів фінансової розвідки. Вони можуть різнитися за назвами, проте наділені доволі схожими, аналогічними функціями, зокрема:

– у Канаді – Канадський центр з аналізу фінансових операцій та звітів (Financial Transactions and Reports Analysis Centre of Canada, FINTRAC);

– Франції – Управління розвідки та протидії підпільним фінансовим схемам (Traitement du Renseignement et Action contre les Circuits FINANCIERS clandestins, TRACFIN);

– Сполучених Штатах Америки – Мережа боротьби з фінансовими злочинами (Financial Crimes Enforcement Network, FinCEN);

– Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії – підрозділ фінансової розвідки Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, що входить до складу Національного агентства зі злочинністю (National Crime Agency) (UK Financial Intelligence Unit);

– Італії – підрозділ фінансової розвідки Італії (Unità di Informazione Finanziaria);

– Сингапурі – підрозділ фінансової розвідки Сингапуру (Suspicious Transaction Reporting Office) та багато інших.

Проте потрібно зазначити, що основною відмінністю у функціонуванні підрозділів фінансової розвідки є не уніфікованість у їхній назві, а приналежність до різних типів. Зокрема нами вже було розглянуто та проаналізовано чотири основних типи підрозділів фінансової розвідки – адміністративного, правоохоронного, прокурорського (судового) і змішаного (гібридного). Саме така ранжованість зумовлює різноманітність функцій цих інституцій, їхня приналежність до певних органів, підпорядкованість чи самостійність, тобто особливість інституційної складової. Незважаючи на відмінності між підрозділами фінансової розвідки, зумовленими специфікою їхньої діяльності, функціональними можливостями, потрібно констатувати їхню спільну спрямованість на забезпечення ефективної протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Процес формування та розвитку, функціонування систем фінансового моніторингу на національному рівні в різних країнах світу визначається динамічністю історії і як відповідь на змінну природу розвитку процесів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Порівнюючи системи організації фінансового моніторингу, констатуємо, що вітчизняна система має значно розширені повноваження, які містять не лише отримання інформації, а й активне проведення фінансових розслідувань, на противагу аналогічним системам у зарубіжних країнах.

Потрібно також наголосити, що за сприяння Егмонтської групи підрозділів фінансової розвідки інституції обмінюються інформацією, отриманою в процесі провадження фінансової розвідки зі своїми іноземними колегами, на випередження або ж за запитом. Планка для такого обміну є нижчою, ніж поріг, необхідний для отримання доказів для судового розгляду згідно із запитом угоди про взаємну правову допомогу.

Сполучені Штати Америки. На нашу думку, у контексті зарубіжного досвіду організації фінансового моніторингу потрібно виокремити Сполучені

Штати Америки. І. Копиця та О. Смагло зазначили найбільш високий рівень організації фінансового моніторингу та найжорсткіші умови покарання щодо порушення антилегалізаційного законодавства у країні [215, с. 243]. Правову основу протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в США становлять два рівні – федеральні закони та закони штатів.

Зокрема в США до державних органів виконавчої влади у сфері контролю здійснення фінансової діяльності та фінансової сфери належать:

- FinCEN (агентство по боротьбі із фінансовими порушеннями);
- служба внутрішніх доходів США (Internal Revenue Service);
- митно-прикордонна служба США;
- Секретна служба США;
- Міністерство фінансів США;
- Міністерство юстиції США;
- Федеральне бюро розслідувань.

FinCEN необхідно розглядати як багатопрофільну організацію, яка безпосередньо взаємодіє із правоохоронними органами США. Отже, можна визначити її основну мету як надання правоохоронним органам США допомоги в їхній діяльності, що спрямована на протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму як на території США, так і міжнародному рівнях. Також на увагу заслуговує і питання щодо джерел інформації, які лежать в основі аналітичної діяльності цієї організації. Зокрема необхідно виокремити такі: бази даних фінансової інформації; бази комерційних даних (щодо комерційної та приватної власності); інформація служб спеціалізованого призначення, а також служби внутрішніх доходів і митно-прикордонної служби; картотека судових проваджень правоохоронних органів і інформації, що надходить від федеральних розвідувальних служб.

Після терористичних подій, що сталися 11 вересня 2001 р. у Сполучених Штатах Америки, було ухвалено законодавчий акт про підтримання та

зміцнення країни, спрямований на створення відповідних механізмів для обмеження, запобігання та припинення тероризму (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism) [47]. Цей акт відомий як PATRIOT Act 2001. У ньому безпосередньо виокремлено три головні складники системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення кожного суб'єкта фінансового моніторингу:

- розроблення внутрішніх процедур із протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- процедура ідентифікації клієнта та його вигодоотримувачів;
- процедура інформування про підозрілі операції.

Відповідно до цього закону фінансування тероризму було визнано кримінальним злочином, а вимоги законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення було розповсюджено на всі види фінансових інституцій, від яких вимагалось запровадження ще більш ретельних процедур ідентифікації клієнтів. Було також удосконалено механізм інформаційного обміну між фінансовими інститутами та урядовими структурами, насамперед підрозділом фінансової розвідки FinCEN [156, с. 41].

FinCEN відповідає за збирання та аналізування матеріалів фінансової розвідки для протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також іншим фінансовим злочинам. Він вимагає від фінансових установ повідомляти про певні операції та вести записи для виявлення підозрілої діяльності. Отже, головним аспектом діяльності FinCEN є те, що він отримує, аналізує та розповсюджує матеріали фінансової розвідки, отримані з різних джерел, зокрема фінансові установи, компанії, що надають грошові послуги, та інші суб'єкти звітності, обробляє звіти про підозрілу

діяльність і підтримує розслідування, надаючи правоохоронним органам цінну інформацію.

Управління з питань тероризму та фінансової розвідки (TFI) керує політикою, примусовими, регулятивними та розвідувальними функціями Міністерства фінансів, щоб розірвати лінії фінансової підтримки міжнародних терористів, розповсюджувачів зброї масового знищення, торговців наркотиками, «відмивачів» грошей та інших загроз нашій національній безпеці [39].

Експерти Міністерства фінансів США вказують, що фінансові розслідування здебільшого спрямовані на ретельний і професійний рівень дослідження та аналізування документів, оскільки завданнями фінансових розслідувань є виявлення руху грошей, їхнього одержувача, час отримання коштів та умови їхнього акумулювання. Більшість часу діяльність Міністерства фінансів США зосереджена на аналізі фінансової діяльності бізнес-структур, пов'язаних із кримінальними групами, і маршрутів, якими переміщуються кошти [234, с. 191].

Аналізуючи систему фінансового моніторингу, або ж фінансової розвідки, у США, потрібно виокремити такі її особливості:

- фундаментальність англосаксонської системи права;
- чітке врегулювання на законодавчому рівні;
- високий рівень взаємодії між інституціями, які стосуються організації та провадження фінансового моніторингу.

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Щодо Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, то протягом різних періодів історії становленням системи фінансового моніторингу займалися різні інституції, підпорядковувалися міністерствам або урядовим структурам, або ж були незалежними. Зокрема в період 1992–2006 років цю роботу виконувала Національна кримінально-розвідувальна служба (National Criminal Intelligence Service (NCIS)), що складалася із трьох підрозділів, серед яких був і підрозділ, що займався питаннями провадження фінансового

моніторингу, які контролювало Міністерство внутрішніх справ, а згодом вона стала позавідомчим державним органом [129].

У Великобританії також функціонують спеціальні органи, підрозділи, основним завданням яких є протидія та боротьба з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. Підрозділ фінансової розвідки не потрібно позиціонувати як відокремлену інституцію, оскільки він входить до складу Агентства з боротьби з національною злочинністю, є його підрозділом у контексті протидії та боротьби з легалізацією злочинних доходів і входить до структури Міністерства внутрішніх справ Великобританії.

Як зазначено в наукових доробках К. Бисаги, досвід функціонування підрозділу фінансової розвідки у Великобританії свідчить про те, що його робота є ефективною, зважаючи на такі чинники: існування досконалого та дієвого нормативно-правового підґрунтя, а також ефективною системою збирання, оброблення, передання та надання фінансової інформації, тобто ідентифікації ініціаторів фінансових операцій [74, с. 227]. Загалом підрозділ фінансової розвідки було розроблено відповідно до вимог ФАТФ, а тому найсильнішою стороною є безпосередня взаємодія та тісна співпраця на міжнародному рівні з аналогічними органами (підрозділами фінансової розвідки) інших країн.

Аналізуючи законодавство, то потрібно зазначити, що перші положення щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення містилися в законі про правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотиків (1986 р.). Велика Британія стала першою державою, яка в 1990 р. затвердила Конвенцію Ради Європи щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, зокрема їхній пошук, арешт і конфіскацію (Страсбурзька Конвенція).

Федеративна Республіка Німеччина. Особливістю моделі фінансової розвідки Німеччини є її висока автоматизованість і ризиковий підхід до оцінювання ініціаторів фінансових операцій [80]. Відповідно до чинного

законодавства підрозділ фінансової розвідки Німеччини належить до складу поліції і пріоритетними напрямками роботи цього підрозділу є такі:

- збирання та аналізування звітів про підозрілі фінансові операції;
- передання результатів аналізу до правоохоронних органів;
- статистичний аналіз звітів про підозрілі фінансові операції;
- публікація щорічних звітів;
- забезпечення установ, що зобов'язані здійснювати фінансовий моніторинг, інформацією про типології та методи відмивання кримінальних доходів;
- співробітництво з іншими підрозділами фінансової розвідки.

Основною метою діяльності підрозділу фінансової розвідки Німеччини є забезпечення функціонування та стабільності фінансової системи країни, підтримання довіри до фінансової системи та добросовісності фінансових компаній [138]. Зі свого боку, органом, який здійснює нагляд за діяльністю фінансових установ у Німеччині, є Федеральна служба фінансового нагляду Німеччини (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, (BaFin), що наглядає за функціонуванням німецьких банків і фінансових органів. Основною метою цього наглядового органу є забезпечення прозорого функціонування банків і постачальників фінансових послуг.

Аналізуючи завдання цієї інституції, потрібно виокремити такі:

- забезпечення стабільності стійкості компаній і фінансових інституцій до економічних потрясінь;
- запобігання протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- захист прав споживачів і ринковий нагляд [446].

Загалом, аналізуючи питання готівкових операцій, що провадяться в Німеччині, потрібно наголосити на особливо жорстких правилах, які застосовуються до готівкових депозитних вкладів.

Починаючи із серпня 2021 року фізичні особи повинні подати відповідне доказове підтвердження джерела походження коштів, якщо вони вносять більше ніж 10 000 євро на свій власний рахунок. Щодо інших готівкових операцій, таких як купівля дорогоцінних металів або валютних операцій, які не здійснюються через внутрішній банк, таке підтвердження необхідно для сум понад 2 500 євро. У разі, якщо клієнт не може подати відповідне підтвердження походження коштів для такої випадкової транзакції, установа має відхилити цю транзакцію [287]. До документів, які можуть бути використані як свідчення і підтвердження джерела походження коштів, відповідно до інструкцій BaFin входять:

- виписка з поточного рахунку клієнта в іншому банку або ощадній касі, яка підтверджує видачу готівки;
- квитанції про оплату готівкою з іншого банку;
- ощадна книжка клієнта із зазначенням готівкової оплати;
- квитанції про продаж і рахунки-фактури (наприклад, квитанції про продаж автомобіля або дорогоцінного металу);
- квитанції про валютні операції;
- заповідальний відказ, заповіт, свідоцтво про право на спадщину або аналогічний доказ отримання спадщини;
- договори дарування.

Ці документи служать основою для підтвердження легальності та походження коштів, які клієнт вносить на свій рахунок. Вони допомагають банку та регуляторам перевірити відповідність операцій вимогам і законам, що стосуються боротьби зі спростуванням і відмиванням грошей.

Французька Республіка. Аналізуючи нормативно-правову базу Франції у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, бачимо, що вона почала формуватися у другій половині 1980-х років, коли до законодавства було введено визначення відмивання коштів як кримінального злочину, а банкам було вказано на ризик, пов'язаний

із перерахуванням та утриманням фондів, джерелом яких є злочинна діяльність [202].

Зокрема до французького законодавства, спрямованого на протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, подано закони про участь фінансових органів у боротьбі з відмиванням грошей, отриманих від наркобізнесу в 1989 і 1990 рр. Вони безпосередньо передбачають участь фінансових органів у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і зобов'язані повідомляти про будь-які підозри щодо цього виду фінансової злочинності службі, спеціалізованій у проведенні оперативно-розшукової роботи та боротьбі з підпільними фінансовими організаціями.

У 1990 р. було засновано підрозділ фінансової розвідки TRACFIN – центральний орган системи запобігання легалізації кримінальних доходів і боротьби з фінансуванням тероризму. Він функціонує у складі Міністерства економіки, фінансів та індустрії Франції, основними підрозділами у складі якого є такі:

- центр збирання інформації; відділ фінансової експертизи;
- оперативний відділ.

TRACFIN є органом, до якого надається інформація про відкриті в банках рахунки фізичних і юридичних осіб [229]. Його діяльність є повністю конфіденційною.

На офіційному сайті TRACFINу перераховано його основні завдання, доручені парламентом, зокрема:

- прийом і захист інформації про незаконні фінансові мережі та операції, які могли б бути спрямовані на фінансування тероризму і відмивання незаконно отриманих коштів;

- аналізування та оброблення фінансової інформації, отриманої від суб'єктів первинного фінансового моніторингу;

– передання інформації до судової влади, митних і податкових органів [42].

Він опрацьовує інформацію про підозрілі операції, яку надають фінансові установи та інші визначені Валютно-фінансовим кодексом Франції особи, зокрема представники юридичних професій. Він виконує оброблення даних про потенційно сумнівні транзакції, що надають фінансові установи та інші особи, визначені Валютно-фінансовим кодексом Франції, зокрема представники юридичних професій.

Відносини між TRACFIN і фінансовими органами ґрунтуються на взаємній довірі. TRACFIN є центром для збирання інформації та проведення експертизи, а також є своєрідним командно-диспетчерським центром, який контролює обіг фінансових ресурсів. Його персонал складається з державних службовців, багато з яких раніше працювали у великих державних адміністративних установах, зокрема на митниці. Вони мають повноваження для збирання, агрегації та аналізування інформації щодо підозрілих транзакцій і дотримуються суворого режиму абсолютної конфіденційності. TRACFIN отримує інформацію від всіх державних служб, а також від відповідних служб інших країн.

Аналізуючи питання організації системи фінансового моніторингу Франції, можна виокремити основні ознаки:

– підрозділ фінансової розвідки, який функціонує у Франції, був створений і функціонує за адміністративною організаційною моделлю розвідки, що характеризується континентальною консервативністю та більш ліберальним характером;

– відсутність законодавчо закріплених вимог стосовно надання інформації про фінансові операції, якщо їхня сума перевищує певну граничну межу, і замість цього критерієм для вивчення операцій на сумнівність є наявність обґрунтованих підозр щодо фінансових операцій, які можуть мати ознаки легалізації доходів.

Канада. Підрозділом фінансової розвідки в Канаді є Канадський центр з аналізу фінансових операцій та звітів (The Financial Transactions and Reports Analysis Centre of Canada (FINTRAC), що підпорядковується Міністерству фінансів Канади. Метою його діяльності є підтримання громадської безпеки в Канаді та захист недоторканності фінансової системи країни за допомогою виявлення та запобігання легалізації незаконних доходів і фінансуванню тероризму.

Основні обов'язки FINTRAC можна сформулювати так:

- збирання та аналізування інформації про підозрілі фінансові операції, отриманої від канадських фінансових установ;
- надання методичної й методологічної підтримки суб'єктам фінансового моніторингу для правильного обліку та звітування;
- надання правоохоронним інституціям необхідної інформації для подальшого розгляду операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- підвищення громадської освіти і знань населення щодо питань, пов'язаних із протидією легалізації незаконних доходів.

Правові норми антилегалізаційного законодавства в Канаді гарантують захист особистої інформації, яка перебуває під контролем FINTRAC від незаконного розкриття. У Канаді під обов'язковий фінансовий моніторинг підпадають операції, сума яких перевищує 10 тисяч доларів США. До суб'єктів фінансового моніторингу входять: іноземні банки, кредитні спілки та страхові компанії, які діють на території Канади; фізичні та юридичні особи, що діють як посередники в операціях із цінними паперами та іншими фінансовими інструментами, управляють портфелем інвестицій, надають консультаційні послуги; фізичні та юридичні особи, що проводять операції з іноземною валютою, грошовими переказами або переказами активів через будь-які засоби, зокрема електронні засоби, а також видають і погашають грошові перекази [85].

Загалом, розглядаючи систему фінансового моніторингу Канади, констатуємо багатоджерельність отримання інформації, зокрема добровільно надана інформація, повідомлення про підозрілі операції, профільні доповіді, інформація з відкритих джерел, запити підрозділів фінансової розвідки.

Загалом можна зауважити, що в численних країнах функції боротьби з легалізацією (відмиванням) злочинно отриманих доходів, фінансуванням тероризму і поширенням зброї масового знищення не покладено виключно на уповноважені органи, а також на низку спеціалізованих контролювальних органів, які спеціалізуються у визначених галузях діяльності. Ці органи містять у собі центральні банки країн і регуляторів фінансових ринків. Системи національного фінансового моніторингу відповідають загальним міжнародним стандартам, спрямованим на боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, фінансуванням тероризму та поширенням зброї масового знищення. Проте кожен із компонентів цих систем у конкретній країні має свої особливі риси та адаптується до конкретних умов і потреб цієї держави.

Крім обміну інформацією і створення спільних баз даних, у європейській практиці широко застосовують такі методи [15]:

- спільні слідчі групи (метод застосовують в Австрії, Данії, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії, Словенії, Туреччині, Фінляндії);
- міжвідомчі центри розслідувань (метод застосовують у Нідерландах, Фінляндії і Швеції);
- відрядження працівників і спільне розпорядження персоналом (метод застосовують у Бельгії, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Норвегії, Фінляндії, Франції).

У багатьох країнах функції фінансового моніторингу покладено не лише на уповноважений орган, але також на низку спеціалізованих контролювальних органів, що діють у певних сферах діяльності. Наприклад, це можуть бути центральні банки країн або регулятори фінансових ринків.

Питання перспективних напрямів подальшого удосконалення, розвитку та організації фінансового моніторингу в Україні, на думку А. Акімової [59], повинні стосуватися:

- уніфікації термінології нормативних актів України про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- корективи для визначення особливостей угод з урахуванням фінансового моніторингу, а також кількісних показників таких угод;

- підвищення ефективності взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України із суб'єктами державного фінансового моніторингу, особливо банківських і правоохоронних органів;

- удосконалення та адаптація законодавства України до міжнародних стандартів, які постійно змінюються.

О. Смагло було зазначено, що ефективність системи фінансового моніторингу можна підвищити за допомогою реалізації таких заходів:

- чітко виокремити перелік дій, які вважатимуться легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;

- розширити перелік фінансових злочинів, зокрема таких як комп'ютерне шахрайство, незаконні кредитні операції, підроблення платіжних карток та інших платіжних документів, корупція та зловживання службовим становищем, ухиляння від сплати податків;

- посилити міжвідомчу координацію між органами, які відповідають за нагляд у сфері протидії легалізації злочинних доходів, і створити закриту єдину інформаційну систему для обміну інформацією щодо легалізації доходів між ними;

- посилити адміністративну відповідальність для працівників, які мають доступ до конфіденційної інформації, що працюють у сфері державного фінансового моніторингу, а також для суб'єктів первинного фінансового

моніторингу (застосування штрафних санкцій, обмеження в обійманні керівних посад тощо);

– розширити джерела отримання інформації Державною службою фінансового моніторингу щодо підозрілих операцій, використовуючи добровільно надану інформацію, профільні доповіді, відкриті джерела інформації, та здійснювати перевірку фактів порушень, отриманих із різних джерел інформації;

– посилити відповідальність суб'єктів первинного фінансового моніторингу за порушення законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів;

– розробити ефективну методику фінансового моніторингу операцій, пов'язаних із легалізацією злочинних доходів [387].

На нашу думку, до напрямів подальшого розвитку та удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу потрібно віднести такі:

– посилення персональної відповідальності посадових осіб – суб'єктів первинного фінансового моніторингу, оскільки на сьогодні в Україні передбачено лише тимчасове відсторонення від посади до моменту усунення порушення;

– забезпечення ефективних механізмів збереження конфіденційності одержаної інформації;

– підвищення кваліфікації співробітників та обмін досвідом тощо [369, с. 105].

Пропонуємо додати до виокремлених науковцями такі положення щодо напрямів подальшого розвитку та удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу:

– удосконалення вітчизняного законодавства в контексті оновлених міжнародних стандартів і європейських рекомендацій із метою уніфікації і приведення у відповідність;

– впровадження ризик-орієнтованого підходу у практичну і щоденну роботу всіх учасників національної системи фінансового моніторингу;

- поліпшення механізмів міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та розроблення методики такої взаємодії;

- удосконалення порядку міжнародної взаємодії і співпраці між суб'єктами фінансового моніторингу України та зарубіжних країн, зокрема підрозділами фінансової розвідки.

Зокрема колектив авторів у складі І. Канцір і М. Брицької пропонують акцентувати увагу на впровадженні у практику національної системи зарубіжного досвіду, зокрема:

- надання статусу кримінального злочину операціям, пов'язаним із відмиванням коштів;

- установлення відповідальності (адміністративної і кримінальної) за порушення законодавства суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу;

- набуття Україною статусу партнера міжнародної спільноти у сфері фінансового моніторингу. Для підвищення ефективності фінансового моніторингу в Україні необхідно посилити нагляд за функціонуванням платіжних систем і їхніми учасниками; провадити перманентний моніторинг інтернет-контенту з метою виявлення осіб, причетних до фінансування терористичних угруповань; упровадження рамкових обмежень руху коштів на рахунках осіб, які причетні до фінансування сепаратизму [188, с. 71].

На думку Я. Дропи, С. Теслі та М. Піхоцької [148, с. 40], дієва система фінансового моніторингу в умовах сьогодення має охоплювати низку складових, а саме:

- політичну волю та обов'язок влади побороти негативні явища у сфері легалізації злочинних коштів і фінансування терористичної діяльності;

- формування високої ефективності функціонування СФМ як головного інструменту забезпечення фінансової безпеки держави;

- побудова дієвої незалежної судової влади, яка допоможе дотримуватися принципу верховенства права в країні.

Потрібно зазначити, що деякі загальні аспекти, які необхідно враховувати під час удосконалення організації процедури фінансового моніторингу, можна перерахувати так:

– нормативно-правова база. Створити чітку законодавчу базу, яка окреслює вимоги та зобов'язання фінансових установ та інших відповідних суб'єктів. Ця структура повинна містити закони та нормативні акти щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Нормативно-правова база повинна забезпечувати чітку та надійну довгострокову основу для ефективного регулювання;

– звітність і ведення обліку. Визначити зобов'язання фінансових установ повідомляти про підозрілі операції, великі готівкові операції та іншу відповідну діяльність. Указати типи записів, які необхідно підтримувати, і тривалість, протягом якої вони повинні зберігатися;

– належна перевірка клієнта. Необхідно впроваджувати надійні заходи належної перевірки клієнта, щоб перевірити особу клієнтів, оцінити їхній профіль ризику та контролювати їхні транзакції. Це містить проведення посиленої належної перевірки клієнтів із високим ризиком і політично відомих осіб;

– ризик-орієнтований підхід. Такий підхід дозволяє ефективніше розподіляти ресурси, щоб зосередитися на сферах підвищеного ризику. Підхід, що ґрунтується на оцінюванні ризику, є головним для ефективного впровадження Рекомендацій ФАТФ. Це означає, що країни, компетентні органи та банки ідентифікують, оцінюють і розуміють ризик відмивання грошей та фінансування тероризму, на який вони наражаються, і вживають відповідних заходів пом'якшення відповідно до рівня ризику;

– технологічні рішення. Використання сучасних технологій для автоматизації та полегшення процесів збирання та аналізування інформації;

– навчання, обізнаність і кваліфікація персоналу. Забезпечити всебічне навчання фахівців, які займаються провадженням фінансового моніторингу з метою покращання їхніх знань і розуміння правил протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– міжвідомча співпраця та обмін інформацією між регуляторними органами, правоохоронними органами та фінансовими установами для сприяння обміну розвідданими та посилення виявлення і запобігання фінансовим злочинам;

– міжнародна співпраця. Участь у міжнародній співпраці та обміні інформацією з іншими країнами, участь у міжнародних ініціативах із метою відповідності світовим стандартам і найкращим практикам;

– регулярні оцінки та оновлення. Проводити періодичні оцінки та перегляди системи фінансового моніторингу щодо визначення галузей для вдосконалення та адаптації до мінливих ризиків і викликів;

– взаємодія із громадськістю. Залучення громадськості та громадських організацій до процесу фінансового моніторингу та свідомості про ризики легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– захист даних. Забезпечення конфіденційності та безпеки інформації, що збирається та обробляється в межах фінансового моніторингу.

4.3. Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу

Важливим аспектом у контексті провадження фінансового моніторингу є міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу. Це пов'язано з тим, що інститут фінансового моніторингу є системним утворенням, тому ґрунтується на регламентації відносин певних груп (суб'єктів фінансового моніторингу).

Вважаємо, що міжвідомча взаємодія полягає у спільній роботі суб'єктів фінансового моніторингу за допомогою обміну інформацією та координації заходів із метою виявлення, протидії та припинення фактів легалізації

(відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення й інших видів фінансової злочинності. На нашу думку, це допомагає стабілізувати фінансову систему, зменшити можливість її використання для незаконних цілей, а також забезпечити стабільність і надійність національної безпеки.

Зокрема Т. Єфименко, С. Гасанов та О. Користін [158, с. 28] виокремили такі групи відносин, на яких ґрунтується провадження фінансового моніторингу загалом і міжвідомча взаємодія зокрема:

– між фінансовими установами та іншими особами, які виконують посередницькі функції під час здійснення фінансових операцій (суб'єктами первинного фінансового моніторингу), з одного боку, і клієнтами цих ділових одиниць – з іншого;

– суб'єктами первинного фінансового моніторингу і Державною службою фінансового моніторингу;

– суб'єктами первинного фінансового моніторингу і відповідними органами регулювання й нагляду за їхньою діяльністю;

– Державною службою фінансового моніторингу і правоохоронними, контролювальними, наглядовими та іншими державними органами;

– Державною службою фінансового моніторингу та аналогами підрозділів фінансової розвідки в зарубіжних країнах;

– суб'єктами первинного фінансового моніторингу різних країн світу;

– іншими суб'єктами господарювання – представниками визначених нефінансових видів економічної діяльності та професій і їхніми клієнтами; відповідними органами регулювання й нагляду за їхньою діяльністю.

Головним аспектом, який визначає специфіку окреслених відносин, є конфіденційний характер розкриття інформації про фінансові операції клієнтів, яка захищена законами про банківську, комерційну та інші види професійної таємниці.

Чинне законодавство, а саме – ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307], чітко визначає суб'єктів первинного фінансового моніторингу та суб'єктів державного фінансового моніторингу. Аналізуючи це, логічним і послідовним є той факт, що на державному рівні функції фінансового моніторингу виконують органи державної влади, зокрема Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації. Не менш значущими є суб'єкти первинного фінансового моніторингу [204, с. 16].

Питання міжвідомчої взаємодії доволі опосередковано окреслено в Положенні «Про Державну службу фінансового моніторингу України» [310]. У п. 7 визначено, що Державна служба фінансового моніторингу України як центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, під час виконання покладених на Службу завдань взаємодіє в установленому порядку:

- з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України;
- тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України;
- органами місцевого самоврядування;
- об'єднаннями громадян;
- громадськими спілками;
- профспілками та організаціями роботодавців;
- відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій;
- підприємствами, установами та організаціями.

Потрібно наголосити, що наявність такого широкого переліку уповноважених осіб на здійснення контролю у сферах, визначених у спеціальному законодавстві, породжує питання щодо регулювання процесу

відносин, а саме отримання, оброблення даних тощо. З цією метою на законодавчому рівні розроблено Порядок електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України [318].

Проте констатуємо, що питання міжвідомчої взаємодії врегульовано низкою інших актів, які закріплюють основні положення щодо здійснення обміну інформації й інших функцій між суб'єктами фінансового моніторингу. Зокрема до таких нормативних актів потрібно віднести:

– спільний Наказ Міністерства фінансів України та Національного антикорупційного бюро України «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Національному антикорупційному бюро України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду» [326]. У ньому визначено механізм надання Державною службою фінансового моніторингу України до Національного антикорупційного бюро України узагальнених і додаткових узагальнених матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України від Національного антикорупційного бюро України інформації про процес їхнього розгляду;

– Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України» [318]. Порядок, затверджений Наказом, визначає механізм взаємодії між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Державною службою фінансового моніторингу України, а також вимоги та формати повідомлень електронного обміну інформацією щодо фінансового моніторингу (втрачає чинність);

– Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України» [321]. У ньому визначено механізми взаємодії між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та

Державною службою фінансового моніторингу України щодо забезпечення відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» обміну інформацією щодо фінансового моніторингу, а також вимоги та формати повідомлень такого обміну. Сьогодні цей Порядок лише набирає чинності;

– спільний Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Національній поліції України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду» [324], який закріплює механізм надання Державною службою фінансового моніторингу України Національній поліції України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України від Національної поліції України інформації про процес їхнього розгляду;

– Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження порядку обміну інформацією з питань фінансового моніторингу» [329]. Відповідно метою Наказу і затвердженого Порядку є визначення форматів, структур, реквізитів повідомлень, вимог, довідників для їхнього заповнення та візуальної форми повідомлень, порядку інформаційної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України, а також порядку створення особистого кабінету та доступу до е-кабінету системи фінансового моніторингу;

– Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку погодження з Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктами первинного фінансового моніторингу строків подання запитуваної інформації» [333]. Ним регламентовано процедуру погодження суб'єктами первинного фінансового моніторингу, крім спеціально визначених, з Державною службою фінансового моніторингу України строків подання

запитуваної інформації в разі неможливості забезпечення суб'єктами дотримання строків з об'єктивних причин;

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта» [323], що визначає механізм надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації, що стосується належної перевірки, за неможливості безоплатного отримання інформації із загальнодоступних державних електронних реєстрів;

– Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку надання інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій» [328]. Він визначає процедуру надання суб'єктом первинного фінансового моніторингу на запит Державної служби фінансового моніторингу інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу;

– Наказ Міністерства фінансів України та Служби безпеки України «Про затвердження Форми подання Службою безпеки України Державній службі фінансового моніторингу України відомостей щодо осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції» [339];

– Наказ Міністерства фінансів України та Державного бюро розслідувань «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Державному бюро розслідувань узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду» [327]. Він безпосередньо визначає механізм надання Державною службою фінансового моніторингу України до Державного бюро розслідувань узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України від Державного бюро розслідувань інформації про процес їхнього розгляду;

– Наказ Міністерства фінансів України та Служби безпеки України «Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Службі безпеки України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду» [325], що визначає механізм надання Державною службою фінансового моніторингу України Службі безпеки України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України від Служби безпеки України інформації про процес їхнього розгляду;

– спільний Наказ Міністерства фінансів України, Служби зовнішньої розвідки України, Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Порядку подання узагальнених матеріалів розвідувальним органам України» [334]. У ньому закріплені вимоги до форми, структури, змісту узагальнених матеріалів Державної служби фінансового моніторингу України, а також механізм і система: подання Державною службою фінансового моніторингу України узагальнених матеріалів до Служби зовнішньої розвідки України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Управління розвідки Адміністрації Державної прикордонної служби України; реєстрації та розгляду узагальнених матеріалів розвідувальними органами України; отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про процес опрацювання узагальнених матеріалів і вжиття відповідних заходів за результатами їхнього розгляду розвідувальними органами України; запобігання розголошенню інформації, що міститься в узагальнених матеріалах.

Отже, потрібно наголосити, що питання врегулювання міжвідомчої взаємодії закріплено в нормативно-правових актах з урахуванням актуальних вимог сьогодення. Можемо констатувати, що з урахуванням змін у законодавчій базі відбувається і вдосконалення, і приведення до них у відповідність інституційних механізмів реагування.

Аналізуючи питання міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу в контексті протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, насамперед необхідно надати визначення категорії «взаємодія» загалом.

Знаходимо визначення категорії «взаємодія» у Словнику української мови. Так, у тлумачній доктрині зазначено, що взаємодія являє собою філософську категорію, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого [386, с. 88]. У контексті позиції філософської науки категорія «взаємодія» є однією із загальних форм взаємозв'язку між явищами, сутність якого полягає у зворотному впливі одного предмета чи явища на іншого. З урахуванням цього взаємодія відтворює процеси впливу об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість і породження одним об'єктом інший [181, с. 458].

Знаходимо також і визначення категорії «взаємодія» в управлінському контексті. Зокрема В. Завгородній [162, с. 9] розглядає взаємодію як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємодоповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування системи загалом. Також він наголошує на тому, що в контексті управлінського підходу потрібно також виокремити й управлінську функцію взаємодії, зважаючи на те, що вона спрямована на переведення системи від індивідуальної до спільної, узгодженої за місцем, часом і метою діяльності. За А. Сахно та Я. Коваленко, у юридичному аспекті взаємодія описує співпрацю, обмін інформацією, здійснення взаємовпливу між суб'єктами правовідносин із метою досягнення певних цілей і виконання завдань [379, с. 109]. Доволі влучною є позиція О. Волобуєвої, яка розглядає взаємодію як систему, що містить сукупність структурних елементів, таких як взаємодійні суб'єкти, відносини, що виникають у процесі їхньої спільної діяльності, об'єкти і мета спільної діяльності взаємодійних суб'єктів [109, с. 185]. Отже, необхідно зазначити, що в цьому процесі відбувається взаємний вплив одного об'єкта на інший.

Зі свого боку, також представники наукової спільноти досліджували питання принципів взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією. Так, Т. Хабарова визначила, що ними необхідно вважати систему установок, керівних начал, відправних положень, які відбивають об'єктивні закономірності розвитку правоохоронних відносин у сфері боротьби з корупцією на сучасному етапі існування суспільства і визначають сутність взаємин між суб'єктами, які взаємодіють із метою виконання покладених на них загальних та індивідуальних завдань [427, с. 227].

Зважаючи на це, за аналогією ми можемо визначити і принципи взаємодії суб'єктів у сфері фінансового моніторингу як систему певних базисних положень, що відбивають об'єктивні закономірності розвитку відносин у сфері провадження фінансового моніторингу в контексті протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і визначають сутність відносин між суб'єктами, які взаємодіють із метою виконання покладених на них загальних та індивідуальних завдань. Це визначення принципів безпосередньо відображає і зміст, і сутність категорії «взаємодія».

Аналізуючи процес взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу, визначаємо на підставі аналізу нормативно-правових актів декілька форм такої взаємодії.

Зокрема пропонуємо виокремити організаційну форму, до якої відносимо й обмін інформацією (про який наголошували раніше), проведення спільних нарад і засідань щодо процедур провадження фінансового моніторингу з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. За А. Стеблянко, потрібно виокремлювати також і іншу форму – правову. До цієї форми взаємодії потрібно відносити спільну участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів; укладення адміністративних договорів; нормотворчий процес [389].

Необхідно наголосити на тому, що суб'єкти первинного фінансового моніторингу з метою виконання завдань, які покладені на них відповідно до чинного законодавства, мають право звертатись із запитами конкретної інформації до правоохоронних органів, які зобов'язані протягом десяти робочих днів із дня отримання відповідного запиту надати запитувану інформацію та/або документи (їхні копії, витяги з документів). Увагу потрібно також зосередити і на тому, що правоохоронні органи забезпечують у певний спосіб дотримання саме адміністративної звітності в контексті протидії та запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, у контексті моніторингу ефективності функціонування системи запобігання та протидії легалізації «злочинних доходів». Розглядаючи діяльність правоохоронних органів щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і їхню взаємодію, увагу необхідно звернути на такі: Бюро економічної безпеки, Державне бюро розслідувань і Національне антикорупційне бюро України. Також потрібно виокремити і діяльність Державної прикордонної служби України у зв'язку з тим, що інформація, яка міститься в запиті Державної служби фінансового моніторингу, а також інформація, яка надана цією службою, може бути використана саме лише в контексті запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Аналізуючи питання електронної взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу, зокрема суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу, потрібно зазначити, що зараз це питання регламентовано Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України» [318]. Він установлює види інформації, типи файлів інформаційного обміну, що використовуються для інформаційної взаємодії між Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу, їхніми відокремленими підрозділами, зокрема:

– файли-повідомлення про фінансові операції;

- файли-повідомлення про взяття (відмову у взятті) інформації про фінансові операції на облік;
- файли-повідомлення про суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- файли-повідомлення про результати оброблення інформації про суб'єкта;
- файли-запити;
- файли-відповіді;
- файли-додатки;
- файли-рішення;
- файли-квитанції;
- файли-листи;
- технологічні файли;
- тестові файли.

Для дотримання норм законодавства суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані дотримуватися ризик-орієнтованого підходу, що означає збирання інформації про клієнта, установлення ділових відносин, отримання інформації про фінансові операції [204, с. 16]. Проте потрібно зазначити, що цей Наказ втратить свою чинність на підставі Наказу Міністерства фінансів України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження порядку обміну інформацією з питань фінансового моніторингу» [329]. Цей спільний Наказ затверджує Порядок створення особистого кабінету суб'єкта первинного фінансового моніторингу та доступу до е-кабінету системи фінансового моніторингу, а також Порядок інформаційної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України. Саме останній закріплює оновлені типи повідомлень, що використовуються для інформаційної взаємодії між Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктами фінансового моніторингу, зокрема:

- повідомлення про суб'єкта, що формує суб'єкт і надсилає Державна служба фінансового моніторингу, містить відомості про суб'єкта (відокремлені

підрозділи), відповідального працівника суб'єкта та особу, яка тимчасово виконуватиме його обов'язки, необхідні для взяття суб'єкта на облік, зняття суб'єкта з обліку, а також внесення змін до інформації про суб'єкта, що взята на облік в єдиній інформаційній системі у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– повідомлення про результати оброблення інформації про суб'єкта, що формує Державна служба фінансового моніторингу та надсилає суб'єкту, містить інформацію про оброблення відомостей про суб'єкта, його відокремлені підрозділи і відповідального працівника суб'єкта та особи, яка тимчасово виконуватиме його обов'язки;

– повідомлення про фінансові операції, що формує суб'єкт і надсилає Державна служба фінансового моніторингу, містить інформацію про фінансові операції;

– повідомлення про взяття (відмову у взятті) інформації про фінансові операції на облік, що формує Державна служба фінансового моніторингу та надсилає суб'єкт, містить інформацію про оброблення інформації про фінансові операції та про взяття (відмову у взятті) її на облік;

– повідомлення про підозрілу діяльність, що формує суб'єкт і надсилає Державна служба фінансового моніторингу, містить інформацію про підозрілу діяльність;

– повідомлення про взяття (відмову від взяття) на облік інформації про підозрілу діяльність, що формує Державна служба фінансового моніторингу та надсилає суб'єкту, містить інформацію про оброблення інформації про підозрілу діяльність та про взяття (відмову у взятті) її на облік;

– повідомлення про відмову від встановлення (підтримання) ділових відносин, що формує суб'єкт і надсилає Державна служба фінансового моніторингу, містить інформацію про відмову від встановлення (підтримання) ділових відносин;

– повідомлення про замороження (розмороження) активів, що формує суб'єкт і надсилає Державна служба фінансового моніторингу, містить інформацію про замороження (розмороження) активів клієнта суб'єкта;

– повідомлення про розбіжності відомостей про кінцевих бенефіціарних власників, що формує суб'єкт і надсилає Державна служба фінансового моніторингу, містить інформацію про розбіжності між відомостями про кінцевих бенефіціарних власників клієнта, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців і громадських формувань, та інформацією про кінцевих бенефіціарних власників, отриманою суб'єктом первинного фінансового моніторингу внаслідок здійснення належної перевірки клієнта;

– повідомлення-запит, що формує Держфінмоніторинг і надсилає суб'єкту, містить запит щодо отримання додаткової інформації (копій документів), необхідної (необхідних) для виконання покладених на Державну службу фінансового моніторингу завдань;

– повідомлення-відповідь на запит, що формує суб'єкт і надсилає Державна служба фінансового моніторингу, містить відповідь на запит Державної служби фінансового моніторингу;

– повідомлення-додаток, що формує суб'єкт і надсилає Державна служба фінансового моніторингу як додаток до одного з типів повідомлень, містить додаткові дані та/або копії документів, іншу інформацію у визначених форматах;

– повідомлення про рішення / доручення, що формує Державна служба фінансового моніторингу та надсилає суб'єкту, містить інформацію про рішення (доручення) Державної служби фінансового моніторингу або запит на відстеження (моніторинг) фінансових операцій;

– повідомлення-лист, що використовується під час інформаційного обміну між Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктом із питань фінансового моніторингу;

– повідомлення про результат оброблення, що містить інформацію про результати оброблення відповідного повідомлення та/або інформації в ньому [321].

На нашу думку, Наказ, який має набрати чинності, більш детально встановлює й регламентує механізми інформаційної взаємодії між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Державною службою фінансового моніторингу. Зокрема питання створення особистого електронного кабінету та доступу до нього на підставі інформації про суб'єкта, поданої ним в установленому порядку; визначення структури, форми повідомлень, подання / отримання суб'єктом первинного фінансового моніторингу інформації, необхідної для її обліку, інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу.

Певною мірою цей нормативний документ є органічним поєднанням положень підзаконних нормативно-правових актів, які втрачають чинність на його основі. Проте констатуємо, що оновлений Наказ, який має набрати чинності, більшою мірою деталізує й конкретизує питання міжвідомчої взаємодії, що існує на первинному рівні.

Відповідно до Положення про Державну службу фінансового моніторингу одним із її завдань є налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [310]. На думку О. Коломоєць [204, с. 16], таку взаємодію можна умовно поділити:

– на пряму. Це означає, що взаємодія спрямована виключно між Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу;

– непряму (опосередковану). У цьому разі це означає, що Державний фінансовий моніторинг під час провадження такої взаємодії є певною мірою

дотичним до суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які, зі свого боку, зобов'язані дотримуватися норм чинного законодавства, хоча й не перебувають у взаємозалежних відносинах з уповноваженим органом.

Зокрема, аналізуючи статистичну інформацію, подану Державною службою фінансового моніторингу, потрібно зазначити, що міжвідомча взаємодія протягом 2022 р. в умовах воєнного стану була спрямована на питання і заходи, спрямовані на ізоляцію Російської Федерації в антилегалізаційній сфері. Зокрема сюди потрібно віднести:

- інформування органами регулювання фінансового сектору країн і юрисдикцій щодо посилення вжиття заходів із фінансового нагляду стосовно осіб Російської Федерації;

- звернення до членів Європарламенту та Бундестагу [447].

Загалом, аналізуючи питання міжвідомчої взаємодії, потрібно виокремити такі заходи:

- реалізація стратегії розвитку вітчизняної системи фінансового моніторингу;

- забезпечення ефективної діяльності Ради з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- координація заходів із виконання дій щодо удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу після проведення 5-го раунду оцінювання України Комітетом MONEYVAL;

- провадження безпосереднього активного обміну інформацією із суб'єктами первинного фінансового моніторингу;

- виконання Програми стратегічного розвитку Державною службою фінансового моніторингу;

- виконання Пріоритетів діяльності Державної служби фінансового моніторингу на період воєнного стану;

- посилення взаємодії і співпраці із громадськістю [179].

З урахуванням зазначеного вище констатуємо, що міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу є однією з необхідних умов ефективної протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. На нашу думку, наявність великої, розгалуженої низки нормативно-правових актів, які регулюють питання здійснення взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу, може призводити до «розпорошування» їхніх функцій. Вважаємо за необхідне розробити єдину і комплексну методику міжвідомчої взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу. Також ми пропонуємо доповнити зміст Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [307] *статтею 37 «Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму і фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».* Пропонуємо такий її зміст:

1. Під міжвідомчою взаємодією суб'єктів фінансового моніторингу йдеться про спільну діяльність та обмін інформацією між інституціями, що відповідають за виявлення та аналізування фінансових транзакцій для виявлення підозрілих операцій, легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму й фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

2. Метою міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу є ефективна і налагоджена співпраця (у встановлених формах) зазначених суб'єктів щодо запобігання і протидії фінансовим злочинам у контексті забезпечення стабільності фінансово-економічної безпеки держави, захисту національної та міжнародної безпеки з урахуванням взаємних обов'язків правничого характеру, з виокремленням для кожного різних за змістом повноважень.

3. Основними принципами міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу є такі:

- суворе дотримання законності;
- гласність;
- плановість;
- оперативний розгляд і ухвалення рішень із питань, що потребують спільного вирішення;
- гуманізм;
- спільність інтересів;
- пропорційність відповідальності за наслідки міжвідомчої взаємодії;
- координації дій під час здійснення міжвідомчої взаємодії;
- конфіденційність.

4. Основні форми міжвідомчої взаємодії.

Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу відбувається в таких формах:

- організаційній (обмін інформацією, проведення спільних нарад і засідань щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму й фінансування розповсюдження зброї масового знищення);
- правовій (спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходах; укладення адміністративних договорів; нормотворчий процес).

4.1. У сфері реалізації державної політики щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

4.1.1. Проведення спільних засідань із метою найактуальніших проблем, ухвалення погоджених рішень щодо реалізації державних програм щодо протидії легалізації злочинних доходів, виконання нових законів і правових актів органів влади України щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.1.2. Розроблення та реалізація спільних планів, програм щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.1.3. Створення спільних робочих груп представників інституцій, віднесених до суб'єктів фінансового моніторингу для вивчення окремих проблем щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та розроблення пропозицій їхнього вирішення.

4.2. У превенції правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом:

4.2.1. Розроблення та подання до проєктів державних програм щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення узгоджених пропозицій із питань превенції правопорушень у зазначеній сфері.

4.2.2. Взаємний обмін інформацією щодо виявлених причин та умов, що сприяють правопорушенням, суб'єктами в процесі здійснення своїх функцій.

4.2.3. Спільне вивчення проблем превенції правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення та розроблення пропозицій і заходів щодо їхнього вирішення.

4.2.4. Підготовка та внесення до відповідних інституцій спільних пропозицій про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

4.3. Щодо удосконалення нормативно-правової бази протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

4.3.1. Спільне вивчення кращих практик застосування законодавства щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення з метою розроблення уніфікованих рекомендацій із його виконання, виявлення недоліків і прогалин та підготовки погоджених пропозицій щодо їхнього усунення.

4.3.2. Обмін інформацією про практику виконання правових актів із питань щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.4. Вектори взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу в контексті протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення – стратегічний і тактичний.

Висновки до розділу 4

1. Проаналізовано основоположні засади міжнародного співробітництва у сфері провадження фінансового моніторингу, зокрема:

– розповсюдження та обмін досвідом України щодо процедури провадження фінансового моніторингу в міжнародній площині;

– надання відповідної допомоги в провадженні розслідувань, проведенні досліджень, формуванні справ і провадженні, а також надання інформації, пов'язаної із протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– укладання й підписання міжнародних договорів, які відзначаються міжвідомчим характером;

– участь у програмах щодо повернення фінансових активів;

– участь в електронному каталозі щодо пошуку активів спільно з Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки;

- розроблення програм із метою удосконалення чинного законодавства, спрямованих на запобігання фінансовим злочинам і впровадження кращих практик зарубіжних країн;

- протидія будь-якого виду тероризму та сепаратизму;

- запобігання та боротьба з порушеннями законодавства щодо незаконного заволодіння чужим майном, активами, грошима, майновими правами, інтелектуальною власністю та особистими даними на державному та міжнародному рівнях;

- зменшення рівня корупції.

2. Було виокремлено виклики, які потрібно враховувати під час міжнародної співпраці:

- відсутність єдиної системи фінансового моніторингу;

- технологічна складність і швидкий розвиток фінансових інструментів та технологій, що використовуються для незаконних фінансових операцій;

- політичні та геополітичні чинники, які можуть перешкоджати співпраці між країнами.

3. З метою пошуку можливих способів покращання системи фінансового моніторингу в Україні, адміністративно-правових засад його провадження проаналізовано досвід зарубіжних країн (Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка). Визначено основні переваги систем фінансового моніторингу в цих країнах із метою можливості імплементації в Україні.

4. Запропоновано такі напрями подальшого розвитку та удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу:

- удосконалення вітчизняного законодавства в контексті оновлених міжнародних стандартів і європейських рекомендації з метою уніфікації і приведення у відповідність;

- впровадження ризик-орієнтованого підходу у практичну і щоденну роботу всіх учасників національної системи фінансового моніторингу;

– поліпшення механізмів міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та розроблення методики такої взаємодії;

– удосконалення порядку міжнародної взаємодії і співпраці між суб'єктами фінансового моніторингу України та зарубіжних країн, зокрема підрозділами фінансової розвідки.

5. Досліджено міжвідомчу взаємодію суб'єктів фінансового моніторингу в контексті провадження фінансового моніторингу з урахуванням того, що інститут фінансового моніторингу є системним утворенням, тому ґрунтується на регламентації відносин певних груп (суб'єктів фінансового моніторингу). Визначено, що міжвідомча взаємодія полягає у спільній роботі суб'єктів фінансового моніторингу за допомогою обміну інформацією та координації заходів із метою виявлення, протидії та припинення фактів легалізації (відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення й інших видів фінансової злочинності. Це допомагає стабілізувати фінансову систему, зменшити можливість її використання для незаконних цілей, а також забезпечити стабільність і надійність національної безпеки.

6. Наявність великої, розгалуженої низки нормативно-правових актів, які регулюють питання здійснення взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу, може призводити до «розпорошування» їхніх функцій. Вважаємо за необхідне розробити єдину і комплексну методику міжвідомчої взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу. Було запропоновано зміни до законодавства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексне теоретичне узагальнення та розв'язання наукової проблеми – визначення сутності, складових і подальших напрямів удосконалення адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу в Україні.

До основних сформульованих концептуальних наукових положень, висновків і рекомендацій належать такі:

1. Становлення та розвиток інституту фінансового моніторингу в Україні були складним і поетапним процесом, що містить створення відповідної законодавчої бази, розвиток інституціональної структури та впровадження сучасних технологій для ефективного контролю фінансових операцій у країні. Визначено і проаналізовано етапи становлення та розвитку інституту фінансового моніторингу, що був сформований як оптимальна й адекватна відповідь на легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення в усьому світі. Констатовано відсутність єдності, чіткості та обґрунтованості в періодизації становлення фінансового моніторингу у зв'язку: зі змінами в політичному й економічному вимірах в Україні; інституційними проблемами та несвоєчасною (запізнілою) імплементацією реформ; впливом зовнішніх чинників і внутрішніх бар'єрів; відсутністю довгострокової ефективної стратегії розвитку інституту фінансового моніторингу.

Запропоновано шість етапів становлення і розвитку інституту фінансового моніторингу:

– перший етап (1990–1999 рр.) – становлення України як незалежної держави, приєднання до Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, до Ради Європи та ухвалення перших нормативно-правових актів, що регулювали суспільні відносини в цій сфері;

– другий етап (2000–2002 рр.) – внесення України до переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів (так званого чорного списку), розгляд Верховною Радою України першого проєкту закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» і його подальше ухвалення, утворення й початок функціонування Державного департаменту фінансового моніторингу у складі Міністерства фінансів України;

– третій етап (2003–2010 рр.) – внесення змін до чинних законодавчих актів із метою усунення колізій і виконання вимог щодо провадження фінансового моніторингу, ухвалення рішення про видалення України з переліку країн і територій, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів (так званого чорного списку) і набуття Державним департаментом фінансового моніторингу членства в Егмонтській групі;

– четвертий етап (2010–2014 рр.) – внесення України до так званого сірого списку Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), реорганізація Державного комітету фінансового моніторингу в Державну службу фінансового моніторингу України як центральний орган виконавчої влади, нова редакція профільного Закону України, а згодом і новий Закон;

– п'ятий етап (2015–2021 рр.) – ухвалення нового Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору»;

– шостий етап (2022 р. – дотепер) – провадження фінансового моніторингу в умовах воєнного стану, необхідність опрацювання питання фінансового моніторингу допомоги, наданої міжнародними донорами.

2. На основі аналізу доробків представників наукової спільноти встановлено, що питання провадження фінансового моніторингу як одного з дієвих методів та інструментів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення є предметом праць представників наукової спільноти і дотепер. З урахуванням військової агресії Російської Федерації розвитку новітніх технологій і використання сучасних, певною мірою оновлених методів для вчинення фінансових правопорушень питання є актуальним і потребує подальшого детального й комплексного вивчення. У контексті необхідності виконання вимог і завдань Україною, поставлених після надання статусу держави-кандидата на членство в Європейський Союз (зокрема забезпечити управління антиолігархічного законодавства й законодавства проти відмивання грошей), актуалізується дослідження кращих практик зарубіжних країн із провадження фінансового моніторингу (фінансової розвідки) й можливості їх імплементації у вітчизняну площину.

3. Наголошено на важливості вибору правильної методології, яка є базисом розроблення кожної наукової праці в контексті проведення комплексного наукового дослідження. Методологія визначає принципи, за якими проводять наукові дослідження, а також виокремлює методи та підходи, що використовуються для отримання знань і розв'язання проблем.

Виокремлено та проаналізовано базисні методологічні принципи: історизму (історичний принцип); детермінізму (причинності); термінологічний; системний (системності); об'єктивності; когнітивний (пізнавальний); формально-логічний; відповідності; додатковості; поєднання теорії і практики. Наголошено на складності класифікації методів наукового дослідження через плюралізм поглядів щодо критеріїв класифікації. Визначено такі категорії методів наукового пізнання, використані під час проведення дослідження фінансового моніторингу: філософські, загальнонаукові й конкретно-наукові методи. Серед філософських методів нами було визначено – діалектичний (діалектико-логічний); феноменологічний; герменевтичний (або ж метод герменевтичного

дискурсу); аналітичний (поєднав методи логічного, категоріального й системно-структурного аналізу). Щодо загальнонаукових методів, то було виокремлено три підкатегорії, або ж рівні. Перший – методи емпіричного пізнання: описовий (описання); порівняльний (компаративний). На другому рівні (теоретичного пізнання) було використано такі методи: сходження від абстрактного до конкретного; узагальнення; класифікації. Серед комплексних методів – аналіз; синтез; екстраполяція; абстрагування; індукція та дедукція. Останньою групою були конкретно-наукові методи наукового пізнання – конкретно-соціологічний; статистичний; порівняльно-правовий; формально-юридичний (нормативно-догматичний).

4. Категорією «фінансовий моніторинг» запропоновано вважати комплекс визначених на законодавчому рівні заходів, що здійснюють уповноважені суб'єкти первинного та державного фінансового моніторингу, спрямованих на виконання вимог чинного законодавства в контексті протидії та запобігання легалізації коштів злочинного походження. Визначено такі основні структурні елементи фінансового моніторингу: основні засади (принципи) фінансового моніторингу; основні цілі фінансового моніторингу; предмет фінансового моніторингу; об'єкти фінансового моніторингу; суб'єкти фінансового моніторингу.

Зі свого боку, було запропоновано до дій, які належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, віднести дії, пов'язані з використанням благодійної допомоги та волонтерства як інструментів для приховання злочинних доходів, наприклад, здійснення благодійних внесків на імена третіх осіб або створення фіктивних благодійних організацій, привласнення коштів, а також використанням волонтерської діяльності для легалізації злочинних доходів за допомогою залучення волонтерів до фіктивних проєктів або інших схем, що дозволяють приховати справжнє походження коштів.

5. Серед принципів фінансового моніторингу виокремлено такі: законності; об'єктивності та реальності; незалежності; загальності; системності; застосування

ризик-орієнтованого підходу; пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і держави, від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації злочинних доходів; координованості взаємодії, співпраці та співробітництва органів, що здійснюють фінансовий моніторинг як на національному, так і міжнародному рівнях; таємності інформації, отриманої внаслідок провадження фінансового моніторингу; збереження, захисту інформації та повноти, актуальності та своєчасності інформаційного обміну; презумпції невинуватості суб'єктів фінансових операцій; багатосуб'єктності; наявності в державі спеціально уповноваженого органу, який координуватиме та самостійно здійснюватиме заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації так званих злочинних доходів.

Функції фінансового моніторингу було запропоновано розглядати як конкретні своєрідні напрями його застосування у виконанні різних функціональних завдань, про які ми вже зазначали. Серед основних було виокремлено функції: передбачення (прогнозування); виявлення; спостереження; вивчення (аналізування, або ж аналітична); організаційно-управлінська (або упорядкувальна); контролювальна; інформаційна; превентивна (запобіжна); правоохоронна; стабілізаційна (мобілізувальна).

Методами фінансового моніторингу автором було запропоновано вважати сукупність структурованих і систематизованих прийомів та засобів (інструментарію), що використовуються для збирання, аналізування та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів (зокрема й за допомогою віртуальних активів; корупційних діянь та ін.), фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Серед основних методів фінансового моніторингу було виокремлено такі: залежно від способу здійснення або ступеня автоматизації (автоматичний, ручний і комбінований методи); за характером інформації (аналіз даних загалом; аналіз транзакцій; аналіз фінансової звітності); за формою заходів щодо інформації (збирання; оброблення; зберігання; аналіз і поширення).

6. Запропоновано розглядати категорію «інформаційне забезпечення» як певну систему процесів і ресурсів, що у своєму взаємозв'язку забезпечують задоволення потреб у надходженні інформації щодо конкретних характеристик об'єктів через чітко визначені відрізки часу або за наявністю запитів для ефективного управління та ухвалення стратегічних рішень. Визначено, що система інформаційного забезпечення містить у собі отримання інформації, її оброблення, накопичення, зберігання, аналізування та передання апарату управління для ухвалення рішень щодо підвищення рівня фінансової безпеки.

Інформаційне забезпечення фінансового моніторингу запропоновано розглядати як систему процесів, ресурсів і технологій, що забезпечує збирання, оброблення, аналізування та подання інформації, необхідної для виявлення та відстеження незаконної фінансової діяльності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також ідентифікації фінансових ризиків і забезпечення дотримання відповідних нормативних вимог та законодавства. Наголошено, що інформаційне забезпечення фінансового моніторингу передбачає доступ до надійних даних, інструментів аналізу та звітності, які дозволяють державним органам і фінансовим інституціям ефективно виконувати завдання щодо протидії й запобігання фінансовій злочинності та забезпечити фінансову стабільність.

Основними складовими інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу потрібно виокремити такі:

– збирання та акумуляція даних. Це охоплює збирання інформації від різних джерел, зокрема за допомогою автоматизованих систем, які реєструють і зберігають інформацію про фінансові операції;

– аналізування даних. Після збирання інформації важливо проаналізувати її з метою виявлення незвичайних або підозрілих фінансових операцій. Для цього можуть використовуватися аналітичні та статистичні методи, машинне навчання та інші технології;

- виявлення підозрілих операцій. Інформаційна система повинна мати здатність виявляти підозрілі фінансові операції на основі певних критеріїв, таких як величина транзакції, тип операції, зв'язки між клієнтами тощо;

- звітність і збереження даних. Один із важливих аспектів фінансового моніторингу – це зберігання історії фінансових операцій і звітів про виявлені підозрілі операції. Це допомагає в подальшому розслідуванні та аналізуванні;

- обмін інформацією. Для ефективного провадження фінансового моніторингу інформація повинна обмінюватися між різними структурами та інституціями, що допомагає в реагуванні на незвичайні або підозрілі фінансові активності;

- технологічні рішення. Для забезпечення ефективності та швидкості фінансового моніторингу використовуються сучасні технології, такі як програмне забезпечення для аналізу даних.

Загальною метою інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу потрібно визначити забезпечення безпеки та стабільності фінансової системи, виявлення та запобігання незаконним фінансовим операціям, а також сприяння протидії й запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупційним діянням. Інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу допомагає уникнути фінансових ризиків і сприяє забезпеченню дотримання фінансовими установами вимог щодо боротьби з незаконною фінансовою діяльністю. Такі системи важливі для збереження фінансової стабільності та безпеки національного і міжнародного рівнів.

7. Державне регулювання моніторингу фінансових послуг є актуальним у сучасному світі з таких причин:

- захист фінансової стабільності;
- боротьба зі злочинністю;
- міжнародна співпраця;
- захист прав споживачів;

- забезпечення прозорості та довіри;
- запобігання фінансуванню тероризму;
- розвиток фінансового ринку.

Основним суб'єктом правового регулювання відносин у сфері провадження фінансового моніторингу необхідно розглядати суб'єктів державного фінансового моніторингу (державні регулятори), наділених правом ухвалювати правові акти для виконання своїх функцій: Національний банк України; Міністерство фінансів України; Міністерство юстиції України; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Міністерство цифрової трансформації України та Державна служба фінансового моніторингу.

Державне регулювання фінансового моніторингу визначено як всебічне і складається з різноманітних компонентів. Основними методами регулювання є правові засоби, що містять у собі різні форми та методи управління. Вплив усього цього комплексу регуляторів сприяє формуванню управлінсько-правового середовища, у межах якого суб'єкти державного управління діють на основі чітко визначених законодавчих меж.

8. Законодавча база є одним із головних елементів у системі інструментів для створення правового середовища, яке сприяє дієвому функціонуванню системи фінансового моніторингу. Визначено, що, незважаючи на той факт, що законодавча база, яка регулює провадження фінансового моніторингу в Україні, перебуває ще в процесі становлення, вона є доволі ґрунтовною і враховує більшою мірою основні положення міжнародних стандартів і рекомендацій.

Обґрунтовано, що вітчизняну законодавчу базу, яка регулює систему фінансового моніторингу, можна умовно зобразити як таку, що має кілька рівнів, як і в більшості зарубіжних країн. Визначено такі рівні вітчизняної законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу: конституційний; рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом; профільні (спеціалізовані) закони, що регулюють безпосередньо фінансовий моніторинг; рівень підзаконних нормативно-

правових актів; міжнародні договори та стандарти; акти суб'єктів державного фінансового моніторингу.

9. Необхідність створення підрозділів фінансової розвідки і виконання ними своїх основних функцій дозволить країні відповідати рекомендаціям Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. Запропоновано розглядати підрозділи фінансової розвідки як організаційні інституції (одиниці), що спеціалізуються в галузі збирання та аналізування фінансової інформації для виявлення фінансових злочинів і порушень. Констатовано, що під час вибору моделі для організації підрозділу фінансової розвідки насамперед необхідно врахувати локальні (місцеві) умови (у країні) у контексті функціонування такої інституції в одній із структур.

Виокремлено три основні функції будь-якого підрозділу фінансової розвідки, на яких ґрунтується їхня діяльність. Це дії, пов'язані з інформацією про фінансові операції, які сприяють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: збиранню; обробленню; аналізуванню; переданню інформації, що безпосередньо стосується відмивання коштів, пов'язаних із ним предикатних правопорушень і фінансування тероризму.

З урахуванням функцій, які виконують підрозділи фінансової розвідки, було визначено завдання, покладені на ці інституції: виявлення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; боротьба і протидія корупції; виявлення фактів фінансування тероризму й фінансування розповсюдження зброї масового знищення; забезпечення податкової безпеки; провадження міжнародної співпраці за допомогою взаємодії з аналогічними інституціями та органами інших країн для обміну інформацією та спільного розслідування міжнародних фінансових злочинів.

Зважаючи на досвід країн, де функціонують підрозділи фінансової розвідки, було виокремлено загальну класифікацію:

- підрозділи фінансової розвідки судового, або прокурорського типу;
- підрозділи фінансової розвідки правоохоронного типу;
- підрозділи фінансової розвідки адміністративного типу;
- підрозділи фінансової розвідки гібридного типу.

Щодо гібридної організаційної моделі, потрібно виокремити такі:

- адміністративний / правоохоронний;
- адміністративний / судовий;
- судовий / правоохоронний.

10. Міжнародне співтовариство дійшло висновку, що жодна країна не може самостійно боротися з такими явищами, як легалізація (відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, корупція, і лише колективні зусилля світової спільноти можуть забезпечити ефективну протидію і протистояти цим діям. З урахуванням цього суб'єктів фінансового моніторингу можна розглядати залежно від рівня їхнього функціонування – національного (вітчизняного) та міжнародного (наднаціонального). Суб'єкти фінансового моніторингу запропоновано поділити на різні рівні відповідно до їхнього обсягу і компетенції:

- наднаціонального рівня (зокрема регіональний, або ж субрегіональний);
- національного рівня.

Наднаціональний рівень суб'єктів фінансового моніторингу означає, що їхня діяльність виходить за межі національного або державного рівня і має міжнародний або глобальний характер, оскільки багато злочинних мереж і глобальні фінансові операції можуть легко обходити національні «межі», з урахуванням чого важливості набуває саме наднаціональний рівень функціонування суб'єктів фінансового моніторингу. Наголошено, що практика окремих регіонів запровадження власних механізмів та інституцій, що опікуються питаннями протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення для спільної роботи на регіональному рівні, є надзвичайно правильною та актуальною.

На наднаціональному (міжнародному рівні) було виокремлено та проаналізовано діяльність таких суб'єктів: Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering); Організації Об'єднаних Націй (United Nations); Комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, MONEYVAL); Еґмонтської групи підрозділів фінансових розвідок (Egmont Group of Financial Intelligence Units); Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ); Базельського комітету з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision); Світового банку (World Bank); Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund); Європейського банку реконструкції та розвитку (European Bank for Reconstruction and Development); Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) (International Criminal Police Organization, ICPO).

Наголошено на головній ролі і значенні організацій наднаціонального рівня в забезпеченні провадження ефективного фінансового моніторингу за допомогою: координації та співпраці; розроблення стандартів і нормативів; оцінювання та нагляду; навчання та розвитку навичок; міжнародної співпраці загалом; забезпечення стабільності та безпеки.

11. Констатовано, що порівняно з іншими системами фінансового моніторингу, такими як закордонні аналоги, вітчизняна система наділена більшими повноваженнями. Оскільки суб'єкти фінансового моніторингу не лише отримують інформацію, але й самостійно проводять фінансові розслідування.

Суб'єктів фінансового моніторингу національного рівня було ранжовано на дві класифікаційні групи: суб'єктів первинного фінансового моніторингу та

суб'єктів державного фінансового моніторингу. Вони відіграють важливу роль у системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Діяльність суб'єктів національного рівня було запропоновано групувати так:

- збирання та аналізування інформації;
- розслідування і виявлення порушень;
- повідомлення та співпраця;
- розроблення політики та нормативного регулювання;
- міжнародна співпраця;
- запобігання фінансовим ризикам.

12. Проаналізовано основоположні засади міжнародного співробітництва у сфері провадження фінансового моніторингу, зокрема:

- розповсюдження та обмін досвідом України щодо процедури провадження фінансового моніторингу в міжнародній площині;
- надання відповідної допомоги в провадженні розслідувань, проведенні досліджень, формуванні справ і провадженні, а також надання інформації, пов'язаної із протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- укладання й підписання міжнародних договорів, які відзначено міжвідомчим характером;
- участь у програмах щодо повернення фінансових активів;
- участь в електронному каталозі щодо пошуку активів спільно з Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки;
- розроблення програм із метою удосконалення чинного законодавства, спрямованих на запобігання фінансовим злочинам і впровадження кращих практик зарубіжних країн;
- протидія будь-якому виду тероризму та сепаратизму;

– запобігання та боротьба з порушеннями законодавства щодо незаконного заволодіння чужим майном, активами, грошима, майновими правами, інтелектуальною власністю та особистими даними на державному та міжнародному рівнях;

– зменшення рівня корупції.

Було виокремлено виклики, які потрібно враховувати за міжнародної співпраці: відсутність єдиної системи фінансового моніторингу; технологічна складність і швидкий розвиток фінансових інструментів і технологій, що використовуються для незаконних фінансових операцій; політичні та геополітичні чинники, які можуть перешкоджати співпраці між країнами.

13. З метою пошуку можливих способів покращання системи фінансового моніторингу в Україні, адміністративно-правових засад його провадження проаналізовано досвід зарубіжних країн (Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка). Визначено основні переваги систем фінансового моніторингу в цих країнах із метою можливості імплементації в Україні.

Запропоновано такі напрями подальшого розвитку та удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу:

– удосконалення вітчизняного законодавства в контексті оновлених міжнародних стандартів і європейських рекомендацій із метою уніфікації і приведення у відповідність;

– упровадження ризик-орієнтованого підходу у практичну і щоденну роботу всіх учасників національної системи фінансового моніторингу;

– поліпшення механізмів міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та розроблення методики такої взаємодії;

– удосконалення порядку міжнародної взаємодії і співпраці між суб'єктами фінансового моніторингу України та зарубіжних країн, зокрема підрозділами фінансової розвідки.

14. Досліджено міжвідомчу взаємодію суб'єктів фінансового моніторингу в контексті провадження фінансового моніторингу з урахуванням того, що інститут фінансового моніторингу є системним утворенням, тому ґрунтується на регламентації відносин певних груп (суб'єктів фінансового моніторингу). Визначено, що міжвідомча взаємодія полягає у спільній роботі суб'єктів фінансового моніторингу за допомогою обміну інформацією та координації заходів із метою виявлення, припинення та протидії фактів легалізації (відмивання) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й інших видів фінансової злочинності. Це допомагає стабілізувати фінансову систему, зменшити можливість її використання для незаконних цілей, а також забезпечити стабільність і надійність національної безпеки.

Наявність великої, розгалуженої низки нормативно-правових актів, які регулюють питання здійснення взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу, може призводити до «розпорошування» їхніх функцій. Вважаємо за необхідне розробити єдину і комплексну методику міжвідомчої взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу. Було запропоновано такі зміни до законодавства.

Запропоновано доповнити зміст Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» статтею 37 «Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Пропонуємо такий її зміст:

1. Під міжвідомчою взаємодією суб'єктів фінансового моніторингу йдеться про спільну діяльність та обмін інформацією між інституціями, що відповідають за виявлення та аналізування фінансових транзакцій для виявлення підозрілих операцій, легалізації доходів, одержаних незаконним

шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

2. Метою міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу є ефективна і налагоджена співпраця (у встановлених формах) зазначених суб'єктів щодо запобігання і протидії фінансовим злочинам у контексті забезпечення стабільності фінансово-економічної безпеки держави, захисту національної та міжнародної безпеки з урахуванням взаємних обов'язків правничого характеру з виокремленням для кожного різних за змістом повноважень.

3. Основними принципами міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу є такі:

- суворе дотримання законності;
- гласність;
- плановість;
- оперативний розгляд та ухвалення рішень із питань, що потребують спільного вирішення;
- гуманізм;
- спільність інтересів;
- пропорційність відповідальності за наслідки міжвідомчої взаємодії;
- координації дій під час здійснення міжвідомчої взаємодії;
- конфіденційність.

4. Основні форми міжвідомчої взаємодії.

Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу відбувається в таких формах:

- організаційній (обмін інформацією, проведення спільних нарад і засідань щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення);
- правовій (спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходах; укладення адміністративних договорів; нормотворчий процес).

4.1. У сфері реалізації державної політики щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

4.1.1. Проведення спільних засідань із метою розв'язання найактуальніших проблем, ухвалення погоджених рішень щодо реалізації державних програм щодо протидії легалізації злочинних доходів, виконання нових законів і правових актів органів влади України щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.1.2. Розроблення та реалізація спільних планів, програм щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.1.3. Створення спільних робочих груп представників інституцій, віднесених до суб'єктів фінансового моніторингу для вивчення окремих проблем щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та розроблення пропозицій їхнього вирішення.

4.2. У превенції правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом:

4.2.1. Розроблення та подання до проєктів державних програм щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення узгоджених пропозицій із питань превенції правопорушень у зазначеній сфері.

4.2.2. Взаємний обмін інформацією щодо виявлених причин та умов, що сприяють правопорушенням, суб'єктами в процесі здійснення своїх функцій.

4.2.3. Спільне вивчення проблем превенції правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення та розроблення пропозицій і заходів щодо їхнього вирішення.

4.2.4. Підготовка та внесення до відповідних інституцій спільних пропозицій про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

4.3. Удосконалення нормативно-правової бази протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

4.3.1. Спільне вивчення кращої практики застосування законодавства щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з метою розроблення уніфікованих рекомендацій із його виконання, виявлення недоліків і прогалин та підготовки погоджених пропозицій щодо їхнього усунення.

4.3.2. Обмін інформацією про практику виконання правових актів із питань щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.4. Вектори взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу в контексті протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення – стратегічний і тактичний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Black and grey» lists. The Financial Action Task Force (FATF). *Official website*. URL: <https://www.fatf-gafi.org/>.
2. Annual Report of the Egmont Group of Financial Intelligence Units. 2018–2019. *Official website of the Egmont Group*. URL: https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2021/09/Egmont_Group_Annual_Report_2018-2019.pdf.
3. Annual Report of the Egmont Group of Financial Intelligence Units. 2019–2020. *Official website of the Egmont Group*. URL: https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2021/09/Egmont_Group_Annual_Report_2019-2020.pdf.
4. Annual Report of the Egmont Group of Financial Intelligence Units. 2020–2021. *Official website of the Egmont Group*. URL: [https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2022/10/EGMONT_21-267_2020 %E2 %80 %932021_AR-E_WEB.pdf](https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2022/10/EGMONT_21-267_2020%E2%80%932021_AR-E_WEB.pdf).
5. Annual Report of the Egmont Group of Financial Intelligence Units. 2021–2022. *Official website of the Egmont Group*. URL: https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2023/07/Egmont-Group_AnnualReport_2021-22_FINAL_07-31-23_SINGLE-PGS_WEB.pdf.
6. Bondarenko O., Utkina M. Martial Law and Smuggling of Goods: the Search for the Optimal Model of Legal Liability. *Journal of Financial Crime*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1108/JFC-01-2023-0014>.
7. Bondarenko O., Utkina M., Dumchikov M., Prokofieva-Yanchylenko D., Yanishevskaya K. Review of State Anti-Corruption Institutions Effectiveness in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Volume 10. Issue 38. P. 219–233. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.38.02.22>.
8. Bondarenko O., Utkina M., Kolesnikova M. The Role of Mass Media in Preventing Corruption. *Law, State and Telecommunications Review*. 2021. Volume 12. № 1. P. 70–93. URL: <https://doi.org/10.26512/lstr.v13i1.35433>.
9. Bondarenko O., Utkina M., Reznik O. and Dumchikov M. Mechanisms for Interaction of Law Enforcement Agencies in the Field of Countering Money

Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-01-2023-0006>.

10. Brewczyńska M. Financial Intelligence Units: Reflections on the Applicable Data Protection Legal Framework. *Computer Law & Security Review*. 2021. Volume 43. URL: <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105612>.

11. Cellule de Renseignement Financier (CRF). Organisation de la Justice. *Official website*. URL: <https://justice.public.lu/fr/organisation-justice/crf.html>.

12. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. UN. General Assembly (25th sess.: 1970). 1970. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170#record-files-collapse-header>.

13. Deleanu I. Chapter 33: The role of information for successful AML policy. *In Research Handbook on Money Laundering*. Cheltenham, 2013. UK: Edward Elgar Publishing. URL: <https://doi.org/10.4337/9780857934000.00046>.

14. Dumchykov M., Bondarenko O., Utkina M. S. Reforming of the National and Local Taxes and Fees System in Ukraine : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2020. 116 p.

15. Effective Inter-Agency Co-operation in Fighting Tax Crimes and Other Financial Crimes. OECD. *Official website* 2012. 75 p. URL: <http://www.oecd.org/ctp/exchangeofinformation/50559545.pdf>.

16. Egmont Group of Financial Intelligence Units. *Official website*. URL: <https://egmontgroup.org/>.

17. Financial intelligence units: an overview. Washington, D.C.: International Monetary Fund, Legal Dept., Monetary and Financial Systems Dept.: World Bank, Financial Market Integrity Div., 2004.

18. From Suspicion to Action. Converting Financial Intelligence into Greater Operational Impact. Financial Intelligence Group. Europol. 2017. *Official website*. URL: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/ql-01-17-932-en-c_pf_final.pdf.

19. Gwintsa N. Challenges of Establishing Financial Intelligence Units. Money Laundering Experiences. ISS Monograph Series / Goredema Ch. 2006. № 124. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/118243/FULL124PDF.pdf>.

20. Il ruolo dell'Unità di Informazione Finanziaria per l'Italia (UIF). Unità di Informazione Finanziaria per l'Italia. *Official website*. URL: <https://uif.bancaditalia.it/sistema-antiriciclaggio/uif-italia/index.html?com.dotmarketing.htmlpage.language=102>.

21. INTERPOL. *Official website*. URL: <https://www.interpol.int/>.

22. Introduction to the Scientific Method. URL: http://teacher.pas.rochester.edu/phy_labs/appendix/appendix.html.

23. Jayasekara S. Dh. Administrative Model of Financial Intelligence Units: an Analysis of Effectiveness of the AML/CFT Regime. *Journal of Money Laundering Control*. 2022. Vol. 25 No. 3. P. 511–525. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-05-2021-0048>.

24. Jean-Francois E. Financial Sustainability for Nonprofit Organizations. New York : Springer Publishing Company, LLC, 2015. 382 p. ISBN 9780826129833.

25. Joshua Kirschenbaum and Nicolas Véron. A better European Union architecture to fight money laundering. *Policy Contribution*. 2018. Issue No.19.

26. Kirschenbaum J., Veron N. A Better European Union Architecture to Fight Money Laundering. *Policy Contribution*. 2018. № 19. URL: http://aei.pitt.edu/94663/1/PC-19_2018-241018_.pdf.

27. Marcus A. J. Financial Intelligence Units (FIUs): Effective Institutional Design, Mandate and Powers. *Transparency International Anti-Corruption Helpdesk Answer*. 2019. URL: https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Financial-Intelligence-Units_Design-Mandate-Powers_2019_PR.pdf.

28. Methods of Comparative Law / Ed. by P. G. Monateri. Cheltenham, UK – Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, Inc., 2012. 320 p.

29. MONEYVAL: Україна є надійною юрисдикцією у питаннях боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. *Національний банк України*. 2018. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/moneyval-ukrayina-ye-nadiynoyu->

yurisdiktsiyeyu-u-pitannyah-borotbi-z-vidmivannyam-koshtiv-ta--finansuvannyam-terrorizmu.

30. Quintel T. Data Protection Rules Applicable to Financial Intelligence Units: Still no Clarity in Sight. *ERA Forum*. 2022. № 23. P. 53–74. URL: <https://doi.org/10.1007/s12027-021-00697-z>.

31. Reznik O. M., Bondarenko O. S., Utkina M. S. Interaction of Law Enforcement Authorities with Financial Institutions : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2023. 60 p.

32. Reznik O., Utkina M. Functions of the Financial Intelligence (Monitoring) System. *Journal of International Legal Communication*. 2022. Vol. 5. No. 2. P. 79–84. URL: <http://dx.doi.org/10.32612/uw.27201643.2022.5.pp.79-84>.

33. Reznik O., Utkina M., Bondarenko O. Financial Intelligence as an Effective Way in the Field of Combating Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26. No. 1. P. 94–105. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0102>.

34. Reznik O., Bondarenko O., Utkina M., Horobets N. Corruptive Incomings Laundering in the Medical Sphere. *Wiadomości Lekarskie*. 2021. Volume LXXIV. Issue 5. P. 1250–1255. URL: <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2021/WLek202105138.pdf>.

35. Reznik O., Utkina M., Bondarenko O. Financial Intelligence (Monitoring) as an Effective Way in the Field of Combating Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Vol. 26. No. 1. P. 94–105. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0102>.

36. Reznik O., Getmanets O., Kovalchuk A., Nastyuk V., Andriichenko N. Financial security of the state. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2020. No. 9 (3). P. 843–852. URL: [https://doi.org/10.9770/jssi.2020.9.3\(10\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2020.9.3(10)).

37. Strauss K. The Situation of Financial Intelligence Units in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. *Governance. Basel Institute of Governance. Working Paper Series*. 2010. No. 09. 36 p.

38. STRO – Suspicious Transaction Reporting Office. Singapore Police Force. URL: <https://cutt.ly/vwk4OBkx>.
39. Terrorism and Financial Intelligence. *U.S. Department of the Treasury*. URL: <https://home.treasury.gov/about/offices/terrorism-and-financial-intelligence>.
40. The Financial Action Task Force (FATF). *Official website*. URL: <https://www.fatf-gafi.org/>.
41. Thony J. F. Processing Financial Information in Money Laundering Matters, The Financial Intelligence Units. *Criminal Law and Criminal Justice: European Journal of Crime*. 1996, Brussels. P. 3.
42. TRACFIN – Traitement du renseignement et action contre les circuits financiers clandestins. Ministère de l'Économie, des Finances et de la Souveraineté industrielle et numérique. URL: <https://www.economie.gouv.fr/tracfin>.
43. Traitement du Renseignement et Action contre les Circuits FINANCIERS clandestins. URL: <http://www.tracfin.bercy.gouv.fr/>.
44. UK Financial Intelligence Unit. *National Crime Agency*. URL: <https://nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/crime-threats/money-laundering-and-illicit-finance/ukfiu>.
45. UN Agenda 2030. Directorate of Programme Co-ordination. *Council of Europe Portal*. URL: [https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda#:~:text=The %202030 %20Agenda %20for %20Sustainable,equality %20and %20non %2Ddiscrimination %E2 %80 %9D](https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda#:~:text=The%202030%20Agenda%20for%20Sustainable,equality%20and%20non%2Ddiscrimination%E2%80%9D).
46. United States Secret Service. *Official website*. URL: <https://www.secretservice.gov/>.
47. Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA Patriot Act). Act of 2001. Public Law 107-56-Oct.26, 2001. URL: <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf>.
48. Utkina M. S. Digital Identification and Financial Monitoring: New Technologies in the Fight against Crime. *Scientific Journal of Polonia University*

Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej. 2023. Issue 58. No. 3. P. 303–308. URL: <https://doi.org/10.23856/5842>.

49. Utkina M. S. Foreign Experience of Organising State Financial Monitoring. *Держава та реіони. Серія: Право*. 2023. № 3 (81). С. 99–104. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.15>.

50. Utkina M. S. Functioning of the Financial System of Ukraine : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2020. 148 p.

51. Utkina M. S. The Role of International Organisations in the Development of the Financial Monitoring System. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No 2. P. 162–166.

52. Utkina M. S. Cooperation between Financial Intelligence Units, Supervisors and «Third» Countries: Main Points and Challenges. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 67–71. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.3/12>.

53. Utkina M. S., Reznik O. M., Bondarenko O. S. The Place and the Role of Financial Monitoring in Anti-Money Laundering. *Eduvest – Journal of Universal Studies*. 2023. Volume 3, No. 5. P. 1019–1027. URL: <https://doi.org/10.59188/eduvest.v3i5.821>.

54. Utkina M. S. Financial Intelligence (Monitoring) Entities in the Context of European Integration. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали Науково-практичного круглого столу (м. Суми, 15 січня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 84–86.

55. Utkina M., Reznik O., Pavlenko L. Financial Intelligence (Monitoring) during the Martial Law: Main Challenges and Key Points. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2022-0093>.

56. Utkina M., Samsin R., Pochtovyi M. Financial Intelligence (Monitoring) of the Transactions with Virtual Assets: New Legislation and Best Practices of Foreign

Countries. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26. No. 2. P. 349–360. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/JMLC-12-2021-0136>.

57. Utkina M. S. International Organisations in the System of Supranational Level of the Financial Monitoring Entities. *European Socio-Legal & Humanitarian Studies*. 2023. No 1. P. 129–135. URL: http://ehs-journal.ro/wp-content/uploads/2023/05/ESLHS_1_23.pdf.

58. What is an FIU? The Egmont Group of Financial Intelligence Units. URL: <https://web.archive.org/web/20120603083439/http://www.egmontgroup.org/>.

59. Акімова О. В. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5562>.

60. Акімова О. В. Методологія розвитку підсистеми фінансового моніторингу в системі державного фінансового контролю : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08 / Чернігівський національний технологічний університет. Чернігів, 2017. 40 с.

61. Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму. Департамент фінансових розслідувань Державної служби фінансового моніторингу України. 2014. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/2014%2012%2029_tipolog2014.pdf.

62. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. Київ : Наукова думка, 2004. 301 с.

63. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків, 2000. 368 с.

64. Бабаєв В. К. Теорія держави і права : підручник. Маріуполь : МАУП, 2003. 592 с.

65. Балануца О. О. Особливості формування системи фінансового моніторингу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 6. С. 38–40.

66. Баранов Р. О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. наук з держ. управ.: 25.00.02. Київ : Національна академія державного управління при Президентіві України, 2018. 310 с.

67. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2004. 759 с.

68. Бараш Є. Ю. Інформаційне забезпечення управління Державною кримінально-виконавчою службою. *Фінансове право*. 2011. № 3. С. 34–40.

69. Басанцов І. В., Зубарева О. О. Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2016. 113 с.

70. Безбородова Т. В. Структурно-морфологічна модель системи інформаційного забезпечення процесу управління. *Економіка та держава*. 2007. № 4. С. 27–29.

71. Берізко В. М. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». *Право України*. 2006. № 12. С. 52–53.

72. Бех Г. В., Дмитрик О. О., Криницький І. Є. Фінансове право України : підруч. / за ред. М. П. Кучерявенка. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 320 с.

73. Бец Н. Фінансовий моніторинг по-новому: чого очікувати з 28 квітня? 2020. *Юридична Газета online*. URL: [https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/finansoviy-monitoring-ponovomu-chogo-ochikuvati-z-28-kvitnya.html#:~:text=Суб %27ектами %20первинного %20фінансового %20моніторингу, %27екти %20аудиторської %20діяльності %3В %20бухгалтери %2С](https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/finansoviy-monitoring-ponovomu-chogo-ochikuvati-z-28-kvitnya.html#:~:text=Суб%27ектами%20первинного%20фінансового%20моніторингу,%27екти%20аудиторської%20діяльності%3В%20бухгалтери%2С).

74. Бисага К. В. Місце та роль фінансової розвідки у структурі органів фінансового моніторингу у Великобританії. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4 (52). С. 223–229.

75. Бисага К. В. Державне управління у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: європейський досвід для України : дис. ... канд. держ. упр.: 25.00.01 / Івано-Франківський національний

технічний університет нафти і газу МОН України. Івано-Франківськ, 2018. 219 с.

76. Битяк Ю. П., Богуцький В. В., Гаращук В. М. Адміністративне право України : підручник. Харків : Право, 2000.

77. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142 с.

78. Блащук-Дев'яткіна Н., Себестянович І. Базельський комітет та його роль в регулюванні банківської діяльності. *Молодий вчений*. 2020. № 4 (80). С. 286–289. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-59>.

79. Бовкун Є. А. Інформаційне забезпечення протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Як складова антикорупційної діяльності. *Інформаційні ресурси ДПС України в механізмі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та ухилення від сплати податків* : збірник тез науково-практичного семінару. Ірпінь : Видавництво НУ ДПС України, 2012. 224 с.

80. Бондар Т. А. Світові тенденції діяльності органів державного фінансового моніторингу. *Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 3–4 квітня 2014 р.). Київ : КНЕУ, 2014. С. 304–306.

81. Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2021. 551 с.

82. Борець М. В. Адміністративно-правовий статус державних регуляторів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний технічний університет України «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського». Київ, 2017. 254 с.

83. Борець М. В. Етапи формування національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Підприємство, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2013. № 5 (209). С. 91–94.

84. Борець М. В. Поняття, сутність державного регулювання та нагляду в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць.* Київ : ІВЦ «Політехніка». 2013. № 4 (20). С. 134–139.

85. Борисенкова А. В. Системи державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід. *Вісник НАДУ.* 2011.

86. Борисенкова А. В. Фінансовий моніторинг як інститут державного фінансового контролю. *Ефективність державного управління.* 2013. Випуск 36. С. 182–188.

87. Боришкевич О. В., Краснов І. В., Білошапка В. С. Валютне регулювання та контроль : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2008. 400 с.

88. Бормотова М. В., Мухіна К. О. Дослідження сутності поняття фінансовий моніторинг. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2015. № 50. С. 214–217.

89. Босак А. О., Шпак Н. О., Григор'єв О. Ю., Завербний А. С. Інформаційні системи в інноваційній діяльності : конспект лекцій. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. 232 с.

90. Бугаєць К. Оцінка ризиків відмивання коштів у діяльності підрозділів фінансової розвідки. *Право і суспільство.* 2012. № 5. С. 32–37.

91. Булатов М. О. Філософський словник. Київ : Стилос, 2009. 575 с.

92. Бурау Н., Антонюк В., Півторак Д. Методологія наукових досліджень у галузі: практикум : навч. посіб. для студ. спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 58 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/45871/1/Method_doslid.pdf.

93. Бурдонова О. Ю. Деякі питання щодо організації діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу. *Правові реформи в Україні: проблеми та*

перспективи : збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (м. Київ, 16 жовтня 2013 р.). Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2013. С. 256–257.

94. Бурдонова О. Ю. Фінансовий моніторинг як інститут фінансового права. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 16 травня 2013 р.). Харків : ХНУВС, 2013. С. 13–19.

95. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

96. Буткевич С. Досвід США щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вчені записки Кримського університету імені В. І. Вернадського. Юридичні науки*. 2008. Т. 21 (60). № 1. С. 68–74.

97. Буткевич С. А. Форми та методи діяльності Держфінмоніторингу України (адміністративно-правовий аспект). *Право і Безпека*. 2008. Т. 7, № 2. С. 110–115.

98. Буткевич С., Коломієць І. Організаційно-правові засади діяльності державного комітету фінансового моніторингу України. *Вчені записки Кримського університету імені В. І. Вернадського. Юридичні науки*. 2010. № 1.

99. Бухтіарова А. Г., Духно Ю. О., Доброгорська В. П. Національна система фінансового моніторингу України. *Економіка і суспільство*. 2019. Випуск № 20. С. 610–619. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-79>.

100. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>.

101. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

102. Васильєва М. М. Зв'язки з громадськістю в органах влади : підручник для академічного бакалаврату. 2016.

103. Васюк М. Роль фінансового моніторингу для забезпечення фінансової безпеки України. *Економіст*. 2015. № 5. С. 51–53.

104. Верховною Радою України прийнято основний Закон в сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. 2014. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: <https://cutt.ly/ywOArgKq>.

105. Вітвіцький С. С. Співвідношення термінів «контроль» та «нагляд»: проблеми теорії, аналіз законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Випуск 12. Том 1. С. 89–92.

106. Внукова А. *Закон. Bitlex. Legal. Provider*. URL: <https://cutt.ly/BwkxsFE4>.

107. Вовчак О., Єндоренко Л. Інституційно-правові аспекти становлення і розвитку системи фінансового моніторингу в Україні. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2021. № 1 (40). С. 19–24. URL: [https://doi.org/10.18371/2221-755X1\(40\)2021237574](https://doi.org/10.18371/2221-755X1(40)2021237574).

108. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 240 с.

109. Волобуєва О. О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що скоїла злочин : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ : Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. 241 с.

110. Воронова Л. К., Кучерявенко М. П. Фінансове право : навч. посіб. для студ. юрид. закладів та факультетів. Харків, 2003. 360 с.

111. Воронова Л. К., Кучерявенко М. П., Пришва Н. Ю. Фінансове право України : навч. посібник для студентів. Київ : Правова єдність, 2009. 395 с.

112. Гаєвський І. М. Фінансовий моніторинг як адміністративно-правовий засіб запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Університетські наукові записки*. 2010. № 3 (35). С. 142–146.

113. Гаєвський І. М. Аналіз і характеристика міжнародно-правових документів у сфері фінансового моніторингу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4 (109). С. 373–384.

114. Гайворонська Я. В. Адміністративно-правовий примус у системі фінансового моніторингу : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2016. 221 с.

115. Гарашук В. М. Доктрина контролю та нагляду в Україні. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20–21 листопада 2013 р.). Харків, 2013. С. 201–207.

116. Гарашук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків : Фоліо, 2002. 173 с.

117. Гаркуша Н. М., Цуканова О. В., Горошанська О. О. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ : Знання, 2012. 591 с.

118. Гаруст Ю. В. Правове забезпечення контрольної діяльності податкових органів України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2007. 184 с.

119. Гедзюк О. В. Деякі питання проведення фінансового моніторингу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. Випуск 51. Том 1. С. 174–177.

120. Глущенко О. О., Семеген І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід : монографія. Київ : УБС НБУ, 2014. 386 с.

121. Гніданик А. Міжнародні стандарти у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23061/1/75-78.pdf>.

122. Годун В., Орленко Н., Сендзюк М., Ситник В. Інформаційні системи і технології в статистиці : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 267 с.

123. Голодна А. С., Бухтіарова А. Г. Правові основи фінансового моніторингу в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. Випуск 29. С. 439–443.

124. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n2318>.

125. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. *Методи наукових досліджень : навч. посібник*. Харків : НТУ «ХП», 2009. 142 с.

126. Грабчук О., Супрунова І. Фінансовий моніторинг як умова забезпечення державної безпеки країни: поняття, складові, етапи розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2020. Том 8. № 4. С. 75–83.

127. Грудзевич Я. В., Яцковець А. В. Міжнародний досвід формування органу фінансової розвідки. *Регіональна економіка*. 2009. № 2. С. 166–172.

128. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). *Державна служба фінансового моніторингу*. URL: <https://cutt.ly/TwOAuVoE>.

129. Гуржій С. Г., Ключке С. М., Кірсанов В. М. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму. Державний комітет фінансового моніторингу України. Київ : Такі справи, 2008. 560 с.

130. Гуцаленко Л. В., Дерій В. А., Коцупатрий М. М. Державний фінансовий контроль : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 424 с.

131. Данильян О. Г., Панов М. І. Сучасний словник із суспільних наук. Харків : Прапор, 2006. 432 с.

132. Декларація про запобігання злочинного використання банківської системи з метою відмивання грошових коштів від 1988 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mizhnarodni-standarti/inshi-standarti/dokumenti-bazelskogo-komitetu.html>.

133. Денисова А. В. Співвідношення контролю та нагляду. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 30–37.

134. Державна служба фінансового моніторингу. *Офіційний сайт*. URL: <https://fiu.gov.ua/>.

135. Деякі питання єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 627. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/627-2020-%D0%BF#Text>.

136. Деякі питання організації фінансового моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 р. № 850. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2020-%D0%BF#Text>.

137. Дзюбань О. П., Яроцький В. Л. Герменевтичний метод у сучасних цивілістичних дослідженнях: до питання про доцільність застосування. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 5–12.

138. Дзюнь О. Б. Світовий досвід створення мегарегулятора на ринку фінансових послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 3. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=695>.

139. Дикий А. П., Барановська Т. В. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. Серія «Державне управління». Серія «Право». Серія «Економіка». Серія «Психологія». Серія «Педагогіка». 2022. № 5 (7). С. 272–285.

140. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 р. про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text.

141. Діденко С. В. Оптимізація управління ризиками в системі фінансового моніторингу банку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2008. № 3. С. 128–131.

142. Дмитренко Е. С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2014. № 1. С. 43–50. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2014/43-dmytrenko.pdf>.

143. Дмитренко М. Г. Легалізація кримінальних доходів та фінансування тероризму: сучасні економічні аспекти і вплив на розвиток банків : монографія. Київ : УАБС НБУ, 2014. 302 с.

144. Добронравова І. С., Руденко О. В., Сидоренко Л. І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.

145. Довженко Є. В. Поняття та завдання правового моніторингу. *Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2012. № 10. С. 627–631.

146. Додонов О. Ф. Про принципи і методи дослідження політичної діяльності радянських робітників у 60-80-ті роки. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. 2001. Випуск XIII. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qC4YspD2McUJ:https://istznu.org/index.php/journal/article/download/613/583&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=uk>.

147. Доценко Т. В. Удосконалення системи фінансового моніторингу як інструмент забезпечення економічної безпеки національної економіки : дис. ... д-ра філософії: 051. Суми : Сумський державний університет, 2021. 305 с.

148. Дропа Я. Б., Тесля С. М., Піхоцька М. Р. Розвиток системи фінансового моніторингу як складової частини формування ефективного контролю й безпеки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове*

господарство». 2021. Випуск 37. С. 35–43. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-37-5>.

149. Другова Н. Екологічний моніторинг. *Наукові конференції*. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/809>.

150. Дубина М. В. Дослідження змісту дефініції «фінансовий моніторинг». *Науковий журнал «Проблеми і перспективи економіки та управління»*. URL: <https://ppeu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=102>.

151. Дудоров О. О., Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України : монографія. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

152. Думчиков М. О., Бондаренко О. С., Уткіна М. С. Загальні питання криміналістичної характеристики легалізації корупційних доходів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Випуск 66. С. 296–309. URL: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.29>.

153. Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ). *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. 2019. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mizhnarodni-organizaci/Jevrazijska-grupa-z-protidiji-legalizacziji-zlochinnix-dohodiv-i-finansuvannyu-terorizmu-Jeag.html>.

154. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90) : Міжнародний документ від 27 січня 1977 р. (ратифіковано 17 січня 2002 р.). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text.

155. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text.

156. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 292 с.

157. Єрмоленко О. А., Лисьонкова Н. М. Фінансовий моніторинг в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С. 23–26.

158. Єфименко Т., Гасанов С., Користін О. Розвиток національної системи фінансового моніторингу. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 380 с.

159. Єфімов О. Фінансовий моніторинг: спеціальні суб'єкти первинного фінмоніторингу: хто це такі. *Газета «Все про бухгалтерський облік»*. 2020. № 74. С. 4–6. URL: <http://yefimov.com.ua/?p=4256>.

160. Жадько К. С. Моніторинг, діагностика та контроль у системі контролінгу діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4873>.

161. Завадська І. Нові критерії ризику для фінмоніторингу: на що звернути увагу СПФМ. 2023. *Податкові новації: все, що потрібно знати підприємцям (Закон 3219)*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/218501_nov-kriter-riziku-dlya-fnmonitoringu-na-shcho-zvernuti-uvagu-spfm.

162. Завгородній В. А. Правове регулювання взаємодії органів Національної поліції та громадських організацій у протидії корупції : навч. посіб. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ ; Ліра ЛТД, 2016. 168 с.

163. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. 4-те вид., випр. та доп. Київ : Знання, КОО ; Львів : Видавництво Львів. банк. ін-ту НБУ, 2002. 566 с.

164. Зайчикова В. В., Грапчев Є. В. Методологічні принципи фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів. *Бізнесінформ*. 2011. № 11. С. 158–160.

165. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

166. Заява про наміри Еґмонтської групи від 1997 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobitnictvo/mizhnarodni-standarti/inshi-standarti/dokumenti-egmontskoj-grupi.html>.

167. Звіт Державного комітету фінансового моніторингу України за 2007 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/Zvit_DKFMU_2007.pdf.

168. Державна служба фінансового моніторингу України. Підсумки роботи за 2011 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://www.fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/ZVIT_2011_1_compressed.pdf.

169. Державна служба фінансового моніторингу України. Підсумки роботи за 2012 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/2012%2021_02_2013_compressed.pdf.

170. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2013 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2013_compressed.pdf.

171. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2014 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2014.pdf.

172. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2015 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2015_ukr.pdf.

173. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2016 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2016_UA.pdf.

174. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2017_UA.pdf.

175. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2018_ukr.pdf.

176. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf>.

177. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>.

178. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>.

179. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf>.

180. Зеленецький В. С., Кротюк В. Л., Файер Д. А. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (економіко-правовий аналіз) : науково-практичний посібник. Харків : Кроссруд, 2007. 672 с.

181. Зінченко Л., Шаповалова Н. Теоретичний аналіз поняття «взаємодія» як соціально-психологічний феномен. *Modern directions of theoretical and applied researches*. 2014. С. 457–466.

182. Іванова Н., Коваль М. Вплив легалізації злочинних доходів на рівень економічної безпеки. *Торгівля і ринок України*. 2020. № 1 (47). С. 9–16. URL: <http://dx.doi.org/10.33274/2079-4762-2020-47-1-9-16>.

183. Інформаційне забезпечення. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://cutt.ly/dwOBv6hk>.

184. Інформаційний бриф: Протидія тінізації економіки. Матеріали розроблено Програмою USAID RANG з метою аналітичної підтримки роботи Парламенту. 2022. № 19. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZKWX.pdf.

185. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за I півріччя 2023 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу*

України. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/20-07-2023-001.html>.

186. Казанова М. Хто з бухгалтерів – суб'єкт первинного фінансового моніторингу? *Бухгалтер 911*. 2020. № 10. URL: <https://buhgalter911.com/uk/journals/buh911/2020/march/issue-10/article-107367.html>.

187. Калініна Л. Науковий дискурс сучасних методологій організаційного механізму управління в сфері освіти. *Рідна школа*. 2017. № 1–2 (січень–лютий). С. 8–17. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84274227.pdf>.

188. Канцір І. А., Брицька М. Р. Фінансовий моніторинг як парадигма державної політики у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та проявам тероризму. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 48-3. С. 68–71. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.48-76>.

189. Карапетян О. М., Колодійчук О. А. До питання фінансової розвідки України у запобіганні легалізації протиправних доходів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 3. С. 19–22.

190. Качка Т. Боротьба з відмиванням грошей: Комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України асquis Європейського Союзу в сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Київ, 2004.

191. Кирилюк Ф. М., Конверський А. Є., Білик В. Ф. Політологія : навчально-методичний комплекс. Київ : Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2004. 697 с.

192. Кірсанов В. В. Фінансовий моніторинг як засіб протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. *ЕАІ Бюлетень*. № 1 (7).

193. Клименко А. О. Організаційно-правові засади діяльності банків в системі заходів протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004.

194. Клименко О. В. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 320 с.

195. Коваленко В. В. Методичні підходи до реалізації етапів фінансового моніторингу. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 7 (17). С. 356–351.
196. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єжов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму : монографія. Суми : УАБС НБУ, 2007. 140 с.
197. Коваленко В. В., Шиян Д. В. Організація системи фінансового моніторингу в пострадянських країнах. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 5. С. 41–49.
198. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
199. Кодекс про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073¹-X. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
200. Козлова Ю. С. Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу : дис. ... д-ра філософії: 081. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 268 с.
201. Козюбра М. І. Загальна теорія права : підручник. Київ : Віате, 2015. 392 с.
202. Колдовський М. В. Світовий досвід боротьби з відмиванням грошей банківського сектора в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків. *Європейський вектор економічного розвитку : збірник наукових праць*. Дніпро : ДУЕП, 2008. № 1 (4). С. 26–32.
203. Колісник М. К., Зинюк Н. О. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, і методи боротьби з нею на світовому фінансовому ринку. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2005. Випуск 15.5. С. 345–352.
204. Коломоєць О. К. Взаємодія Державної служби фінансового моніторингу України з суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2021. № 1. С. 15–20. URL: <https://doi.org/10.54929/pmtl-issue1-2021-03>.

205. Комісаров О. Г., Скрипка О. Ю., Собакарь А. О. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : монографія. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. 184 с.

206. Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL). *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу.* URL: <https://cutt.ly/lwlqMRse>.

207. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 16 березня 1989 р. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text.

208. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 2003 р. (ратифікація від 2006 р.). *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

209. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 2000 р. (ратифікація від 2004 р.). *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

210. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 р. (ратифікація від 1997 р.). *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text.

211. Конвенція про кіберзлочинність від 2001 р. (ратифікація від 2005 р.). *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

212. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування

тероризму від 2005 р. (ратифікація від 2010 р.). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text.

213. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 2005 р. (ратифікація від 2006 р.). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text.

214. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

215. Копиця І. М., Смагло О. В. Зарубіжний досвід організації системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник ЖДТУ. Серія: економічні науки*. 2013. № 2 (64). С. 240–245.

216. Користін О. Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні : монографія. Київ : Поліграфкнига, 2007.

217. Косиця О. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав викривачів в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Суми : Сумський державний університет, 2019. 391 с.

218. Костенко Ю. О. Фінансове право України : навч. посіб. Київ, 2009. 240 с.

219. Костюченко Я. М. Загальнотеоретичні підходи до міжнародно-правових форм співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 12. С. 13–21.

220. Краліч В. Р. Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки банківських установ в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 21.04.02. Київ, 2010. 20 с.

221. Красильникова Г. В. Контент-аналіз поняття «моніторинг». *Педагогічний дискурс*. 2013. Випуск 14. С. 261–266.

222. Кривонос Р. Міжнародна співпраця як об'єкт наукового дослідження. *Міжнародні відносини*. 2012. № 38/39. С. 23–28.

223. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

224. Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення : монографія. Львів : Сполом, 2020. 418 с.

225. Кузьменко О. В., Яровенко Г. М., Бойко А. О., Миненко С. В. Інформаційна система фінансового моніторингу: особливості розробки та реалізації в сучасних умовах протидії легалізації кримінальних доходів : монографія. Суми : Ярославна, 2019. 145 с.

226. Кузьмін О. Є., Н. Г. Георгіаді. Формування і використання інформаційної системи управління економічним розвитком підприємства : монографія. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. 368 с.

227. Кульбіда М. В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 16–22.

228. Куракін О. М. Аналіз функцій правового регулювання в аспекті його ефективності. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2015. № 3 (51). С. 53–58.

229. Куришко О. О. Аналіз світового досвіду у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті можливості його використання в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 2 (10). С. 8–15.

230. Кушнір Н. Б., Войтович Д. С. Інституційне забезпечення фінансового моніторингу підприємницької діяльності. *Ефективна економіка*. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5727>.

231. Лазарєва О. В. Фінансове регулювання економіки : навч. посіб. Миколаїв : Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 248 с.

232. Ларіна Н. Б., Руденко О. М. Інформаційно-комунікаційне забезпечення ефективною діяльності влади : навчально-методичні матеріали. Київ : НАДУ, 2013. 52 с.

233. Лелюк С. В. Інформаційно-комунікаційне забезпечення моніторингу фінансової безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 19. С. 1093–1098. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/164.pdf.

234. Лепський С. І. Зарубіжний досвід використання фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 189–194.

235. Леонов С. В., Бойко А. О., Миненко С. В. Систематизація та характеристика існуючих схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 1 (92). С. 35–45.

236. Леонов С., Бойко А., Боженко В., Лучко І. Роль та значення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у сучасних умовах розвитку фінансового ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3 (19). С. 305–313. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/195880/196184>.

237. Линьов К. Ю. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навчальний посібник. Київ, 2016. 42 с.

238. Лисяк Л. В., Дулік Т. О. Принципи бюджетної системи у контексті нового Бюджетного кодексу України. *Вісник Економічної науки України*. 2011. № 1. С. 74–79.

239. Литвин Н. А., Мороз Д. О. Характеристика інформаційної складової у процесі виявлення злочинів, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. *Інформаційні ресурси ДПС України в механізмі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та ухилення від сплати податків* : збірник тез науково-практичного семінару (м. Ірпінь, 2012). Ірпінь : Видавництво НУ ДПС України, 2012. 224 с.

240. Лімська декларація керівних принципів контролю: міжнародний документ від 1 січня 1977 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604_001#Text.

241. Ліпич Л. Г., Бортнік С. М., Волинець І. Г. *Методологія та організація наукових досліджень (галузі знань: 05 – соціальні та поведінкові науки, 07 – управління та адміністрування)* : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 220 с.

242. Лугіна Н. А., Левчишина В. В. Фінансовий моніторинг як спосіб протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 288–290.

243. Лук'янова Г. Ю. *Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці*. *Науковий вісник*. 2011. № 4. С. 33–43.

244. Лук'янюк В. *Словник іншомовних слів*. 2001–2023. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=12414&action=show>.

245. Малашко О. Є. *Порядок інформаційного обміну між суб'єктами єдиної інформаційної системи*. *Study of Modern Problems of Civilizations: Abstracts of V International Scientific and Practical Conference (Oslo, Norway, 19–23 October, 2020)*. Oslo, 2020, P. 171–173.

246. Маслак О. І., Коробкова І. В. *Інформаційне забезпечення процесу управління стратегічною стійкістю підприємства*. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 4. С. 23–25.

247. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. *Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях)* : навч. посіб. Суми : СНАУ, 2020. 220 с.

248. Мельник А. Ф. *Державне управління*. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.

249. Мельничук О. С. *Словник іншомовних слів*. Київ : Гол. ред. УРЕ, 1974. 776 с.

250. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом обробки фінансової інформації Королівства Бельгії щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, від 19 вересня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/056_011#Text.

251. Методи наукового пізнання. 2015. URL: <https://cutt.ly/SwOBO3Si>.

252. Методичні рекомендації щодо виявлення та ідентифікації публічних діячів та забезпечення проведення їх фінансових операцій від 24 червня 2015 р. Державна служба фінансового моніторингу. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001827-15#Text>.

253. Методологія з оцінки технічної відповідності рекомендаціям FATF у ефективності систем протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму. Ухвалено в лютому 2013 р. (оновлено в червні 2023 р.). URL: <https://cutt.ly/mwkId3cm>.

254. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 2005 р. (ратифікація від 2006 р.). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68#Text.

255. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 1998 р. (ратифікація від 2001 р.). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text.

256. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 2000 р. (ратифікація від 2002 р.). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text.

257. Міжнародний валютний фонд. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf>.

258. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення (Рекомендації FATF). URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5 %20ground %20FATF.pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20ground%20FATF.pdf).

259. Мізюк Б. М. Інформаційна природа управління. *Економіка та держава*. 2012. № 2. С. 8–13.

260. Мілімко Л. В., Крейцман Д. В. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу (господарсько-правовий аспект). *Юридичний вісник*. 2020. № 4 (57). С. 143–149.

261. Мінфін: Президент підписав закон, спрямований на захист і цілісність фінансової системи України від дій Росії та Білорусі. 2022. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-prezident-pidpisav-zakon-spryamovaniy-na-zahist-i-cilisnist-finansovoyi-sistemi-ukrayini-vid-dij-rosiyi-ta-bilorusi>.

262. Монтеск'є Ш. Л. Вибрані твори про дух законів. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 720 с.

263. Москаленко Н. В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 2. С. 120–123.

264. Москаленко Н. В. Соціально-економічне і політичне значення фінансового моніторингу. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 6 (108). С. 235–238.

265. Москаленко Н. В. Фінансовий моніторинг як інструмент економічної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1. С. 17.

266. Мякота Є. В. Міжнародні стандарти у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 52–55.

267. Навчальний портал НУБіП України. *Філософія науки*. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/view.php?id=283633>.

268. Онищук І. І. Правовий моніторинг: теоретичні та прикладні засади : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2018. 553 с.

269. Опришко В. Ф., Ковальчук А. Т., Фукс Н. А. Бюджетне законодавство України : навч. посіб. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. 240 с.

270. Павліченко Є. В. Класифікація суб'єктів фінансового моніторингу. *Форум права*. 2007. № 3. С. 190–194.

271. Павлов Д. М. Протидія відмиванню коштів та фінансування тероризму як фактор забезпечення економічної безпеки держави та протидії корупції: теоретико-правовий аспект. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 33–40.

272. Палагута С. С. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємств і організацій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 16. С. 418–421.

273. Патюта І. М. Державний фінансовий моніторинг у контексті регулювання банківського сектору. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 4. С. 48–51.

274. Передерій О. С. Реформування системи протидії легалізації коштів, здобутих незаконним шляхом в аспекті активізації європейської інтеграції України (теоретико-правовий аспект). *Нове українське право*. 2022. Випуск 6. Том 2. С. 98–103. URL: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.2.15>.

275. Перепелиця М. О. Проблеми правового регулювання структури національної системи фінансового моніторингу в контексті міжнародних правил та положень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2021. № 49. С. 26–30.

276. Перепьолкін С. М., Кохан Г. Л. Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 254–257.

277. Першин В. Державний фінансовий моніторинг: загальні правові характеристики. *Публічне право*. 2019. № 2 (34). С. 70–74.

278. Першин В. Стандарти міжнародної фінансової спільноти у сфері протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму. *Публічне право*. 2018. № 2 (29). С. 60–67.

279. Петровська І. І. Правові засади здійснення фінансового моніторингу: вітчизняні та міжнародні стандарти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6–2. Том 1. С. 139–141.

280. Петрук О. М., Левківська К. Д. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 2 (64). С. 288–293.

281. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.

282. Підзаконні нормативно-правові акти. З практики застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції. *LIGA 360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/TS001441?an=14>.

283. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

284. Положення про Державний департамент фінансового моніторингу, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2002 р. № 194. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-2002-%D0%BF#Text> (втратила чинність від 28 жовтня 2004 р.).

285. Посилення готовності системи фінансового моніторингу України до боротьби із відмиванням грошей та фінансуванням терористичних загроз. *OSCE*. URL: <https://www.osce.org/uk/node/541167>.

286. Прийма С. В. Поняття принципу в аспекті співвідношення з суміжними категоріями. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Випуск 28. С. 46–55.

287. Приходько А. А. Фінансовий моніторинг – у Німеччині. *Prikhodko & Partners*. URL: <https://prikhodko.com.ua/poslugy/migracziya-do-yevroпу/nimechchyna/finansvuj-monitoryng-u-nimechchyni/>.

288. Пріоритети діяльності Державної служби фінансового моніторингу України на 2023 рік. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. 2023. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/prioritetni-zavdannya/prioriteti-diyalnosti-derzhavnoji-sluzhbi-finansovogo-monitoringu-ukrajini-na-2023-rik.html>.

289. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

290. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>.

291. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20030610#Text>.

292. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

293. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

294. Про Бюджетну декларацію на 2022–2024 роки : Постанова Верховної Ради України від 15 липня 2021 р. № 1652-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-IX#Text>.

295. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

296. Про віртуальні активи : Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (не набрав чинності).

297. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо арешту активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, та визначення порядку доступу до таких активів : Закон України від 21 квітня 2011 р. № 3266-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3266-17#Text>.

298. Про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору : Закон України від 7 лютого 2019 р. № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>.

299. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14 липня 2020 р. № 768-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>.

300. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 3 листопада 2022 р. № 2710-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20/ed20230322#Text>.

301. Про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>.

302. Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом : Указ Президента України від 22 червня 2000 р. № 813/2000. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/813/2000#Text>.

303. Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів : Указ Президента України від 26 квітня 2007 р. № 355/2007. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/355/2007/ed200704264#Text>.

304. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

305. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : Закон України від 28 листопада 2002 р. № 249-IV.

Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15/ed20021128#Text> (втратив чинність 6 лютого 2015 р.).

306. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text> (втратив чинність у 2020 р.).

307. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

308. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення : Наказ Міністерства фінансів України від 28 грудня 2022 р. № 465. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-23#n7>.

309. Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 435-р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>.

310. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>.

311. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з

питань фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного банку України від 28 липня 2020 р. № 106. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0106500-20#Text>.

312. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного банку України від 19 травня 2020 р. № 65. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>.

313. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного банку України від 28 липня 2020 р. № 107. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text>.

314. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 10 вересня 2021 р. № 3201/5. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1210-21#Text>.

315. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>.

316. Про затвердження Положення про реєстрацію платіжних систем, учасників платіжних систем та технологічних операторів платіжних послуг : Постанова Правління Національного банку України від 26 вересня 2022 р. № 208. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0208500-22#Text>.

317. Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, та Інструкції з унесення інформації до такого переліку : Наказ Міністерства

фінансів України від 9 лютого 2021 р. № 68. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-21#Text>.

318. Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України : Наказ Міністерства фінансів України від 24 листопада 2015 р. № 1085. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1593-15#Text> (втрачає чинність).

319. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та Єдиною державною інформаційною системою у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Наказ Міністерства юстиції України від 1 лютого 2021 р. № 370/5/50. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0140-21#Text>.

320. Про затвердження Порядку здійснення нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюють Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Міністерство цифрової трансформації : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2023 р. № 662. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/662-2023-%D0%BF#Text>.

321. Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України : Наказ Міністерства фінансів України від 4 червня 2021 р. № 322. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-21#Text> (набирає чинності).

322. Про затвердження Порядку надання державними органами та органами місцевого самоврядування, державними реєстраторами інформації про фінансові операції та їх учасників до Державної служби фінансового моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 708. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2015-%D0%BF#n11>.

323. Про затвердження Порядку надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 968. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/968-2020-%D0%BF#Text>.

324. Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Національній поліції України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду : Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства внутрішніх справ України від 14 липня 2021 р. № 395/535. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1026-21#Text>.

325. Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Службі безпеки України узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду : Наказ Міністерства фінансів України та Служби безпеки України від 14 липня 2021 р. № 394/237. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-21#Text>.

326. Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Національному антикорупційному бюро України узагальнених матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду : Наказ Міністерства фінансів України та Національного антикорупційного бюро

України від 3 березня 2021 р. № 144/32. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0624-21#Text>.

327. Про затвердження Порядку надання Державною службою фінансового моніторингу України Державному бюро розслідувань узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів та отримання Державною службою фінансового моніторингу України інформації про хід їх розгляду : Наказ Міністерства фінансів України та Державного бюро розслідувань від 31 грудня 2020 р. № 836/888. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-21#Text>.

328. Про затвердження Порядку надання інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій : Наказ Міністерства фінансів України від 5 квітня 2021 р. № 196. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-21#Text>.

329. Про затвердження Порядку обміну інформацією з питань фінансового моніторингу : Наказ Міністерства фінансів України від 4 червня 2021 р. № 322. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1035-21#Text>.

330. Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11 серпня 2020 р. № 444. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0948-20>.

331. Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством юстиції України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання

та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 31 липня 2020 р. № 462/2602/5. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0794-20#Text>.

332. Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством цифрової трансформації України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства цифрової трансформації України від 1 вересня 2020 р. № 541/127. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0906-20#Text>.

333. Про затвердження Порядку погодження з Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктами первинного фінансового моніторингу строків подання запитуваної інформації : Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства внутрішніх справ України від 27 жовтня 2020 р. № 637. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1298-20#Text>.

334. Про затвердження Порядку подання узагальнених матеріалів розвідувальним органам України : Наказ Міністерства фінансів України, Служби зовнішньої розвідки України, Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ від 1 грудня 2015 р. № 1112/426/678/1533. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-15#Text>.

335. Про затвердження Правил розгляду справ про порушення вимог законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення та застосування заходів впливу : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 6 квітня 2021 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-21#Text>.

336. Про затвердження Принципів опрацювання одержаної від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та критерії проведення аналізу таких операцій : Наказ Міністерства фінансів України від 2 серпня 2021 р. № 440. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-21#Text>.

337. Про затвердження Програми стратегічного розвитку Державної служби фінансового моніторингу України на період до 2024 року : Наказ Міністерства фінансів України від 17 січня 2022 р. № 16. *Державна служба фінансового моніторингу*. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/strategy/16.pdf>.

338. Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення : Наказ Міністерства фінансів України від 29 січня 2016 р. № 24. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0241-16#Text>.

339. Про затвердження Форми подання Службою безпеки України Державній службі фінансового моніторингу України відомостей щодо осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції : Наказ Міністерства фінансів України та Служби безпеки України від 31 грудня 2020 р. № 837/390. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-21#Text>.

340. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лютого 1995 р. № 62-95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

341. Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : Указ Президента України від 10 грудня 2001 р.

№ 1199/2001. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1199/2001#Text>.

342. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 3657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

343. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14#Text>.

344. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-ХІV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

345. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України від 21 листопада 2011 р. № 1063/2011. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011#Text>.

346. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.

347. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085 / 2010. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010/ed20101209#Text>.

348. Про особливості верифікації юридичних осіб протягом дії воєнного стану : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 20 вересня 2022 р. № 1191. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1191863-22#Text>.

349. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу протягом дії воєнного стану : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 5 серпня 2022 р. № 1067.

Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1067863-22#Text>.

350. Про платіжні послуги : Закон України від 30 червня 2021 р. № 1591-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1249>.

351. Про Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 466/2011. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466/2011/ed20110413#Text>.

352. Про поштовий зв'язок : Закон України від 03.11.2022 № 2722-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2722-20#Text>.

353. Про Раду Європи. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/the-coe/about-coe>.

354. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.

355. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) : Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 28 серпня 2001 р. № 1124. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1124-2001-%D0%BF#Text>.

356. Про споживче кредитування : Закон України від 15 листопада 2016 р. № 1734-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>.

357. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

358. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню

тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1407-р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-p#Text>.

359. Про товарні біржі : Закон України від 10 грудня 1991 р. № 1956-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12#Text>.

360. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>.

361. Про утворення міжвідомчої робочої групи з дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2003 р. № 1565. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1565-2003-%D0%BF#Text>.

362. Про фінансовий лізинг : Закон України від 4 лютого 2021 р. № 1201-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>.

363. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2000 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/ed20010712#Text> (втратить чинність 1 січня 2024 р.).

364. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14 грудня 2021 р. № 1953-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.

365. Пундей Сар Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду. *Проблеми економічного зростання: питання доброчесності* : матеріали українсько-американського семінару. Львів, 1997. С. 84–87.

366. Пушак Я. Я., Трушкіна Н. В. Сутність поняття «фінансовий моніторинг» в контексті забезпечення національної безпеки. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2. С. 197–203. URL: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).197-203](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).197-203).

367. Резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhнародne-spivrobotnictvo/mizhнародni-standarti/standarti_oon/rezolyucziji-rb-oon/rezolyuczijiji-rb-oon.html.

368. Рекомендації FATF. Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. Затверджені Пленарним засіданням FATF у лютому 2012 р. 2018 р. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86_.pdf.

369. Рекуненко І. І., Кобець Ж. О., Швидко І. О. Особливості формування та застосування системи фінансового моніторингу в Україні. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2020. № 1. С. 104–117.

370. Рекуненко Т. О., Самойленко О. О. Фінансовий моніторинг у системі протидії легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 158–161. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/43>.

371. Рєзнік О. М., Уткіна М. С. Щодо співвідношення фінансового моніторингу та фінансового контролю: доктринальний та законодавчий підходи. *Ампаро*. 2022. № 2. С. 23–28. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-2-03>.

372. Рєзнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Суми : Сумський державний університет. Суми, 2019. 509 с.

373. Роз'яснення щодо е-кабінетів системи фінансового моніторингу. 2021. *Е-кабінет системи фінансового моніторингу*. URL: <https://cabinet.fiu.gov.ua/news/0e1b76838c824a01b46bcfaf653981db>.

374. Розслідування Держфінмоніторингу визнали найкращим у світі. *EUACI*. URL: <https://euaci.eu/ua/news/the-investigation-of-the-scfm-recognized-the-best-in-the-world>.

375. Романенко Є. О., Мартишин Д. С. Новий закон у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, починає діяти. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. № 2(8). С. 37–46. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-2\(8\)-37-46](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-2(8)-37-46).

376. Рябкова О. В. Моніторинг економічних показників результативності машинобудівного підприємництва : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2018. 222 с.

377. Рябошук А. В. Проблеми достовірності фінансової звітності. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2012. Випуск 9 (3). С. 116–124.

378. Саввова О. В. Методологія наукових досліджень : конспект лекцій для студентів 1 курсу денної форми навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 161 – Хімічні технології та інженерія. Харків : Харків. національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, 2019. 104 с.

379. Сахно А. П., Коваленко Я. А. Актуальні питання взаємодії підрозділів поліції на воді та територіальних органів Держрибагентства під час здійснення рибоохоронних рейдів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Випуск 77. Частина 2. С. 108–113.

380. Світлична В. Ю., Дериволков В. О. Організаційні аспекти здійснення банківського фінансового моніторингу. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 15. С. 739–745.

381. Сидоренко О. М., Половинець Д. В. Місце інформаційного забезпечення контрольного процесу в системі управління підприємством.

Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2018. Випуск 2. С. 184–191.

382. Сіденко С. В. Неекономічні чинники світового економічного розвитку : монографія. Київ : Аврора-Прінт, 2011. 234 с.

383. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

384. Скворцов С. І. Адміністративно-правове регулювання адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2018. 215 с.

385. Скопа О. О., Йона О. О. Безпека фінансового ринку та фінансової стабільності як суспільне благо. *Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка.* 2012. № 32. С. 117–122.

386. Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 5. 840 с.

387. Смагло О. В. Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. *Економіка та суспільство.* 2021. Випуск № 26. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-28>.

388. Сова О. Ю., Завадська О. О. Місце фінансового моніторингу в системі банківського нагляду. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation.* 2020. № 1 (5). С. 56–67.

389. Стеблянко А. В. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів : дис. ... д-ра філософії: 081. Суми : Сумський державний університет, 2021. 265 с.

390. Стельмах В. С. Енциклопедія банківської справи України. Київ : Молодь, Ін Юре, 2001. 680 с.

391. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Вид. 3-тє, перероб. та доп. Київ : Атіка, 2011. 624 с.

392. Стечишин Т. Б. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в банківській сфері України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 8. С. 183–187.

393. Стокороса Т. М. Інформатизація та інформаційне забезпечення: підходи до трактування понять. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Випуск 18.9. С. 296–301.

394. Стрельцов Є. Л. Економічні злочини: державні та міжнародні аспекти. *Економічні злочини: попередження і боротьба з ними*. Київ : Проблеми людини, 2001. Том 25. С. 270–331.

395. Сурілов О. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Одеса : Астропринт, 1998. 224 с.

396. Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М. Енциклопедичний словник з державного управління. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

397. Теорія держави та права : мультимедійний навчальний посібник. Національна академія внутрішніх справ. Кафедра теорії держави та права. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/tdp-new/info/lecture/lec1/tema1_9.html.

398. Тесленко В. І. Становлення національної системи фінансового моніторингу та її роль у боротьбі з організованою злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 280–287. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_1_34.

399. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки. URL: <https://cutt.ly/lwlzZbum>.

400. Титаренко І. В. Удосконалення процесу інформаційного забезпечення як інструменту ефективного управління підприємством. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. Випуск 1 (19). С. 349–353.

401. Тютюник І. В., Скороходова Л. І. Міжнародний досвід побудови національної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Випуск 32. С. 176–180.

402. Уткіна М. С. Взаємодія правоохоронних органів та фінансових установ щодо здійснення фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2021. № 26 (39). С. 102–106.

403. Уткіна М. С. Виклики та перспективи міжнародної співпраці у сфері здійснення фінансового моніторингу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 255–259. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.43>.

404. Уткіна М. С. Здійснення фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: зарубіжний досвід. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 82. С. 124–129. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4666006>.

405. Уткіна М. С. Міжнародні стандарти та міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 178–182. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.29>.

406. Уткіна М. С. Правовий статус суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2020. № 23 (36). С. 73–77.

407. Уткіна М. С. Правові аспекти врегулювання віртуальних активів в контексті провадження фінансового моніторингу. *Академічні візії*. 2023. № 19. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7956251>.

408. Уткіна М. С. Ретроспективний аналіз розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С. 377–387. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-377-387](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-377-387).

409. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг організованої злочинності: основні тенденції й виклики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 99. С. 134–139. URL: <https://doi.org/10.32782/apdp.v99.2023.19>.

410. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як інструмент запобігання фінансовому тероризму: нові виклики та перспективи. *Академічні візії*. 2023. Випуск 20. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/431>.

411. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 292–295. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/75>.

412. Уткіна М. С. Щодо принципів фінансового моніторингу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 147–151. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.24>.

413. Уткіна М. С., Бондаренко О. С. Адміністративно-правові засади протидії корупції. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 35. С. 19–24. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/647>.

414. Уткіна М. С. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду в системі фінансового моніторингу України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 127–131. URL: <https://doi.org/10.32782/39221481>.

415. Уткіна М. С. До питання інформаційного забезпечення фінансового моніторингу. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 2. С. 94–97. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.354>.

416. Уткіна М. С. Методи здійснення фінансового моніторингу. *Наукові перспективи*. 2023. № 4 (34). С. 469–476. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-469-476](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-469-476).

417. Уткіна М. С. Ризико-орієнтований підхід: особливості здійснення фінансового моніторингу під час його застосування. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова, М. С. Бричко. Суми : СумДУ, 2022. С. 40–49.

418. Уткіна М. С. Роль міжнародних організацій у розбудові системи фінансового моніторингу. *Grundlagen Der Modernen Wissenschaftlichen*

Forschung: Materials of V International Scientific and Practical Conference (Zurich, Switzerland, October 27, 2023). Zurich, 2023. С. 64–65.

419. Уткіна М. С. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу у національній системі. *Ампаро*. 2023. № 2. С. 48–55. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-2-07>.

420. Уткіна М. С., Смаль В. В. Заходи щодо співпраці правоохоронних органів з метою протидії легалізації злочинних доходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 360–362. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/86>.

421. Уткіна М. С. Адміністративно-правові засади функціонування фінансової системи України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сумський державний університет, Суми, 2018. 221 с.

422. Фаріон-Мельник А., Яремко О. Правоохоронні органи: питання термінології та системи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 65–71.

423. Фетько Ю. І. Сучасні наукові та нормативні підходи до визначення поняття і змісту міжнародного співробітництва місцевих органів публічної влади. *Науковий юридичний журнал «Правові новели»*. 2020. № 11. С. 29–37.

424. Філософський енциклопедичний словник / Національна академія наук України ; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002 с.

425. Фінансовий моніторинг / Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/finansovij-monitoring>.

426. Франчук В. В. Кримінально-правові засоби охорони економіки України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2015. 272 с.

427. Хабарова Т. В. Адміністративно-правові принципи в системі заходів протидії корупції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2016. Вип. 22. С. 226–230.

428. Халін О. В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : монографія. Херсон : Гельветика, 2018. 244 с.

429. Хмельков А. В. Державний фінансовий контроль : підручник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 228 с.
430. Хмелюк А. А. Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. С. 174–180.
431. Царук Д. С. Сутнісна характеристика фінансового моніторингу діяльності підприємства. *Молодий вчений*. 2019. № 12 (76). С. 43–46.
432. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Слово, 2004. 240 с.
433. Часова Т. О. Використання фінансового моніторингу під час розслідування злочинів у сфері економіки. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 386–389. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.74.
434. Чмиленко Ф. О., Жук Л. П. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Дніпро : РВВ ДНУ, 2014. 48 с. URL: <http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/mond.pdf>.
435. Чуніхіна Л. М. Первинний фінансовий моніторинг в банках України як засіб запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 18 с.
436. Шашенок Я. В. До питання щодо методів державного фінансового контролю. *Правова держава*. 2017. Випуск 28. С. 527–534.
437. Швець М. Я., Дурдинець В. В. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності : монографія. Київ, 2005. 639 с.
438. Швець Н. Р., Акритов А. А. Роль і місце фінансового моніторингу в системі державного фінансового контролю. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 3 (39). С. 3–9.
439. Швець Ф. Д. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2016. 151 с.
440. Шевченко М. В. Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) корупційних доходів публічними діячами: адміністративно-правовий аспект :

дис. ... д-ра філософії: 081 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2019. 260 с.

441. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія : в 6 т. Київ : Українська енциклопедія, 1998. Т. 5: П–С. 2003. 730 с.

442. Шинкарук В. І. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

443. Шиян Д. В. Суб'єкти фінансового моніторингу. *Збірник наукових праць*. 2012. Випуск 36. С. 303–310.

444. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : навч. посіб. Київ : Либідь, 576 с.

445. Шоптенко С. С. Зміст та основні напрями інформаційного забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 46. Том 2. С. 50–54.

446. Що таке VaFin (Федеральний орган фінансового нагляду)? Визначення та історія. Binaryoptions.com. URL: <https://cutt.ly/Fw1SLIxi>.

447. Щодо міжвідомчої координації системи фінансового моніторингу. Державна служба фінансового моніторингу. 2022. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-mizhvidomchoji-koordinacziji-sistemi-finansovogo-monitoringu.html>.

448. Юлдашев О. Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні : монографія. Київ : МАУП, 2005. 336 с.

449. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с. URL: http://ism-lnu.podia.com.ua/wp-content/vidannia/pidr/metod_nauk_dosl.pdf.

450. Юрисдикції, що знаходяться під посиленням моніторингом – 25 лютого 2021 р. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Statements%20of%20international%20organizations/UKR_Jurisdictions%20under%20Increased%20Monitoring.pdf.

451. Юркевич Х. Порівняльно-правовий метод у конституційно-правових дослідженнях. *Конституційне право*. 2019. № 2. С. 156–160.

452. Яруліна Н. Теоретичні підходи до визначення понять «інформаційний простір», «інформаційне середовище», «інформаційно-комунікативне середовище». *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 2 (78). С. 26–31.

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Уткіна М. С. Ризико-орієнтований підхід: особливості здійснення фінансового моніторингу під час його застосування. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова, М. С. Бричко. Суми : СумДУ, 2022. С. 40–49.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Уткіна М. С. Здійснення фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: зарубіжний досвід. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 82. С. 124–129. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4666006>.

3. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 292–295. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/75>.

4. Уткіна М. С. Правовий статус суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2020. № 23 (36). С. 73–77.

5. Уткіна М. С. Взаємодія правоохоронних органів та фінансових установ щодо здійснення фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2021. № 26 (39). С. 102–106.

6. Уткіна М. С. До питання інформаційного забезпечення фінансового моніторингу. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 2. С. 94–97. URL: <https://doi.org/10.32837/chem.v0i2.354>.

7. Уткіна М. С., Смаль В. В. Заходи щодо співпраці правоохоронних органів з метою протидії легалізації злочинних доходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 360–362. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/86>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано інформаційний обмін для забезпечення провадження фінансового моніторингу в контексті взаємодії правоохоронних органів.*

8. Резнік О. М., Уткіна М. С. Щодо співвідношення фінансового моніторингу та фінансового контролю: доктринальний та законодавчий підходи. *Ампаро*. 2022. № 2. С. 23–28. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-2-03>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано доктринальні та законодавчі підходи до визначення категорії «фінансовий моніторинг».*

9. Уткіна М. С. Методи здійснення фінансового моніторингу. *Наукові перспективи*. 2023. № 4 (34). С. 469–476. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-469-476](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-469-476).

10. Уткіна М. С. Виклики та перспективи міжнародної співпраці у сфері здійснення фінансового моніторингу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 255–259. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.43>.

11. Уткіна М. С. Правові аспекти врегулювання віртуальних активів в контексті провадження фінансового моніторингу. *Академічні візії*. 2023. № 19. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7956251>.

12. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як інструмент запобігання фінансовому тероризму: нові виклики та перспективи. *Академічні візії*. 2023. Випуск 20. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/431>.

13. Уткіна М. С. Щодо принципів фінансового моніторингу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 147–151. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.24>.

14. Utkina M. S. Foreign Experience of Organising State Financial Monitoring. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 3 (81). С. 99–104. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.15>.

15. Уткіна М. С. Ретроспективний аналіз розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С. 377–387. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-377-387](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-377-387).

16. Уткіна М. С. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу у національній системі. *Ампаро*. 2023. № 2. С. 48–55. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-2-07>.

17. Уткіна М. С. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду в системі фінансового моніторингу України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 127–131. URL: <https://doi.org/10.32782/39221481>.

18. Utkina M. S. Cooperation between Financial Intelligence Units, Supervisors and «Third» Countries: Main Points and Challenges. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34 (73), № 3. С. 67–71. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.3/12>.

19. Уткіна М. С. Міжнародні стандарти та міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 178–182. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.29>.

20. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг організованої злочинності: основні тенденції й виклики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 99. С. 134–139. URL: <https://doi.org/10.32782/apdp.v99.2023.19>.

**Статті в періодичних наукових виданнях, що індексуються
БД Scopus та Web of Science**

21. Oleg M. Reznik, Olha S. Bondarenko, Maryna S. Utkina, Nadiia S. Horobets. Corruptive Incomings Laundering in the Medical Sphere. *Wiadomości Lekarskie*. 2021. Volume LXXIV. Issue 5. P. 1250–1255. URL: <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2021/WLek202105138.pdf>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано діяльність міжурядового органу – Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF).*

22. Bondarenko O., Utkina M., Dumchikov M., Prokofieva-Yanchylenko D., Yanishevskaya K. Review of State Anti-Corruption Institutions Effectiveness in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Volume 10. Issue 38. P. 219–233. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.38.02.22>. *Особистий внесок здобувача: охарактеризовано діяльність Національного антикорупційного бюро України як правоохоронного органу за взаємодії з іншими органами для провадження фінансового моніторингу.*

23. Reznik O., Utkina M., Bondarenko O. Financial Intelligence as an Effective Way in the Field of Combating Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26. № 1. P. 94–105. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0102>. *Особистий внесок здобувача: охарактеризовано основні моделі органів фінансового моніторингу (підрозділів фінансової розвідки).*

24. Utkina M., Samsin R., Pochtovyi M. Financial Intelligence (Monitoring) of the Transactions with Virtual Assets: New Legislation and Best Practices of Foreign Countries. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26, № 2. P. 349–360. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/JMLC-12-2021-0136>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано роль фінансового моніторингу транзакцій із віртуальними активами щодо ефективної протидії відмиванню злочинних доходів.*

25. Utkina M., Reznik O., Pavlenko L. Financial Intelligence (Monitoring) during the Martial Law: Main Challenges and Key Points. *Journal of Money*

Laundering Control. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2022-0093>. *Особистий внесок здобувача: виокремлено особливості провадження фінансового моніторингу під час воєнного стану.*

26. Bondarenko O., Utkina M., Reznik O. and Dumchikov M. Mechanisms for Interaction of Law Enforcement Agencies in the Field of Countering Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-01-2023-0006>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано законодавче закріплення механізмів взаємодії правоохоронних органів із фінансовими установами та іншими юридичними особами.*

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях юридичного напрямку

28. Reznik O., Utkina M. Functions of the Financial Intelligence (Monitoring) System. *Journal of International Legal Communication*. 2022. Vol. 5. № 2. P. 79–84. URL: <http://dx.doi.org/10.32612/uw.27201643.2022.5.pp.79-84>. *Особистий внесок здобувача: систематизовано основні функції провадження фінансового моніторингу.*

29. Utkina M. S. International Organisations in the System of Supranational Level of the Financial Monitoring Entities. *European Socio-Legal & Humanitarian Studies*. 2023. № 1. P. 129–135. URL: http://ehs-journal.ro/wp-content/uploads/2023/05/ESLHS_1_23.pdf.

30. Utkina M. S., Reznik O. M., Bondarenko O. S. The Place and the Role of Financial Monitoring in Anti-Money Laundering. *Eduvest – Journal of Universal Studies*. 2023. Volume 3, № 5. P. 1019–1027. URL: <https://doi.org/10.59188/eduvest.v3i5.821>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано місце фінансового моніторингу в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.*

31. Utkina M. S. The Role of International Organisations in the Development of the Financial Monitoring System. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 2. P. 162–166. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/07/Vishegrad_02_2023_PRINT.pdf.

32. Utkina M. S. Digital Identification and Financial Monitoring: New Technologies in the Fight against Crime. *Scientific Journal of Polonia University Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. 2023. Issue 58. No. 3. P. 303–308. URL: <https://doi.org/10.23856/5842>.

Тези наукових доповідей

33. Utkina M. S. Financial Intelligence (Monitoring) Entities in the Context of European Integration. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали Науково-практичного круглого столу (м. Суми, 15 січня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 84–86.

34. Уткіна М. С. Щодо сутності та принципів фінансового моніторингу. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 20–21 травня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 305–308.

35. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг операцій із віртуальними активами. *Інноваційність поглядів у європейських фундаментальних науково-практичних дослідженнях із юриспруденції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рига, Латвія, 28–29 грудня 2021 р.). Рига : Baltija Publishing, 2021. С. 146–149.

36. Utkina M. S. Reasons and Preconditions for Creating a Financial Intelligence (Monitoring) System in Ukraine. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices* : Materials of the Monthly International Scientific and

Practical Conference (Tallinn, Estonia, March 31 – April 1, 2022). Tallinn : Teadmus OÜ, 2022. P. 25–26.

37. Уткіна М. С. Правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–20 травня 2022 р.). Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 356–361.

38. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг vs фінансовий контроль. *Modern Research in World Science* : Proceedings of III International Scientific and Practical Conference (Lviv, June 12–14, 2022). Lviv : SPC «Sci-conf.com.ua», 2022. P. 1858–1862.

39. Utkina M. S. Investigating the Determinants of Effective Financial Monitoring. *Omul, Criminologia, Știința* : Conferința Științifică Internațională. Ediția a 2-a, Vol. 1 (Chișinău, Moldova, March 24, 2023). Chișinău : Institutul de științe penale și criminologie aplicată, 2023. P. 362–363.

40. Уткіна М. С. Міжнародна діяльність Державної служби фінансового моніторингу України в контексті міжнародної співпраці. *Механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали науково-практичної конференції (м. Полтава, 16–17 червня 2023 р.). Одеса : Молодий учений, 2023. С. 28–30.

41. Уткіна М. С. Взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Theoretical and Empirical Scientific Research: Concept and Trends* : Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference (Oxford, United Kingdom, June 24, 2023). Oxford : Oxford Sciences Ltd. & European Scientific Platform, 2023. Volume 1. P. 54–55.

42. Utkina M. S. Activities of State Financial Monitoring Entities as Subjects of the National Level. *Science of XXI Century: Development, Main Theories and Achievements* : Collection of Scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference (Helsinki, Republic of Finland, June 30, 2023). Helsinki : European Scientific Platform, 2023. P. 60–62.

43. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг в системі адміністративно-правових засобів запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 117–119.

44. Уткіна М. С. Діяльність державних органів щодо забезпечення міжнародного співробітництва у сфері здійснення фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXXV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Стамбул, Туреччина, 7 серпня 2023 р.). Стамбул : ГО «ВАДНД», 2023. С. 116–120.

45. Уткіна М. С. Нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу в Україні. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень* : матеріали VI Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, 4 серпня 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 79–81.

46. Уткіна М. С. Роль міжнародних організацій у розбудові системи фінансового моніторингу. *GRUNDLAGEN DER MODERNEN WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG* : Materials of V International Scientific and Practical Conference (Zurich, Switzerland, October 27, 2023). Zurich, 2023. С. 64–65.

**Інші публікації, що додатково відображають
наукові результати дисертації**

47. Utkina M. S. Functioning of the Financial System of Ukraine : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2020. 148 p.

48. Dumchykov M., Bondarenko O., Utkina M. S. Reforming of the National and Local Taxes and Fees System in Ukraine : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2020. 116 p.

49. Думчиков М. О., Бондаренко О. С., Уткіна М. С. Загальні питання криміналістичної характеристики легалізації корупційних доходів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Випуск 66. С. 296–309. URL: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.29>.

50. Bondarenko O., Utkina M., Kolesnikova M. The Role of Mass Media in Preventing Corruption. *Law, State and Telecommunications Review*. 2021. Volume 12, № 1. P. 70–93. URL: <https://doi.org/10.26512/lstr.v13i1.35433>.

51. Уткіна М. С., Бондаренко О. С. Адміністративно-правові засади протидії корупції. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 35. С. 19–24. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/647>.

52. Bondarenko O., Utkina M. Martial Law and Smuggling of Goods: the Search for the Optimal Model of Legal Liability. *Journal of Financial Crime*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1108/JFC-01-2023-0014>.

53. Reznik O. M., Bondarenko O. S., Utkina M. S. Interaction of Law Enforcement Authorities with Financial Institutions : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2023. 60 p.

Додаток Б

Порівняльна таблиця Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»

Чинна редакція	Запропонована редакція
<p align="center">Стаття 5. Дії, які належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом</p> <p>1. До легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать будь-які дії, пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких доходів чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їхнього походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їхньої форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом</p>	<p align="center">Стаття 5. Дії, які належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом</p> <p>1. До легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать дії, пов'язані:</p> <ul style="list-style-type: none"> – із учиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом; – учиненням дій, спрямованих на приховання або маскуванню походження доходів, одержаних злочинним шляхом; – використанням комплексних фінансових транзакцій, зокрема розрахункових операцій, інвестицій, придбанням майна, а також будь-якими іншими діями, спрямованими на приховання походження таких доходів

Продовження додатка Б

Чинна редакція	Запропонована редакція
	<p>– перетворенням (зміною форми) доходів, одержаних злочинним шляхом, інвестуванням їх у легальний бізнес, придбання цінних паперів, нерухомості або інших активів;</p> <p>– використанням благодійної допомоги та волонтерства як інструментів для приховання злочинних доходів, наприклад, здійснення благодійних внесків на імена третіх осіб або створення фіктивних благодійних організацій, привласнення коштів;</p> <p>– використанням волонтерської діяльності для легалізації злочинних доходів за допомогою залучення волонтерів до фіктивних проєктів або інших схем, що дозволяють приховати справжнє походження коштів</p>
<p><i>Не містить статті</i></p>	<p><i>Стаття 37 «Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму і фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»</i></p>

Продовження додатка Б

Чинна редакція	Запропонована редакція
	<p>1. Міжвідомчою взаємодією суб'єктів фінансового моніторингу потрібно вважати спільну діяльність та обмін інформацією між інституціями, що відповідають за виявлення та аналізування фінансових транзакцій для виявлення підозрілих операцій, легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.</p> <p>2. Метою міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу є ефективна і налагоджена співпраця (у встановлених формах) зазначених суб'єктів щодо запобігання і протидії фінансовим злочинам у контексті забезпечення стабільності фінансово-економічної безпеки держави, захисту національної та міжнародної безпеки з урахуванням взаємних обов'язків правничого характеру, з виокремленням для кожного різних за змістом повноважень</p>

Продовження додатка Б

Чинна редакція	Запропонована редакція
	<p>3. Основними принципами міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу є такі:</p> <ul style="list-style-type: none"> – суворе дотримання законності; – гласність; – плановість; – оперативний розгляд і ухвалення рішень із питань, що потребують спільного вирішення; – гуманізм; – спільність інтересів; – пропорційність відповідальності за наслідки міжвідомчої взаємодії; – координації дій під час здійснення міжвідомчої взаємодії; – конфіденційність. <p>4. Основні форми міжвідомчої взаємодії. Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу відбувається в таких формах:</p> <ul style="list-style-type: none"> – організаційній (обмін інформацією, проведення спільних нарад і засідань щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення)

Продовження додатка Б

Чинна редакція	Запропонована редакція
	<p>– правовій (спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходах; укладення адміністративних договорів; нормотворчий процес).</p> <p>4.1. У сфері реалізації державної політики щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:</p> <p>4.1.1. Проведення спільних засідань із метою найактуальніших проблем, ухвалення погоджених рішень щодо реалізації державних програм щодо протидії легалізації злочинних доходів, виконання нових законів і правових актів органів влади України щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;</p> <p>4.1.2. Розроблення та реалізація спільних планів, програм щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення</p>

Продовження додатка Б

Чинна редакція	Запропонована редакція
	<p>4.1.3. Створення спільних робочих груп представників інституцій, віднесених до суб'єктів фінансового моніторингу для вивчення окремих проблем щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та розроблення пропозицій щодо їхнього розв'язання.</p> <p>4.2. У превенції правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом:</p> <p>4.2.1. Розроблення та подання до проєктів державних програм щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення узгоджених пропозицій із питань превенції правопорушень у зазначеній сфері;</p> <p>4.2.2. Взаємний обмін інформацією щодо виявлених причин та умов, що сприяють правопорушенням, суб'єктами в процесі здійснення своїх функцій</p>

Продовження додатка Б

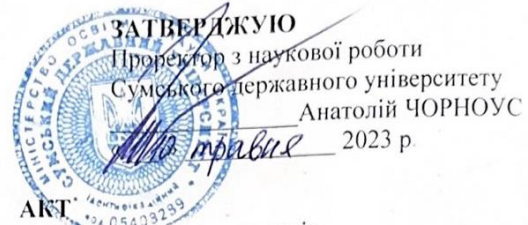
Чинна редакція	Запропонована редакція
	<p>4.2.3. Спільне вивчення проблем превенції правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення і розроблення пропозицій і заходів щодо їхнього розв'язання;</p> <p>4.2.4. Підготовка та внесення до відповідних інституцій спільних пропозицій про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.</p> <p>4.3. Щодо удосконалення нормативно-правової бази протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:</p> <p>4.3.1. Спільне вивчення кращих практик застосування законодавства щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з метою розроблення уніфікованих рекомендацій із його виконання, виявлення недоліків і прогалин та підготовки погоджених пропозицій щодо їхнього усунення</p>

Продовження додатка Б

Чинна редакція	Запропонована редакція
	<p>4.3.2. Обмін інформацією про практику виконання правових актів із питань щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.</p> <p>4.4. Вектори взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу в контексті протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення – стратегічний і тактичний</p>

Додаток В

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

про впровадження у наукову діяльність результатів
дисертаційного дослідження Марини Сергіївни Уткіної
«Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні»
на здобуття ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі:

Голова – директор Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету, д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України Анатолій Миколайович Куліш.

Члени комісії – заступник директора Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету з наукової роботи, канд. юрид. наук, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права, фінансово-економічної безпеки Валерія Валеріївна Миргород;

– завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету, д-р юрид. наук, доцент Ольга Сергіївна Бондаренко.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Марини Сергіївни Уткіної «Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні» та їх впровадження у наукову діяльність Сумського державного університету.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного дослідження Мариною Сергіївною Уткіною на тему «Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення положень наукової доктрини й засад нормативно-правових актів, що регламентують основні аспекти та особливості провадження фінансового моніторингу в Україні. Результати дослідження є ґрунтовними та мають аргументований характер в використувувались при проведенні наукових досліджень у рамках науково-дослідних робіт «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» (№ 55.15.02-22/24.3Ф-01), «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» (номер державної реєстрації 0120U100474) та «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (номер державної реєстрації 018U001317), які розробляються в Навчально-науковому інституті права Сумського державного університету.

Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

Анатолій КУЛІШ

Члени комісії

Валерія МИРГОРОД

Ольга БОНДАРЕНКО

Додаток Г

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

впровадження (використання) результатів

у навчальний процес дисертаційного дослідження Уткіної Марини Сергіївни «Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні» на здобуття ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Комісія у складі:

Голова – директор Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету, д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України Анатолій Миколайович Куліш.

Члени комісії – завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету, д-р юрид. наук, доцент Ольга Сергіївна Бондаренко;

– професор кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету, д-р юрид. наук, професор Тетяна Анатоліївна Кобзєва.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Марини Сергіївни Уткіної «Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні» і їх використання в навчальному процесі з дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», «Кримінальне право» «Податкове право» та «Господарське право» кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства й кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету.

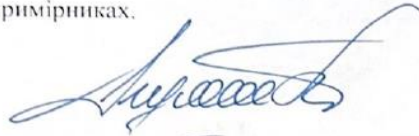
Висновок: комісія вважає, що результати проведеного дослідження Мариною Сергіївною Уткіною на тему «Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення сутності та особливостей адміністративно-правових засад здійснення фінансового моніторингу в Україні, мають комплексний характер і використовувалися під час проведення лекцій, семінарських та практичних занять кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства й кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського

Продовження додатка Г

державного університету при вивченні дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», «Кримінальне право» «Податкове право» та «Господарське право». Застосування результатів дисертаційного дослідження Марини Сергіївни Уткіної у навчальному процесі Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету дозволило удосконалити комплекси навчальних дисциплін, поглибити їх теоретико-методичні основи та підвищити якість підготовки фахівців зі спеціальності 081 «Право».

Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

Анатолій КУЛШ

Члени комісії

Ольга БОНДАРЕНКО

Тетяна КОБЗЄВА

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Уткіної Марини Сергіївни на тему «Адміністративно-правові засади
здійснення фінансового моніторингу в Україні», поданого на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук у практичну діяльність
Адвокатського об'єднання «Аспер»**

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертаційного дослідження Уткіної Марини Сергіївни на тему «Адміністративно-правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються у практичній діяльності Адвокатського об'єднання «Аспер» в частині підвищення ефективності діяльності адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, як спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Дисертаційне дослідження Уткіної Марини Сергіївни має практичну спрямованість, а одержані результати використовуються у практичній діяльності.

**Керуючий партнер, адвокат,
доктор філософії**

Юлія ЛУШПІНКО